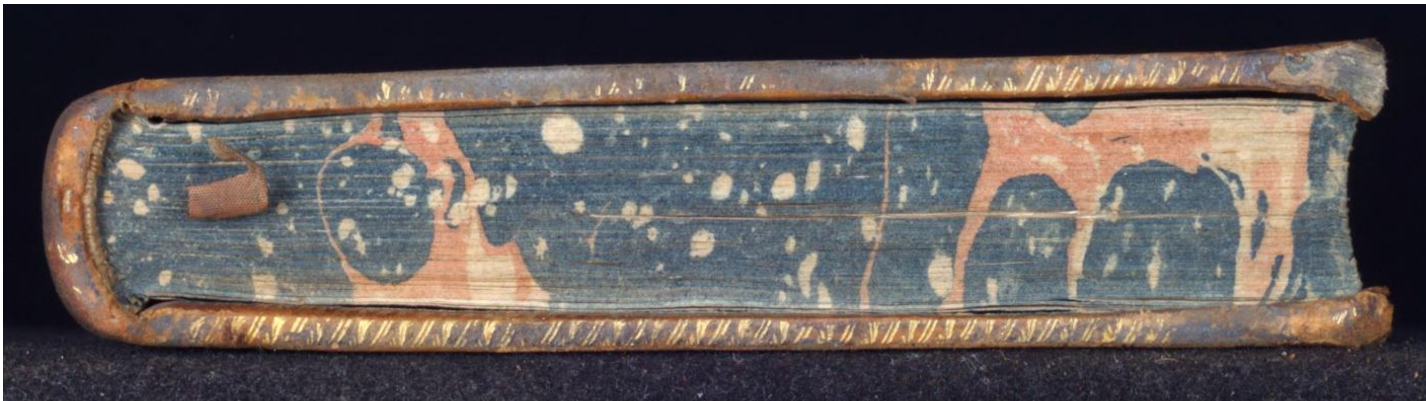

MONTU
ACTIVA
MEDICI

Matthias 20/4/09

DE ACTIVA MEDICINAE SCIENTIA COMMENTARII DVO.

Quorum primus de salubritate non modò tuendæ sanitatis, uerumetiam producendæ ad multos annos uitæ rationem modumq; docet.

Alter uerò uniuersales, qui ad morborũ curationes pertinent, canones explanat.

Autore D. Hieronymo Montuo art. & Med. Doct. Mirebelli Domino. Christianiss. Galliarum Regis Consiliario & Medico.

LVGDVNI
APVD IOAN. TORNAESIVM, ET GVL. GAZEIVM.
M. D. LVII.
Cum Priuilegio Regis.

AD LECTOREM

Gulielmus Chriſtianus Aurelianus, Medicus Reginæus.

*

Vis medica, lector, methodo ſeruare ſalutem
Corporis, & mentem rectificare ſimul?
Vis'ne procul morbis longã traducere vitam,
Clarius vt quaſuis res meditere bonas?
Vis prodeſſe tibi? reliquos vis arte iuuare?
Ne'ue quis ægrotet, vel malè ſanus eat?
Temperies partis, qua vis, vel & actio conſtãt,
Vis bene firmetur? forma nec ipſa cadat?
Aëra vis'ne, cibum, potum, motumq́;, quietem
Inſtituiſſe probè, quo vigilesq́; modo?
Quæ retinere tibi, vel quæ vacuare neceſſe eſt,
Vis noſſe? affectus vis moderare animi?
Deniq; vis hominem, vita in quacunq; ſit ille,
Robore prævalido munus obire ſuum?
Huc ades: intentus quæ ſunt hoc ſcripta libello
Fac menti infigas, præmia finis habet.

Montuus ille grauis longo & doctißimus vsu,
Arteq́ præcellens, hoc tibi struxit opus.
Struxit opus Delpho, dices, vel Apolline dignū,
Οὐ περὶ τῆς ὑγείας οὐχ ὑγιεινότερον.
Hic non defuerint magni monumenta Galeni,
Non Arabū, Coi scripta nec Hippocratis.
Artis & hæc medicæ prima, ac dignißima pars est.
Sicq; inhibet morbos vt Therapeia necat.
Hic tibi thesaurus, cunctisq; reconditur ingens.
Hoc fruere, ô lector, diues vt esse queas.

ELENCHVS BREVIS eorum, quæ capitibus singulis toto continentur volumine.

R. Cardinali & Procan-
CELLARIO DOMINO IOANNI BER-TRANDO,

*

Hieronymus Montuus S. P.

PLATONIS ſapientiſſimi philoſophi in Carmide ſententia eſt, ampliſs. Preſul, tantam eſſe corporis & animæ neceſſitudinem, vt ſua bona ac mala omnia, velint nolint, inuicem communicent. Propterea neq; ſine animo corpus, neque ſine corpore animus bene valet in vita. Quod euidentiſſimũ in his apparet, qui phre-

nitide, mania, aut lethargo, comate, ſeu cataphora, caroſi, catocho'ue, aut catalepſi conflictantur. In his enim corporis præter naturam affectib. animus ipſe etiam ægrotat.

Etſi verò magna ſanitatis latitudo ſit, illa tamen ſola eucratos duntaxat cenſenda eſt, atque optima, ſeptembribus etiam horis (vt inquit Horatius) quæ ex corporis & animi incolumitate prouenit. Hanc nimirum valetudinem ſummum eſſe bonum innuere videtur ille poëtæ verſiculus, Orandum eſt vt ſit mens ſana in corpore ſano. nam, vt inquit Epicharmus, Mens videt atque audit, ſunt cætera ſurdaq́; cæcaq́;. Vnde valetudo recta, atque mens, tantum duo optima in vita ſunt. Quod & aſſerit hoc carmine Menander, ὑγιεία ϗ νοῦς ἐσθλὰ

τῷ

τῷ βίῳ δύο. Hebræorumq; sapientissimus, Non est, inquit, cēsus supra censum salutis corporis. Idem sentit etiam modò citatus Menander, οὐκ ἔστι ὑγείας κρεῖττον οὐδ' ἐνὶ βίῳ. id est, Non est valetudine præstantius aliquod in vita. Huic sententiæ etiam suffragari videtur Pythagoras philosophus incomparabilis, quem Socrati præfert Plinius, & vt diuinum suspicit & admiratur Plato. Hic etenim non alia in suis epistolis est vsus consalutatione, quàm vt iuberet ὑγιαίνειν, hoc est, bene valere. Id quoq; institutum Pythagorici mox seruarunt, veluti animæ corporiq; nihil amplius congrueret: hoc'que vno hominis bona vniuersa compræhenderentur. Quin & symbolum, quo inter compares vterentur, dicebatur ὑγεία, id est, sanitas. Huc

 etiam

etiam accedere videtur Pyrrhi Epirotarũ Regis prudentissimi votum. Is enim vbi immolaturus templa inuiseret, non regni ampliorem modum, non de hoste victoriam, neque item gloriam illustriorem, aut diuitias, & id genus alia, quibus mortalium plerique attoniti inhiant, vt Cælius loquitur, sed sanitatem modò à Dijs deprecari solitum: ceu parte hac bene constituta, prosperius cessura viderentur omnia. Nam si toto sinu vt idem ait Cælius, sese affundant fortunæ afflatus, absit autem incolumitas, nullum illinc profluit emolumētum quod iuuet. Rectè igitur post Moralem philosophum consuluit Planudes, ἔστω σοὶ μενεδώνων πρώτη φροντὶς ὑγείας. Haud enim est viuere, nisi valere vita. Adde quòd nimia corporis debilitas

vires

vires animæ frangit, mentis quoque ingenium marceſcere facit, vt D. refert Hieronymus. Idcirco conſequendæ ſapientiæ gratia, corporis ſanitas magnopere quęrenda eſt. Hac nanq; ſublata, ſublimes Muſarũ fores aut non tanguntur à nobis vnquam, aut certè fruſtra pulſantur, veluti latè illuſtris prodit Ficinus. Quippe ſicuti ægritudo naturales actiones functionesq; oblædit, perpediatq; : ita ex ſalubritate (quæ iſonomia continetur) incolumes illæ proueniunt. In ſimilaribus quidem partibus ex contemperãtia calidi & frigidi, ſicci & humidi. In membris verò officialibus ſiue inſtrumentarijs, ex cuſtodia conformationis & quantitatis decentis, numeri atque ſtructionis. Itaque admonendi ſunt incolumes, vt hanc corporis ſalutem

exerc

exerceant ad ſalutem mentis, quod eſt multo ſaluberrimum D. Gregorij conſilium.

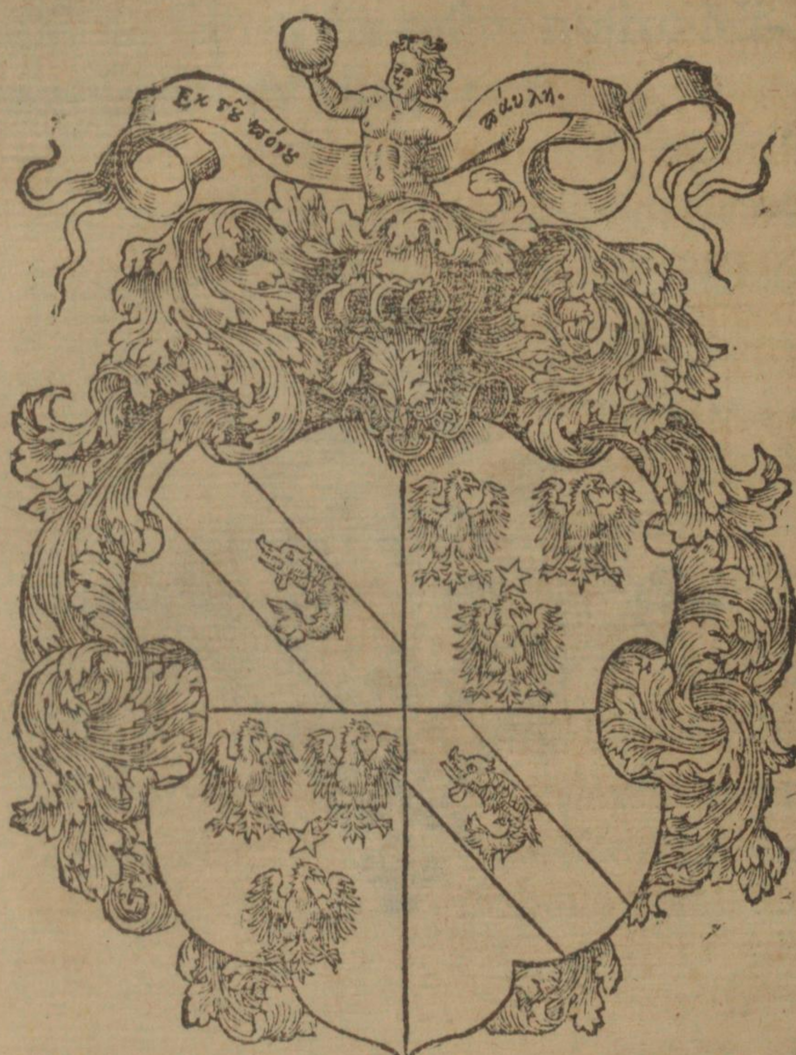
Verùm quia ſanitas ex varijs cauſis lædi ſolet, eius tutelæ prouiſum eſt rationibus multis, hisq; ſalubribus à venerabili Medicinæ ſcientia petitis. Ex quibus poteſt non modò vita ſana hominibus liberis, ſed etiã vita longiſſima (qua digniſſimus es) contingere. Quamobrem viſum eſt hunc de ſalubribus commentarium, quem iam dudum ad vmbilicum perduxi, magnificentię tuæ dicare, vt tali munuſculo meum in te amorem teſtatiſſimum facerem, quem ob egregias animi tui virtutes maximum conceperam, tu ſane bene meritus omnibus videris de tota Gallia, cuius fides publica apud te vnum conſeruatur. Itaque ea eſt nominis

tui

tui fama, vt præſtantia morum, exi-
mioq́; doctrinæ cultu, præcellere te
omnes prædicent. Nec id abſq; ra-
tione, qui eas omnes artes in te per-
lucere videant, quæ ad æquitatem
& ad iuſtitiam perficiendã ſunt ne-
ceſſariæ, humanitatem ſingularem,
morum integritatem, eximiam do-
ctrinam, & præcellentẽ facundiam.
Esq́;, quod eſſe debes, ipſum videli-
cet animatum ius: iuxta illam cele-
bratam Ariſtotelis philoſophi mul-
to doctiſſimi ſententiam. ὁ γὰρ δι-
καστὴς βούλεται εἶναι οἷον ἔμψυχον δί-
καιον. Et quamuis omni laudis ge-
nere cumulatiſſimus ſis, attamen de
tuis ſanctis actis, quæ vel ſtachane
æquiora ſunt, te elogia non affecta-
re probè ſcio, ſed Dei Opt. Max.
gloriam tibi ſolam expeti. Quod
hominis planè Chriſtiani teſtimo-

nium

nium eſt certiſſimum. Vale. Augu-
ſtiſſime Card. teq́; nobis Soter diu-
tiſſime ſeruet. Ex caſtro noſtro Mi-
rebelli, Idibus Maij, 1557.

Ἐκ τοῦ πόνου παύλη.

DE ACTIVA MEDICINÆ SCIENTIA COMMENTARIVS PRIMVS.

✶

Autore D. Hier. Montuo & art. & Medicinæ Doctore.

De actiua Medicinæ ſcientia, cuius geminæ ſpecies. Deq; conſeruatricis differentijs, vtilitate, & cauſis conſeruantib. CAP. I.

ACTIVÆ Medicinæ ſcientia, qua parte magna vitia corrigere docet, Curatrix nominatur: Qua verò exiguas noxas tollit, ideo præ exiguitate num etiam corrigat, ſenſum ſubterfugiens eſt, Conſeruatrix dicitur. Diſtribuiturq; ex Galeni ſentẽtia lib. ad Traſyb. in Euecticen, Salubrem, Analepticen, & Prophylacticen. Euectice, id eſt, boni habitus ſeruatrix, exactè perfectéq; valentem in hoc ipſum gradu conſer-

uat. Analeptice, hoc eſt, refectrix, inſtauratrixq́;, eos qui iam morbos euaſerunt, reficit, ac inſtaurat. Salubris verò inter vtranq; collocatur. Vnde magis parua caſtigat Euectice: minus verò Salubris, hac adhuc minus Analeptice. Salubris itaque quum non ſit de corporibus ſecundùm habitudinem valentibus, vt Analepticum, neq; de bono habitu præditis, ſicut Euecticum, ſed de his, quæ in habitu firma ſunt, non integram ſummamq́; ſanitatem, ſed eam quæ ab hac deficit, ac diſcedit tueri monſtrat. Atq; ſub hac Pędotrophice Gerocomiceq́; continetur. Prophylactice morbum præcauet, & neutris caducis conducit, ſicq́; Analepticæ oppoſita eſt. Iſtis conſociant Coſmeticen, quæ naturalem pulchritudinem cuſtodit: ac Commoticem, quæ acquiſititiam inducit. Quarum prior ars proba, verumq́; bonum: poſterior verò improba ars, & apparens bonum comparat.

Porrò Conſeruatrix ſcientia neceſſaria eſt, quoniam corpus humanũ quòd ex elementorum mixtura, ſeu miſcella, compoſitum ſit, alteratur & corrumpitur, à cauſis cùm internis, tùm externis. Ab illis Mors natur

naturalis, ab iſtis contrà violenta efficitur: teſtibus Ariſtotele lib. de mor. & vit. & Galeno lib. de tabe. Priores cauſæ nullo vitari pacto poſſunt, ſed tantùm impediri, ne præproperam ſenectutem adferant. Quo ex obſtaculo fit, vt ad mortem naturalem quis perueniat. Sunt autem illæ cauſæ tres numero, videlicet ſiccitas, quæ ætatis curſu ad interitũ perducit: & perennis corporis partium, hoc eſt, ſpirituum, humorũ, mollium, durarum, ſolidarumq́; diſſipatio, quam inſitus calor excitat, excremẽtorumq́; prouentus, vt Gal. demonſtrat. j. de t. ſ. Poſteriorum cauſarum quædam ſunt euitabiles, vti contondentia, diuellentia, vulnerantia, ac alia permulta de quibus nulla ars conſtitui poteſt: Aliæ ineuitabiliter, & ex neceſſitate corpus immutant, veluti aër, & quæ aſſumuntur cibus & potus, & quæ excernuntur ac retinentur excrementa: Motus & quies, ſomnus & vigilia, atq; animi affectus. Circa quas ſeruatrix ſcientia verſatur. Nempe ſi commodè miniſtrentur, hominem ſanum conſeruant, ſi verò incommodè, ex ſano ægrum reddunt. Eſt enim propalàm quòd error in victus ratione ſanis hominibus mor

bum accersire solet, ciereq́; ægrotantibus mortem. At commoda administratio, opportunus dexterq́; vsus intelligitur, in iusta harum causarum tum quantitate, tum qualitate corpori adhibita 3. art. p. Aëre, cibo, & potu quæ effluit è corpore substantia restituitur, atq; ita senectutẽ remoramur. Aëreæ enim ac igneæ substantiæ modum respiratu, arteriarumq́; pulsu tuemur. Cibo quicquid siccioris substãtiæ effluxit, restituimus: Potione quicquid humidioris. Excrementa verò quæ necessariò ex aëre, cibo, & potu colliguntur, vacuamus motu & quiete, somno & vigilia, & cęteris occasionibus. Huc pertinent admouẽda, educenda, facienda, & extrinsecùs incidentia, quorum meminit Galenus 1. de t. s. Secundùm quas causas, aut causarũ materias, Conseruatrix scientia in quatuor partes secatur, lib. ad Trasyb. Quarum vna de educendis excremẽtis tractat. Altera de faciendis exercitationum speciebus. Tertia de admouendis aëre, cibo, potu, & medicamento. Postrema de foris incidentibus aëre, lauacro, vnguentis.

Iam sanitatis tutela vna communis est, quæ communi sanorum naturæ conuenit.

Et

Et altera propria, si quidem in sanitatũ singulis propria est causa cõseruatrix, vel assertione Galeni 3.ar.p.& com.in Polyb. Vtraq; subdiuiditur, quoniam sanitas bijuga, optima, & ab hac deficiens j.de t.s. Optima seruanda est: Quæ ab hac plurimum discedit, corrigenda: Quæ verò in harũ medio constituta est, & seruari si lubet, & corrigi potest, 3.art.p. Seruabitur autem similibus, iuxta illud axioma, Sanitatis conseruatio per similia fit. Similia hîc dicuntur quæ corpus in eodem, vel simili temperaturæ statu seruant, siue similem habeant qualitatem, siue diuersam, vt tradit Bentius in glossa 3.art.p. & Angestus 2.de causis. sed aliter 3.de alim. Galenus: Animalibus, inquit, naturalẽ temperiem inculpatam seruantibus, similia suis naturis cibaria conueniunt. His verò quæ prauam intemperiem aut ab initio sunt sortita, aut pòst acquisiuerunt, non similium sibi ipsis esus, sed contrariorũ est vtilis. Rursum ait j.alim. Si hominis corpus medij sit temperamenti, per alimenta medij temperamenti eo in statu seruabitur. Verùm si id frigidius vel calidius, siccius aut humidius fuerit, medij temperamenti cibum aut po-

tum perperam exhibueris: quippe id quatenus à media constitutione recessit, eatenus in diuersum statum traducatur necesse est. Fiet autem id, per præsentis distemperantiæ cõtraria, quæ pari interuallo in vtraque oppositione à medio in vtranq; partem secedant. Ex quibus planè constat quòd inculpata tẽperies seruatur similibus, quemadmodum ea, quæ ab hac plurimum deficit, æqualis excessus contrarijs corrigitur. Causæ nanq; inferiores totũ excessum non propellunt. Superiores oppositũ inuehunt, tantum quidem, quantum ipsæ excessum superant. Par igitur excessus contrarius contrarium parem tollit. Est prætereà intemperatura, quæ nec longè ab integra sanitate declinat, neq; ad plurimum à mediocritate lapsam accedit, quæ contrarijs corrigi, & in meliorem mutari debet: in illis scilicet, qui leues functionum molestias non facilè tolerant: alioqui seruanda similibus causis salubribus, quæ tantùm à temperatissimis distare debent, quantum intemperies hæc à tẽperatissima crasi deflectit. Calidiora nanque corpora calidiorem victus rationẽ efflagitant, 3. art. p. Est ergo temperata corporis

ris conſtitutio à temperatis cauſis, intemperata ab intemperatis ſeruanda, modò corporis & cauſarum immutantium exuperantia par ſit: ſi enim cauſarum quàm corporis exuperantia maior eſſet, corpus læderetur. Itaq; in aëre temperato temperatę cauſæ miniſtrari debent, in intemperato verò tantùm in contrariam qualitatem ſunt mutandæ, quantum erit aëris à iuſto temperamento receſſus, id quod vir in primis eruditus, & amicus noſter Acakia, etiã non omiſit, in ſuis quos in artem Galeni paruam edidit commentarijs.

De ambiente nos aëre, ventis, regionibus, ædibus, atq; indumentis. CAP. II.

AËR corpus & ſpiritus alterare magis poteſt, quã cibus & potus, ſuper quo latè diſſeruit Conciliator differentia 114. Itaq; quũ aër materia exiſtat vtilitatis reſpirandi, tanta eius quanta reſpirationis erit vtilitas, quæ hinc apparet non vulgaris, quoniam, vt inquit Galenus j. de cauſ. & vſu reſp. innati caloris ſymmetriam & commoderationem conſeruat, & animalis ſpiritus ſubſtantiam

nutrit. Adde quòd ne momentum quidem temporis respiratione deperdita sufficere potest animal.

Iam aër afficit vel solis qualitatibus, vel tota substantia: idq́; contactu, maximeq́; inspiratu, quum per os & nares, & transpiratu, quum per cutis poros ab arteriarum pulsu attrahitur. Bonus igitur aër causa salubris est. Vitiatus contrà omni ętati, omniq́; temperaturæ nocet. Non tamen ex æquo, vt putat Paulus lib. j. nam expeditiùs ab aëris vitio qui sunt breuioris vitæ mouentur, & capiuntur, quàm reliqui omnes: si Aphrodiseo credimus. 2. Probl. 88. Est autem vitiosus in essentia crassus, suffocatus, nebulosus, halitu infectus. j. de t. s. Aër etiam iuxta paludes pessimus, quòd illic animalia minuta quædam nascuntur, quæ nec facilè videntur, per aëra intus in corpus & nares facilè perueniunt, difficilesq́; pariunt morbos, vt prodit Varro. j. de re rustica. Rarenterq́; accidit vt palustribus in locis aër innoxius sit. Quemadmodũ extat Rhauennæ, & ad Alexandriam Ægypti, vbi paludis vitiũ æstate propulsatur, propter amnis incrementum: quod & notauit Strabo 5. Geograph.

Aegineta notatur.

Si

Si verò eadem contrariorum ſit diſcipli-
a, vt dicit Ariſtoteles j.topic.liquet quòd
ura aëris eſſentia eſt ſalubris, hoc eſt, quæ
deò tenuis eſt, vt promptè oriẽte Sole in-
aleſcat, eoq́; occidẽte ſtatim refrigeretur.
lioqui nuſquã purus aër, ſi vnumquodq;
lementorum inuenitur nõ purum, & non
implex, vt cenſet Ariſtoteles 2.de g.& cor.
tenuitate etiã habet aër vt dureſcere præ
igore, ſiue congelari non poſsit, vt cenſuit
alenus 2. s. & Ariſtoteles 2. de g. animal.
ametſi Theophraſtus aërem immotum
elari ſcriptum reliquit. 5. de cauſ. plant.c.
5. Vitioſiſsimus in manifeſta qualitate aër,
ſt calidus & humidus j.de temp, & de diff.
eb. Quod ab euẽtibus demonſtrauit Hip-
ocrates 2.epi. Vitioſus in occulta qualita-
e dicitur, quum per cœleſtem influentiam
orrumpitur, tertia primi & prima quarti.
ër enim ſiderum peſtilenti defluuio vi-
iatur, teſte Aphrodiſeo 2.Probl.88. Sic de-
uuij quod à Luna procedit proprietas pu-
redine cadauera aſſumit, vt exarat Plutar-
hus 3. ſympoſiac. Certè ſub Luna quàm
ub Sole magis computreſcere carnes com
ertum eſt. Ex quo Theophraſtus Lunæ

caliditas, inquit, putredinem auget, 4.de cauſ.plan.c.15.

Verùm de elemẽtari aëris qualitate ambigitur, num calidus ſit, vt eius ex aqua extenuata, ſolutaq; generatio indicat. Quodq; aſſerit cum Ariſtotele Galenus varijs vterque in locis. An frigidus ſit, vt Stoici affirmant. Nam & ſi terræ, aquæq; collatus calidus & humidus ſit, nobis tamen ſi conferatur contrarius cenſetur, hoc eſt, frigidus & ſiccus. Eſt etiam vbi frigidum aërem ſuapte natura elementum eſſe, Galenus affirmat. Nempe lib. quòd animi mores corp. &c. Eſt enim frigidus comparatione ſpiritus innati 2. primi. Infrigidat corpora noſtra 2. de tẽp. Reſoluit in omnibus diſpoſitionibus 2. primi. Ergo ſiccus, quodlibet animal in ambientem aërẽ per cutem diſsipatur. j. de ca. ſymp. Inſuper nocte, hyeme, & ſub polo frigidus aër eſt, inibi enim conglaciatur. Media quoq; aëris regio, ſemper frigida. j. Meteor. Ex his colligit Maſſaria, quòd ſemper frigidus aër, niſi à reflexis ſolis radijs immutetur. Immutatur autẽ ex Solis motu quadrifariam, videlicet in Æſtatem calidam & ſiccam, Hyemẽ frigidam & humidam, Ver

temper-

temperatum, Autumnum inæqualem.j.de temp.& 2.primi.

Sciendum autem quòd Sol calorē, quem in inferiora mittit, in ſe actu nō habet, haud enim elementatū eſt: calefacit nihilominus per ſe, idq; radiorum ſui luminis propinquitate, directione, & mora. Minus verò propinquitate, vt hyeme euidentiſsimū fit, in qua Sol in oppoſito ſuæ apſidis exiſtens, terræ proximior exiſtit. Itaque plus caloris moræ, quàm directioni tribuit Auicenna. Qui ſub æquatore, vbi Sol bis in anno ad perpendiculum radios iaculatur nō modò habitationē, verùm hanc etiam temperatam eſſe, diſputat prima primi. Æſtas ergo calida eſt ex reflexis Solis radijs qui directè in nos decidunt. Sicca verò quia ex caliditate nimia aëreæ ſubſtātiæ raritas efficitur. & conſequēter humiditatis reſolutio. Inde ſequitur ſiccitas, paucitasq; roris atque pluuiæ. 2.primi. Hanc inſequitur Autumnus, ideoq; ſiccus eſt, & rarus. Mutaturq; facilè, tùm à diei calore, tum à noctis frigiditate: proinde inæqualis eſt, & ob id reliquis temporibus inſalubrior. Quomodo autem horum temporum viciſſitudo ad ſanitatis tutelam

telam necessaria sit. 2.collectionum explanat Auerrhois. Meliora itaq; tempora sunt quę seruãt naturas proprias, vt loquitur Auicenna 2.primi. & prima quarti. E diuerso quæ à natura sua euariant, insaluberrima dicũtur, iuxta illud Hippocratis, Temporum mutationes pariũt morbos.3.Aphor.1. Item Cranonæ carbones viguerũt, sub Æstu valde pluit.2.epi. Quod de vere alioquin saluberrimo, etiã patescit. Ver enim insalubre existit, quando fici folia Cornicis pedibus similia fuerint. 6.epi.hoc est, initio, quod hyemi simile magis quàm Æstati habet. Hac verna intemperie Hannibalem altero captum oculo fuisse, Liuius memoriæ prodidit. Annus constans salubris, inconstans insalubris.3.Aph.9. Dies quoq; insalutaris, in quo modò æstus, modò frigus fit.ibidẽ 5. Est tamen quædam in die inæqualitas, quæ naturalis est, per quã dies toti anno respondet: Matutino enim tẽpore ver simile, meridiei ęstas, vesperi autumnus, nocti hyems, vt post Aristotelem scripsit Galenus 6.epi. com.1. Est etiam sua in mensibus inæqualitas, nam decrescentes frigidiores & humidiores sunt, propter Lunæ decrementum:

quemad

quemadmodũ enim Sol per totum annum hyemem atque æſtatem facit, ita Luna per menſem id agit:non acceſſu,diſceſſuq́; Lunæ, ſed,vt ait Ariſtoteles 4.de g.animal.alterum increſcẽte luce, alterum decreſcente. Luna rurſus quum quadriformi notetur habitu,dici & anno reſpõdere poteſt:ſiquidem,vt ſcribit Aphrodiſeus 1.Probl.64.primò , quum æqua portione diuiſa eſt humida & aliquantulum calida regit : ſecundò, plenior orbe calida & ſiccior eſt,tertiò,quũ ſeneſcit ſicca & frigida redditur : quartò, quum luce omni exhauſta ſilet,frigida, humidaq́; euadit,vtpote,expers radiorum Solis quos calidos eſſe nemini ambiguum eſt. Aër porrò qualitate varians non ſimiliter vniuerſos afficit : etenim ſi ad æſtatem bene habent naturarum, ætatumq́; frigidæ ac humidæ : ad hyemẽ calidæ & ſiccæ. Si item calidæ & humidæ æſtiuo hybernoq́; tempore mediocriter habent. Æſtiuo quidem inquantum humidę,hyeme verò inquantum calidæ, vt aſſerit Galenus 3. Aphor.com.2. Conſtat quòd diſſimilis Ætati & temperamento aër,ſemper ſalubris erit, vt vult Raſis 17.cont. Galenus quoq; j.de t.ſ. In quibus,

bus, inquit, aliqua exuberans qualitas dom[inatur], his vtilissimus aër est, qui ei qualita[ti] maximè est aduersus. Sed temperatis corp[o]ribus aër temperatus est saluberrimus. Im[o] vt scitè Paulus ait, omni ætati, omniq́; tem[peraturæ] prodest: temperatæ quidem, qui[a] similis: dyscratæ verò quia contrarius, lic[et] non optimus, vt ex Rase loco pręcitato c[o]ligitur. Multa itaque sunt quæ aëris salubr[i]tatem declarant, vt sunt loca ab infimis va[l]libus libera, & nebularum noctibus absolu[ta], vt inquit Palladius j. de re rustic. Et hab[i]tatorum considerata corpuscula, si eis colo[r] sanus, capitis firma synceritas, inoffensu[m] lumen oculorum, purus auditus, fauce[s] commeatum liquidæ vocis exercent. Hi[s] autem contraria noxium cœli illius spiritum confitentur: verùm ab aëre, externisq́; cau[]sis faciliùs tentantur hi, quibus rara, mol[]lisq́; cutis est, j. de t. s. Quare his & reliqui[s] omnibus immodica caliditas, & frigiditas vehemensq́; inæqualitas vitanda, ex consi[]lio Oribasij 1. Euporistôn, qualis est in au[]tumno matutinum vespertinumq́; frigus, meridianusq́; æstus.

Aëri annectunt ventos, flatus, auras, quo[]rum

rum obſeruatio neceſſaria eſt, vt Hippocrates aſſerit lib.de humo.quatenus nõ corpus modò, ſed & animum ſolent afficere: nam vbi frequẽtes ventorum ac turbinum ſunt varietates, difficiles atq; proteruos homines reperiri, perhibet Plato 5.de legib. An ventus ſit aëris vnda, ſiue fluxus, vt finit Hippocrates lib.de flatib.& Seneca 5.nat. quæſt.non ſilens ſcilicet & tranquillus, quo ſubinde aër agitatus purgatur, ſed concitatior. Hanc aëris definitionem 6.Top.& 2. Meteo.à ſe repræhenſam, probare videtur Ariſtoteles 5.Probl.17.Perſpicuum eſt enim exhalationem ciere motu ſuo aërem, quæ in aëre lateraliter mota exhalatio, ventus Ariſtoteli dicitur. Mouetur autem circa terram: etenim in ſublime partim Solis, aſtrorumq́; vi, partim natura dum attollitur, obſtaculum inuenit, mediam aëris regionem frigidam calidum abs ſe repellentem: ideo retunditur exhalatio, meatq́; in obliquũ circa terram. Itaq; quia nimio frigore ſopitur exhalatio, ac nimio æſtu ſoluitur, Sol augere, & cõprimere flatus dicitur. Auget exoriens, occidensq́;, comprimit meridianus æſtiuis temporibus, vt tradit Plin. 2.nat.hiſt.

Vent

Ventorum diſcrimina ſumuntur ex ſtat[illegible] motus temporibus, vt Eteſiæ quibus nu[illegible] ventorũ magis ſtati ſunt:nam poſt biduu[illegible] exortus Caniculæ perflant cõſtantiùs die[illegible] bus quadraginta, tertia diei hora oriente[illegible] noctuq́; nunquam ſpirantes, vt narrat Pli[illegible] nius præallegato loco. His flantibus Nilu[illegible] maior effluit, vt retur Seneca 4.nat.q. Co[illegible] trà Herodotus in Euterpe, incrementi Ni[illegible] cauſam non eſſe Eteſias diſputat. Dubiu[illegible] itẽ, nam Diodorus j.de fabuloſis antiq.ge[illegible] ſtis, Non ſeptentrionales venti, inquit, ſe[illegible] qui ab æſtiuo occidente flant Eteſiæ voca[illegible] tur. Plinius contrà, ex parte Aquilonis Ete[illegible] ſias flare aſtruit, loco præcitato, & lib.34[illegible] Aquilo, infit, mollit ſydera ęſtate media, m[illegible] tatq́; nomen, & Eteſias vocatur. Galenu[illegible] quoq; Plinio ſuffragari videtur lib.de hiſt[illegible] philoſ. Eteſiæ, inquiens, recedentem Solem peracto ſolſtitio ſequuntur, aëre ad ſepten[illegible] trionem iam inſpiſſato:& 3.epi.com.3. Ete[illegible] ſia flans remittit æſtum. Rurſus ait, Prodro[illegible] mi & Eteſiæ temperant æſtatem. Ducun[illegible] tur inſuper ventorum differentiæ ex regio[illegible] n ibus & locis, quibus peculiares ſunt, vt in Narbonenſi prouincia Circius, nulli violen-

tia

tia inferior. In domibus etiam multis inclusa opacitate conceptacula, auras ſuas habent, vt eſſert Plin. Plures præterea ventorum ſpecies ſumuntur ex quatuor mundi plagis: quarum meridies & ſeptentrio perſtant, ſuntq́; immobiles. Ortus contra atq; occaſus nũquam eodem ſe modo habent, ob perpetuam Solis in gradibus ſignorum in æquidiali, vel tropicis, per aſcenſum & deſcenſum mutationem. Hinc triplex ortus, & occaſus. Ab ortu verno flat ἀπηλιώτης, id eſt, Subſolanus: à ſolſticiali καικίας: à brumali εὖρος, id eſt, Vulturnus, qui & euroaquilo & aliquando Typhonius, ni fallor, appellatur: ab occaſu æquinoctiali ζέφυρος ſiue Fauonius: à ſolſticiali ἀργέστης, id eſt, Chorus: à brumali λὶψ, id eſt, Africus: in medio meridie νότος locatur, id eſt, Auſter: inter quem & exortum brumalem εὐρονότος, inter eundem & occaſum λιβονότος ſpirat: auſtro oppoſitus eſt ἀπαρκτίας, ſiue Septentrionarius: inter quem & exortum βορέας, id eſt, Aquilo vociferat. à ſeptentrione ad occaſum θρασκίας, hoc eſt, Circius ſpirat. Eadem ferè tradunt Vitruuius j. de architect. & Vegetius 4. de re milit. ſed hic

minus explicatè, quoniam ventos collaterales ad dextram vel ſiniſtram perflare dicit. Atqui dextra mundi pars Aſtronomis occidua eſt, Geographis orientalis. At poëtis ſeptẽtrionalis inauditur. Nec prætereundum, alias eſſe ventorũ ſpecies apud Theophraſtum lib. de ventis, veluti ſunt Apogei, quos ex humecta perflare terra Ariſtoteles dicit lib. de mundo, & matutino imprimis ſpirare, ait Theophraſtus. Eccolpias vocant qui ex ſinu quopiam euaporant. Tropæos & Altanos, qui ex mari, fluuijs, ſtagnisq; conſurgunt. Qui autem è nube diſciſſa prouolant, procellæ interpretantur 26. Probl. 4. Si craſſi τυφῶνες, id eſt, turbines. Minus denſi Ecnephiæ appellantur.

Iam verò omnis ventus eſt exhalatio calidus & ſiccus, niſi locorũ, per quę tranſit, vaporibus & qualitatibus immutetur. Qua ex re Auſtrales calidi & humidi, & Boreales frigidi ac ſicci ſunt, 3. Aph. com. 5. & 17. Orientales calidos & ſiccos eſſe, Occidentales contrà frigidos & humidos autumat Auerrhois 5. cant. com. 115. Sed Eurum Ariſtoteles eſſe humidum innuit, & Fauonium temperatiſſimum facit, 26. Probl. 33. Fauonius

nius, inquit, neque calidus est, vt qui meridie ortuq; spirant: neque frigidus, vt qui de septentrionibus eueniunt: sed medium frigidorum & calidorũ flatuum tenet, ideoq; serenus, & iucundissimus ventorũ omnium est. Sunt ergo Orientales, humidi calidiq;, sed minus quàm Austri: Occidentales frigidi atque sicci, sed minus quam Aquilones. Ex quo sequitur eos, qui ab ortu flant, non esse occiduis meliores, sicut sentire videtur Auicenna 2. primi. Siquidem ventorum omnium saluberrimus est Aquilo, si credimus Celso, Plinio, & Aetio. Omnes enim superfluitates consumit, roborat, densatq;, corpora facit bene mobilia, coloratiora, meliùs audientia, omnesq; sensus bonos, 3. Apho. com. 17. Noxius auster, & magis siccus, 1. Probl. 23. Forsan quòd minus cum imbre æstuosus redditur. Siccus enim vocatur, qui spirat sine imbribus, 3. epi. com. 3. Fauonius hybernum mollit cœlum, vt ait Plinius. Præ alijs ventis agriculturæ commodum est, vt Florentinus j. collectionum rei rusticæ. Maritat atque fœcundat aues fœminas. Vt Plutarchus scribit 8. Symposi. Certè perdices si aduersę maribus steterint

ventusq́; inde afflat vbi mares ſtant,concipiunt & maritantur, teſte Ariſtotele v.de gener.animal. Vt omittã quod ab Homero Plinio & Solino ſcriptũ eſt, Fauonio equas in Luſitania concipere. In totum venti ſalubres putandi ſunt, qui intemperata anni tempora immutant atq; corrigunt. Locales venti qui à ſalubribus locis ſpirant,ſalubres ſunt. Qui verò à morboſis, inſalubres iudicantur. Itaque omnes locales ſunt vniuerſalibus morboſiores, vt ex Adamantino tradit Aetius.

Regiones varios parere humores,hominumq́; temperamenta immutare,& conſequenter mores, aſſerit Hippocrates lib.de aëre & aquis, &c. Idem aſſerit & Galenus 2.nat.virt.& lib.quod animi mores,&c.Immutant autem non per ſe, ſed aëris pro regionum varietate alterati ratione.Iure ergo aëris temperies in tempus & regionem diuiditur lib.de curat.per ſang.miſsio.Ex ętatibus aliæ ad tempora & loca bene vel male ſe habẽt.3.Aph.4.Ariſtoteles efferis moribus & aſpectibus eſſe, qui in nimio æſtu vel frigore colunt: viuaciores,ſapientiores, timidioresq́;, qui in locis calidis degunt:

fortes

fortes, qui in frigidis: ſomnolentiores, qui in paluſtribus, ſcriptum reliquit. 14. Probl. Aër etiam cauſa eſt quamobrem apud Scythas Philoſophus vnus extitit nempe Anacharſis, plurimi contra, Athenis. Rurſus in Abderite complures ſtulti, Athenis vix pauci vixerunt. Ex quibus euidentiſsimum fit, quòd in diſcernendis regionum qualitatibus non parum confert conſiderare incolarum habitudines, colores, ingenia, moresq́;, ſicuti in præcedentibus de aëre adnotatum iam eſt.

Regio orientalis, & quæ ad ſeptentrionē ſita eſt, ſalubrior iudicatur. Locaq́; alta frigidiora & ſicciora profundis atque campeſtribus cenſentur ab Auicenna 2. primi. Quocirca illi qui loca edita, apertaq́; colunt, tardiùs ſeneſcunt: qui autem caua & paluſtria, ociùs: quòd aër in paluſtribus maneat immotus, impurusq́;, vt ait Ariſtoteles loco præcitato. Verùm cur timidi dicuntur 14. Probl. qui loca feruida incolunt, veluti ſunt Syri, Arabes, Mauri, Indi: fortes è diuerſo, qui gelidis in locis habitant, ſicut Galli, Britanni, Germani, Scythæ, Thraces: An quod pauoris cauſa gemina ſit ſangui-

nis videlicet frigiditas & crassities. Vtrunq; notauit Virgilius hoc senario, Frigidus Arcadibus coit in præcordia sanguis. Addit Scaliger vir impensè doctus sanguinis paucitatem: siquidem eos reddit animosiores sanguinis copia, qui in frigidis sedent regionibus. At istorum, vt inquit, sanguis vt multus, ita dilutus est. Quippe post primæ impetum æstuationis deferuescit. Alijs contrà accenditur: pertinacissimè nimirum pugnant Mauri & Indi. Hostem cominus inuadunt, in tela ruunt, etiam lanceis transfixi. Itaque eorum audentiæ argumentum licet colligere ab animalibus feris, quas Regiones illæ generant, & producunt: etenim Leones qui in locis Aphricæ calidioribus nascuntur, maiori proteruia homines inuadunt, suntq; feri, sæuiq; magis quàm illi, qui montium frigidorum sunt incolæ, vt sua in Aphricæ descriptione testatur Ioan. Leo.

Loca caua & non aquosa siccant, & calefaciunt. Caua lacustria humectant, calfaciuntq;, vt sentit Hippocrates lib. de aëre & aqua, &c. Item à mari præstat longo potius interuallo quàm breui refugisse. Quia media spacia sunt grauioris halitus, vt 1. de re

rustica

rustica refert Columella. Alioqui marina loca præter lacustria (hæc enim nocentissima sunt teste Rasio. 1. suorum Aphor.) ad diu viuendum plurimum conferunt. Siquidem, vt etiam Cardanus ait, quod est humidi natiui minus consumitur in humidiore cœlo, nec facilè ob salsedinem corrumpitur. Eandem sententiam in paraphrasi de long. & breuit. vitæ Auerrhois tenet. Eos scilicet diutiùs viuere ob caloris & humidi abundantiam. Sed alia ratione Plato in libris de re publ. fugiendum esse mare censuit, non salubritatis ergò, verùm quòd mare sit improbitatis magister. Mare attingentes, inquit Strabo sunt deteriores. Vnde maritimi mores pro pessimis celebrantur. sunt enim maris accolæ nouarum rerum semper cupidi, & maris naturam cui adiacent referentes: nanq; vt mare natura sua vndabundum procellosumq́; est, sic animo illi semper fluctuare videntur.

Loca insuper commutare, nonnunquam operæpretium est. Etenim vt temperatus aër temperatis hominibus saluberrimus putatur. Ita intemperatis naturis aër is, in quo contrariæ qualitates exuperant, optimus

erit. Quando non aliter immoderata corporis complexio ab intemperatis causis, quàm temperata à temperatis seruatur, vt colligitur 3.art.par. Sic ex morbis alij ad alia bene, male've se habent. 3.Aph.3. Terram mutare confert in longis morbis. 6.epi. vt in sontico morbo. 2.Aphor.45. In vlcere pulmonis & tabidis.v.therap. In pestilentia quoque perigrinari oportet, ex Celsi sententia lib.1. At vbi peregrinari non licet, aër alterandus pyræ incendio. Ad exemplum Hippocratis, qui pestem ab Illyricis ad Græciam venientem ignibus fragantibus sedauit, vt Plinius narrat 7.natur.histo. & Galenus lib.de theria.ad Pisonem. Hoc idem factitasse Acronem Acragantinũ recensuit Ægineta lib.2.

In locis & regionibus continetur ædificiorum ac ædium, domorum, ędicularumq́; ratio. In quibus expetenda, non modò firmitas, sed amœnitas (quæ & ipsa plurimùm iuuat ad inhabitantium salutem) & salubritas præcipuè. hæc confert præter corporum robustam habitudinem, ingenij acumen. Quæ vna res, inquit Merula, effecisse potissimùm creditur, vt Athenienses acu-

mine

mine ingenij Thebanis multò præstiterint. Salubritas autem ex situ, Sole, ac ventis petenda est. Quandoquidem domus maximè probatur, quę in sublimi constructa (hic enim locus vt Florentino placet 2. collectionum de re rustica, & ad sanitatem speculationemq; ac regionis collustrationem aptissimus existit) æstate vmbram ac ventos afflabiles, hyeme verò Solem recipiant. Erunt autē huiusmodi, si auerso Borea fuerint æqualiter latæ: hoc est, non versæ ad omnes partes, sed oblongæ ad meridiem spectantes. Ad quā partem Boreas & Aquilo oppositi perflant. Nam Sol (vt refert Aristoles 1. œconomicorum) in ęstate altiùs incedens domos ad meridiem versas non intrat. hyeme contrà propinquiùs accedens totus per fenestras infunditur. Ita æstate vmbram & ventos, & hyeme Solem habebunt. Itaq; cubicula hyemalis temporis secundùm Columellā spectare debent æquinoctialem occidentem, æstiua meridiem æquinoctialem, cœnationes eiusdem temporis hybernum orientem. Balnearia occidentali ęstiuo aduertantur, vt sint post meridiem & vsque ad vesperam illustria. Am-

bulationes meridiano æquinoctiali subiectæ sint, vt hyeme plurimùm Solis, & æstate minimùm recipiant. Igitur in condendis domibus quatuor cœli cardinum ratio maximè consideranda est: vt alia æstiuis, alia hybernis tēporibus adscribantur loca: nanque aliæ alijs debentur laxitates & situs. Æstiua enim maiora spatia exquirunt: hyberna si compreßiora fuerint, non improbantur. Tum æstiuis vmbræ & flatus, hybernis verò soles debentur. Prę terea ad eorum tutelam quæ necessaria sunt ad victū, ædificatio ex neceßitate profecta est. Verbo autem victus, si credimus Vlpiano, continentur quæ esui, potuiq́;, cultuiq́; corporis, quæq́; ad viuendum homini necessaria sunt. Vestem quoque victus habere vicem, Labeo ait.

Insuper est alia corrigendi aëris ratio. nam in cōclaui aër salubrior reddetur hyeme, per storeas aut centones supra tabulata instratos, suspensos tapetas, peripetasmata, aulęa'ue circum posita: sed pręcipuè suffitu odorato plantarum, seminum, corticumq́; paratu facilium: veluti rorismarini, iuniperi, aurantij, limonū, citri & similium.

In

in æstu quoque in magnis domorum areis siue cortibus & hortis eriguntur atagiæ ex herbis, frondibus, & ramis opere topiario, quæ ab insolatu vindicant. Aër quoque alteratur in cœnaculo & triclinio, si aqua puteali cum aceto vel rosacea aspergantur pauimenta. Si interibi plena fructibus (quorum facultas frigida, humidaq́; sit) canistra & cistæ includantur. Si eiusdem qualitatis flores, & germina foliaq́; super asarota proijciantur. In hoc etiam hærent parietibus deauratę cortinæ. Sic apud Præstanum, si vera narrat Mandeuila, nonnullarum apparata ferarum coria ad regij cubiculi parietes appēduntur, vel pro amuleto, & tanquam efficacissima aduersus aërem pestilentem. Idem, vt opinor, præstare possent coria hybernica appensa: quia venenosa fugant, nullumq́; venenosum in Hybernia animal reperiri scribit Vitalis.

Rursus ab indumentorum natura corpora affici certum est: nam Hippocrates his vetat, qui epilepsiæ addicti sunt, vestimentis stragulis've vti ex pellibus caprarum factis lib. de sacro morb. sunt enim tetri odoris, capitiq́; noxiæ. Quanquam illæ mirifi-

ca vi

ca vi hyberno tempore calfaciant, si pilos ad corpus conuertas. Æstiuo refrigerent, si inuertas, vt refert Ælianus 6. histo. animalium. Vestimentum lacerum & leue hyeme lædit. Graue autem ac æstuosum æstate, lib. ad Trasyb. ex accidenti scilicet. Vestimenta nanque & nobis ipsis excalfacta, rursum nos recalfacere consueuerunt, vt inquit Galenus 2. simplicium. Si verò vestium ratio pro anni temporibus sit habenda, vt vult Polybius lib. de r. v. priuat. hyeme chimastrum, æstate theristrũ accommodum erit. Ad vestes æstiuas pertinent sericæ, bombicinæ, villosæ, rasiles, floribus variatæ, simplæ, quas rallas, vel duplæ textura, quas vndulatas vocant. Mirum quòd oleo imbutas & sordidas induere per æstum mandat Polybius. Quum mundicies commendetur ab Hippocrate 6. epi. & lib. de officina chirurgi. vtpote, quæ nostræ amica naturæ sit, atque familiaris. Eoq; magis est inuisa spurcitia, quo sanguis fuerit purior, vt rectè opinatur Menapius. Ad brumam conueniunt tunicæ lineæ, & byssinæ, subucula lanea, vel ex erioxylo textilis, thorax ex panno coccineo, vel perizoma plumarius, diplois sub-

sericа,

[s]erica,femoralia,tibialiaq; lanea,calceoli li-
[n]ei,& ſculponæ. Addunt nunc pro calceis
[&] crepidis leues ocreas ac mulleos, à qui-
[b]us & piſcis nomen deriuatum eſt.Inſuper
[s]agum,togam, ſiue pallium denſum aut te-
[n]uem pellitum, vel ſericum pelliceum, aut
[g]oſsipo contextum.Inter pelles vt præſtan-
[t]iſsimæ ſunt,ſic ſalubriores habentur Sabel
[l]æ, ſiue Matrum leues, odoratæ,fricacione
[l]eui ſcintillantes, ſpadicæ potius quàm mel
[l]inæ. Mox melum, variorumq; felum, quas
[a]d nos mittunt Sarmatici.Nam Ælurorum
[n]oſtratium odor, pulmones offendere te-
[ſ]tatur Auenzoar 1.theſir.Ob id eorum pel-
[l]es deteſtatur. Agnina pellis,vt idem aſſerit,
[p]uerorũ membra roborat, vt leporina æta-
[t]e florentibus accommoda eſt. Commen-
dantur etiam ferarum pelles odoratæ, quæ
varijs diſtinctæ maculis ſunt, vti Pardalis &
Lyncis, Thois ſiue Lupi ceruarij, Genetæ,
Marcati, Anabulæ. Sed Tigridis & Panthe-
ræ propter corij craſsiciem & grauitatem,
potius ſtragulis quàm veſtibus ſunt appoſi-
tæ. Nunc tamen milites pro veſte vtuntur
pellibus integris Luporum, Vrſorum, Pho-
carumq; artificioſè elaboratis, ceu & La-
pones.

pones. Optimũ ſtragulum fit ex pelle cer-
uina quæ fugat ſerpentes, ex lupina quæ pu-
lices, ex leonina quæ tineas arcet: Hæc ite
hæmorrhoidibus immodicè fluentibus re-
medio eſt, ſicut lupina colicis doloribus, &
vulpina arthriticis vtilis perhibetur apud
Sextum & Raſem lib. de proprietate ani-
malium. Pro tegmine capitis multis ſufficit
in nocte aſcolphalia, quidam vtuntur den-
ſiori, vt cucullo cum calantica, ſed interdiu
birro, vel pileo.

Vtrinque tamen vitandum immodicum
capitis tegmen. Id enim caput infirmat, vt
aſſerit Auicenna 1. tertij canonis. Nec alia
ratione apud Herodotũ lib. 3. & Syneſium
in caluitio Perſarum capita adeò fragilia
ſunt, vt ſi velis ferire, vel ſolo calculo, per-
forare poſsis. Ægyptiorum autem ita firma,
vt ea vix ictu lapidis elidas. Iſti enim ſtatim
à pueris radere capita incipiunt. Et ſic os
capitis ad Solem redditur compactum. Illi
contra à principijs imbuuntur cooperire
capita, geſtantes pilea, tiarasq;. In ſumma
ſicut in pleriſque omnibus mediocritas eſt
ratio optima, ſic in veſtitu. Cultus enim
conceſſus atque magnificus addit homini-
bus

pus (vt Græco verſu teſtatum eſt) authoritatem. At muliebris & luxurioſus non corpus exornat, ſed detegit mentem. Inde videtur natum apud Lucianũ ſcomma, Iam ver adeſt, & vndenam Pauo.

De his quæ aſſumuntur cibo & potu, ac vtriuſque differentijs & facultatibus. De arcenda cruditate. Deq; his, à quibus cibandi & bibendi conſilium ducitur. CAP. III.

ALIMENTA ſunt corpora orta ex prima mixtura elementorum, prima primi. Quæ ſcilicet ſubſtãtiam corporis augere poſſunt, primo.ſ. modò concocta aſsimilataq; ſint: ſecus enim nutrire nequeãt. Eſt autem nutritio adſimilatio nutrientis ei, quod nutritur. Concoctio verò nutrientis mutatio in propriam eius quod nutritur qualitatem, primo & 3.nat.vir. Vnde alimenta mortale genus tuentur, 12.ther. Quando ſine his ne viuere quidem, neq; in ſecunda, neque in aduerſa valetudine poſsimus primo alim. Quippe tandiu viuimus quandiu nutrimur, vt ait Ariſtoteles 2.de anima.

Alimentorum differentiæ ducuntur ab horum materia, præparatione, & viribus. Ex materia quidem, quia vniuersa alimenta cerealium seminum, plantarum, aut animalium sunt. Cerealia diuiduntur in frumentacea, & legumenta. Priora in triticum, far, typham, & olyram (quam nunc siliginem vocant) ordeum, bromum, sorgi (quod meliam pedemontani dicunt) milium, panicum, irionẽ seu erysinum, quod frumentum turcicum putatur. Posteriora in pisa, fabas (quibus caremus si Cordo credimus) cicera, phaseolos, lentes, lupinos, & id genus.

De plantis sunt satiuæ & syluestres, olera, cymæ seu asparagi, & turiones, quos vocant ἀκρέμωνες (pro quibus ἀκρίδες lubrico lapsu, quantum opinor, suppositum est Matthæi 3. in Diui esca Ioannis. ἡ δὲ τροφὴ αὐτοῦ ἦν ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον) radices, fructus horæi, siue fugaces & conditanei. De animantibus, volantia, gressibilia, natantia. Priorum quędam cicura, alia syluestria, iuniora, consistentis ætatis, vetula, bono habitu prædita, pinguia aut macra. Piscium nonnulli marini, alij fluuiatiles. Quidam in

in mixta aqua degunt. Maritimorum à tegumentis quinque differentiæ ſecundum Ariſtotelem 4.de nat.animal.& Galenum 3.de alim. Cartilaginei, & incartilaginei, vt ſunt omnes ſquamas, & ſpinas retinentes. Molles, qui ſanguine, & viſceribus carent, velut ſepia. Alij cruſta integuntur, vt cancri : alij teſta, ſicut oſtrea & conchæ.

Ex præparatione differentiæ ſunt multiplices. Eſt autem præparatio non vtilis modò, ſed etiam neceſſaria. Quoniam quæ nutriunt, ferè cuncta præter lac, ad eſum inepta, aut nocentia ſunt, niſi piſtoria, obſonatricis'ue arte (vtranque ſub coquinaria comprehendit Apicius) bene apparentur, vel condiantur. Malè nanque præparata ventrem non poſſe bene concoquere teſtatur Galenus 4.de t.ſ. Proinde adulationes ſubeunt artes, vt in Gorgia Plato perhibet. Nempe medicinam coquinaria ſubit, eiq; ſeruit. Per hanc enim quæ elaborata, concoctaq; ſunt, magis quàm inelaborata & cruda mutantur, non in ore ſolùm, ſed in ventriculo, iocinore, venis, ſingulisq; partibus. Siquidem quatuor ſunt concoctiones, quæ mutuò ſeſe excipiunt,

3.& 4.de t.ſ.& lib.de euchy.

Hinc ex tritico, quod etiam elixum & manſum ęgerrimè conficitur, cum fermento & ſale, id eſt, præparatione, fiunt panes coctiui, quibus nihil in vita vtilius, vt cum Galeno teſtatur Aphrodiſeus, prima Probl. prologo. Huc refer placentarum ſexcenta genera ex Atheneo. Ex hordeo fit polenta, ptiſana, melyſis, & cremor. Ex legumentis decoquendo in ſuccum reſolutis, efficiuntur puls, pulmentum, ſorbitio, chidra, aliæq́; ſorbitionum ſpecies. Ex plantis & oleribus, quæ ferè omnia vitioſo ſucco conſtant, 2. Alim. multijuga condimenta, nec inſalubres epulæ parantur, vt κνισὰ Polluci, ſeu conciſa olera, ſiue minutal herbaceũ, moretum, acores, acetaria, acrimonia, varijq́; intinctus, vt omittam holerum, radicum, turionum, & fructuum condituras, mellita, ſaccharaceaq́; bellaria. Sic ex carnibus & piſcibus non apparatis nihil eſculentum, ex apparatis contrà diuerſa concinnãtur opſonia, aſſata, frictilata, cruſtulata, elixa, iurulenta, iuſculaq́; ipſa. Ex quibus ius glaciatum efficitur, pelanos Euripidi dictum in Oreſte. Aliqui huiuſmodi gelu, ſiue ge-

licinium,

cinium, enogarum indigitant. Huc pertinent gingeria, hyſitia, tucetum cibarium, multiplexq; pulpamentum, artocreæ, lucanicæ, apexabo ſeu botellus, & alia farturarum farciminum'ue genera. Carnes duræ vel fibroſæ pluribus diebus aëre macerantur, quo tenereſcant, lib.de vic.att.ſic hesternum quàm recens mactatũ facilius con coquitur, 3.alim.& 7.ther. Non diſpariliter in cerealibus & plantis edulia, quæ vehementem quampiam gerunt virtutem, ne paululũ quidem alere poſſunt, niſi maceratione, elixatione, aut aſſatione fuerint apparata, vt lupini, cepa, allium, & id genus alia. In omnibusq; dapibus quicquid flatuoſum continetur, per calefacientia & extenuantia corrigi, comparatũ eſt, 1.de alim. Lactarij operis ſunt caſeus recens & vetus, pyriaſtes, ſiue recocta, butyrum, melcha, aphrogala, argyritrophema. Oua ex vario cocturę modo fiunt trometa, apala, ephtha, teganiſta, pnicta. Oua à venatoribus coquuntur non modò igne & ſole, ſed etiam longo vertigo fundæ impoſita, ſiue diu rotata.

In alimentorum delectu cerealia denſa,

 ponder

ponderosa, plena, foris vndique tensa, præferuntur rugosis, cassis, gracilibus. Quę parua mole multũ substantiæ continent, eamq; crassã & glutinosam, probissimi succi sunt & nutrimenti. Haud tamen facilè per ventrem descendunt. Ediuerso quæ mollem minimeq́; densam substantiã habent, eamq; furfuraceam, commodiùs deijciuntur, sed tenuiùs alunt. Graueolentia insuauiaq́; praui succi & difficilis coctionis sunt omnia. Quæ verò aqua persusa non mutantur, sed duriciem retinent, deteriora. Quæ deponunt, turgescuntq́; præstantiora, non modò ad concoctionẽ, sed probos etiam succos generandos, vt Galenus asserit primo alim. & lib. de euch. Mirum, quòd semina, quæ in boum cornibus impingunt, effœta & contumacia reddantur. Quod verum putat Rases lib. de propr. animal. De quo disceptat Plutarchus 7. Symp. Nec est contemnendum de repurgandis seminibus à lolio, melampyro, araco, & huiusmodi vitijs, priusquàm in vsum sanorum veniant præceptum. Alioqui noxa singulis diebus succedet. Quæ etsi præ exiguitate insensibilis videatur, haud tamen longa dierum

serie

erie collectam, effugiemus impune, vt prodit Galenus primo de alim. Inde natum videtur Plautinum prouerbiũ, Lolio victitare. Condrus egregiè nutrit, & viſcoſum humorem parit. Puls ex eo confecta vitioſa eſt, quòd quamplurimum craſſeſcens incocta permanet. Aliqua in reliquis condro ſimilis, ſed magis aluũ ſupprimit. Triticum elixum concoctu difficile, & inflat. vbi autem concoctum fuerit, valentiſſimam præſtat alimoniam. In panem redactum inflandi vim, & concoctionis difficultatem exuit, quòd fermenti ſalisq; particeps ſit. Siligineus panis omni alio magis alit: mox ſimilaceus: deinde ſyncomiſtos, id eſt, cibarius, cui nihil ademptum eſt: ſordidus ſiue furfureus minus alit, ſed magis per ventrem deſcendit: clibanites facilè concoctilis: furnaceus grauem reddit concoctionem. In ſartagine aſſi, vt frictellati, placentæ, itria, omnia craſſi ſucci. Amylum ſimilem cum elotis panibus habet facultatem: exiguum enim alimentum præbet. Hordea refrigerandi & abſtergendi vim obtinent. Elixa humectant: fricta areſaciunt. Ordeaceus panis exigui eſt alimenti, & craſsi. Milium &

panicum frigida ſunt & ſicca, parum alunt, ventrem cohibent. Oriza coctu difficilis, parum alit & ventrem ſtringit. Lens atram bilem parit, ventrem aſtringit, maximè bis cocta. Decoctum eius aluum mouet. Fabæ viridis humidior eſt alimonia, ideo minùs nutrit, & promptiùs digeritur. Siccæ fungoſam leuemq; habent ſubſtantiam, & abſtergunt, & inflant. Piſum non adeò inflat, & abſtergit & ſegniùs per aluum ſecedit. Cicera inflant, abſtergunt, genitale ſemen augent, fricta flatum amittunt, ſed difficulter coquuntur. Lupini concoctioni reſiſtunt, & ægrè tranſmittuntur, crudumq; ſuccum pariunt.

Plantarum temperies olfactu & guſtatu depræhendenda eſt. Et inter congeneres ſicciores, ſylueſtresq; vitioſi ſucci ſunt: ſatiuæ humidiores. Ex holeribus omnia leuiſſimum alimentum & humidum ac tenue exhibent. Nullumq; probis ſuccis prę̨ditum eſt. Medium bonitatis, vitijq; tenet lactuca. mox ſequitur malua, dein atriplex, portulaca, bliton, & lapathon. Adde vtrunq; bugloſſum, caltham, quam vocant calendulam, & ſeriolam. Extremè praua ſunt ſylueſtria.

ſtria, vti intubus & cichoreum. Aſparagi & cymæ ſtirpium calorificarum, vel acrium humidiores ſunt, humidorum contrà ſicciores. Radices holerum acres vitioſæ ſunt. veluti cepæ, porri, allij. Mediæ inter bonas & malas conſiſtunt arorum, raparum, naporum, & carus.

Arborei fructus ferè vniuerſi, præter caſtaneas, vitioſis ſuccis donati ſunt. Minus mali ficus, & vuæ, ac pyra, vt Pſellus poſt Galenum iudicat. Caſtaneæ tamen in attenuante victus ratione ſiue elixentur, ſiue aſſentur, ſiue frigantur ſemper ſunt prauæ. Et multo magis ſi crudæ mandantur. Nam licet boni ſucci, craſsi etiã ſunt, & ægrè conficiuntur, vt inquit Galenus. Oligotrophas id eſt, exigui nutrimenti appellant immaturos & humidos: quoniam tenuem humidamq; alimoniam corpori offerunt, quę neceſſariò cõmeabilis exiſtit. Fugaces in ventriculo corrumpuntur, niſi celeri deſcenſu id mali effugiant. Proinde canon eſt, vt omnia cibaria prauum ſuccum cum humiditate & lubricitate obtinentia, ex faciliq; deſcendentia, prima menſa ſumantur, ſiue primo ante omnia loco: quæ verò deie-

ctionem procurantium tardè commeant, postremo sumenda sunt ordine. At præstiterit ab omnibus vel immaturis, vel tempestiuis, vel mali succi fructibus abstinere: ac parcere cùm austeris, vt sorbis, tum acerbis, vt mespilis, vel his saltem non affatim, vt ficubus & vuis, sed parcè vti, ex Galeni sententia, 2. de alim. & lib. de euchy.

Animantium caro in his, quæ volatu fidunt, pedibusq; nituntur, adolescentium præstantior est, quàm declinantium. Florentium in medio hęret. Noxia admodum nouellorum & vetulorum. Verùm distinguenda temperies est, siquidem in siccis nouellorum caro præstantior, nempe hædi, vituli, lepusculi, & hinnulorum caro melior est, caprina, bubula, leporina, ceruina, dorcadis, & capreoli. In humidis natura, & excrementitijs non item, sed diuersum accidit, quoniam redundantem humiditatem ætatis decursus corrigit. sic veruecis caro quàm agni, & suis quàm porcelli salubrior. Prætereà in exercitatis benè pastis, bonoq; habitu præditis caro coctibilis magis, meliorisq; succi est, quàm quæ ex pinguium aut macrorum laniatu accipitur. Castratorum

rum non omnium caro præstantior, sed illorum duntaxat, quorum crasis sicca, calo- rifica'ue est. In vniuersum syluestria cicuribus alimentum præbent aridius, minusq́; superfluitatibus redundans. Auium omnium genus leuissimum cibum præstat, si ad quadrupedes conferatur, quòd ob facilem concoctionem præcipuam laudem meretur, maximeq́; perdicis, atagenis, gallinaginum, gallorum gallinaceorum, & gallinarum, columbæ, turdorum, ficedulæ, merularum, paruorumq́; passerum, id est, auicularum, quæ στρουθοὶ dicuntur, non item passerum, qui ψᾶροι nuncupantur ab Aristotele, 4. & 5. de nat. ani. Coturnices etiam commendantur, nisi in regionibus, in quibus veratrum abundat, quo vesci solent. Itaque multi ex earum esu musculorum distentionibus correpti sunt, vt Galenus memorat 6. epi. com. 5. Phasianæ gallinis concoctione pares, & nutrimento, cibo etiam suauiores. Durior & fibrosa pauonis pulpa, qua ex re ita resistit putredini, vt etiam post annum cocta, gustatu & odoratu suauis sit. Qua de Diuus Augustinus mentionem facit 21. de ciuitate Dei. Turdorũ inter grues

& anſeres media. Quæ in ſtagnis, paludibus, aut lacuſtribus degunt, excrementitia ſunt, hoc eſt, pituitoſam humiditatem in ſe reſperſam continent, concoctuq́, difficiles redduntur. Caro itaque omnis quum probè fuerit cocta, optimum ſanguinem gignit, præcipuè quæ eſt animalium, quæ bono conſtant ſucco. Cuius generis ſuilla eſt, quæ ſaluberrima ſecundum Galenum exiſtit, & ſimilitudinem cum humana habet: mox hædina, vitulina. Et ab aliorum greſſibilium carne abſtinere eos iubet Galenus, qui bonorum ſuccorum curam habent. Sunt tamē qui bubulam potius quàm ſuillam humanæ carnis ſimilem ex guſtatu adiudicauerunt, apud Alexandrum Bened. in anatome.

An verò ſuilla ſit adeò probi ſucci, dubium eſt. Sanè conſtat experimēto quòd frequens ſuillæ eſus elephantiaſim generat, quum facilimè grandinoſi fiant ſues, vel Ariſtotelis teſtimonio, qui vnum inquit, ex omnibus quæ nouimus animalibus ſus grandinem concipit, 8. de natura animal. Propterea Iudæis tanquam lepræ addictis, ſi Tertuliano, & Bap. Mantuano credimus,

Moſes

Moses suillæ vsum interminatus est. Adde quòd pauci vel nulli in Hispania leprosi sint, quoniam à suilla abstinent, vel parcè ea vtuntur.

Pisces vt aues propemodū vniuersi probis pollent succis, nisi quos stagna, lacus, limosiq; riui, & turbidi ferunt: sed qui in aqua syncera, vel in mari puro victum quęrunt. hi autem odorem gratum, tùm gustum suauem habent, & pinguitudinē paucissimam veluti sunt pelagij dicti, & saxatiles, lib. de euchy. In totum molles & friabiles sanitati quàm maximè congruunt, vt pote qui facilius conficiuntur, omniumq; optimos pariunt succos, 3. alim. Adolescentum, ætateq; florentium præstantior caro. Viciantur enim senectute pisces, quę senectus in illis duricie, magnitudineq; squamarum declaratur. Omnesq; mares suis fœminis sunt præstantiores, siluro & anguilla exceptis. Hinc est quòd corporis gracilitas ac mediocritas in piscibus laudatur, 5. collec. Auerrhoi. Nam magnitudo multam arguit humiditatem, quæ aquatilium fœmellis inesse solet. Quippe in omni ferè piscium genere fœmina maior quàm mas est

sententia

ſententia Ariſtotelis 5.de nat.anim. Piſces quum impleri incipiunt coitu,boni omnes ferè ſunt. Teſta & cruſta intecta, molliaq́; præſtantiora in cibum redduntur, quum grauida ſunt. Fluuiatiles & lacuſtres optimi poſt partum, & ſeminis genitalis emiſsionem, vt ait Ariſtoteles 9.de nat.animal.& 5.Pariunt,inquit,nũc plurima ſui parte menſibus his tribus, Martio, Aprili, Maio. Probantur autem Auerrhoi piſces ex tegumentis, quæ rem contrariam eorum temperamento ſignificant,vt ſunt ſquamæ: quas tamẽ maiores & duriores vetulis adeſſe quam iuuenibus ex Ariſtotele ſupra indicauimus.

Oua gallinarum, phaſianarumq́; & meliagrium meliora. Anſerum atque ſtruthiocamelorum deteriora. Optima ſunt recentiſsima, & peſsima perquam diu aſſeruata. Trometa, id eſt, tremula, & his minus cocta apala, hoc eſt, ſorbilia, & quæ confracta in aqua elixantur ad conſiſtentiæ mediocritatẽ, vel agitata in ſartagine cum oliuo,acetoq́;, vel omphacis ſucco ad mediocre craſſamentum friguntur, meliora ſunt quàm ephtha,id eſt, affatim cocta, & tageniſta, hoc eſt, ad craſsiciem frixa. Duris aſ-

ſisq́;

isq; præstant pnicta seu suffocata, quæ in ance cum oleo, aut butyro supernè operculata in duplici vase, vel super prunas coquuntur ad mediocrem vsque consistentiam.

Lac ex tribus substantijs constat. Asininum serosa & tenui. Ouillum crassa & caseosa. Bubulum oleosa ac pingui. Caprillum nec pingue nimis, nec crassum, sed medium. Securè tamē non assumitur nisi melle, siue saccharo adiecto. Aut melle, aqua, & sale indito, vt iubet Galenus lib. de euch. ne in stomacho coalescat. Bubulum Aristoteles dicit crassissimum esse, 3. de nat. anim. istudq; plus casei habere quàm ouium lac, Aliabas autumat, 5. Theor. Porrò rerum omnium, quas cibi causa capimus, lac optimum optimi est succi. Est autem optimum quod à bono habitu præditis animalibus redditur, vt Galeno placuit 3. de alim. Statimq; vbi prodierit ab vberibus adsumi debet, 7. ther. & lib. de euch. Nam celerrimè mutatur, nisi quàm minimo tēpore in aëre moretur. Melca & aphrogala, argyrotophema, tum lactaria omnia frigidioris facultatis cibi sunt. Pyrastos purum lac censetur

ſetur ab omni aliena ſubſtantia ſemotum. Lac coctũ craſsi abundè ſucci euadit, multoq́; magis ſi farinam triticeam, vel milium, vel amylũ cum eo decoxeris. Caſei omnes craſſo ſucco præditi ſunt. Recentes prauitate carent. Vetuſti improbo pollent ſucco. Inter caſeos melior eſt mollis duro. Rarus ac laſſus valde preſſo, atque denſo. Noxius admodum glutinoſus, & friabilis. Inter hos medius præſtantior. Guſtu ille optimus iudicatur, qui nullam vehementem qualitatem obtinet. Suauis item inſuauem præcellit. Et mediocriter ſalitus, permultum, aut nihil omnino ſalis habentem. Vtilior cuius qualitas poſt aſſumptionem paulatim emoritur. Contra qui diu in ſtomacho viuit (quod ex ructu cognoſcitur) minimè probatur, 3. de alim. lib. de euchy. 10. Simpl.

De partibus animalium extimæ ſunt excarnes, neruaceæ, cutaceæq́;. Ideo tenuiter corpus alunt, & expeditiùs per aluum elixatæ, lentoris ſui cauſa delabuntur. Pedes ſuilli magis quàm roſtrum probantur, ſed hoc magis quàm aures, quia ſola cute & cartilagine conſtant. Cartilago autem vel confici

non

non poteſt, vel ſi concoquatur puſillum alimenti præbet. Lingua laxa exanguis & exigui alimenti eſt. Glandulæ ſuaues ſunt, atq; laxæ, præcipuè mammillares, ſed maximè ſuillæ lactis plenæ, nec minoris alimenti ſunt quàm carnes. Renes & teſticuli mali ſucci ſunt, & concoctu difficiles. Gallorum duntaxat ſaginatorum teſtes ſuaues, & inculpatum corpori nutrimentum præſtant. Cerebrum pituitoſum, craſsi ſucci, tardi trãſitus, coctu difficile, ſtomacho alienum, atque nauſeoſum eſt. Vbi verò probè concoctum eſt, ſatis idoneum alimentum præbet. Spinalis oſsiumq; medulla pinguis eſt, & ſuauior cerebro: ſed in reliquis ei ſimilis. Cor & hepar craſsi ſucci ſunt, difficulter conficiuntur, & tardè commeant: ſi coquantur, alunt multum, nec improbi ſunt ſucci. Cor & iecur ſuillum præſertim porculi cæteris melius. Lien praui ſucci eſt, & atram bilem generat. His pulmo mollior, rariorq;, & tanto coctioni accommodatior, ſed minus alit, pituitoſumq; dat alimentum. Ventriculus, vterus, & inteſtina vix concoquuntur, atque pituitam pariunt. Sanguis omnis concoctioni rebellis, præ-

cipuè

cipuè craſſus & melancholicus, qualis e
bubulus. Leporinus vt ſuauiſsimus celebra
tur, mox ſuillus & caprinus. At edulium e
ventre caprarum pingui & ſanguine ple
no, eo nullum reperitur, quod difficiliù
concoquatur, vt aſſerit Galenus, 4. r. a
com. 112. Non adeò diſsimile eſt apexab
ſiue botellus, quo noſtrates per brumã fre
quenter vtuntur frictellato, vel ſuper crati
cula aſſato. Fit autem ex ſuillo inteſtino ſa
guinis pleno, cum pingui admixto.

Ex viribus alimentorum differentiæ plu-
res. Nam quædam operantur materia: alia
materia & qualitate: nonnulla tota ſubſtan-
tia. Materia operantur mera nutrimenta:
materia & qualitate illa, quorum natura ex
cibo & medicina commiſta eſt: tota verò
ſubſtantia vtraque. Quum enim nutritio ſit
euacuati repletio, quod autem euacuatum
eſt, ſimile, familiareq́; erat. Quare quod iam
nutrit, adſimile familiareq́; ſit, hoc eſt, dul-
ce, amicum, atq; conueniens ad augendam
corporis ſubſtantiam neceſſe eſt. Hæc au-
tem familiaritas à totius ſubſtantię proprie-
tate oritur, 3. ſ. & 2. de alim. ſolaq́; experien-
tia diſcerni poteſt, ſi Galeno & Aphrodiſeo
credim

credimus. Non igitur mirum, ſi quæ tota
natura ab alito diſsident, inſuauiter edan-
ur, nulloq; modo nutrire queant. Lingua,
nquit Galenus, eſt organum, quòd naturæ
imilitudines ac diſsimilitudines diſcernen-
li poteſtate pollet, quòd agnoſcens rerum
naturas familiaria quidem eligeret, aliena
erò refugeret. Alimenta mera appellan-
ur, quæ alimenti tantùm rationem obti-
ent, vt quæ medij ſint temperamenti, nul-
a eximia qualitate prædita. Mixta verò ſeu
nedicinalia vocantur, quæ quidẽ nutriunt,
ed ſumẽtis corpus in qualitate immutant,
rimo de alim. manifeſtè ſcilicet: omnia
iquidem nutrimenta corpus aliquo modo
lterant, ſi omne agens in agendo repati-
ur, vt eſt Ariſtotelis ſententia. Sed alimen-
um merum minus, quàm medicinale alte-
at. minus item quod iam nutrit, & alito
ſsimile eſt, quàm quod veluti nutrimen-
um eſt, & quod futurum eſt nutrimentum.
ic autem docẽte Hippocrate alimentum
rifariam diuiditur 3. de temp. primo nat. fa-
ul. primo de t. ſ. Ex quo lucidiſsimè appa-
et quomodo contraria contrarijs, & ſi-
nilia ſimilibus alantur, vt Themiſtius &

Auerrhoes ſentiunt, 2.de anima.

Alimentorum præterea quædam incraſ-ſant, alia extenuant, quædam verò medi-ſunt. Incraſſant ea, quorum materia eſt den-ſa, vel craſſa, vt glandes: glutinoſa, vt ſuil-la caro: craſſa & lenta, vt triticum & oſtra-coderma: his adde, acerba, & adſtringen-tia, & quæ ex præparatione frixa ſunt, au-aſſata. Contraria attenuant. Inſuper atte-nuare videntur dulcia, quæ abſtergunt, v-pruna Damaſcena in mulſo cocta, ficus, ca-ricæ, amygdalæ, ſtrobili, piſtacia, ſaccha-rum, mel, aqua hordei, ipſumq́; hordeum & vinum tenue. horum igitur non vnica eſt differentia, vt liquet lib. de att. vic. & diſſol. cont. Incraſſantia illis duntaxat ex vſu ſunt, qui ob raritatem facilè inaniuntur, lib. de euch. & 12. ther. Illis item qui de mane vſq; ad veſperam in ſtatis negotijs deſudarunt: in quorum numero ſunt meſſores, foſſores, athletæ, primo alim. qui exercitijs augent calorem innatum, prima aph. com. 15. Ad horum nanq; ciborum concoctionem ma-ximè facit ipſa totius corporis ex labore ina-nitio, & qui hanc ſequuntur, graues altiq́; ſomni. Adde conſuetudinem, parcamq́;

ſumptionẽ. Conueniunt etiam illis, quos fames & indigentia preſsit, ſed modicè ſunt propinanda, ex Pauli conſilio. Et ſi verò fieri poſsit, inquit Galenus lib. de euch. vt integra valetudine ſemper fruantur homines bene temperati, ſuccorum amplas habentes vias, modò ante cibum ſe ſatis exerceant, & quantùm ſat eſſe videtur dormiãt, qui frequenter craſsi, lentiq́; ſucci cibos edant: ſecuriſsimè tamen facient, ſi his parcant, præſertim qui per ætatem & conſuetudinẽ ſe ante cibos exercere non poſſunt: & ſola ſanitate contenti, bonam corporis habitudinem non quærunt. Nam quo potentior quæque materia fuerit, eò difficiliùs concoquitur, & nutrimentũ cocta præbet durabilius, minusq́; diſſipabile, quòd tardiùs tranſit cùm per ventrem, tum per venas: ob id plenitudinis & obſtructionis periculum habet adiunctum. Hinc liquet, quòd ea, quæ difficulter cõcoquuntur, tardeq́; penetrant, & maximè nutriunt, ad incraſſantia ſunt referenda. Talia enim adhærere debent, & firmiter adiungi: non autem præ tenuitate diffluere, vt docet Galenus 7. ther. Attenuantia craſſa extenuant,

viſcoſa incídunt,& abſtergunt,meatus ape-
riunt,longoq́; vſu ſanguinem ſeroſum,mo-
bilioſum, deinde atrabilarium reddunt.Id-
circo aſſiduus eorum vſus fugiendus maxi-
mè eſt,quibus bilioſa fuerit natura.His ve-
rò ſolummodo congruunt, quibus pituita
& crudus humor cumulatus eſt, vt ſenti
Galenus lib. de att.vic. & Paul. lib. primo
Hæc autem pauci eſſe nutrimenti, & nihi
firmitudinis corporibus præbere,ex faciliq́
alterari,atque citò penetrare conſtat. Qua
etiam celeriter penetrant,exiguam corpo-
ri alimoniam largiuntur, quæ ex facili eua-
poratur ac diſcutitur, vt rurſus alia haud
multo pòſt ſit danda. Appoſitio enim cele-
ris non eſt diuturna, vt ait Galenus 3.de ca.
pul.& ſecunda aph.com.11,& 18.His tamen
vtēdum,vt iubet Auicenna 4.primi, quum
vitalem virtutem deficientem ſubleuare,
eamq́; excitare deſideramus : aut vbi ven-
triculus, vel virtus non perficiunt coctio-
nem cibi tardæ coctionis. In illis quoque,
quorum partes ob ſiccitatē ad trahendum
nutrimentum infirmæ ſunt, ſequax alimen
tum,celeriſq́; appoſitio vtilitati exiſtit,teſte
Galeno lib.de marco. Accedit quod Hip-
pocrat

ꝑocrates lib. de alim. ſic ſcriptum reliquit. Quicunque citiſſima adiectione indigent, iis humidum remedium ad recuperandas ires optimum eſt: vbi adhuc citius per odoratum.

Iam mediæ materiæ alimenta ſunt ex quibus ſanguis optimus, vel ſaltem notabi- aut euidenti vitio carens gignitur. Huiuſ- nodi enim eſt non craſſus lentus, nec te- uis ſeroſus, ſed conſiſtentia mediocris, vt radunt Galenus lib. de euch. & Oribaſius rimo Euporiſtôn. Vnde omnia mediæ ali- nenta materiæ, boni ſucci eſſe videntur. Non item econuerſo, cuncta boni ſucci, unt media: ſiquidem euchymicorum quæ- lam ſunt incraſſantia, velut frumentacea, aſtaneæ, ſuilla caro, & lactea pleraque. Quamobrem ſi ſalubrium ciborū duo ſunt apita, videlicet non impedire vias, & vi- ioſum ſuccum non producere, vt eſt Gale- ni ſententia lib. de euch. ſequitur quòd vni- erſa boni ſucci nutrimenta ſalubria non unt. Attamen euchymicis omnibus æta- ibus, & naturis, omniq́; tempore vtendum: quoniam ſuccorum probitate nullum ma- us aptiusq́; ad tuendam ſanitatem admini-

culum inueniri poteſt, vel teſte Galeno 3. de alim. Cacochymicorum tres ſunt ſpecies: pituitoſa, bilioſa, atrabilaris, lib. de diſſol. cont. De quibus obiter dubitare contingit, vitioſus'ne ſuccus ſit in cibi, vt innuit Galenus, an in ſumentis, aut cibati natura, veluti autumat Truſianus 2. ar. p. Quandoquidem ex eodem melle in iuuene bilioſo bilis generatur: contra in ſene pituitoſo non bilis, ſed ſanguis producitur bonus, vt fatetur Galenus primo de alim. Certè alimenta dapes'ue, humores haud habent innatantes, ſed in eoſdem innati caloris vi tranſmutantur. Sed rarò cacochymicis & modicè vtendum eſt: nempe ad eorum qui in æſtate laborant ſqualorē humectandum & refrigerandum. Vbi etiam ventriculi os ſqualens, calidumq́; eſt, pomis, pyris, ceraſis, moris, peponibus, & perſicis vti licet: ſed modicè tunc manducari debent. Aliàs perpetuò ab omnibus, quæ malos ſuccos gignunt, abſtinendum. Etenim etſi talia quibuſdā coctu facilia ſint, ſiq; concoquantur, minus offendant, lædunt tamen. Nam eſus continuatione prauus ſuccus ex ipſis poſt longum tempus in venis colligitur, qui

poſteà

postea exiguam ad putredinem occasionem nactus, febres malignas accendit, vt prodidit Galenus 2.de alim.& lib.de euch.

Iam verò præfata alimenta suauia sunt, vel ingrata. horũ nullum corpori vtile, quod sapore, & odore ingrato veniat, si Galeno credimus 3.de alim. sic lingua agnoscẽs rerum naturas familiaria quidem eligit, aliena verò refugit. Nec tamen statim vtile est, quod sapore, odoreq́; suaue existit, vt patet de pomis, pyris, melonibus, fungis, & boletis, quæ odore saporeq́; iocunda, insalubria sunt, imò nonnunquam exitialia. Verùm de euchymicis certò constat, quòd quanto iocundius, suauiusq́; fuerit quod comeditur, tanto fit magis nutriens: minoreq́; negotio concoquitur. Quod etiam innuit Galenus 6.de t.s.& 2.de alim. Ventriculus enim quæ amplexatur, faciliùs concoquit. Amplexatur autem quæ cum voluptate assumuntur, sicut quæ displicent, refugit, 2. aph.com.38. Itaq; Hippocrates, parum deterior, inquit, potus & cibus suauior, melioribus & minus suauibus est pręferendus. Ex consuetudine nutriméta grata redduntur, sicq́; minus nocere solent. Quod idem te-

ſtatur inquiens, Quæ ex longo tempore conſueta,& ſi deteriora ſint,inſuetis minus moleſtare ſolent, ibi.50. Ex præparatione etiam alimoniæ non ſolùm in melius mutantur, ſed & ſuauiores redduntur. Proinde quæritur,

An ſimplex cibus ſit homini vtiliſsimus, quo de ſic canit Horatius:

Accipe nunc victus tenuis quæ quantaq; ſecum
Afferat. In primis valeas bene:nam variæ res
Vt noceant homini credas, memor illius eſcæ
Quæ ſimplex olim tibi ſederit. At ſimul aßis
Miſcueris elixa, ſimul conchilia turdis.
Dulcia ſe in bilem vertent ſtomachoq; tumultum
Lenta feret pituita, vides vt pallidus omnis
Cœna deſurgat dubia? Quin corpus onuſtum
Heſternis vitijs, animum quoq; prægrauat vnà.
Atq; affligit humo diuinæ particulam auræ.
Alter vbi dicto citius curata ſopori
Mēbra dedit,vegetus præſcripta ad munia ſurgit.
Hic tamē ad melius poterit tranſcurrere quondā,
Siue diem feſtum rediens adduxerit annus,
Seu recreare volet tenuatum corpus, vbique
Accedent anni, & tractari molliùs ætas
Imbecilla volet. Tibi quidnam accedet ad iſtam
Quam puer & validus præſumis molliciem? ſeu

Dura

[D]ura valetudo inciderit, seu tarda senectus.

Istis suffragari videntur Plutarchus 4. [s]ymp.& Plinius 11.Nat.hist.c.53.atque Ma[c]robius 7.Saturn. Omnes etenim cibum [si]mplicem præferendum esse multiplici af[fi]rmant,vt qui sit digestu facilior. Sciēdum [t]amen quòd simplex cibus pistoria vel co[q]uinaria mutatus in melius, congeneri ci[b]o non apparato est vtilior, quum, vt præ[d]ictum est,simplicium ciborū nullus præter [l]ac, sit salubris: quod & ipsum citra aquæ, [m]ilis, mellis, sacchari've mixturam potum, [m]agna ex parte in ventriculo cogitur. Et [m]ihi historiæ Philostrati derogare videtur [s]implex Apollonij victus, qui vino parcens [s]olis fructibus & plantis, hisq; potius sylue[s]tribus quàm satiuis vescens, sanus semper [v]ixisse, & consenuisse fertur. Simplex igi[t]ur cibus non apparatus omnino repudian[d]us est. Condîtus etiam per immodicam [s]aporum varietatem,quæ naturæ non satis[f]aciat,sed voluptati, damnatur,cùm à præ[]citatis autoribus,tum à Celso lib.primo,c.3. Huiuscemodi enim cibus ægriùs cōcoqui[t]ur duplici nomine, tum quòd eius varie[]tas concoctioni aduersatur, tum quòd eius

plus aſſumitur propter ſuauitatem. Propter
eà Galenus cupedias, opiparosq́; apparatu
tanquam cruditatis cauſas vituperat 2. alim
Etenim vt proſint cibi, non vt delecten
curare debet Medicus: & voluptatem,
quando quærit, ſanitati eam cogit ſeruire
Quoniam in nonnullis (vt ait) magnum ad
cruditatem momentum affert edendi in
ſuauitas. Hinc collucet, quòd varia cibor
facilis & difficilis concoctionis eſt ratio: ſi-
quidem ægriùs cõcoqui poſſunt validè dy-
ſcrata, quæ dura, craſſa, lenta, quæ pluri-
mum nutrientia, quæ excrementoſa, qua
ingrata. Ediuerſo faciliùs coquuntur quæ
temperata, quæ mediæ ſunt conſiſtentiæ,
aut mollia, vel friabilia, non redundantia,
quæ parum nutriunt, & ſuauia.

Concoctiones autem tres ſunt, & mu-
tuò ſeſe excipiunt. Proinde cruditas, quæ in
prima accidit digeſtione, in ſecunda haud
corrigitur, quod notauit Damaſcenus in
ſuis aph. Itaq; ſi cruditatis magna ſit vis, vt
Galenus ſcribit lib. de euch. cùm ad malos
ſuccos, tum ad morbos progignẽdos, ſiue ea
boni, ſiue mali ſucci cibis ſuccedat (quam-
uis quæ ex malis cumulatur, deterior ſit)
concoct

concoctionis maxima erit virtus ad bonos
humores procreãdos, morboſq; arcendos.
Nec vllum maius adminiculum ad tuen-
dam ſanitatem inueniri poteſt, ſuccorum
probitate.3.de alim. Concoctionis demum
tanta eſt vtilitas, vt loco præcitato Galenus
affirmare non vereatur, illos nullum omni-
no morbum ſentire, qui prouidebũt, ne in
cruditatem vnquam incidant. Prouidebunt
autem qui frugaliter ordinateq; viuunt, &
exercendi corporis curam habent, vt idem
ait. Frugaliter viuere eſt in cibi cuiuſque
menſura non errare: ſiquidem in extenua-
tis & imbecillibus ſi quid minus quàm par
ſit, nutriat, virtutem tabidam reddet. Si
verò modum exuperet, naturæ potiùs one-
ri quàm nutrimento fuerit, illamq; penitus
extinguet, & ſuffocabit, vt Galenus docet
lib.de phlebotom.cont. Eraſiſt. Igitur non
ſatiari cibis rectiſſimè iuſſit Hippocrates 6.
epi. maximè verò varijs, & malè manſis.
Etenim nihil magis concoctioni quàm ci-
borũ varietas aduerſatur, teſte Galeno. pri-
mo r.a.com.18. & 3.eiuſdem com.34. Cibi
inquit diſſimiles turbationem in ſtomacho
pariunt, hoc eſt nauſeam. com. in Polyb. vi-

delicet

delicet ſi contrariæ eorum ſint facultates: vt interpretatur Paulus : quoniam non pariter eodem tempore confici poſſunt à naturali calore quamuis valido , ſed aliqui in cruditate cum ſemidigeſtis remanẽtes, ventriculum turbant ac onerant. Quocirca vitanda eſt vna in menſa , multiplex ferculorum varietas. Eſt etiam in ciborum permixtione controuerſia: propterea Auicenna prohibet tertia primi, ne lac cum rebus acetoſis , & piſces cum lacte ingerantur. Et Arnaldus, Vinũ, inquit, & lac ſimul ſumpta podagram generant. Caſeus cum piſcibus cholicam : pyra, poma'ue, cum ouis eſitata bilioſos flatus , ileorum dolores , hæmorrhoidasq; inducunt. Inſuper Auicenna, qui vitam , ait, ſuam odit , cibos deglutiat ſine maſticatione , haud enim concoqui non probè commanſa poſſunt: ſed cibi particulæ quo fuerint minutiores , à nobis mutationem eò accipiunt faciliùs, vt ait Galenus primo. ſ. Quod & Ariſtoteles 2. de par. animal. prenotauerat inquiens, Cibi illa minutatim diuiſio facit , vt calor faciliùs conficiendo expediat. Adde quòd alteratio quæ in ore per manducationem agitur , prima

concoctio

[c]oncoctio vocatur, prima primi. Mutat [e]nim alimentum manſum in aliam ſpeciem [m]anifeſtè, quod demonſtrat Galenus p. [n]at. vir.

Cur autem ἀπόσιτοι, ſaturati'ue fiunt [c]eleriter, qui tiburcinantur, & voraciter [e]dunt?

Cauſa in aëre non eſt, qui cum edulijs [i]nfertur propter hiatum rictus, & crebrita[t]em reſpirandi, vt credidit Macrobius 7. [S]aturnal. ſed potiùs in mandendi modo: ſi[q]uidem quæ multa indigent commanſio[n]e, ſi non bene manſa ingerantur, ventri[c]ulo grauia, & iniocunda redduntur, au[t]ore Aetio lib. 9. Ideoq; ſaturant celeriter [e]os, qui cibos vorant, nec cunctanter man[d]unt. Haud tamen ignoro etiam paucisſi[m]is illos ſaturari, qui adhuc ſuſpirantes ab [e]xercitijs, cibum aſſumunt, calore in eis [n]ondum diſcuſſo, vt exarat Galenus com. in Polyb. Eadem ex cauſa non protinus ab exercitatione eſurire incipimus, nec protinus ab exercitio, aut carthartico epoto cibus aſſumendus eſt, quinta prob. 28, & 30.

An maior antiquitùs quàm in ſequenti ætate frugalitas?

Macrob

Macrobius 3. Saturn. de luxuriosa Pontificum cœna meminit. Indeq; asseuerat maiorem priscis seculis deliciarum curam fuisse, quàm suo. Extant etiam prodigiosę edacitatis exempla, vt de Herculis, cæterorumq; athletarum voracitate, apud Athenæum lib. 10. de Ephestione, qui vno prandio arietem absumebat, de Theagene, qui taurum, de Milone, qui carnium & panis x x minas, de Fornio, qui strutiocamelum deuorabat, si vera narrant Plutarchus, Cælius, & Sabellicus. Magis tamen priscos potu & epulis gulæ appetitum temperasse innuit Galenus lib. de dyscra. inæq. Rursus 6. Aphor. com. 38. ętate Hippocratis, inquit, pauci podagra laborabant, propter vitę moderantiam. Nostris verò temporibus, vsque adeò auctis edulijs, vt nihil eis addi posse videatur, infinita est podagrorum multitudo. Socrates, qui & sapientissimus ab oraculo iudicatus est, se tantùm bibere ac esse vt viueret, dicebat apud Gellium. Sed vt præteream philosophos, apud veteres Romanos pultis vsus frequentior, quàm panis fuit, teste Valerio. Et in frugalitate principum laudatur Romulus à Gellio. Cato censorius,

rius, M. Curius, & Alexander à Plutarcho, cipio, & Maßinißa à Frontino.

Porrò ordinatè viuere oportet, propterà quòd cibi temere exhibiti perturbãt, in morbosq; pręcipitant, lib. de cartha. Temere autem exhibentur, si intempestiuè, præpostereq́; ingerantur. Intempestiuè quidem propinantur, ante exercitium. 6. epi. ante famem, consuetamq́; horam, tertia primi. Itaque vbi esuries adest, haud differenda cibatio est inibi, quia fames bilem auget, vt dicit Plinius 22. nat. hi. stomachum malis replet humoribus, vt Auicennas loco præcitato. Intempestiuè item cibantur, si cibus iampridem sumptus nondum descenderit, lib. de dissol. cont. videlicet à ventriculo & superioribus intestinis. Rasius 25. contin. iustam prandij à cœna distantiam octo horarum, cœnæ verò ad prandium sexdecim esse opinatur. Quo fit vt valentius alimentum vesperi sit exhibendum, vt Galeno placet 7. ther. Fit etiam vt cœna largior prandio esse debeat, quoniam natura concoctioni magis sufficit in amplo, quàm in modico temporis spacio. Ad concoctionem etiam confert somnus à cœna factus. Verùm

rùm hac de re post Dinum & Conciliatorem spectatiss. Doctores Turinus & Odo fusè dissertauerunt. Galenus panem horâ diei quarta ante balneum esitabat, ea mensura, in qua sex horarum spacio digestus siue concoctus esse posset. Auerrhois duobus in diebus tribus tantùm vicibus cibari iussit. 6. collec. Quoniam non nisi in decem & octo horarum spacio tertia digestio perficitur, vt scribit 2. cant. com. 12. At præponere edulia sumuntur, si concoctu facilia his quę difficulter concoquuntur, non præmittantur: & humida aridis, & lubricantia adstringẽtibus, & quæ ex facili descendunt his quæ tardè comeant, 2. alim. Est tamen vbi concoctu difficilia facilioribus præponat, propterea quòd ventriculi fundum calidius sit, lib. de dissol. cont. hæc enim parcè comesta nõ minùs citò concoqui possunt quàm concoctu facilia, si affatim, ingluuioseq; ingerantur. Præterea post pastum nihil quod ad distributionem vehementiorem facit, sumendum est: haud enim distribuitum, sed concoqui, quæ sumpta sunt, est vtilius, ex sententia Galeni 4. de t. s.

Cæterùm cibationis consilium non solùm

[ta]m ab alimentorum præfata natura, ſed
[e]tiam à corporis ſtatu petendum eſt: quo-
[n]iam detrimentoſa eius exſiccatio, conue-
[n]ienti cibo, potioneq́; penſanda. Quippe
[ſ]i magna fuerit, nutrimenti multum, ſin exi-
[g]ua, pauxillum capiendũ eſt. Si nutritio, in-
[q]uit Galenus, ſit quod euacuatur repletio,
oportet alimenti quantitatẽ eſſe eius, quod
[d]ifflatur, quantitati, innatiq́; caloris multi-
[t]udini proportionalem: niſi fortè aliquan-
[d]o ex aëris qualitate fuſio adueniens cogat
ſubtrahere, quod idem adnotauit prima
[A]ph.com.15. Quibus ob denſitatem cutis
[n]ihil tranſpirat, cibo humidiori, tenuiori,
[e]xiguoq́; opus eſt. Econtrario ſicciori, glu-
[t]inoſiori, multoq́; egent, qui ob raritatem
[f]acilè inaniuntur, lib. de euch. Temperata
corporis craſis ſimilibus ſeruanda: dyſcra-
[t]a verò vel ſimilibus ſeruanda, vel contra-
rijs in meliorem trãsferenda. Seruanda au-
tem per ſimilia ſibi nutrimenta in his eſt,
qui in rebus ciuilibus verſantur, & multis
negocijs diſtringuntur, 6. de t. ſ. at in otio
degentibus corrigenda, quinto eiuſdẽ. Non
diſpariliter de ætate, quæ temperamentum
immutat, cenſendum eſt. Nam ętatum tem-

peratissima, vti puberum & adolescentum & humidior, veluti puerorum, similibus seruanda, quòd in alia temperie corpora increscere nequeant: sed quę florentium, senumq́; est, corrigenda, com. in Polyb. & 5 de t. s. Carnosis, mollibus, & rubicundis siccior victus maiori anni parte, ex vsu existit. Gracilibus, duris, rufis atque nigris, humidior. At εὐσάρκους, id est quadratos, temperatosve, qui neque graciles, neque obesi sunt, diæta vti temperata decet, vt placet Polybio. Plethoricis minus cibi debetur, sed qui in qualitate sic medium teneat, vt neque calfaciat, neque refrigeret, neq; desiccet, neque humectet, quod quidem dici debeat. Item qui medius sit inter crassum & tenuem, lentum & friabilem, vt docet Galenus lib. de euch. Quoniam verò anni tempora corporis statū immutant, vel Hippocratis testimonio 3. aph. & lib. de aëre, aq. & reg. iccirco non paruim conducunt ad victus rationem inueniendam. Itaque hyeme plus appetunt homines cibi, & faciliùs concoquunt: quia tum ventres natura calidissimi, p. aph. 15. tunc igitur plusquam alijs anni temporibus esse, & minus bibere

conuen

conuenit. Edere autem oportet ac bibere cibos potionesq́; calfacientes exsiccãtesq́;, vt per tempus humidum, aridum corpus, per frigidum contrà, calidius reddamus, vt monet Paulus. Hyeme melancholicis siccisq́; escis vtendum, p. alim. Non tamen affatim, neq; sæpe, præsertim his, quibus corpus atrabilario humori obnoxium est: nisi forte Galenus pro melancholicis cibis calfacientes & exsiccãtes intelligat. Vere paululum cibo demendum. Nam hyeme facillimè cibos ferunt, mox vere, p. aphor. 18. Adijcere potioni, dilutiusq́; bibere statuunt Polybius & Celsus: & medij temperamenti epulas offerre suadet Galenus, p. alim. Quum enim ver in summorũ medio temperaturam habeat, p. de temp. mediã quoque victus rationem requirit: frigidiorem & humidiorem vt ad hyemem: calidiorem & sicciorem tanquam ad æstatem, vt idem com. in Polyb. exarat.

An verno tempore ieiunium salubre?

Tum calor innatus plurimus, cibus proinde plenior requiritur, p. aph. 15. Attamen in vere ἀβρωσίαν salubriter institutam esse probare contẽdit Neocomensis, lib. de r. s.

 Nam

Nam eo tempore corpora carnes habent humidiores, ob pituitam ex hyeme coaceruatam. Atqui carnes habentibus humidas fames afferenda eſt. Fames enim ex accidenti corpora exſiccat, 7.aphor.58. Itaque quia vere pituita in corpore valentiſsima eſt, & ſanguis creſcit, ſuſcipitq́; in dies maius incrementum, vt perhibet Hippocrates lib.de nat.hum. Ad declinandum plethoram præcipit Auicennas 2.primi, cibos diminuere. Nec Galenus improbat morem illorum, qui vacuandi gratia, per ſingulos menſes ſibi indicunt vnius diei inediam, gloſſa in Polyb. Rurſus labor cibum præcedere debet, 6.epiſt. At laboris idoneum tempus in vere meridies eſt, 2.de t.ſ. Ex quo pateſcit, quòd à meridie pranſis nullum diei ſpacium pro cœna relinquitur, ſed poſt veſperam, primamq́; facem in concubijs erit cœnandum: nam Galenus 6.de t.ſ. ad concoctionem bucellæ panis ſex horarum tempus exigebat. Adde quòd ver, vtpote temperatum, vacuationibus aptiſsimum eſt. In quo etiam natura profundum corporis à vitioſis humoribus expurgare nititur, 3.aph.com.21. Sic corpora in vere vi-

res

es resumũt, & sunt fortiora, vt scripsit Aristoteles. Arte quoque sanguis aufertur, ne calor æstiuus repente superueniēs eum diffundat, prima aph. com. 15. Hinc Hippocrates de sanis loquens 6. aph. 47. Quibus ait venæ sectio vel purgatio conuenit, hos vere purgare, vel venam incidere oportet. Cui suffragatur Paulus in verna victus ratione, pręscribens sanguinis missionem, vomitum & deiectionem. Quæ nimirũ bene valentibus multo plus incommodare quã ieiunium possunt, & abstinentia, quæ sola teste Celso, lib. 3. sine periculo medetur. Inedia quoque vniuersum corpus ex æquo inanit, ex accidenti. Per se enim priuatio quum sit, nec nutrire, nec inanire potest. Vt autem inedia vacuet, longum tempus desiderat, ob idq; periculosa existit. Nam longas inedias necessariò sequuntur virtus defatigata, succi biliosiores, & amarulentiores effecti, morsus cordis frequentes, inquietudines, vigiliæ, deiectiones suppressæ, ac breuiter omnia recrementa mordacia reddita, si Galeno credimus lib. de phleb. cont. Erasist.

An homini lethalis inedia?

Ante diem ſeptimum inedia lethalis non eſt, vt adſtruit Plinius 11.nat. hi. c.54. Sed Galenus loco præcitato exiſtimat nullum vnquam periſſe ob inopiam ciborum. Alioqui animantia, inquit, in latebris deliteſcentia ſine ciborum copia perdurare non poſſent, quemadmodum certè perdurant: etenim per deſidiam & torporem in quo verſantur, aſtrictamq́; cutem, nihil ab eorum corpore exhalat, quod cibo inſtaurari poſtulet, ſed raritas cutis euacuat. Quam ſi quiete & frigore denſaueris, nihil incommodi ex frigore expectandum. Sic quidam Venetijs vt narrat Alexander Ben. quadraginta diebus continuis ieiunus fuit, habitudine membrorum frigida, craſſo phlegmate intus & incocto, meatibusq́; corporis aſtrictis. Sed Cardanus admirabili vir ingenio, humorem melancholicum tam diuturnæ inediæ cauſam eſſe retur, quod non videtur conſentaneum, quoniam huiuſmodi ſuccus ſuo acore, ſeu ſapore acido appetentiam ſolet inuitare. Cur autem ieiunantes præcipuè infeſtat ſitis, Plutarchus explicat 6.ſympo. vnde pleraque mutuari videtur in ſuis cœnis Macrobius. Sanè ieiunium

exſiccat,

exſiccat, ſitis autem eſt appetitus humidi.

Æſtate cibis demendum, ſed parum & ſæpe de his dandum, vt conſulit Galenus 1. aphor. com. 18. frigidis & humidis elixisq; utendum, ac dilutiſſimè potioni adijciendum, vt corpus molle & frigidum ſeruetur, vel ne ſqualidum euadat, vt tradit Polybius, cui ſubſcribunt Galenus & Ægineta. Per autumnum cibo paulo pleniore, ſicciorecq; quàm æſtate, minùs, ſed meraciùs bibendum eſt. Melancholicis ſiccisq; eſcis abſtinendum.

Non diſpariliter potus ratio ex corporis ſtatu ſumenda etiam eſt. Meritò ſanè damnatur mos, qui olim fuit, vt ieiuni biberent, & potus vini cibos antecederet. Cuius meminit Plinius 14. nat. hiſtor. c. 5. & 23. c. 1. Cauſas affert, & explicat Conciliator differentia 118. Et viciſsim eſſe atque bibere in cibationibus præcipit, vt melior cibi & potus fiat commixtio. Nec inalienum fuerit peracta in ventriculo cōcoctione magnum ante cœnam hauſtum bibere, quo faciliùs ad hepar cibus illabatur, iuxta illud Salernitanorum; (tametſi aliter interpretetur Arnaldus, nempe de cibo liquido)

A potu incipe cœnam.

Semper tamen is potionis modus esse debet, vt nec in ventriculo innatet potus, nec fluctuationis vllius sensum inuehat, si Galeni consilio credimus, 7.ther. Quare omnino repudianda ad sympoſiacam legem bibendi mensura: de qua retulit Crinitus, lib.de hon.disci.quòd prima cratera ad sitim & sobrietatem facit, secunda ad hilaritatem, tertia ad ebrietatem,& quarta ad insaniam. Hinc dictum Macrobij, cibus tacitos, potus loquaces reddere solet. Etsi verò famem vini potio soluat, 2.aphor.21. non tamen omnem, sed morbosam, nec eam, quæ ex inedia, alui profluuio, hæmorrhagia, aut alia euacuatione accidit. Qui enim ob aliquam id genus causam esuriũt, si vinum ante cibum ingeritur, conuulsionib. atque delirijs confestim corripiuntur, vt scribit Galenus in com. Potus igitur non famis, sed sitis remedium est, quæ est appetitus frigidi & humidi, vt definit Aristoteles 2.de animal. potus ergo actu vel potẽtia infrigidat & humectat. Iure ideò nullum animal calidos potus sequi, eosq; haud naturales esse dixit Plinius, 28.nat.hist. Potus

us desert cibum per corpus, vt ait Ioanni-
tius in isag. Nec malè Erasistratus humi-
dum cibi vehiculum esse, apud Plutarchum
7. sympos. testatus est. Potus præterea diffi-
nitur ab euentis. Est enim liquor, qui sitim
sedat, & mansas in ventriculo cibi particu-
las permiscet, quas ad iecur & vasa confe-
ctas desert. Igitur potus triplex : vnus alte-
rat, alter permiscet, tertius desert. Potus
autem vel nō nutrit, vt aqua, lib. de bon. aqu.
vel nutrit, vt vinum, 3. de alim. imò & po-
matum, pyratum, sorbatum, & zythum.

Aquarum quæ bibuntur quinque gene-
ra, cœlestis, fontana, putealis, amnica, & sta-
gnans, vt lib. 3. computat Aetius. Fluuialis &
stagnina omnis mala, Nili aqua excepta, eo-
dem attestante. Sed Galenus primo s. aqua-
rum bonitatem à tribus sensibus æstimat.
Nam visu syncera esse, ac perlucida, gustu
& odoratu nullam per se ferre qualitatem
debet. Quæ citò calet & refrigeratur, leuis-
sima est, 5. aph. non pondere lancis, sed te-
nuitate partium : quia ventrem non gra-
uat, & citò permeat, vt interpretatur Gale-
nus inibi, & lib. de ptisana. Sanè hallucinan
tur sicut Valturio visum est, lib. de re mili-

tari, qui imbrium aquam maximè probant ob idipſum quòd leuiſsima ſit, vt quę ſubire potuerit, ac pendere in aëre. Hac enim ratione niues & glacies, quas conſtat imbribus eſſe leuiores, in aquam ſolutæ præferri deberent, quæ tamen & meritò repudiantur. Quòd verò cœleſti ſit fontana ſalubrior, iuſto volumine diſputat Taurinus.

Cur autem puteana deprompta, ſi in eodem puteo pernoctet, frigidior reddatur quærit Plutarchus 6. ſympoſ. ſed rationem non ſatis explicare videtur. An eſt, quòd aër noctu frigidior per antiperiſtaſim tepidiorem putei aquam in alto reddat? eoq́; fit, vt deprompta ſit minus tepida & frigidior. Non mirum quod ait glareas, plumbiq́; laminas in aquam iniectas eam frigidiorem efficere: quodq́; magis mirum tacuit, nitrum videlicet, quod calidum apparet, frigidiſsimam reddere. Solet enim in aqua agitari ad Principum delitias, vt æſtiuo tempore frigidiùs bibant, quòd in hac vinum vaſculo demiſſum, impenſè infrigidetur. At nitrum quo vtimur, veteres ignoraſſe Braſauolus teſtatur. Aquas camporum vt plurimum ſalſas eſſe, perhibet 2. de re

ruſt.

ſt. apud Florentinum Democritus. Eas
rò quæ in montibus ſunt, aut imis ipſo-
m partibus ſcaturiunt, dulces. Nam ſol
mpos per totam diem occupans humo-
m ex ipſis emulget, & in vaporem diſ-
luit. Quo fit, vt quidam campi penitus
quis careant. Verùm in quibus aliquid re-
nquitur, id ſalſum reperitur, leui ac dulci
x ipſius cõſumpto, ceu & circa mare con-
ngit. Ac ibi Paxamus aquarum amaritu-
inem emendare docet corallio contuſo
niecto, aut ordeo contuſo & linteolo illi-
ato in aquas poſito. Mirum quòd aiunt
Moſem aquas amaras dulces feciſſe iniecta
Rhododaphnes virga, qua comeſta iumen-
a extinguuntur. Aqua corrupta emenda-
ur coctione aut diſtillatione. Itaque diſtil-
atione ex terra vbiq; aqua haberi poteſt,
t ſentit Cardanus. Eſt etiam aqua omnis
melior cocta, quàm cruda. Nam & fontana,
elixatione ad meliorem naturam permu-
tatur, 6. epi. com. 4. niſi longiùs decocta ſal-
ſa reddatur, 3. alim. Vitioſæ quoque reme-
dium eſt, ſi decoquatur ad dimidias partes,
vt aſſerit Plinius 31. nat. hiſt. c. 3. Quoniam
calidũ heterogenea ſeiungit, 2. de g. & cor.

Aquis

Aquis inſalubribus bibendis etiam terit[...]
& inſpergitur pulegium. Ruel. Aquæ frig[...]
ditas æſtate non ſolùm iucunda, ſed etia[...]
ſalubris paratur, ſic videlicet, in lagenis v[...]
treis aut ſtanneis condita, vel argenteis, [...]
malluuio aqua pleno, in quo halinitri lib[...]
diſſoluta ſit, & aſſiduè mota, immergitu[...]
A glacie quoque impoſita, & à niue circu[...]
admota refrigeratur.

Vinorum differentias colligit Gal. 3. r. a[...]
com. 1. ex colore, conſiſtentia, guſtatu, odo[...]
re, virtute. Ex colore, album, nigrum, ful[...]
uum, flauũ, & rubeum. Conſiſtentia, aquo[...]
ſum, tenue, craſſum, & horum medium[...]
Guſtu dulce, auſterum, & horum medium,
inſipidum, acre. At prædulce ſub vini natu-
ra non complectitur Ariſtoteles. 4. meteo.
& 3. Problem. 24. quia non eſt aquæ ſpe-
cies humidum halitum ſpirans. Proin ſuc-
cum vinoſum, id eſt, ſaporem odoremq́;
vini proprium non retinet, neque poten-
tiam: etenim inebriare haud poteſt. Odo-
re alia quidem boni ſunt odoris, alia non
boni, ſed ferientem quandam & inſuauem
nacta ſunt qualitatem: alia verò ſunt in-
odora. Facultate vel eſt polyphorum, oli-

goph

phorum, vel medium. Ad multiforum
rtinent vinum vinoſum, fumoſum, odo-
tum, aromatite, murina, id eſt, vinum
yro ſeu odore condîtum, vt Pollux expo-
t & Hermolaus. Adynamon producitur
piana vite, moſchatellum nuncupāt. Pau-
ferum eſt quod vt bibatur, minima eget
quę permixtione. Huius generis eſt album.
inorum enim alba nulla calida, 12. ther.
ulla dulcia, lib. de euch. Fatetur tamen ali-
uod album vinoſum eſſe 9. de plac. Albo
roximum ſubrubellum. Sed imbecillum
uod cibarium vocant. Huiuſmodi eſt mo-
le Theophraſti, 6. de cau. plant. quod ce-
riter purgatur & conſiſtit. Quod à vina-
eis poſt primi vini expreſſionem diſtillat,
acemale nominat Aetius, lib. 15. Lora lo-
s acinis fit. Poſca vel puſca lora eſt, vel
xycraton, ex aqua & aceto mixtura. Vi-
um muſcidum quod mucorē reſipit. Aci-
um quod coacuit. Vappa odorem ſapo-
emq; vini amiſit. Fugiens in dubium, & in
itium inclinās eſt. Conſiſtens huic contra-
ium, vt retur Budæus. Ex tempore diffe-
entiæ ſunt accidentales, & non propriæ.
nde muſtum, antiquum, medium. Ex mu-

ſto

ſto conficitur defrutum, calenum, ſapa, ſi
ſireum, & hepſema, & mulſum, quod n
ctar vocant, vt inquit Ruel. Vinũ ſex mẽ
ſium quod Auerrhois 6. collect. vetuſtu
reputat, medium eſt. Aliter Galenus, q
vinum ſex annorum commẽdat, tanqua
medium inter nouum & vetus, 7. ther. Str
bo vini meminit, quod ad nonageſimu
annum perdurat. Idq́; in vaſis minimè p
catis 2, & 11. geograph. Vinũ vetuſtate fie
calidius Galenus affirmat 4. ſ. forſan quò
longa mora aquoſam eius partem aufer
ceu longiſsima ſaporem & odorem abſu
mit. Quo fit, vt vetuſtiſsimum non ampliù
verã vini naturã obtinere videatur. Quum
pars potabilis reſoluta ſit, vinoſusq́; ſapo
& odor euanuerit, atq; iam à proprio, quod
ipſum ſuſtinebat calido ſit deſtitutum, v
rectè ſentit Confalonerius. Vinum vetus
tertio gradu calidum aſſeritur, ſi de genero-
ſis fuerit, octauo ſimpl. mediũ ætate ſecun-
do: recens verò primo. Caliditati propor-
tione reſpõdet ſiccitas. Sed nouellum Ari-
ſtoteli magis calidum dicitur, atque frigido
coagulatur 4. meteo. minus autem calidum
Galeno putatur, quòd natum ſit ad gene-
randum

ndum pituitam, com.lib.de nat.hu. Porò inter omnia vina ſanguini generando ccommodatiſsima ſunt rubra, & craſſa, nox nigra & craſſa, cũ quadam dulcedine. Dein rubra, nigra & craſſa aſtringentia. His ninus, candida, craſſa, acerba. Minimè omnium alba tenuia. Craſſa tardiùs, tenuia ontrà citiùs perficiuntur & diſtribuuntur, alim.

Horum ſecurior vſus, hisq́; maximè con ruunt, quibus craſſus in venis humor colectus eſt. Si frigidus, acria & vetuſta conteniunt. Si non frigidus neutrum profuerit. Graueolentia & inſuauia odoratis conraria ſunt, quæ humoribus probis generandis potiora dicuntur, ſed caput tentant. ib.de euch. Quare diluenda per horulam antequã bibantur. Sic enim meliùs temperata & minùs flatulenta redduntur, iuxta conſilium Moſis ad Sultanum. Vina omnia vitanda, quæ vitiata ſunt aëre, vel fecula, vti vappa, muſcida, & fugientia. Hæc feci propinqua plurimum feruoris concipiunt, ideo officiunt capiti, vt ait Valeſcus. Quamobrem media vini pars præſtantior eſt, ſicut olei ſumma, & mellis infima. Quod declarant

clarant Plutarchus 7.ſympoſ.& Macrobiu
7.Saturnal. Κρᾶμα Celſo eſt diluta potic
ſiue vinũ copioſiore aqua dilutum. Lorar
Dioſcorides concedit ægris, quibus time
noxam vini,& à longa ægritudine ſe recol
ligentibus. Muſtum flatulentum, concocti
difficile & craſſum, hoc bonitatis habet
quòd ventrem ſubducat. Cuius ſucceſſu ſ
priuetur, maiorem noxam potum adfert
Vinum vetus pluſquam par eſt, excalfacit
lib.de euchy. Medium igitur præcellit. Eſ
autem omnino medium quòd intra quin-
quennale,& decennale exiſtit, 4.de comp.
m.ſec.gen. quo per ſecula caruimus, niſi in
vini ętate menſes pro annis cum Auerrhoë
intelligamus.

Abſtinere ergo tam vetuſtorum potu,
ſicut & nouellorũ nimis expedit. Illa ſiqui-
dem plus quàm par eſt calſaciunt. Hæc ve-
rò nihil prorſus caloris excitãt, ac vix con-
coqui poſſunt. Tantum abeſt vt ciborum
concoctionem adiuuent. Solaq́; nouella ſa-
lubriter bibuntur, quæ ſubſtãtia tenui præ-
dita ſunt, vt ait Galenus lib.de euchy. Zy-
thum & Curmi reliquosq́; cereales potus
flatulentos, maliq́; ſucci eſſe Dioſcorides
memor

memoriæ mandauit lib.2. & Plinius 23.nat. hist. Cerealis quoque est, sed minus insalubris cari confectio. Quam pro abstemijs Aetius describit lib.16. Deniq; שֵׁכָר, id est Sechar, siue sicera, secundum Diuum Hieronymum omne potionis genus compræhendit, quod inebriare possit bibentes.

De naturalibus inanitionis speciebus. Deq; artificiosis euacuationibus ad tuendam sanitatem necessarijs. Præterea de corrigendis stegnosi, crepala, satietate, cibi in stomacho corruptione. Deq; plethora & cacochymia. CAP. IIII.

QVVM esse & bibere necessaria Animantibus sint, has autem res subsequatur nutrimentorū concoctio, & hanc excrementorum generatio. Quod verò assumitur, corpori non totum assimile fit, quod in confesso est, vt ait Gal.lib.de dissolut.cont. Quamobrem natura non solùm excernendis excrementis instrumenta instituit, verùm instrumentis etiam facultates inseruit, quibus incitata quædam ad se trahunt, quædã alijs transmittunt, quædam excrementa expel-

 lunt:

sunt: vt pote, primæ concoctionis excrementum per intestina excluditur: secundæ quæ in iocinore fit, maior excrementi par per vrinam, reliquum per lienem & felli vesiculam eijcitur. Excrementum autem reliquarum duarum digestionum per halitum, seu insensibilem dissolutionem dissipatur, necnon per sudorem, & per illud sordidum, quod partim per meatus sensui apparentes, vt est nasus & aures, partim per eos qui sensum effugiunt, vt cutis pori, excernitur: quandoque verò per ea quæ sunt præter naturam, vt per abscessus diruptos, aut per id quod sponte ex corporis additamento oritur, vt sunt pili & vngues, vti refertur apud Galenũ 1. de t. s. & Auicennam p. primi. Mulieribus itidem certo tempore salubriter effluunt muliebria, 5. aphor. 57. Quibusdam quoque viris præsertim hepaticis, hæmorrhoides magnam atræ bilis copiam effundunt: ob idq; securi redduntur à pleuritide, peripneumonia, phagedæna, furunculis, varis, lepra, vitiligineq; , vt testatur Hippocrates 6. epi. & lib. de humo. Itaq; naturæ opus coitus est, nullumq; ex naturalibus operibus nociuum est, vt lib. 3. ait

Aetius

Aetius. At venus confert, quũ corpus ætate florens 2. de t.ſ. calidum & humidum temperamento, 6. eiuſdem, in ſtatu medio eſt immodicę repletionis & inanitionis, caloris & frigoris, ſiccitatis atque humiditatis, interuallo repetita tam longo, vt exolutio nõ ſequatur, & ipſe qui vtitur ſe ipſo leuior eſſe faciliusq́; ſpirare videatur, 3. ar. p. Vbi enim ſemine vaſa abũdant, abundant autem his, qui calidis & humidis ſunt teſtibus 2. ar. p. neceſſe eſt vt ſemen excernatur, vel in alienam qualitatem degeneret, quæ grauiſsima illa ſymptomata, inuehere ſolet, quorũ Galenus meminit 6. de lo. aff. vt ſileã quòd etiam morbis venus vtilis eſt, qui ex pituita procreantur, 6. epi. Alui quoque profluuia inueterata aliquando per venerem reſiccantur, teſte Aetio lib. 3. Coitibusq́; primis plures morbos ſanari prodiderũt Hippocrates 2. aphor. 45. Scribonius, Celſus, & Plinius. Veruntamen præpropera venus præter naturam eſſe videtur, ex repentina, quam infert, corporis mutatione, vt ait Menapius. Etenim ex ſynephebis viros confeſtim efficit. Quod & Martialis indicaſſe videtur his verſibus:

Inde tragus, celeresq; pili, mirandaq; matri
Barba, nec in clara balnea luce placent.

Immodica etiam venus viris, omnibusq; nocentior eſt, nimirum deſiccat, & frigefacit, hoc eſt, facit conſeneſcere. Quod Ariſtoteles probat, lib. de lon. & b. vitæ. ſenectus enim ſicca eſt. Plinius in venere duos obiiſſe patricios inter mortes repentinas commemorat, 7. nat. hiſtor. Mulieribus contrarium accidit. Nam ſi crebrò viris miſceantur, magis valent, vt ſcribit Hippocrates, lib. de ſem. genit. Harumq; venus æſtate eſt magis effera ſi credimus Heſiodo in Ergis.

—Flagranti temporis æſtu
Fœmineo Venus eſt vſu magis effera ſexu,
Mitior illa viris, & ſæpe accita relanguet.

In ſumma, excrementa ſingula ſi tempeſtiuè, moderateq; excernantur, ſalubria ſunt. Si verò cohibeantur, vel moram in corpore diutiùs trahant, putreſcunt. Alia, vt inquit Galenus 3. na. vir. ſpacio breuiore, alia longiore. Quamobrem ea expedire & euocare idem docet, p. de t. ſ. per retentricis cauſæ contrariam cauſam admotam. Proinde ambigitur,

Num

Num ad tuendam sanitatem euacuatione artificiosa opus sit.

Nam illa motionis species, quę per pharmacum fit, ad sanos non pertinere, post Platonem fatetur ipsemet Galenus p. de t. s. Sani, inquit Hippocrates, dum cathartícis purgantur, citò exoluuntur, 2. & 4. aph. Sed hęc vt vera sint, de bene valentibus dicta esse oportet, qui inculpatum corporis habitum habent, quiq; sibi viuunt, & ante cibum corpus & animum exercendi, & cibi bene semper concoquendi curam habent. Alioquin qui conuenientem victus rationem non tenent, vel propter intemperantiam, vel negocia, vel eorum ignorationem, quæ fieri opus est, quantumuis sani & bene valentes, à morbis tuti esse non possunt, nisi alui per interualla ducēdi prouidentia, & potentioris etiam aliquando purgationis vsu, sanguineq; misso in tempore, & opportuna medicamentorum potione, quæ concoquendi, attenuandi, abstergendiq; vi polleant, vt lib. de euch. Galenus scriptum reliquit. Adde quòd plenitudo vtraq; in illis, qui res consuetas adhuc factitant, per sanguinis missionem euacuanda,

da, lib. de phleb. Quodq; ad præcautionem pestilentiæ sanguinis duas libras crus scalpendo Galenus sibi detraxit, vt memoriæ prodidit lib. de præsag. exp. confir. Idem aduersus varias imminentium morborum iniurias, vere phlebotomiam, vel purgationem sanis conuenire, cum Hippocrate affirmat, 6. aph. com. 47. & lib. de cathar. Sed Auerrhoi 6. collec. minus placet, quæ quotannis in bene valentibus sanguinis missio aut purgatio, quàm quæ septimo quoq; anno suscipitur: quoniam raró, vt inquit, nisi certis circuitibus accidunt morbi, aut non longè ab ipsis. Ex quo, ad annos alludere climaterios videtur, quos Maternus 2. matheseos fatales homini, valdeq; periculosos dicit.

Itaque de his euacuantibus, quæ sanis dicata sunt, quædam aluum soluunt, nonnulla vomitum ciunt, alia vrinam prouocant, aliqua sudores mouent, alia menses ducunt, quædam ex æquo atque ex accidenti vniuersum corpus euacuant. Bene valentium etiam sunt, quæ leniter aquosam pituitam & muccos à capite vacuant, vti sunt apophlegmatismi, errhina, ptarmica.

Aluum

Aluum autem emolliunt de cibis mora, cerasia, pruna, persica præcocia, ficus, citrum, iuglandes virides & aridæ aqua maceratæ & pelliculatæ, amygdalæ, vuæ, mustum. Sed pruna in melicrato decocta, siue aqua saccharacea, abundè molliunt, & multo magis si melicratum subsorbeatur, vel vinum dulce superbibatur, siq; prandium non statim, sed aliquãto pòst interuallo inchoëtur, quod est commune omnium laxantium præceptum 2. de alim. Ad idem conferunt holerum iuscula multo & dulci oliuo condîta, videlicet maluæ, betæ, atriplicis, chaltæ, spanachię, borraginis, buglossi, brassicæ, thymi, hyssopi, mercurialis, vrticæ, cucurbitæ, foliorum lapathi, sambuci, ebuli. Liquor lenticulæ, liquor fœnigræci cum melle haustus exturbat omnes prauos humores in vijs intestinorum retentos. Radicula sola prima mensa sumpta ex garo, aluũ ducit, idem facit ius cochlearum, & concharum, & succus ostreorum potus. Ouaq́; sorbilia, & lactaria pleraq; omnia recentia cum melle vel saccharo, serumq́; lactis cum saccharo aut melle tribus ante prandium horis sumptum. Itidem præstat ptisana, in

qua pauxillum herbæ polypodij feruefactũ sit, similiter hausta: & myrobolanus vel siliqua Ægyptia condítæ, eadem hora comesæ, & quæ subscribuntur miscellæ.

℞. conseruæ florum violarum drach. iij. medullæ cassiæ traiectæ per setaciũ drach. j. scrup. muccaginis se. psyllij drach. scrup. misce. sumat drach. j. vel drach. x. ante pastum. Aliud, conseruæ prunorum & myxarum & florum borraginis añ. drach. j. mannę liquatæ in decocto radicis dulcis passarum & caricarum, dein traiectæ per cilicium drach. ij. misce.

Astringentia quoque statim à cibo exhibita, aluum præcipuè illorum, qui infirmo sunt stomacho laxant, velut sunt pyra, sorba, cotonea, corna, mespila. In hoc insuper congruunt enemata mollia, quæ ex relatis holerũ iusculis, luteo oui, saccharo & melle, vel ex solo hydræleo composita sunt. Sed siccioribus, gracilibus, ac imbecillis pinguiora, crassioraq; prosunt cataclysmata. Contrà plenioribus & humidioribus magis salsa, & tenuiora, vt vult Polybius. Balani ex saccharo, vel oui vitello cum sale, vel radice betæ oliuo liti, vel larido, vel sapone,

vel

[ve]l ex thymo cum melle crudo, vel ex hoc
[co]cto cum ſale, vel nitro formantur.

Ventrem præterea clementer ſubducit
[te]rebinthina inſtar oliuæ per ſe, vel cum
[ex]iguo rhabarbaro à cœna hora ſomni de-
[uo]rata. Ad idem pollet aloë trium cicerum
[m]agnitudine propinata. Sed de hora dubiè
[ſc]ribit Paulus: nam lib. primo à cœna aſſu-
[m]ere, & lib. 7. mane dare conſulit. Qui, in-
[q]uit, veſperi aloen exhibent, aut ſecundùm
[ci]bum, noxam inferunt, quippe alimentum
[c]orrumpit. At verò diuerſum innuere vi-
[d]etur Nicol. Alexandrinus in ſuis comp. &
[A]uicēnas 2. cano. Penthaleon & ſequaces.

Vomitum non conferre ei, qui proba
[vi]ctus ratione vtitur, Auicennas retulit, 4.
[p]rimi. Sed his bene facit, quibus corruptio
[c]iborum in ventre accidit, quæ ſponte in
[al]uum non deſcendit, 6. de t. ſ. Et in cibi fa-
[ſt]idio, ob pituitam in ſtomacho redundan-
[t]em, 3. nat. vir. & p. Æginetæ. Similiter in
[c]rudorum humorum curatione, qui ſoli in-
[f]eſtant, vt docet Galenus: non item vbi laſ-
[ſi]tudinis affectus cum præſentia crudorum
[h]umorum abundat, quoniam cauere in ta-
[li]bus vtrunque reuulſum oportet, & foras

crudorum, & intus mordacium, 4. de t.
Æſtate vomitum indicit Hippocr. 4. aph
4. & 6. bile ſcilicet redundante in ſtoma-
cho. Celſus lib. p. eum hyeme procurat m
gis, quia ventriculus per id tempus pituit
grauatus eſt.

Ad vomitum facilem citraq; moleſtiam
excitandum cōducit ſecundùm Galenum
& Polybium corpus excalfacere curſu, au
cita ambulatione, quo ſucci diffundantur
vaſaq; laxiora fiant. Sed craſsi ieiuni & me-
dio die vomere debent potui ſumentes ſe-
ſquicyathum decocti incidentis, vt eſt vo-
mica potio ex radicula, quæ recipit elixa-
tionis corticis raphani vnc. v. oxymellitis
vnc. j. propinetur tepida. Quæ enim tepida
ſunt, ventriculi firmitudinem diſſoluunt, 8.
ther. Primùm lentè, mox citiùs potandum
eſt, vt tempore mediocri contineant po-
tum, & tempeſtiuè ad vomitum exciten-
tur. Etenim ſi initio bibant ocyùs, mox euo
ment, priuſquam expediat. Tenuiores ma-
giſq; imbecilli à cibo vomitionem ita mo-
uebunt. Loti calida, varias epulas aſſumēt,
vt plus ingeratur. Nanq; ſimplicia eiuſdem
ſpeciei celeriùs implent, vel quòd inuicem

luctant

ſtantia faciliùs vomitum concitant. Qua-
propter varium Polybius potum permittit,
vinis tribus, auſtero, dulci, & acri com-
mixtis: ſed non ſtatim poſt epulas, ne illæ
mox ſupernatent. Sed de leuioribus, quæ
vomitum proliciunt aſſumendis, eſt aqua
tepida, cum oleo, vel aceto, vel ſucco ebuli
aut ſambuci pota. Ad idem valet decoctum
phaſeolorũ, aut ſeminis atriplicis, aut Ane-
thi, aut rapæ, aut ceparum, aut floris myri-
cæ. De applicandis verò eſt fel pecoris cum
amurca elixum, ſuper vmbilicum infrica-
tum. Poſt vomitionem dentibus opem fert,
capitisq; grauitatem leuat os & faciẽ ablue-
re oxycrato, vel aqua, vt conſulit Paul. &
Auicen.

Vrinam cientia vehementer calida, ſic-
ca, & acria, quæ diuretica dicuntur, ſanis
non ſunt ex vſu: ſed ea duntaxat quæ mo-
deratiùs per vrinam ſanguinem expurgant.
Qualia ſunt de fructibus amygdalæ dulces
& amaræ, ſtrobili, cucumis, pepo, ptiſana
vulgata: Iuſculum cucurbitæ, vel rapæ ſati-
uæ cum feniculi vmbella coctæ, vel cice-
rum: Decoctum adianthi albi, polytrichi,
reliquorumq; capillariũ, graminis, aſparagij,

apij

apij ſatiui, crithmi, thymi, ſerpylli, aniſi, ra-
dicis cardui cum vino albo tenui & mo-
mento croci, & cinamomi hauſtum. omit-
to iulepum capil.ven. & reliqua medica-
mentoſa.

Hydrotica id eſt ſudorifica, quædam po-
ta, quædam verò vbi vncta ſunt ſudorem
mouent. In prioribus continentur milij
vel panci ex vino albo decoctum, & ſyru-
pus Diui Ambroſij. In his autem eſt, oleum
chamæmeli aut anethi ſumma cute valide
perfricatum.

An per ſudorem euacuatio in bene va-
lentibus ſit naturalis? vt autumat Manar-
dus, lib.14.epiſtol.

Equidem reor quòd quanto fortius ex-
titerit calidum innatum, tanto magis diffla-
tio effugit ſenſum, vt Galeno placet.p.aph.
com.15. Quamobrem ſudores eſſe præter
naturam Diocles credidit: quoniam omni-
bus quæ ad corpus attinent rectè admini-
ſtratis, & alimento à natura ſubacto, nun-
quam ſenſibilis humor per cutem excerne-
tur. Quæcunq; enim in balneis, vel vehe-
mentioribus exercitijs, vel propter æſtiuum
calorem deſudant homines, ex occaſioni-
bus

is violentis originem habent. Igitur nec
ontina, nec artificiosa sudoris purgatio
turalis est. Nisi naturalis dicatur propter-
quòd naturæ in morbis accommoda sit.
Muliebria impellere possunt ea, quæ vri-
m citant, vt sentit Galenus quinto simp.
Oribasius in med. comp. Huiusmodi au-
m sunt apud Dioscoridem vinum aroma-
e, hyssopite, dancite, absinthite: vel ra-
cis brassicæ decoctum potui datum: vel
lia erigerontis concisa cum holeribus su-
untur: vel puluis qui sequitur, cuius do-
est semiuncia, nẽpe pulegij: vel nepitæ ex
osca, & pulegij, ex melicrato potus. Alius
apellæ recipit cinamoni casiel. añ. drach.
sileris montani vel calaminthæ scrup. ij.
cchari drach. j. sumat drach. ex vino albo.
Apophlegmatismi vel ore colluuntur, vt
rgarismata ex decocto glycyrrizæ, origa-
i, & hyssopi. Alia manduntur, vt piper ma-
iche confusum, vel sola mastix comman-
. Item vt Serenus canit,

Purgatur cerebrum mansa radice pyrethri.

Errhina liquida per rhinenchytem nari-
us infunduntur. Mitiora ex aqua maiora-
æ stillaticia fiunt, vel ex beta, sampsucho

ex

ex melle & aqua elixatis.

Ptarmica ſternutaměta proliciunt, me-
tus narium aperiunt, ex accidentiq́; pulm-
nem & caput purgant. At ſanis facilè exc-
tantur ſternutamenta, qui ſibi nares pe-
na ſolicitant, qui'ue ſolem aſpiciunt, ob ca-
ſam, quam explicat Ariſtoteles 33. probl. 4

An balneum ſanis commodum.

Balneæ aliæ naturales, vt thermæ: qua-
dam verò artificioſæ. Thermæ coloren-
odorem, ſaporemq́; acquirunt: quòd inti-
gantur à ſoli & foſſilium proprietate, pe-
quod fluũt, vt ſcitè ait Vitruuius lib. 8. No-
enim fortaſſe calidæ eſſent, niſi haberen-
vim aliquam medicamenti calidam, 6. d-
t. ſ. materialem ſcilicet, vel vaporoſam. Ne-
trahit vaporem euaporatio, quia clauſa per-
labitur, vt ait Seneca 2. quæſt. nat. A metal-
lis medicatiuam potentiam ducunt, qua-
per ferrariam & ærariam exeunt. Ferroſæ
& chalybatæ ſtomacho ac lieni ſunt vtiles,
vt tradit Ægineta: fluxibus, vt Dioſcor. veſi-
cæ vlceribus, vt Scribonius & Marcellus.
Verũ de his, deq́; ferri natura fusè diſſeruit
Fumanelus. Aquæ quæ æris naturam occu-
pant, ori, tonſillis, vuæ, & oculis præcipuè

confer-

onferunt. Quæ nitrum & ſalem obtinent,
piti, thoraci fluxione tentato, ſtomacho
umentiori, hydropiſmo, & œdematibus
nt accommodatæ. Aluminoſæ ſanguinis
iectioni, ſtomacho vomitioni opportu-
o, fluxui muliebri vtiles ſunt. Sulfuroſę ner
os emolliunt & calefaciunt, doloresq́; mi-
gant, ſtomachum verò eneruant. Bitu-
inoſę itidem corpus calefaciunt, & emol-
unt, ſed caput replent. In vniuerſum, in-
uit Paulus lib. p. omnes thermæ calfaciũt,
t deſiccant ampliter. Ob idq́; non niſi fri-
idis ac humidis naturis, hisq́; morboſis &
orbidis, potiùs quàm ſanis conducunt.

Artificialia ſunt aërea vel aquea, quo-
um partes quinque apud Plinium Ceci-
ium in epiſtol. ſed Galenus quatuor tan-
ùm numerat, 11. ther. Apodyterium in quo
eſe exuebant lauaturi, laconicum ſeu hy-
ocauſtum, in quo calidi vapores ſudorem
xcitant, locus eſt concameratus, eo quo
Vitruuius docet modo, lib. 5. Soliũ, labrum,
vel ſcapha, in quo ad aquam calidam & fri-
gidam deſcendebant: & poſt frigidæ vſum
in poſtrema parte adhuc ſudabãt, vt omnia
ipſis excrementa citra refrigerationis no-

xam

xam vacuarentur. Aërea dicuntur, vbi a[illegible] qui calefit in hypocausto, per calidos v[illegible] pores ex lignis succensis, vel lapidibus ign[illegible] tis, vel feruenti aliquo decocto emergen[illegible] tes, sudorem euocant.

Laconicum inquit Galenus 10. ther. ma[illegible] terias per totum corpus calefacere, & [illegible] quare potest: quæ inæqualia sunt æquare, & cutim laxare, & multa quæ detenta su[illegible] hac fuerunt, vacuare.

Aquea lauacra frigida vel calida sunt. Fri gida aqua condensat, constipat, constrin gitq; quod excernitur, 2. simpl. Proinde cor pori circunfusa totum refrigerat, cutē den sat, & vires firmat. Nec nisi iuuenibus car nosis, qui victu accurato laboribus ac cibis, sicut expedit, vtuntur, hanc concedit Gale nus. Calida balnea ex aqua potabili non solùm arte fiunt, sed aliqua etiam sponte nascūtur. Nam potabiles aquas calidas oriri in Magnesia affirmat Aristoteles, 16. probl. 24. Quæ fortassis calefiunt ignibus, quos multis locis terra opertos tegit, vt opina tur Empedocles apud Senecā 3. nat. quæst. Aut à calore in visceribus terræ à syderum lumine producto. Cuius generationi nec

terræ

terræ ſoliditas (quamuis illa luminis in terram impediat diffuſionem) obſtare poterit, vt ſentit Picus 3. cont. Aſtrolog. Galenus quoq́;, quæ ſponte calidæ naſcuntur, aquas humectare innuit, 6. de t. ſ. de prædictis forſaſſe intelligẽs, aut de quibuſdam, quæ medicatæ ſunt, ſed modicè, propter multam cum illis aquæ dulcis copiã. Alioqui aquæ, quæ medicam vim aliquam præ ſe ferunt, omnes planè ſiccant, p. de t. ſ. Imò omnis aqua præter illam, quæ potabilis eſt, exſiccat, vt demonſtratur primo ſimpl.

Aqua porrò calida ſi feruida applicetur, indurit & claudit, 3. de t. ſ. Moderatè calida laxat, rarefacit, fundit, digerit, 2. ſimplic. Quapropter huius balneæ, quia duras tenſásq́; carnes emolliunt, excrementum pureq́;, ſi quid intus ad cutim hæret, euocant, & ad apotherapiæ partem pertinent, 3. de t. ſ. Eoq́; ſupplere vices frictionis ac exercitij poſſunt, 3. primi. & ſanare plethoram, 13. ther. Totum enim corpus æqualiter purgant, 4. aph. com. 2. quamuis ſolam ferè cutim exinaniant, 3. aph. com. 15. ſanant laſſitudines, in quibus ſimilares partes reſiccantur, & vacua humectantur ſpaciola, non

vtili & naturali humore, ſed tenui, acri, & mordaci. quippe humiditate ſua inſtrumentorum corrigunt ſiccitatem: & caliditate, tenuem atque acrem humorem eliciunt, 2.ſimpl. Quoniam verò corporibus nō diu inhærere poteſt aqua, in hoc ipſum miſcetur oleum. Maximeq́; iuuat, ſi ex vtroque, id eſt, hydræleo, quis diutius fricetur. Optimum, vt inibi Galenus ait, exſiccatis, calidisq́; corporibus remedium. At optimum vnctionis tempus, eodem autore 3.r.a.com.53.eſt, nō vbi qui lauatur ſudauerit, vel quum ſiccus adhuc eſt, confeſtim vbi ſeſe exuerit, & prius quàm ſudauerit, vel horum neutrum fuerit: ſed vbi humeſcere cœperit. Sanis pręterea, quos purgare oportet, omnino conuenire dicuntur balnea, ante & poſt purgationem: ante quidem, quia materias præparant: poſt verò, quia diſſoluunt ſi quid derelictum fuerit ex humoribus, 4.primi. Qua de re diſputat Conciliator. differ.128.

Balnea inſuper non ſanis modò, verùm ægrotantibus etiam vtilia admodum ſunt, vt peripneumonicis pleuriticisq́;. Dolorem enim mulcent, ſputum maturant, educūtq́;,

3.r.a. si vacuato scilicet priùs corpore admoueantur. Non vacuato autem admota membris affectis fluxionem pariunt, vt Galenus in glossa testatur. Idemq́; in comm. penult. Morbis, inquit, post concoctionem balneum sine periculo conciliatur, hoc est, in declinatione: quandoquidem non nisi in statu concoctio perficitur, 3. de crisib. Laudatur in ephemeris, in illis præcipuè, quæ fiunt à causa primitiua, maximeq́; in declinatione, 8. ther. Non perinde laudantur balnea, vbi de putredine metuendum est, sicut in diarijs ex obstructione, bubone, & cruditate. Hecticis vtilissima sunt, 10. ther. Putridis item opifera, vt in tertiana pura & notha, concoctionis signis apparentibus, p. ad Glauc. Sic in causo cōducunt bilioso, non item pituitoso, 3.r.a.com. vlti. Nam bilis aliquid educunt, & sua qualitate humectant, ac refrigerant, scilicet potentia, immisso intro madore calido, deinde spatio temporis ad natiuam frigiditatem redacto. In spuria tertiana non statim à principio, vt in exquisita, & causo cōueniunt, p. ad Glau. & 3.r.a. com. vltimo. quoniam bilem impuram nondum coctam ad cutem euocãt,

intus coquendam, obſtructionem'que augent. Atqui cauere oportet vtrunq; reuulſum & foris crudorum, & intus mordaciũ, 4.de t.ſ. Attamen in quartana conceduntur ante concoctionem, p.quarti, ſed ad concoquendum, id eſt, ad humorem atrabilarium humectandum, calefaciendumq́; moderatè, & quoquomodo attenuandum. In amphemerinis etiam ſed iam declinantibus balnea benefacere perhibet Auicennas p.quarti.

Ad ſummam, ſi nullum primæ notæ viſcus ſit imbecillum, & multitudo crudi humoris in venis non contineatur, ex balneis duo hæc febricitantibus compendia accedunt, & quod redundantiæ humorum aliquid euacuabitur, & quod multum febrilis caloris tranſpirabit. Modò citra horrorem ſint adminiſtrata: Horror nanque non ſolùm intendere præſentem febrem poteſt, ſed quum non ſit etiam excitare. Quòd ſi inferioris notæ partium aliqua ſit inualida, maxima ſalutis pars ægro ex balneis comparabitur, ipſis infirmis partibus, quæ ſuperuacanea ſunt, excipientibus, vt ſcribit Galenus 11.ther. Iure ergò in ſyncopalibus

febribus

febribus ex crudorum humorũ copia, balnea aduersissima dicuntur, 12.ther. In illis quoque febribus, quas phlegmonæ accendũt, sunt formidanda, 10.eiusdem. Quo fit, vt non omni causo idonea sint, vt liquet 3. r.a.com.vltimo.

De balneandi hora scribitur, quod nullus confestim à cibi vel potus sumptione lauari debet: nam qui biberunt, his caput repletur: qui verò cibum sumpserunt, his non caput modò, verùm & corpus totum alimoniam ad se priùs, quàm cocta fuerit, trahit. Neque confestim à balneo sorbendum aut bibendum: sed sedata, quæ ex balneo est, turbatione, tum esse, tum bibere melius est, 3.r.a.com.57.& 58. Sunt tamen in quibus ante balneum esitasse aliquid est melius, 6.de t.s. nempe in illis, in quibus flaua bilis ebullit, 3.primi. At isti sex ante balneum horis simplicissimum nutrimentum esse debent. Cuius modus sit is, qui ante lotionem concoctus esse possit, vt docet Galenus loco præcitato. Ex quo elicitur, quòd sex ante horas, etiam pauca cibi quantitas, digeri concoqui'ue haud potest.

Verùm non abs re fuerit percontari,

quamobrem vires balneum euertat. An eſt, quòd per ea, quæ temperata ſunt, quia grata exiſtunt, funditur quod in nobis concretum fuerat. Quo maximè affectu voluptas animantibus conſtat. At ſi morã etiam trahant, ſenſim quoq; & ipſa moleſta euadunt. Ad tantam enim fuſionis immoderationem ſic recidunt, vt ſubſtantiam noſtram etiam digerant, diſſoluant, atque diſpergant, animiq́; afferunt deliquium, ac vires deijciunt, vt mors tandem ſequatur: vt apud Galenũ legitur, 4. ſ. Exoluuntur etiam in balneo, cui ligna ſuccenduntur vitiata, 2. aph. com. 41. Aqua nimirum dum in caldario efferueſcit, maligna lignorum candentium euaporatione inficitur. Huiuſmodi ligna ſunt taxi, buxi, nucis iuglãdis, truncus etiam fici ardens fumum reddit acerbiſsimum: & oleę termites in fomentis corpus mirè afficiunt, & balneis, vbi fomitum loco ſuburuntur, aduerſantur, vt tradit Plutarchus 3. ſympoſ. Ac ibi ex rebus paſsim obuijs perſpicuũ facit numeroſas eſſe ignis facultates. Aurifices enim igne ex paleis conflato, aurum elaborant: pharmacopolæ accenſis vitium ſarmentis decoquunt pharmaca.

naca. Sic ad emolliendum vitrum, informandumq́; myricæ ramuli apprimè conuenire censentur.

Fiunt præterea particularia non solùm ex aqua, sed etiam ex alijs liquoribus balnea. Nam si vomitus timetur ab assumptione cathartici, manus & pedes aqua calente multum mordenti imposuisse iuuat, vt docet Mesueus. Ad hypercatharses aqua frigida anum lauare, manuumq́; ac pedum extremitates aquę imponere præcipit Aetius lib. 3. In quibus tamen complura per ventrem subducuntur, detrimentum adfert balneum, quòd superfluitates ad corpus vniuersum reuellat, atque hac occasione sistat, vt ait Galenus 3.r.a.com.60. Nec ad ventris solutionem Auerrhoi placet 3.collec. hæc medendi ratio.

In capitis affectibus irrigationes ad coronariam suturam applicandæ sunt, illas ex alto effundendo, ex rosaceo, 13.ther. frontis madefactiones ex oxyrhodino inibi. Embroca fit etiam ex vino Cretico, qua rheumatismis succurritur, apud Guai. Alia efficitur ex sumptuosa plantarũ, mineraliumq́; elixatione, in qua plurimum quæstuosi qui-

dam fuere: qua de Turinus vnico libello dissertat. Ad animi exolutiones apospongismi, faciei aspergines, ac inspersiones, ex aquis odoratis, aceto & vino, aliisq;, quæ vires recreant. Oculorum dolores sedat lac iuuenculæ & boni succi, 4. κατὰ τόπ. Ad colicos olei ingressus. Aet. lib. 3. Item in balneum olei calidi eos demittimus, quibus pars quædam obstupuit, aut qui tremuli sunt, aut conuulsione, aut motus, sensus've oblæsione tentantur, 2. simpl. Sanguis vulpis calidus super renes, pectinem, & genitalia sæpiùs illitus, calculos frangit, teste Nicolao Alexand. Ex sanguine etiam humano excogitata sunt enchatismata, vt idem ait. Et apud Plinium 26. nat. histor. c. p. scriptum est, facta fuisse sellularia, siue insesiones, quibus elephantiasi laborantes subueniri putant.

Stegnosis, cutis've astrictio, sæpe plethoram inducit, quoties vaporosa & benigna materia de corpore effluit. Interdum febrem committit, quoties acris & mordax fuerit, p. de differ. fe. 8. th. & lib. de ca. mor. Nec contrarius stegnosi affectus noxa omnino vacat. Nam quorum rara mollisq; cutis

[c]utis eſt, hi ab extrinſecus imminentibus [m]alis facilè tentantur, ſicut ab internis hi, [q]uorum cutis denſa, duraq́; eſt. Itaque Ori[b]aſius 2.aph.com.49. putat graciles præter [n]aturam, celeriùs mori, quàm qui obeſi [ſ]unt, quòd in illis apertis meatibus ex ni[m]ia ſiccitate, omnis calor euaporetur. Ali[b]i tamen contrarium innuere videtur, in[q]uiens, Qui ex laboribus non ægrotat fre[q]uenter, is latentes poros habet apertos, [p]er quos humana natura euaporat. Eſt au[t]em ſtegnoſis cutis vitium, quo tranſmitte[r]e ſuperuacua prohibentur: quod incidit [o]bſtructis meatibus, aut denſatis. Obſtru[c]tio ex craſsis lentisq́; excrementis oritur, [q]uum confertim ad cutim ruunt. Denſitas [v]erò ab his, quæ aſtringunt, & quæ refrige[r]ant, 3. de t.ſ.& 10.ther. Denſitudo, inquit; [a]liàs ex ſiccitate prouenit, aliàs ex frigore, [e]oq́; ſimplici, vel cũ aſtrictoria vi. Sic aqui[l]o corpora denſat, 3.aph.17. Ex nimia quoque ſiccitate aperiuntur cutis meatus, vt patet de corio. Quod, vt inquit Oribaſius, dum ſiccatum fuerit, tranſlucet: imbutum autem perfuſumq́; ſtipatur. Itaq; puerorum cutis ſibi continua eſt: contrà ſenum: nam

in ea plurima nanciſcitur ſpiramenta, vt teſtatur Galenus 2. de temp. p. de t.ſ. & lib. de dyſc. inæq. Ex quo palàm fit, quòd ab eadem cauſa contrarij efficiuntur effectus: à ſiccitate videlicet cutis denſitas, raritasq́;. Porrò viſu & tactu cutis denſitas depræhenditur, 3. de t.ſ. Cui medetur rarefactio, 11. theria. quæ per calefactionem à vehementi exercitio, aut balneo calidiore efficitur. Item per relaxãtia olea illita, vti anethinum, chamæmelinum, & per alia huiuſmodi, quæ ſunt adſtringentibus contraria. Ad craſſos autem lentosq́; humores extenuans victus ratio apta erit, extenuãtiumq́; medicamentorum vſus. Vtriuſque tamen præſtat exercitatio. Hæc enim citra corporis noxam excrementa ſoluere poteſt, vt aſſerit Galenus p. de t.ſ.

Crepala ex immodica vini repletione naſcitur: hoc enim nomen de omni noxa ex vino facta effertur, 5. aphor. com. 5. ſiue noxa fuerit cum dolore capitis, ſed mente conſtante, vt in crapula: ſiue cum delyrio, & ſine dolore, vt in temulentia. Eſt autem crapula feruor quidam & deſinens inflammatio, quæ plus conflictat quàm temulentia.

a. Nam qui leuiter à vino tenentur, magis delyrant, quàm qui grauiter sese ebriarint, vera dicit Aristoteles 3. probl. Plutarchus etiam discrimen voluit inter ebrietatem & οἴνωσιν, id est, vini pocillationem, seu vinositatem ex poëta ostendere, 3. sympos. & lib. de loquac. Vinositas quidem relaxatio, exhilaratio'ue est: ebrietas autem importuna loquacitas. Ex quo innuere videtur, quòd ebrietas non differt à temulentia, cuius initium vinositas est.

Ebrietas porrò, vt quibusdam placuit, non omni caret vtilitate. Imò interdum admittenda est, vt autumat Seneca, p. de trãq. vitæ. Modicè nanque inebriari aliquot diebus, maximè post aquæ potus, expurgat sensuum excrementa: ideoq; vtilis, vt censuit Dioscorides lib. 5. Cui Paulus lib. p. & Almansor lib. 4. & Auicennas 3. primi astipulari videntur. Nec abs re Mithridates bibacitati, edacitatiq; argenti talentum præmia asignauit, si credimus Athenæo lib. 2. Has enim res soli citra noxã ferre possunt, qui ex innato calore fortes, animosiq; existunt. Verùm nocet omnis ebrietas, & maximè asidua, vt inquit Dioscorides. Quod

ex

ex læſis actionibus potentiæ animalis in omnibus ferè ſenſibus ſatis apparet. Ebrioſ ſanè, & his magis inebriati mente delyrant viſu omnia circunferri, remq́; vnam plures eſſe putant, lingua oberrant, & toto corpore tremunt, vacillant, titubant, 3. probl. Eſt etiam ebrietas frigidorum morborum velut apoplexiæ, epilepſiæ, ſenſus, motionisq́; incommodorum cauſa, lib. de ca. mor. Et ſi ebrius repente obmutuerit conuulſus moritur, vt ait Hippocrates. Niſi febre corripiatur, aut vocem recuperet ad horam, qua ſoluuntur crapulæ. Quæ haud omnibus æqualiter ſoluuntur: quia varia eſt vinorum facultas. Nec vna eſt bibentium natura, ſed diuerſa, vt ex gloſſa Galeni colligitur. Itaq; ex potuum generibus, qui naturam habent inebriandi, primas partes tenet vinum, ſecundas aqua, tertias habet quod frugibus aqua maceratis fit, vt Leontinus apud Ruellium tradidit, & Florentinus 7. collect. rei ruſticæ. Sed quæ à zytho fit ebrietas, deterrima putatur. Mox quæ à vino craſſo deterior cenſetur. Rurſus inſana magis ebrietas, quæ in melancholicis incidit: quoniam vinum frigidos & ſiccos incendit, & hume-

facit,

cit,redditq; mobiliores,id eſt,ſuperbos & ſanabundos. At mobiliores calore & humiditate diſſoluit,atque retardat,vt Ariſtoteli placet 3.probl.16.

Ebrietate detentis,inquit Paulus,repenus vomitus præſentaneum auxilium aſrt, & à vomitu leuis inambulatio, ac exemarum partium frictio, reliquoq; tempre, quies, ſomnusq; ſub ſtragulo. Calidis aturis confert herba nerualis data copio-; Largus. Omphacis ſuccus epotus, Valeus. Acetum aceruatim hauſtum, & braſca comeſta, Florentinus. In minus calidis, ellitæ placentæ vtiles, & porrum toſtum editur, vel radix ari, ebrietatem diſcutit, uel. Similiter cepa cum aceto in cibo mpta, Salicetus. Succus abſynthij cum elle, Syluaticus. Potio ex æquali menſu- ſucci bryoniæ & aceti, Kiranus. Item otus vini cum momento floris draguntea apulam ſtatim ſoluit, Sarrac. Liguſtici flos ocus & baccharis, odore ſomnos allicit, ad placidam quietem potos perducit, utarchus.

Tædia odoris vini diſcutiuntur raphani cco manſo,vel iride, Ruel. ſed melius, calami

lami odorati radice commanducata, vel commanſo citrij, limonis'ue cortice, aut aniſi vel coriandrorum præparatorum ſemine.

At ſecuros præſtabit à temulentia, ſuccus bryoniæ cum aceto præaſſumptus, Kiranus. Betonica præaſſumpta, item crocum prius in paſſo potum, Ruel. Cruda braſsica præaſſumpta, Dioſcorides. Oleumq; ſorbitum ad arcendam vinolentiam valet, quòd vrinam ciere poteſt, vinoq; hauſto iter regit, Ariſtotel. 3. Probl. Nec ebrietatem ſentiet, qui ieiunus quinas ſenas'ue amygdalas amaras deuorauerit, Dioſcorides. His ſolis ebrietati reluctabatur Medicus, qui cunctos bibendi gloria antecellebat, de quo Atheneus lib. 2. & Plutarchus p. ſympo. meminere. Amuleta, gemmæ amethyſto à colore & non à viribus nomẽ inditum, ſi Plutarcho creditur loco iam allato. Geſtata tamen aduerſus temulentiam præſidio eſſe, à magno Alberto alijsq; aſſeritur. Itidem & efficax gemma Dyoniſias, Plinius. Corona è ramulis aiugæ facta, aut ex hedera, vel ex croco, Ruel. Nec inebriabitur, qui chamæpytios ramulis fuerit coronatus, Florent.

Vt

Vt autem vinum odio ſit, facit teſtudo in vino quod bibitur ſuffocata, aut vua marina cum vino pota, Myrepſ. Idem præſtat ſtercus pauonis, Sextus. cum vino bibitum, Brielius. Fimi leonis dauic ex vino potum, Raſes. Oua noctuæ per triduum data ebrioſis in vino, tædium eius adducunt, Philoſtratus, & Plinius. Vini deſideria tollet ſanies, quæ putatis vitibus emanat, ſi potui inſcio temulento fuerit adiecta, Floren.

Demum ad ebrietatem facilè ciendam quædam ſcripſit Galenus lib. de paratu facilib. Diuerſorum vinorum vſus inebriat ocyſſimè, Plutarchus 4. ſymp. Statim ebrietate corripitur, qui vinum bibit, in quo extincta ſit vitis viridis aut aridæ modicùm combuſta pars, Ruel. Fructus cuiuſdam meminit Herodotus lib. p. qui in ignem coniectus ebrios reddit odore ſuo circunſedentes. Idem præſtare videtur lolium in pane ſumptum.

Sed de potus repletione ſatis: nunc de ea, quæ eſt cibi & humorum diſſerendum. Omnis repletio duplex: vna ad vaſorum amplam capacitatem, altera ad illam quæ nos regit facultatem, lib. de plen. ſiquidem contin

continens duplex: vnum vt vas, alterum vt conseruans, seu regens. Sic anima secundùm Aristotelem 7. polit. corpus continet. Vtraque repletio vel potus, cibi, vel humorum est. Cibi repletio satietas vocatur. Repletio ad vasa, quum ex immodica ciborum copia ventriculus distenditur. Ad vires effertur, vbi plus cibi ingeritur, quàm natura superare possit: vnde de cibo etiam modico, quem stomachus ob imbecillitatem concoquere non valet, satietas dici queat, vt innuere videtur Galenus 2. aph. com. 17. Quoniam verò satietas vel humorum plenitudinem, vel cruditatem parit, & consequenter morbum, vt adnotauit Galenus loco præcitato, & 4. de t. s. idcirco corrigenda est. Corrigitur autem vacuatione aut abstinentia: superflui enim cibi & potus adhuc recentis assumptio, euacuatione corrigitur, 3. ar. p. vomitu, si in superiori ventre compræhenditur: vel deiectione, si ad ventris imum descendat. Euacuatione etiã tollitur repletio, quæ propter cibos pridem assumptos in corpore existit, 4. aph. com. 41. hanc non fame, quæ ex nimia satietate haud idonea est, teste Celso, lib. p. sed inedia

ia concoquere vtilißimum erit. Satietas à
cœna quam excipit somnus, deterior cre-
itur, quoniã vaporibus caput replet: item
uia non facilè vomitione excernitur. Ob
d rarò curantur, inquit Cardanus, qui as-
umpto veneno dormiunt, ante quàm vo-
nant. Non dispariliter si alimenta in ventre
orrumpantur, ea vomitu expellere, vel de-
ectione iubet Rases, 25. cont. & Celsus lib.
.. Cibus, inquit, si intus coacuit, aut com-
utruit, quorum vtrumlibet ructus osten-
lit, eijciendus: protinusq; cibis assumptis
uchymicis scilicet, & qui non facilè cor-
umpantur, stomachus restituendus. Eij-
iendus autem vomitione, non acrioribus,
ed facilioribus ante cibum prouocata: vti
epida vini dulcis, aut paßi potatione. Aut
leiectione spontina, si quod corrumpitur,
n aluum descendat. Si verò nihil subduci-
ur, exhibere ea consulit Galenus 6. de t. s.
quę leuiter aluum mouent. Cuiusmodi sunt
lysmi molles, & nostro seculo potiones
sitatæ, ex mercuriali decocto, ex calami
lulcis atramento, manna, aloë, vel hiera
implici, & myrabolanis.

Est insuper humoris abundantia, quam

πλάδον Hippocrates & Galenus com.3.lib de frac. solent appellare. Estq; humorum repletio gemina: vna in quantitate peccantium, quæ plethora dicitur: altera in qualitate, quæ vocatur cacochymia. Vtraq; duplex prout vasorum capacitatem intendit & replet: aut vires quæ corpus regunt vitales, naturales, animales degrauat. Omne nanque quod plus est in corpore, confertur cum vasis & viribus, 2.aphor.com.17 Omnis igitur nimietas, seu repletio est ad vasa referenda, vel ad vires. Est autem plethora succorum æquabiliter se habentium redundantia 2.& 3.de t.s.4. & 13.ther. Et tum æquabiliter se habent, quum vniuersi vel iuxta pristinam proportionem increuerint, vel exiguum quendam excessum vnus inter eos acceperit. Si quidem in plethora sanguis vehementer potest excellere: aliorum humorum nullus, lib.de plen. Plethora est vbi solus sanguis augetur, 2.de comp. med. κτ̀ τόπ. Est vtilis & naturalis humoris repletio, 2.s. Ex quibus descriptionibus intelligitur, quod plethora continet πολυαιμίαν, id est, sanguinis copiam, & εὐαιμίαν, id est, bonitatem, lib.de plen. Inibiq; plethora

thora in quatuor distribuitur species. Rubicunda, inquit, sanguinis copia est, subpallida flauæ bilis: albescit supra naturalem habitum pituitæ, quemadmodum nigrescit atræ bilis. Verùm in singulis sanguinē simul esse coauctum oportet: nanque si sola pituita, pallida aut atra bilis superaret, non plenitudo, aut plethora, sed cacochymia secundùm Galenum vocaretur.

An in humorum proportione minus sit flauæ, quàm atræ bilis?

Si in ossium nutrimento magnam melancholiæ partem adesse oporteat, veluti censet Auicennas, & eius Commentator Apartibus p.primi, minus est flauæ: sunt enim ossa in corpore humano plura ducentis, hoc est, multo plura quàm partes, quæ bilioso aluntur sanguine. Nec obstat, quòd ossa nutriri medulla dicuntur, 3.nat. vir. 2. & 11. de vsu partium. Haud enim de vera nutritione intelligitur, quippe os à sanguine incrassato fit, p.nat.vir. Atqui eadem est materia augmenti & generationis, vt placet Aristoteli. Incrementum, inquit, quibuscunque secundùm naturam ex eadem qua constiterint materia fit, 8.de nat. & 4.

de g.animal. Secus humorum proportionem Aphrodiſeus ſic naturam ſtatuiſſe retur, vt ſanguis cæteris materijs omnibus eſſet largior: pituita locum teneret ſecundum: bilis flaua tertio loco haberetur: atra bilis ſortis eſſet poſtremæ. Idem Moſes 2. aphor.ſuorum ex Galeno confirmare videtur.

Cacochymia ex etymo ſuccorũ vitium ſonat,13.ther. Vitioſus autem ſuccus eſt,qui vſum aliquem naturæ non confert, aut illi præſertim ſui qualitate incommodat,vt colligitur 2.na.vir.& p.primi. Quo fit vt omnis ſynceri humoris redundantia cacochymia ſit,quoniam omnis humor ſyncerus præter ſanguinem malus, 2.prog.com.47. & ſanguis ſyncerus nunquam in venis compræhenditur, lib.de plenit. Atqui venas egreſſus nunquam in ſua natura permanet, 6. aphor.com.20.quod etiam primo libro de medica theroſi annotauimus. Proinde cacochymiam rectè diffiniuit Galenus, quòd ſit vbi flaua bile,vel nigra,vel pituita,vel ſeroſis humoribus refertũ corpus eſt, 13.ther. Deterior autem euadit ex ſuæ ſubſtantiæ, vel qualitatis mutatione in peius,velut quũ

flaua

flaua bilis transit in vitellinã,& consequenter in æruginosam. Ex loci item mutatione nocentior fieri potest, vt quum ex ventriculo & primis venis ad hepar,& maiora vasa permutatur. Ad cacochymiam qualitatis redundantiam referre videtur Galen. 2. τῶν τόπων, quem sequitur Oribasius, p. aph. com. 4.

An ad plethoræ species, qualitatis repletio pertineat?

Etenim sanguis calidus vel frigidus, crassus vel tenuis, plus iusto fieri potest, ob pituitæ vel alterutræ bilis naturalis cum eo mixtæ incrementum. Est autem repletio qualitatis, quum sanguis calidus vel frigidus, crassus vel tenuis plus iusto, minus'ue est effectus. In quantitate verò redundat, vel deficit, vbi immodicè est auctus, aut minor redditus, 11. ther.

Plethora gignitur ex ratione victus incrassante, cum ignauia, p. alim. si etiam corpus optimi sanguinis modicè constipetur, breui plethoricũ reddetur, quum per ignauiam exercitationem neglexerit, lib. de ca. mor. & p. de diff. fe. Cacochymia alijs ex vitioso cibo, alijs ex quapiam in ipso corpore

corruptela & putredine producitur, 3. de temp. & 6. de t.ſ. Sunt etiam qui malos ſuccos natura colligunt, 4. eiuſdem. Humores item calidos, frigidosq́; fieri demonſtratum eſt, propter eorum quæ comeduntur, & bibuntur quantitatem, & qualitatem. Et ob plurimam animi & corporis motionem, & quietem, lib. de ca. mor. & de phleb. Cacochymiæ cauſa interna internarum partium dyſcraſiæ: externa verò ſumendorum, admouendorum, faciendorum, educendorum quantitas, qualitasq́; mala, 3. de temp.

Dignoſcitur quidem vtraque plenitudo notis ab eſſentiæ ratione ſumptis: nempe tenſione & grauitate, ſiue totius corporis fuerit plenitudo, ſiue cuiuſdam partis. Eius verò quantitas ex tenſionis vel grauitatis magnitudine definietur: ſed qualitas ex his, qui præceſſerunt cibis, & potibus, motu, & quiete, ſudore, vrina, corporis colore, caliditate, vel frigiditate, puſtulisq́; depræhenditur, 4. de t.ſ. Vtriuſque plenitudinis qualitatem partim è colore dignoſces, partim ex his, quæ humorum naturæ inſunt, lib. de phleb. Ex colore enim certiſsima cognitio datur: niſi ſe ſucci in altum recipiant, aut

n cutẽ violentiùs irruant propter ambientem aërem, aut animi affectiones. Ad hæc scire conuenit, quòd in otio degentes pituitosum aceruare succum solent. Et qui plurimùm se exercent, biliosum vel melancholicum, illum æstate, hunc autumno gignunt. Et quanto labores fuerint diuturniores, tantùm ad atram generandum bilem magis procliues. Qui cum multo sudore obeũtur, hi crassius excremẽtũ faciunt: qui sine sudore peraguntur, magis tenue, veluti qui hyeme & frigido aëris statu suscipiuntur.

Ex plethora distillationes, sanguinis profluuia, arthritides, synanchæ, ophthalmiæ, peripneumoniæ, pleuritides, & reliqui affectus fiunt, quorum genus est phlegmone 5. de t. s. Ex vasorum repletione immodica phleborrhagia, seu venarum disruptio, & natiui caloris strangulatio accidit, p. aphor. com. 3. Repletio huiusmodi sæpe in partes ingruit, ac tumores excitat, imò & apoplexias, venarumq́; ruptiones molitur, lib. de phle. Quæ vires prægrauat plenitudo, in putredinem promptè incidit, & nonnunquam etiam in partes quasdam impetu

aliquo decumbit, inibiq́; tumores præter naturam efficit, ibidem. Omnino necesse est, vt secundum qualitatẽ trausmutetur, & processu temporis corrumpatur, 2.aphor. com.18. Nam humor à proprio calore non rectus, oportet vt ad putredinem transeat, 2.de diff.febrium.

Cacochymiæ symptomata phthiriasis; à cute squama abscedit, deciditq́; cuticula externa: ad quam solent sisti crassi terrosiq́; humores, à quibus psoræ, lepræ, & elephantes nascuntur, 11.simpl. Cacochymia ex accidenti mordicationes sanat: nempe salsuginosa vna secum educunt humores acres & mordaces, perinde vt cætera omnia quæ abluunt. Si verò mordicatione exasperantur, ab his quæ temperandi naturam habent, corpus vacuandum protinus est, 2.simpl. Quamobrem vtrique repletioni festina vacuatione opus est, siue in ægro siue in sano euenerit, lib.de phlebot.

An per sanguinis missionem?

In repletione ad vasa, quæ cum magni morbi futuri suspicione est, semper sanguis celeriter detrahendus, si per ætatem & vires licet. Item vbi intemperans in victu homo

no fuerit, vel repletio ex crasso sanguine
melancholico sit orta, præstat sanguinem
mittere, etiam absente futuri morbi dubio.
Si verò temperans fuerit, & nulla futuri ad-
sit magni morbi suspicio, per leuiora reme-
dia vacuandum, vtpote, frictione multa,
balneis, exercitio, & vnctionibus discutien-
tibus. Nec in repletione ad vires semper
sanguis detrahendus est: fieri nanque po-
test, vt crudus per corpus sit coaceruatus
humor. Quo in casu frictionibus potius
vtendum erit, & mediocriter calfacienti-
bus vnctionib. potionibusq; humorũ cras-
situdinem incidentibus, nec valenter cale-
facientibus, lib. de phleb.

Plethora sanguinis misione curatur, fre-
quenti balneo, exercitatione, frictione, di-
gerentibus medicamẽtis, & inedia, 13. ther.
Interdum etiam citra sanguinis detractio-
nem plethora emendatur. Nam frictione,
balneo, inedia, quæ tribus aut quatuor die-
bus fiat, ad id quod naturale reuocamus,
4. r. a. com. 20. Imò alij satisfacit inedia, alij
cibi parcitas, alij soluta aluus vel purgatio,
vel frequens balneum, alij sola exercitatio,
vel multa frictio abundè fuerit, 4. ther. præ-

ſertim ſi nullus inſtat, aut imminet morbu
qui præſentaneum remedium exigat: nan
que præſentium atq; futurorum vna com
munisq; medendi ratio eſt, lib. de phlebot
Proinde diſtiguēda natura plenitudinis eſt
habitudoq; & ætas hominis expendenda
tempus item, regio & aëris conſtitutio cor
ſideranda, necnon quæcunque anteceſſe-
runt, quæq; ipſum hominem etiamnum in-
feſtant ſymptomata lib. de ſanguinis miſsio-
ne cōtra Eraſ. Nec in ſingulis plethoræ ſpe-
ciebus ſanguinis euacuatio æqualiter con-
ducit. Probatur tamen in abundantia ſan-
guinis melācholici, lib. de phleb. & 3. de lo.
aff. In ſanguine ilioſo, vt in ardentiſſimis
febrib. & ſynochis, p. aph. com. 23. & 9. ther.
Itidem in ſanguine pituitoſo venæ ſectio-
nem commendant Aliab. Nicolus, & Va-
leſcus, vtpote in omni reſolutione. His quo-
que ſanguinem mittere conſulit Galenus,
qui facilè in epilepſiam incidunt, aut apo-
plexiam, lib. de phleb. Idem in copia cru-
dorum humorum, pauco ſanguine vacua-
to, propomata extenuantia exhibet, dein
rurſus alternatim ſemel & iterum ſangui-
nem detrahit, & humores concoquit, 4. de
t. ſ.

s. & 12.ther. Sciendum autem quòd post venæ sectionem cum magno damno adhibetur inedia: quare non vsurpanda, vt lib. contra Erasistr. docet Galenus. Errant igitur multi, qui in luis venereæ curatione sanguinẽ etiam copiosum detrahunt: mox valentibus catharticis purgant: deinde tenuem victus rationem præscribunt, cum guaiaci aut radicum sinarum decocto.

An plethora indicet mittendum esse sanguinem?

A causa indicatio sumitur, præsertim in curatione mixta, 2.aph.com.22. Ergo plethora indicare potest, dum morbi causa existit. Item plethora sanguinis missione curatur. Atqui omnis curatio per indicationem fit, 2.ther. Adde quòd sanguinis missio suscipitur, propter sanguinis abundantiam, vel propter morbi magnitudinem, 4. eiusdem. Denique Medicos illos ridet Galenus, qui nullam à plethora euacuationis indicationem accipiũt, lib. de plen. Idemq; Menedotum arguit, non quòd plethoram sanguinis detractionem indicare diceret, vt credit Puteanus, verùm quòd in sola syndrome plethorica venæ sectionem admitteret:

teret: quum ea non exiſtente ſanguis ſalu-briter mittatur, etiam in contrario affectu nempe in hæmorrhagia reuulſionis ſcilicet gratia. Detrahitur etiam ſanguis propter morbi magnitudinem, qui primus & maximè proprius eſt mittendi ſanguinis ſcopus: quem adauget plethorica ſyndrome, id eſt ſymptomatum congeries vtranq; plenitudinem demonſtrans, lib. de plen. Virium autem robur, quando primum ſcopum non impedit, ſimul indicare, ſecundusq́; ſcopus dicitur, lib. de phleb.

Cacochymia non venæ ſectione, ſed purgatione, quæ cuique ſuperanti ſucco ſit accommodata corrigitur, 13. ther. ſi qualitas vrget purganti vtendum medicamine, 2. τῶν τόπ. Eſt enim purgatio humorum qui ſua qualitate infeſtant euacuatio, p. aphor. com. 2. Quæ etſi nonnunquam phlebotomiæ vices ſuppleat, in his videlicet qui ætatis vel virium occaſione ſanguinis detractionem non ſuſtinent, quibus ſecundùm Galenum deiectio mediocris eſt adhibenda, 4. de t. ſ. non rectè tamen vice verſa, pro purgatione vſurpatur ſanguinis miſſio: quoniam per hãc æqualiter, ſeu promiſcuè omn

[o]mnium humorum, hoc est, cùm bonorum [tu]m prauorum euacuatio fit, 2. aphor. com. [.]. Atqui si aliorum fiat euacuatio, & non [e]orum quæ corpora nostra molestant, neq; [c]onfert, & grauiter ferunt, p. aphor. 2. Vnde [i]n cacochymia venæ sectio haud conueni[re] videtur, nisi illa plethorę in venis sit com[m]ixta. Nec omnis cacochymia sanguini ad[m]ista per venæ sectionem vacuanda est: [si] quidem humores calidi, acres, & tenues [q]uandiu in venis mixti sunt sanguini, latet [i]psorum vis à sanguinis bonitate superata, [v]t scribit Galenus 4. de t. s. & post eum [A]etius sermone 4.

Veteres in sanorum cacochymia curan[d]a, vsi sunt maleficis pharmacis: nempe [a]d biliosam scammoneo, ad pituitosam co[l]ocynthide, ad atrabilariam veratro. Sic, vt [G]ellius narrat, Carneades scripturus aduer[s]us Zenonis decreta, elleboro albo se pur[g]auit, ne quid ex corruptis in stomacho [h]umoribus ad domicilia vsq; animi redun[d]aret, & instantiam vigoremq; mentis la[b]efaceret. Sed præstiterit ab his quæ toto [g]enere, vel specie malefica sunt, quæ & cor[p]us senescere cogunt, abstinere, vt post

Mesuem,

Meſuem, ſalubriter ſuis in libris, non ſe-
mel conſulit ille polyhyſtor Do. Sympho-
Campegius. Niſi ſi quando in magnis affe-
ctibus, illis prius omni ratione correcti
vtendum ſit, idq́; cum formidine, & præ-
meditatione. Mihi ſanè non placent male-
fica pharmaca edulijs commiſta, quale e
vinum elleborite, apud Dioſcoridem, &
apud aliquos de agricultura ſcriptores: nam
venenoſa qualitate cibaria inficiunt, aut illa
antequam concocta ſint, à ventriculo de-
turbant. Mirorq́; quod Aetius lib. 3. ea, quæ
violenter purgant, cibis miſcere docet, vi-
delicet ſcamoneum ſolidis, non item liqui-
dis epulis, & veratri cremorem liquidis, vt
iuſculis, non item ſolidis: atque his ad pue-
rorum, ſenumq́; purgationem vtitur. Etſi
verò in morborum curatione præſtantiſſi-
ma aliquando ſint in cibo medicamenta,
iuxta illud Hippocratis 6. epi. ἐν τροφῇ φαρ-
μακεῖν ἄριστον. Illa tamen ſanis haud conue-
nire videntur, niſi ex his quæ leniunt atque
lubricant miſcella fiat. Galenus etiam 8.
κατὰ τόπους alimenta medicamētoſa tanquam
meliora, commendat.

De cholagogis benignis & ſimplicibus
ſunt,

nt, atramentum calami dulcis, manna, myxa, tamar Indorum, myrabolanus, citrea, rhabarbarum, ſuccus roſarum, & fumariæ, ſuccus violarum, ſerum lactis, muccago pſylli. De compoſitis, diamanna Mes, diaprunum ſine ſcamoneo Nicol. diacaſſia fiſtularis, ſyrupus de cichorea cum rhabarbaro, roſatus laxatiuus, ſyrus de myrabolanis citreis, confectio pſyllita, quæ recipit conſeruæ violarum drach. iij. muccaginis ſe. pſylli drach. ſcrup. atramenti calami dulcis drach. j. ſcrup. miſce.

Melanogoga, lupulus, ſumaria, adianthum album, borrago, bugloſſa, caltha, polypodium herba & radix, ſena & epithymum. Compoſita, ſyrupus de fumoterræ maior, decoctio epithymi, diaſebeſtem ſine dacridio, diacatholicum, & diaſenæ, ſyrupus noſter de filicula, puluis ſenæ imparatę.

Phlegmagoga, terebinthina, cnici ſemē, agaricum, turbit, cortex rad. cucu. ſyl. mirabolani kebulæ. Mel roſaceum Aetij, ſyrupus de agarico deſcriptione noſtra, ſerapium de turbit Raſis, puluis de turbit Auicēnę. Cnici ſeminis drach. v. tritas mitte in ius gallinæ, aut ptiſanæ, & excollatum bibendum præbe.

be. Vel recipe internæ cnicis partis drac
j.tere cum amygdalis & aniſo, & cum ca
cis fiant boli aut catapotia. Ad idem la
dantur pilulæ Aſſaieret cum agarico,maſt
chinæ, de hiera cum agarico : aleſanginæ

Hydragoga ſyrupus ex nouem infuſio
nibus roſatus , ſympus de floribus perſico
rum , cum decocto ſoldanæ & paſſularum
ſerapiũ ex ſucco foliorũ ſambuci aut ebuli

Sanguinem purgantia. Decoctio capil
lorum Veneris,& decoctio fumiterræ,Me
ſues.addit Aetius ſuccum porri capitati, &
mercurialem.

Ἐκκοπρωτικὰ ſunt Aloë, & Mercurialis.

De motu & quiete,& varijs vtriuſq; differentijs , in quibus frictionum genera explicantur,necnon ſalubris ſingulorum vſus. De viatorum ac nauigantium regimine. Deq́; duplici laßitudine.

CAP. V.

NON quiuis motus eſt exercitatio , ſed tantùm ſi quis voluntarius vehementior eſt:terminusq́;
vehementiæ eſt anhelitus alteratio, 2.de t.ſ. Ex quo eos in otio viuere Ga-
lenus

lenus dicit, qui vehementioribus pro exercitijs pensiles lectos in vsu habent, & deambulationes, lib. de euch. Exercitationis differentiæ ducuntur à motu, efficiente, & gymnasio. A motu quidem dicitur velox, tarda, robusta, imbecillis, vehemens & lenis. Item horum perpetuus motus est, aut intercisus. Si perpetuus, aut æquabilis, aut inæquabilis: si intercisus, aut certo ordine, aut citra ordinem. In æquabili non omnes partes simul mouentur, aut simul quiescũt, sed summa cum iusticia quædam vicissim mouentur, & aliæ vicissim quiescunt, ita vt illæ non nimis fatigentur, & hæ non penitus torpescant. Idcirco quæ inæqualiter corpus mouent omnia exercitia damnat Galenus lib. de ludo paruæ pil. Ab efficiente differentiæ sumuntur, quatenus à toto corpore, vel eius partibus, vel aliunde motus procedunt. Ad totum pertinere videntur hoplomachia, quæ in armis est dimicatio, pancratum quæ omni contentione fit pugna, pugilatus quæ cæstibus, gladiatoriæ item motiones, & quæ per corycum seu folles & pilam fiunt. Brachiorum & manuum propria sunt sciamachiæ, id est, vm-

bratiles & ſimulatæ pugnæ:& acrochiriſmi, qui ſummis manibus citra complexũ fiunt. Per alteres etiam & diſci iactum brachia, manusq́; fatigantur. Sic lumbos ſpinæq́; partes exercet, qui aſsiduè ſeſe inclinat, ac rurſus ſe reuocat. Thorax & pulmo per maximas reſpirationes & voces exercẽtur. Crurum labores ſunt itio, curſus, ſaltatio. Hæc autem motibus & geſticulatione ea quæ cantantur exprimit. Cuius antiquę tres ſpecies apud Lucianum dialogo de ſaltat. ἐμμέλεια, κόρδαξ, & σίκινις. Muſculorum neruorumq́; propriæ ſunt quæcunque voluntate ſuſcipiuntur actiones. Quæ ſi maiore vi & celeritate fiant, ex accidenti etiam arterias exercent, cum quibus oſſa, venæ, carnes, ligamenta, & cæteræ partes vnà mouentur. Aliunde adſciſcitur equitatio, omnisq́; vectatio, ſiue in curru, rheda, lectica, ſiue nauigio fiat. A gymnaſio differentię ſunt, exercere ſeſe ſub dio, ſub tecto, vel in mixta vmbra: in loco calido, frigido, vel media temperie: ſicco, humido, vel mediocriter temperato.

Porrò omnis motus calefactiuus eſt, vt dicit Ariſtoteles 2. de cœl. & mund. loca-

lis

lis ſcilicet: vel quia adducit calefaciens, vt cœli motus aſtrum ſupra hemiſphęrium: vel quia per confricationem, aut concitatam medij diuiſionem fit. His nimirum modis calefacit etiam exercitium, & non per ſe, vt docti quidam exiſtimant. Per accidens quoque exercitiũ refrigerat, exciccatq́; natiuũ calorem atque humorem diſsipando ac reſoluendo, vbi modum excedit. Verùm eius tres ſunt commoditates, videlicet ex mutuo membrorum attritu ipſorum durities, genuini caloris augmentum, & ſpiritus concitatior motus. Ex inſtrumentorum duritia fit, vt ea minus ex labore afficiantur, & maius ad actionem robur habeant. Caloris augmentum ſequitur diducendorum in corpus validus attractus. Eorũ immutatio magis expedita, eoq́; nutritio magis fœlix, atque ſingularum corporis partium fuſio: cuius beneficio ſolida molleſcęre, humida tenuari, meatusq́; laxiores fieri accidit. At ob citatiorem ſpiritus motum, expurgari meatus neceſſe eſt, & excrementa expelli, etiam citra colliquationem carnis, & ſolidorum attenuationem. Quæ incõmoda attenuanti victui, catharticisq́; aſſumptis ſuccedunt:

quorum meminit Galenus 2.de t.ſ. Vnde licet à commodis exercitationis differentias colligere, duæ erunt præcipuæ: vna quæ ad excrementorum inanitionẽ, altera quæ ad euexiam, hoc eſt, commodam corporis habitudinem conducit. Exercitatio acuta corpus tenuat: celer enim motus calorem plus ſatis augens corpus colliquat, vt ait Polybius de r. v. pri. Tarda craſſum reddit: multa corpus ſiccat. mediocris obeſum pręſtat, valida muſculis & neruis robur præparat. celer, robuſta, & grauis carnem denſat & emaciat. lenta, imbecilla, & leuis carnem auget, & rarefacit. inæqualis corpus fatigat, ideo curſus inſalubris. Nec ambulatio plana commodior, ſed melior eſt aſcenſus & deſcenſus, vt inquit Celſus lib. p. quum quadam varietate corpus moueat: niſi id perquàm imbecillum ſit. Itaque Ariſtoteles quærens cur æqualibus, quàm inæqualibus locis magis fatigari ſolemus, reſpõdet, quod minus laboris tum eſt, quum non aſſiduè habitu eodem mouemur, 5. probl. 23. nimirum, inter omnes duos motus contrarios, quies interuenit, 7. phyſ. Plato reuocat indagandis diſciplinis intentos ad gymnaſti-

cam

cam exercitationem: quam diuidit in saltationem & luctam, 7.de legib. Vtraque enim sanguinem ad exteriora euocat, qui per aſsiduas lucubrationes introrsum agitur.

Saltatio vtilis est: quoniam & oblectat, & corporis agilitatem, robur, viresq; auget, vt affirmat Lucianus. In Timæo quoq; Plato præcipit ne animum sine corpore, ne'ue corpus sine animo exerceamus. Cui subscribens Galenus conducentiſsimam esse exercitationem asserit, quæ non modò corpus fatigare, verùm etiam animum oblectare poſsit. Pręcipuè si omnes partes æqualiter mouere, & in summam vehementiam tolli, & in minimam motionem deprimi poſsit: qualis est paruæ pilæ vsus. His fortaſsis licebit addere venationẽ, aucupium, choreas, & saltationem, quæ non vtilis tantùm, sed & olim si Luciano credimus, fuit honestiſsima: ita vt apud Philostratũ Hiarchas & Brachmanæ Indorum sapientiſsimi saltatione Solem consalutarent. Dauid rex, in Dei opt. Max. honorem etiam saltasse 2. Regum legitur. At minus decens luctatio est, per quam confricatione corporis caro

calefit, duratur, & augeſcit, vt cenſet Hippocrates 2.de r.v. & Galenus lib.de ludo pil. Qui, inquit, in palęſtra laborant, ad craſſitudinem excitantur: multi ſiquidem craſſitiem adeò contraxerunt, vt vix reſpirare poſsint. Inde forſan fit bonus Athletarum habitus, p.aphor.3. Equitatio motus eſt mixtus, in quo non modò viſus, ſed & collum, ſpina, femora, cruraq́; laborant, & totũ corpus, viſceraq́; agitantur, 2.de t.ſ. Concitatior nocet oculis, 5.probl.13. Continua iuncturis & pedibus, inutilesq́; homines ad venerem reddit, lib.de aëre & aq.& reg. Iſtis malis caret equitatio ſuauis, quam ſpiritus ſupra reliquum exercitationum genus corroborare, ſenſus purgare, acrioresq́; reddere ſcribit Aetius lib.3. ſecundùm quem vectio in curriculo vel rheda magis turbat humores quàm geſtatio. Hos etiam conturbat vectatio in ferculo, ſed minùs, ſi quis ſedeat facie ab itineris progreſſu auerſa. Hoc ſanè modo à fonte Bellenſi ad ſaltum Vicentiarum geſtare fecimus Britanniæ ducem infantulum ſemeſtrem, in cunis ſuper nutricis gremio geſtatis dormientem, anno ſalutis 1544. Nauigatio indicat turbari motione

tione corpus, 4.aphor.14. Eſt tamen commoda in ſalubribus ſaniſq; corporibus, quibus benefacere cenſetur quòd vomitionibus illa purgat, tùm quòd validos animi affectus ſpei videlicet & timoris, angoris & lætitiæ inducat, qui commixti excutere omnem è corpore diuturnam ægritudinem poſſunt, teſte Aetio loco allato: neq; enim Ægyptus propter ſe petitur, vt inquit Plinius 30.nat.hiſt. ſed propter nauigationem.

An imbecilla pars exercenda?

Galenus tantùm ſenibus diſſuadet imbecillium membrorũ exercitium: ſed quanto quiſq; remotior à ſenio fuerit, tanto magis exercere debiliorem partem conſulit, 5. de t.ſ. Exercitatio melior eſt ſub dio, quàm in porticu, Celſi ſentẽtia. Et in totum iuxta locorum per quæ exercemur proprietates, corpus noſtrum afficitur, ſi continens mutet contentum in ſuam naturam, vt vult Philaretus lib. pul. Exercitatio, quæ locis duris & renitentibus fit, muſculos & neruos, quæ verò mollibus & cedentibus locis articulos effatigant, quæ per accliuia loca, lumbis, quæ per decliuia, femoribus dolorem infligunt, 5.probl.37.

Tempus exercitijs accommodum eſt, quum præcedens cibus ventris & vaſorum concoctione, fuerit perfectè confectus. Cuius digeſtionis nota à lotio petenda eſt, 2. de t.ſ. Qui autem priùs aut poſteriùs exercitatione vtitur, aut crudis ſe implet, aut pallidæ bilis auget prouentum, 6. eiuſdem labor cibũ præcedere debet, 6. epiſt. vt per laborem puriora reddantur corpora: nam impura quo magis nutries, magis lædes, 2 aph. 10. Adde quòd peſſima omnis à cibo motio: ita enim è ventre diſtrahitur cibus antequam coctus fuerit. Ex quo crudorum humorum magna vis in venis colligitur, quæ omne morborum genus parit, lib. de euch. In iocinore quoq; aut ponderis ſenſus, aut diſtentionis, aut vtriuſq; facit, caputq́; vaporibus replet, 6. de t.ſ.

Vtendi autem ratio omnium exercitationis generum huiuſmodi eſt. Mane à ſomno peracto ſurgendum à lectulo, & molliter inambulandum, vt primæ ac ſecundæ digeſtionis redundantiæ delabantur ad inteſtina, & veſicam. Quibus expulſis, & quæ in faucibus & pectore redundant, ſcreatione & tuſſicula reiectis, manus, faciem, &

oculos

culos frigida lauare, & à sordidis munda-
e, dentes colluere, & caput pectine sæpius
omere, calantijsq; fricare vtile, vt per po-
os vapores difflentur. Deinde frictione
ræparatoria vtendum, mox exercendum,
ed lentis ac debilibus initijs: siquidem non
niformis est naturalis animantium motus:
ed initio remissior, in medio fortior, & in
ine languidior, vt disserit Aristot. 6. phys.
Tantisper autem laborandum, dum corpus
ntumescit, & color ille floridus apparet, &
notus promptè, æquabiliter, & concinnè
edit, ac sudor cum calido vapore mixtus
ernitur. Et tum protinus cessandum est,
quum aliquod horum fuerit mutatum, se-
cundum Galeni, Auicennæ, & Pauli præ-
cepta. & ad apotherapiam frictionem fe-
stinandum. Est enim omnis exercitationis
probæ peractæ postrema pars, quæ non
solùm corpus à lassitudine tutum reddit,
sed etiam quæ à labore supersunt excre-
menta expurgat. Sanè conspiciuntur exer-
citantibus foras effluere sudores: tum intus
in ventrem non pauca defluere excremen-
ta, quæ veluti liquamina sunt. Inde colligit
Galenus 2. simpl. complura in corpore re-

linqui, quæ euacuationem expoſcant. Pro-
pterea frictionem recuratoriam adhiberi
iubet, & balneum: quòd ſimiliter duras
tenſaſq́; carnes emolliat, excrementum pu-
treq́; ſi quid intus ad cutim hæret, euocet.
Verùm hoc ſeculo ſeſe quiſq; plus occupa-
tum putat, quàm vt poſsit tot rebus obeun-
dis ſufficere. Itaq; fœlicis memoriæ parens
meus, qui centeſimum ſuæ ætatis annum
exceſsit, non niſi laſsitudine preſſus ſe fri-
candum præbuit.

Frictio præparatoria adhibetur, vt ſolidæ
molliantur partes, humida ſoluãtur, ex exi-
gui corporis meatus laxentur. Sicq́; poterit
adminiſtrari: Linteo circum ducto totum
corpus calefit, mox nudis palmis oleo ma-
dentibus, corpus quoad abunde calefiat
mediocriter fricatur, paucis ac leuibus cir-
cumactibus: eſt enim exigua inter mollem
& duram frictionem media. At recuratoria
velocibus efficitur, mollibusq́; circumacti-
bus, oleo largiter circunfuſo, vt tenſa remit-
tat, & fatigata emolliat. Et quæ adhuc in
meatibus cõtinentur retrimenta euaporet.

De cæteris frictionũ generib. Dura cor-
pus ligat, vel cogit, mollis laxat aut ſoluit,

multa

multa extenuat aut minuit, pauca contraria præſtat, mediocris carnes augendi vim obtinet, vt apud Hippocratem ſcriptum eſt lib. περὶ ἰητρείου. Ex quo liquet quatenus frictio & ad reſoluendum valet, & ad aſtringendum, id eſt, durandum, ad implendum, ac minuendum. Itaq; Paulus quæ ſupra modum reſoluta ſunt, duriter perfricare conſulit, & quæ aſtricta, molliter. Et ſi corpus mediocre ſit, neque molliter neque duriter fricandum. Frictio ex oleo dulci, magiſq́; ſicca laſsitudinem tollit, emollitq́; corpora, cohibens occludensq́; quidquid è nobis effluere eſt natum, haudquaquam digerens & exſiccās. Et quę ex oleo fit frictio, ęqualis eſt: ſicca verò, inæqualis. Frictio ex hydrelæo auxiliatur ſiccis, ſqualidiſq́; corporib. quia ex olei ratione diutiùs aqua adhæreſcit, 2. ſimpl. Mollit & non vehementer calefieri ſinit, vt ait Hippocrates lib. de diæta. Et alibi innuere videtur eſſe omnino alienum à Medici autoritate homines fricare. Ob id Aurelianus p. chronion, Aeger, inquit, reſumendus eſt aliptarum diligentia. Quod dictũ videri poteſt contra nonnullos medicos, quos non pudet gymnaſtæ, aliptę,

& mang

& mangonis officium ſubire, modò in eo
quæſtuoſi fiant.

Poſtremò quum corpus exercitio laſſari
aut ſupra quàm conuenit digeri incœperit,
quieſcere oportet, lib. ad Thraſy. mox eſſe
ac bibere, & à cibatione rurſus quieſcere,
donec ventris & venarum cõcoctio abſol-
uatur. Moderata enim atq; ſalubris huiuſ-
modi quies eſt: reliqua omnis immoderata
cenſetur, qua nulla eſt bonæ valetudinis
maior peſtis, ſi Galeno creditur lib. de euch.
Quemadmodum enim flamma fumo ex-
tinguitur, ſic natiuus calor quiete, vt inquit
Auicenna prima cant. Ex omiſſo motu (vt
interpretatur Auerrhois in com.) fumoſa
ſuperfluitas augetur ſuper naturalem calo-
rem, ex qua calor extinguitur. Iccirco non
mirum, ſi ſedile ventrem opimat, ob crudi-
tates congeſtas ſcilicet, & reliquum corpus
extenuat. E' diuerſo motiones perfrictio-
neſ'ue, ex quibus videlicet calor innatus fit
vegetior, ventrem extenuant, reliquumq́;
corpus implent & augent: quod Ariſtote-
les explicuit 5. problem. 14. Ad hunc mo-
dum labor articulis & carnibus conducit,
vt exarat Hippocrates 6. epi. Nec adeò diſ-
ſimili

[ſ]imili ratione his, quibus corpus floret, lien [m]inuitur. Et quibus corpus minuitur, lien [f]loret, & augeſcit, vt tradit Galenus 2. nat. [v]ir. Appoſiteq́; fiſco lienem comparaſſe Traianus videtur. Sedile inſuper impensè calidos implet, frigidos autem & qui excrementis redundant, extenuat. Iſti nanque calorem ex mouendi ratione auctum deſiderant, qui cibos concoquere poſsit, & excrementa conſumere, vt docet Ariſtoteles 6. probl. primo.

Viator per æſtatem ardores vitare debet, leniter incedere, & baculo (qui tertius ſenum pes eſt, vt Heſiodo placet) inniti. Ardores autem vitabit, ſi veſte æſtiua corpus ita velet, ne inſoletur, ſiq́; caput tegat, leuiori aliquo amictu, vel myrti folijs aut vitis, aut polygonij, vt vult Herodotus. Exuſtiones quoque arcet cucumeris vel cucurbitæ taleola fronti appoſita, & geſtata. Nec æſtuant, qui duos pulegij ſurculos auribus impoſitos in ſole habent, ſi vera dicit Plinius. Iter non ſatur, ſed ieiunus arripiat, vel parum cibi ſumat, ne per motũ pedeſtrem, aut equitationem, ventriculus excalfactus de membris humiditatem attrahat: quod

cauend

cauendum est si credimus Gilib. Anglic[o].
Ab itinere quiescenti conuenit thoracis &
dorsi vnctio, ex oleo rosaceo, violaceo, v[el]
nympheæ: cibus æstiuus exiguus, & qui fa-
cile conficiatur, humidus magis quàm soli-
dus: potio moderata, & post prandiũ ant[e]
arreptum iter quiescere. Sitim in itinere a[r]-
cet sæpe sorbere ex lagena angusti sypho-
nis vini albi, aut rubelli oligophori pauxil-
lum. Vel, quod suadet Auic. tertia primi, pi-
tisare aquam cum aceto, vel in ore conti-
nere glycyrrizã, crystallum, alectorium'ue
aut pruna, cerasia'ue acida siccata, vel hyp[o]-
glottidas, quarum compositio est ad hun[c]
modum. ℞. se. portulacæ, citruli decorti-
cali añ. drach. j. tragachantæ drach. scrup.
cum muccagine se. cotoneorũ & oui aqua-
to fiant globuli. Aliud, conseruæ acetosæ
vnc. iij. violarũ vnc. j. scrup. succi radicis dul-
cis puri drach. j. candi vnc. scrup. fiat con-
dîtum.

Si verò immodico ardore noxam con-
traxerit, in locis auræ patentibus decumbe-
re expedit, & faciem, manus, & crura aqua
frigida rigare, ex Pauli consilio. Neque siti
vrgente statim est frigida potio admittẽda,

sed

d os perfundere frigida, hancq; paulatim
ɔſorbere cum interuallo, & perinde ſitim
ompeſcere oportet. quandoquidem ex
bore ſudanti frigida potio pernicioſiſſima
ſt, vt ait Celſus lib.p. Itaque Dioſcorides
b.6. Aqua frigida, inquit, abundè pota, aut
ıeracum vinum liberaliùs potum à bal-
ıeo, aut curſu, aut vehementi exercitatio-
ıe ſtrangulatus & dolores infert: ſed phle-
ɔotomia aut purgatio imminentia ſoluunt
ɔericula.

Ante hyemalem peregrinationem via-
tori ſiue pedeſtri, equiti'ue, vtiliſsimum erit
corpus euacuare. Nam vlcera erumpent, ſi
impurgatus laborauerit, pauendaq; mala
interuenient, ex præſagio Hippocratis 6.
epid. & Galeni 3. aph. com. 21. Deinde cor-
pus præmunire conuenit, antequam frigo-
re capiatur: non modò veſtibus appoſitis &
vnctionibus ex nardino, irino, coſtino, cum
pipere vel pyrethro aut caſtoreo, ſed etiam
cibis hyemalibus, cum exigua potione. Etſi
verò labor cibum præcedere debeat, ex
Hippocratis edicto, nihilominus Alman-
ſor lib.6. & Auic.3. primi. iter agentem in
frigore volũt ante migrationem plurimum

eſſe:

esse: fortassis propter id, quòd frigiditas
iunos magis tangat, vratq́;, vt Herodo
scribit, sicut exustio repletos. Vulgatu
quoque est ientaculum conferre aduer
aëris impuritatem: quod rustici ex pa
cum allio, vel butyro, politiores ex tosti b
cella panis cum vino vinoso, cretico, v
aromatico sumunt. Itaque secundum e
qui de re militari tractant, in aspera hyem
sumendus est cibus antequam ad præliu
descendant milites: quoniam ad frigus r
pellendum cibatio optimũ est remedium

Qui iam algoris incommoda sentit, i
loco calido, vt iubet Paulus, decumbat, vn
ctus præfatis oleis. Dein paululum iam ca
lefacto aqua tepida facies, manus, & pedes
foueantur: & aliquid nucis moschatæ au
zinziberis condíti ex vino generoso, au
per se dandum. Ad ignem verò accessu
nisi sensim fiat, læsionem perfrigeratis in
fert. Quod Galenus testatum relinquit lib
de dysc. inæq. his verbis. Dolent qui ex ri-
gore ingenti vehementer perfrigerati cele-
riter seseexcalfacere properant. Multiq́; eo-
rum, quum subitò ac simul manus igni ad-
mouerunt, ingentem circa vnguium radi-

cem

cem ſentiunt dolorem : quoniam in radices ipſorũ neruus cum arteria & vena porrigitur, vt ait 2.de anat.admin. Huius doloris cauſam ibi reticuit Galenus, ſed non aliam eſſe exiſtimat Portius, quàm ipſum frigus, quod vt contrarium calori renitenti contraq́; contendenti, pellitur in profundum ſubitò: vnde ex ea intemperie repentina comprimuntur partes,fitq́; ſolutio con tinui & dolor. Ariſtoteles etiam, 8.probl.15. ſubitæ mutationi cauſam aſcribere videtur iuxta illud Hippocratis 2.de r.v.a. Omnis ſubita mutatio ſi modum exceſſerit,noxam inducit. Rurſus maximè inquit in nobis mutationes tùm naturæ, tum habitus potiſsimùm morbos pariunt. Adde quòd aliqui vehementer frigentes, qui ſtatim copioſo igne concaleſiunt,non modò dolent, ſed etiam in exolutionem, aut animi deliquium recidunt, quòd ab externo calore ſpiritus ſubſtantia externas ad partes prouocata, diſperſaq́;,& digeritur atque diſſoluitur. Commoda ad iter ſunt æſtate,equus aut mulus gradarius, eſſedumq́; Gallicum. hyeme verò equus ſuccuſſorius & lectica.

Nauigantibus ſi ob timorem incidat vo-

 mitio,

mitio, haud aſpiciendum ſalum his eſt. Si verò incidat, quia turbatur nauigatione corpus, in principio neque facilè neq; vtiliter arcetur: magna enim ex parte iuuare ſolet. Poſt quam exiguum boni ſucci cibum offerre oportet, ex ſimila, panatela, lente elixa, cui paululum pulegij adijciatur: ex perdicib. atagenis, capis, turdo, turture, columbis, ficedula: pane toſto vino redolenti infuſo, auellanisq́; toſtis, coriandris præparatis, & cotoneato. Ad diuturnas & crebras vomitiones dantur cibi vehemēter repreſſiui, id eſt, cohibentes & ſtyptici. Quales ſunt mala, & pyra, cydonia, maciana, punica, citria, limones, aurantia, & ex his facta propomata: ſyrupus de ribes & oxyacanthæ. Iuuat quoq; anum glandibus ſolicitare, extremas partes fricare, & ligaturas ſecundùm cubitos & genua, dolituras admouere, & ventriculo ſicyas inanues, vnctionesq́; ex odoratis & aſtringentibus, vti ſunt olea maſtichę, cotoneorum, myrti cum ſuccino permixta: quibus additur ambari & moſchi añ. gr. ij.

Aduerſus nauigiorũ graueolentias, mala, perſica, cydonia, thymus, pulegium,

menta,

menta, ocymum odorari debent, quæ paratu facilia ſunt, & flores odoratos in manibus geſtare: quibus cur oblectemur multis explicare nititur Athenæus 12. dipnoſoph. De operoſis eſt paſtillus qui recipit ambari drach. j. xyloaloes drach. iij. moſchi ſcrup. j. camphorę. gra. xvj. Ambari ad ignem liquati reliqua puluerata miſcentur, poſtremò camphora additur. præſtat cæteris odoratis, cor, cerebrumq́; mirum in modum recreat.

Mergus auis obuius naui velo nauiganti ſi ſubmerſerit ſe, tempeſtatē ſignificat naui: ſi verò præuolauerit, aut ſupra petram ſteterit, bonam nauigationem portendit, ſi Hirano credimus: nam augurium omne ludicrum vaniſsimumq́; eſt.

Vbi mare infeſtum eſt ob balenas gregatim conuenientes ad prolificandum, remedium eſt nauigantibus caſtoreum dilutum aqua, & in mari effuſum, vt narrat Zieglerus, lib. de regionib. ſeptentrionalib. Nam hoc petitus grex balenarum totus repente diſsipatur, in profundumq́; fertur.

Jam viatoribus pro cōmeatu priuato vtilia ſunt ἄλιμα καὶ ἄδιψα pharmaca, quæ fa-

mem obrepere & ſitim prohibent: & quæ exiguo guſtu famem ac ſitim ſedant, conſeruantq́; vires: velut eſt butyrum, hypacē, & glycyrrhizon, apud Plinium xj. nat. hiſt. Item catapotia ex adipe vaccino liquato qui ſumpſerit, longo tempore tolerabit inediam. Adipis quoque prædicti pondo, in oleo violato ad mellis conſiſtentiam diſſolutum, pro alimonia in decem dies ſufficere poteſt, vt tradit Auicennas 3. primi. ferunt Scythas duabus herbis duodenos dies durare in fame, ſitiq́;, hoc eſt, ſcythica herba & ſpartana. Hanc in ore habentes famem ſitimq́; non ſentiunt. Id verum eſſe teſtis eſt Plinius 25. nat. hiſt. & Ruellius.

Contra aquarum mutationes valet alliū, Dioſcorides. & vitioſarum remedium eſt, ſi decoquantur ad dimidias partes, Plinius. Qui quonam pacto aqua marina dulceſcat docet lib. 30. c. 6. Sanè in maris littore ſemper aqua dulcis inuenitur, & in locis mediterraneis, vel qui maximè vmbroſi ſunt, vt ait Comes Purli. Aquis inſalubribus bibendis teritur & inſpergitur tritum pulegium. Earum amaritudinem emendat corallium contuſum, vel hordeum tritum linteolo illigatum

gatũ iniectum, teste Praxano apud Florent. Aqua salubrior fit, & in colorem vini mutatur, in qua intabuerit amaranthus, vel elixata fuerit radix oxalidis. Si verò aquæ misceatur pulueris nostri pauxillum, non modò colorem, sed saporẽ etiam vini concipiet, & longè salubrior reddetur, sitim famemq́; sedabit. Puluisculus paratu facilis est, eoq́; vsi sumus in illa fœlici Henrici Christianissimi Galliarum Regis expeditione, in Germania.

Ad securitatem itinerum gestatur adamas, sapphirus, hyacinthus, iris, iaspis, achates, episteries, molochites, quindrios, chelidonius, orchites, vt tradit Albertus. Turchica gemma, Mandeuila. vngula verbasci, Apul. dexter lupi oculus, Kiranus. cor vulturis, Sext. carduus, Apul. Artemisiam secum habentibus negant nocere mala medicamenta, bestiam'ue vllam, ne solem quidem. Alligatam qui habet viator, negatur lassitudinem sentire. Virgæ myrti gestatæ viatori prosunt in longo itinere pediti. Betonica altera animos & corpora hominum tuetur à maleficijs, & piaculis omnibus: contra peregrinationes nocturnas, itinera insi-

diosa, difficiles somnos commendata. Ex Musa & Ruel. Flos britanieæ collectus antequam tonitrua audiantur, & deuoratus, securos in totum reddebat milites, Plin. Idem præstat corallius lapis gestatus, & ceroneus, Alb. ceruinus. lapid. hyacinthus, serap. acathes, Plin. Nec fulmine icitur, si vera scribit Marullus, qui illud Ieremiæ mussitauerit, A signis cœli nolite timere, quæ timent gentes, quoniam ego sum Dominus Deus vester. Neque fulmine tangitur laurus inter arbores. Aquila inter aues. Phoca inter pisces, vt Plinius asserit, tria faciens fulminum genera. Quorum siccum non adurit, sed dissipat. Humidum non vrit, sed infuscat. Clarum tertium miræ naturæ. Nam mollibus intactis dura consumit: sed apud Senecā 2. nat. quæst. hæc sunt genera, quod terebrat, quod discutit, quod vrit. Apud Plutarchum fulmen respuit bulbus, ficus arbor, & pellis hyenæ, 4. sympos. quia aduersam & fulminis ictum retorquentem vim possident. Addit Florentinus tergus crocodili & hippopotami. Refertq; terrestrem testudinem circum gestatam grandinē abigere. Præterea dormientibus fulmen par-

cere,

cere, & paliurum fulmine non ici narrat Ruel. Vnde vt colligunt, quod de cœlo nemo tangitur vbi ex istis vnum adest. Itaque nauiũ gubernatores vituli marini aut hyenæ tergoribus extrema vela muniunt, ne fulmine contacta deflagrent. Quod etiam non latuit Kiranum.

De his quæ tempestatem arcere dicuntur, & nauigantibus conducere, sunt lactuca comesta, Plin. pæonia gestata, Apul. smaragdus & cerauneus Lapid. achates & celonitides, Plin. epistrites, Alb. alchion auis, Kiranus. Qui autem à sydere percussi sunt, si asini lotio conspergantur, homines sanescunt, vt extat lib. de paratu fac. nanque solus de tanto vulnere restat homo. Solus etiã inter omnia, quæcunque momorderint canes rabidi, non periclitatur, vt asserit Aristoteles 8. de nat. animal. c. 22.

Cæterùm reliquis molestijs quæ viatores infestant, sic occurrendum est. Pediculos & lendes perimit, si partes inungantur cedria, vel hederæ lachryma, Dioscor. Eos abigit illitu allium syluestre, Ruel. hydragirium alligatũ, Valescus. Nuclei staphis agriæ triti phthiriasi caput & totum corpus liberant,

rant, Plin. Pulices arcet psyllium siue conyza, Diosc. lupi pellis substrata. cimices interimunt folia filicis apposita, Ruel. Scolopendria suffitu, Hermolaus. Vnguentũ Clementini lectulo illitum. Si rutę virenti ramo aquam per domum sparseris, nulli cimices accedent: aut si qui fuerint, abigentur, Merula. Culices galbano accenso fugantur, suffitu cupressi, melanthij, malicorei, lupinorum, Plin. Si quis canabis humidæ ramusculos penes se dormiturus apposuerit, à culicibus non tangetur, imò nec à cimicibus, Merula. Muscas necat lysimachia, Dioscor. decoctum foliorum ebuli, Ruel. arcet suffitus ex vngula sinistra muli, Alb. abigit lapis gerachides, Lapidarius. Imò & assa fœtida in annulo gestata eas à manibus fugat. Scorpionibus aduersatur polemoniæ radix vel tantùm alligata, Ruel. Scorpius non ferit gestantem acidulam, Macer. Vt scorpius non accedat ad iacentes auellanam lectulorum pedibus alliga, Plutarc. Serpentes nõ recipiunt filicis folia. Ideo substerni suspectis locis vtile est. Ab his non percutitur, qui præsumpserit allium, vel qui habent anchusam alteram aut echium, Ruel. Vel qui

medul

medulla cerui illinuntur, Dioſcorides. Citrium comeſtum donec concoctum fuerit, hominem à ſerpentibus ſeruat immunem. Apes non pungunt perunctum aſparago cum oleo, Plin. nec maluam ſecum habentem, Macer. A veſpis non icitur ſylueſtris maluæ ſucco perunctus, Ruel. Canes non adlatrant folium arnagloſſæ ſub pollice pedis detinẽtibus, Kiranus. vel leporis fimum aut pilos habentibus, Plin. vel habenti muſtelæ caudam, Aelianus. Eorum ĩmpetum timentibus nerij radicem collo circundato, Galenus. Canum incurſus hyenæ lingua impeditur, Gillius, & Ruel. A ferarum morſibus ſecuros tutosq́; reddit adamas ſiniſtro lacerto adaligatus, Alb. Artemiſia collo ſuſpenſa, Macer. Leonis adeps corpori illitus. Plin. Cor vulturis geſtatum, Idem.

Κόπος id eſt, laſsitudo duplex, à cauſa externa & interna. Prior triplex, vlceroſa, tenſiua, phelgmonoſa. Vlceroſa celeri ac multo motu efficitur, maximè in cacochymis, in quibus excrementa craſſa funduntur, & attenuantur. Eoq́; tenuis & acris humor veluti pungit, ac vulnerat tantùm cutem, tum carnem. Aliquando etiam in bo-

ni ſucci corporibus incidit, ob nimiũ exercitationis modum, adipe aut molli carne liquata. Tenſiua his incidit, quibus ſalubris ſuccus eſt, poſt robuſtas potius quàm celeres exercitationes, per quas in muſculis & neruis tenſio vehemens efficitur, in qua omnes muſculorum fibræ tenduntur. Non tamen omnes ſimiliter laxantur, ſed hæ maximè, quæ per longitudinem tenſionis porriguntur. Phlegmonoſa ex vehementiſſimis naſcitur motibus, inuaditq; eos, qui exercitationibus aſſueti non ſunt, alios rarò. In hac ceu contuſas, aut phlegmone obſeſſas partes ſentimus. Et tum maximè ſolet incidere, quum muſculi nimium excalfacti attraxere quippiam ex circunfuſis ſibi excrementis. Solaq; ſupra naturalem habitum muſculos attollit. Quod ſi tendonibus & neruis incidat, oſtocopos dicitur, ob penitiorem ſenſum partibus quæ in alto ſunt, nomen tribuentes, vt ait Galenus, 3. de t. ſ. Ex quibus pateſcit quòd in laſsitudine duplex ſit affectio, vt idem declarat 2. ſimpl. Nam ſimilares partes reſiccantur, & vacua humectantur ſpaciola, non vtili & naturali humore, ſed tenui acri, mordaciq;. Eſt & quarta

quarta affectio, quum videlicet musculi vltra quàm expedit nimia exercitatione siccantur. Ita vt si nudentur corpora, & squalida & collapsa videantur, & ad motiones pigra. Quæ tamen lassitudo non est, quòd neq; vlceris, neq; tensionis, neq; phlegmones affectũ præseferat. Nullaq; lassitudo nisi magnitudinem & moram notatu dignam habuerit, totum corpus vitiare potest, lib. de ca. mor.

Lassitudinis medela quies. Nam in omni corporis motu quum fatigari incœpit, quies statim lassitudinem aufert, 2. aphor. 48. Lassitudo lassitudine soluitur, quum videlicet externis exercitationib. pares postridie adhibendas videtur expediens. Vlcerosæ remedium est, eorum quæ redundant euaporatio. Euaporatur autem frictione multa ac molli, cum oleo dulcissimo, quo copioso cum frictione vtendum: præcipuè in his, qui in cute, & sub cute excrementorum collectam vim habent. Discutiuntur etiam quæ redundant exercitatione, quę apotherapia dicitur. Maximè si in musculis congesta fuerint. Etenim in his coacta excrementa sola frictio educere non potest. Ten-

sioni

ſioni χάλασις id eſt, relaxatio contraria eſt. Sanè remittitur quod tenſum eſt per exercitationem eſt, frictione pauca ſimul & molli, ex oleo dulci, tranquillitate, & requie, balneis temperatis, & longa in aquis calidis mora. Et ſi bis ter'ue lauetur, & à balneo vngantur, plus proderit. In phlegmonoſa ſanationis conſilium ad tria dirigitur: nempe ad excrementi euacuationem, tenſi remiſsionem, & ardoris refrigerium. Oleum ergo copioſum & tepidum, cum frictione molliſsima, & longiſsima in aquis temperatis mora huiuſmodi fatigationem emendat. Item multa quies, & vnctio aſsidua. Deniq; omnia quæ id, quod laxatum eſt, recreant, & quod ſuperuacuum eſt per halitum digerunt. Porrò in omni laſsitudine boni ſucci nutrimentum neceſſarium, humidum & nullo modo glutinoſum. In vlceroſa contrà glutinoſum conuenit, in tenſiua humidiſsimum, & vtrumq; refrigerans in phlegmonoſa. In vlceroſa rurſus ex conſuetudine vel parciùs cibandũ, in tenſiua magis parcè in phlegmonoſa parciſsimè.

Laſsitudo à cauſa interna ſpontanea vocatur, pariterq; in tres ſpecies diſtribuitur.

Quarum

Quarum vlcerosa ex vitiatis humoribus ortum habet, tensiua ex plenitudine, inflammatiua ex vtrisque simul coniunctis, 2. aph. com. v. In hac febris vehementissima superueniet, nisi protinus sanguis detrahatur copiosus, saltem per epiphæresim. Sed Galenus Aeginetaq; denuò sanguinem non detrahunt, si in prima missione animi incidat exolutio, quæ in repetita euacuatione contingens minus formidanda est. In tensiua etiam venam secare, aut maleolum scarificare iubent: verùm in vlcerosa præstiterit purgare, quàm sanguinem mittere, nisi vitiosus succus cum sanguinis copia consistat. Quo in casu detrahere primo die de sanguine oportebit, deinde succum illum educere, qui superare videtur. Est tamen vbi neutrum facere conuenit, neque exercitari, neque moueri, neque lauari expedit, pręsente scilicet crudorum humorum multitudine: quos per id genus motus in totum corpus agere, vt nociuum est, ita saluberrimum eos seruare in omni quiete, ac concoquere per cibos, potiones, medicamenta quæ attenuandi dissecandiq; citra caliditatem manifestam vim habeant: veluti

luti ſunt oxymel,mulſum, aqua mulſa,apomel, ptiſana cum momento piperis, cappares ex aceto & oleo. Satius etiam fuerit dioſpolitico,& eo,quod diatrium pipereon nominant vti, vt ſcribit Galenus 4.de t.ſ. Nos minus calidis vti ſolemus, qualia ſunt mel roſatum colatum cum ſyrupo de cortice citri, electarium aromaticum roſatum, electariũ de cinamomo, & huiuſmodi alijs.

Ad arcendum laſsitudinem ſumitur ſeminis aniſi, aut vrticæ, obolus cum vino. Alligantur artemiſia,ladanum, nerui, gruis: aut myrti virga in manu tenetur: geſtatur proſerpinata in ore, vel ſub lingua. Lupi dentes equo adaligati eius arcent laſsitudinem. Virgam viticis etiam qui in manu habet, aut cinctu, negatur intertrigine tentari, ex Plinio, Dioſcoride, & Serapione.

Ad plantarum rimas,quæ gradientes infeſtant. ℞. ceruſæ drach.ij.ſpumæ argenti drach.x.myrrhæ drach.j. ouorum candida duo,vino odorato paulatim inſtillato terito, ac vtitor. Aliud quod valde probat Aetius ad omnes pedum ac manuum exulcerationes,& ad calcaneorum intertrigines ex calceamentorum attritu obortas: & ad attritus,

tus, ex longo decubitu factos. Recipit mellis, cæræ, olei, ſpumæ argenti añ. drach. j. miſce.

Ad clauos. Illis prius vndiq; purgatis inducitur medicamentum ſepticum, inquit Paulus: ſed mihi magis placent, quæ citra moleſtiam eos auferunt & abigunt. Velut eſt maſtiche nigra in aceto cocta, calida adhibita, vel lomentum fabaceũ cum aceto coctum. Calli item ſanantur ammoniaco impoſito intra quatuor dies. Idem præſtare creditur anguillæ cutis impoſita, aut aïzoi folium.

De ſomno & vigilia eorumq; diffinitionibus, inibiq; obiter enarrantur vtriuſque occaſiones, differentiæ, neceßitas, commoda, noxæ, & ſalubres decubitus formæ. CAP. VI.

SOMNVS & vigilia Themiſtio affectiones ſunt cõiunctæ, id eſt, corpori & animę communes: ac ſenſus paſsiones eſſe dicuntur, quoniam circa ſenſus fiunt: in illis enim quę ſenſu carent, nullus ſomnus incidit. Propterea plantæ haud dormire queunt, quia ſenſu

ſenſu carent. Verùm omne quod ſenſum habet vel vnicum, interdum dormire, aliquandoq; vigilare, conſentaneum eſſe arbitratur Ariſtoteles, lib. de ſ. & v. Ex quo Plinius vt piſces dormire rectè opinatur, ita eoſdem reſpirare omnes non ſcitè aſſeuerat. Nec illud quod ait, verum videtur, quòd videlicet nullus ſine reſpiratione ſit ſomni locus. Etenim Piſces vniuerſos dormire neceſſarium eſſe, in confeſſo eſt, ſed ex illis ſolum reſpirare poſſunt, qui pulmones habent. Reliqui verò vrinantes ſub aquis per brãchias multis ſubtilibus foraminibus pertuſas refrigerantur, falſumq; eſſe ex his apparet, quod Heſiodus ſcripſit, luciniam ſcilicet ſomni expertem eſſe, ſeduloq; in vigilijs verſari: quod & Aelianus in varia hiſtoria notatum reliquit. Certum autem eſt, non poſſe animal perpetuò vigilare, quòd per vigiliã diſſoluitur calor innatus ob idq; cogitur ſeſe ad internas partes recipere, quò reſolutus inſtauretur. Et niſi eſſet ſomnus, ſenſus periret, vt dicit Auer. 2. collec.

Sunt autem ſomnus & vigilia contrariæ paſsiones: ideo circa eandem partem fiũt, nempe circa primum ſenſum, ſiue is tactus

fuerit,

ſuerit, ſiue ſenſus communis. Proinde ſomnus & vigilia ſunt diſpoſitiones cordis, ſi prima ſentiendi vis in eo reſidet, vt ſentit Ariſtoteles loco præcitato: vel potiùs cerebri, vt Galenus demonſtrat p.de ca.ſy.& 7.de plac. Sanè conſtat in ſomno ſpirationem cordis multo fortiorem eſſe, propter reuocati caloris copiam, quàm in vigilantibus: quod & aſſerit Galenus 6.epi.com. 4. Ideoq; non impeditum eſt cor, nec ceſſat in ſomno natiua ipſius actio. Eſt igitur ſomnus non cordis, ſed ipſius primi ſenſitiui, id eſt, ipſius cerebri diſpoſitio.

An ſomnus ſit quies & vacatio ab animarijs actionibus, vt definit Auicennas in canticis, & Galenus 4.aphor.com.v. Somnus, inquit, animales actiones intercipit, quæcunque per ſenſus fiunt, ac per muſculos in voluntarijs motibus. Certè in ſomno animalis potentia quieſcere videtur, non tamen omnino ceſſare ab operatione: nam dormientes quamuis difficulter ſentiant, non omnes penitus inſenſati ſunt. Et vt omittam quod omnes reſpirant, & à ſpiratione partim impelluntur muſculi thoracis, nonnulli præterea transferunt ſeſe, ac variè

membra mouent, loquuntur, & ambulant, ferme ſtadium integrum dormiendo, & inſomnia videns peregit Galenus, vt ipſemet teſtatur 2. de motu muſcul. de quo ſomno Moſes quoque meminit, primo aphor. ſuorũ. Ex quo apparet, quòd in ſomno exigua quædam à cerebro virtus in reliquas particulatim partes defluit: ex eoq́; quòd plus vel minus affluit animal, vel profundè vel minus profundè dormit, vt refert Galenus. p. de ca. ſymp. Eſt etiam vbi per ſomnum quieſcente ſenſu motus fiat: quando ſcilicet caloris vis ab imaginatrice, aut ab alia facultate, quæ motrici imperat, ad motum efficiendum conuertitur, intacta interim ſenſitiua, quæ in ſomno quaſi ligata feriatur. Sed dubium oritur: quia motus non poteſt exerceri niſi ad partes externas calor innatus confluat, qui vigiliæ autor eſt, & omnium operum naturalium cauſa: prima aphor. com. 15. Ergo cum Homero Galenus noſter fallitur, qui ſomnum morti aſſimilant: quum videamus eſſe quoſdam in ſomno ambulantes & loquentes. Adde quod contingit vel ſubinde ingenioſis hominibus ac doctis dormiendo probè ratiocinari.

ri. Nam imaginatiua vis & mens etiã quiescentibus sensibus agunt. Itaque in somno minus aliquanto impediti sunt sensus interiores, quàm exteriores: & perinde in dormitione animus maximè declarat suam diuinitatẽ. Sic Xenophon 8. Pędiæ. in somno, inquit, anima est proxima diuinitati, quòd per id tempus potissimum libera est. Vt omittam haud crepam esse, sed certissimam diuinationem quæ per insomnia fit theopneusta atque physica. De illis sacræ literæ meminere, de his verò Hippocrates primus, mox Aristoteles & Galenus scripserunt. Accedit quòd nullus est somnus saltem naturalis, qui expergiscibilis non sit, vt vult Aristoteles lib. de s. & v. nam post somnum animal excitat calor interno negotio solutus, spontè ad caput conscendens.

Porrò somnus habet suas causas & euentus, ex quibus licet definitionem & differentias ducere. Efficiens est conuentus, & reciprocatio innati caloris ad interiora: nã somnum & vigilias fieri secundum innati caloris motiones tradit Galenus 2. aphor. com. p. Hippocrates quoque 6. epi. Vt per somnum, inquit, calor intro, sic per vigilias

ſoras mouetur:ſed ipſa innati caloris ad interna itio, à natura efficitur, vel, vt laborantibus membris opituletur, vel vt ventriculi hepatis, & vaſorum actionem neceſſariam adiuuet. Materialis cauſa ſunt vapores ad cerebrum conſcendentes, aut humores in eo exiſtentes. Eſt autem ſomnus (mea quidem ſententia) quædam vigoris ſenſuum intermiſsio, ex caloris natiui ad internas partes motione facta, per quam animalis vis per vigiliam diſsipata, eiusq; organa fatigata inſtaurantur, & valentior naturalis redditur facultas.

Eius differentiæ ducuntur à mediocritate, & exceſſu, iuxta illud Hippocratis 2. aphor. 3. Somnus & vigilia vtraque ſi modum exceſſerint, malum. Vnde ſomnus naturalis à cauſis ſalubribus naſcitur, & in mediocritate vt in ſanis poſitus videtur. Morboſus verò, ſiue præter naturam ſomnus in exceſſu exiſtit, vt in ægrotantibus. Prior fit ſecundùm Galenũ 3. de ca. pul. vbi natiuus calor ex fatigatione, aut nimia ſiccitate ad alimentum ſeſe conuertit. Poſterior verò efficitur, vbi idem calor ob immodicam humiditatem foras nequit progredi, qualis eſt

in

in comatibus & lethargis, qui non facilè abrumpi poteſt. Et huiuſcemodi ſomnus eſt, qui iure, & meritò, mortis frater dici queat. ὕπνος τὰ μικρὰ τοῦ θανάτου μυστήρια. Itaque Diogenes, vt ſcribit Plutarchus, ſomnolentus ac ſoporatus, vitãq; quàm mox relicturus, excitanti ipſum Medico, & num moleſtiæ quicquàm ipſi ineſſet percontanti, nihil moleſtiæ, reſpondit, mihi ineſt. ὁ γὰρ ἀδελφὸς ἀδελφὸν προλαμβάνει, id autem eſt, fratrem enim frater præuenit, ſomnus videlicet mortem.

An ſomnus Epimenidis naturalis? Plinius narrat 7. nat. hi. Epimenidem puerũ æſtu & itinere feſſum in ſpecu quinquaginta ſeptẽ annis dormiſſe, rerum faciẽ mutationemq; mirantem, velut poſtero exporrectum die. Nec adeò diſsimilis eſt de Septẽ dormientibus eccleſiaſtica hiſtoria. In puero quidem gemina ſomni cauſa fuit, æſtus videlicet, & laſſitudo. In ſpecu verò occaſiones quatuor, nempe frigiditas, humiditas, tenebræ, ſilentium. Animalia quoq; quæ in cauernis latere conſueuerunt, ſomno longiſſimo & graui videntur ſoporata, eoq; ſalubri: argumento eſt bonus habitus, quando

huiusmodi somno ita pinguescunt, vt inte- saginata, & dapes ganeatas habeantur, v- vrsi caro, & glires de quibus Martialis,

Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo
Tempore sum, quo me nil nisi somnus habet.

Somnus alit, quia pituitam qua illa redundant animalia, concoquit, & in alimentum seu in sanguinē mutat. Reliquæ somni differentiæ pertinere videntur ad somnum naturalem, vel ad eum, qui præter naturam est. Horum variæ sunt causæ. Obstructio ex vaporibus somnū facit secundum naturam. sed quę ex humoribus orta est, somnū præter naturam infert. Et hic habet de causis internis frigiditatem, humiditatē, vel vtranque coniunctam, p. de ca. symp. & 2. & 3. de loc. aff. De externis sunt contusiones, vulnera capitis, & musculorum temporalium, 3. de loc. affec. adde refrigerantia admota, & somnifera, quæ humectant. Frigus somni profundi causa est, quia calidum non mouet, & aliunde commotum temperat, impeditq; suos motus exercere. Fit etiam huiusmodi somnus à crapula, com. 2. in porrh. & ab humiditate 4. de præcog. pul. Immoderatus dicitur, qui post confectos succos

perdur

perdurat, 3. de ca. pul. Longus, qui solũ tempore excedit naturæ modum conuenientem, fitq; refrigerato primo sensitiuo, 2. aph. com. 3. Somnus grauis est, qui difficilem habet expergefactionẽ, ibidem. nam somnus tandiu durat, quandiu manet id, quod illum conciliauit. Hyeme somni longissimi, quia noctes longiores, & aër frigidior. In locis obscuris plurimum dormimus, minus in claris: quia in his est, quod sensus moueat, in illis verò nequaquam. Longos conciliant somnos, quæ vehemẽtiùs calidi innati substantiam dissoluunt, sicq; eius motum ad exteriora prohibent, vt dolor, vigilia, labor, lassitudo, inedia. Idẽ præstare possunt densantia & astringentia capiti admota. Turbati somni non in tantillis solùm, sed etiam in ætate perfectis fiunt, quando multi & vitiosi humores grauant & mordent ventriculum, præsertim ipsius os, quod exquisitissimum habet sensum, 3. aphor. com. 25. Febriũ paroxysmi per insultus, & motus crudorum humorum circa ventriculum & primas venas redundantium soporant: quia calorem reuocãt ad internas partes: vt etiã faciunt cibus & potus, frictiones, ac lotio-

nes calidæ partium inferiorum : ſomnus ex titillatione & fricatione plantarum , apud Aphrodiſeum 2.probl.42. Solis ardor his tantùm ſomnum affert,quorum capita plurimum pituitæ continent , idem p.probl. Somni etiam obrepunt ex quiete ſenſuum & cogitationis,vt ex lectione,tenebris,muſica,cantu,aquarum ſtrepitu. Balneæ quoq; ac lotiones aquæ frigidæ in magno æſtu, quæ vniuerſum corpus refrigerant,ſomnos dulces concitant,repreſſo,refrigeratoq́; calore.Somnus breuis & non profundus à cerebro calido,2.art.par.quia internum calorem ad ſe allicit. Somnus breuior eſt his, quibus concoquendi vis valida eſt. Tenues & parui proueniunt ab humoribus tenuibus iam putrefactis, 3.epi.com.3.

Somni præterea triplex neceſsitas eſt: prima,quòd alimentum concoquat : altera quòd corporis ſubſtantia & ſpiritus , qui vigilando perierũt,inſtauretur : tertia,quòd defatigatis ſenſuum organis , corporiq́; requiem præſtat , vt tradit Auerrhois. Et niſi ſomnus eſſet,ſenſus inquit perirent,& conſequenter vita, 2.collec.patitur enim ſenſus à ſenſibili,2.de animal. Quapropter neceſſe

cesse est somnum sequi vigiliam, quia motum quies sequitur: Quies autem conseruat animal. nam vt ille canit,

Quod caret alterna requie durabile non est:
Hæc reparat vires, fessaq; membra nouat.

Rursus,

Somne quies rerũ placidissime somne deorum.
Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris
Fessa ministerijs mulces, reparasq; laborem.

Iam somnus si rectè ineatur, commoda multa præstat, quæ ab Aegineta sic numerantur: Cibum elaborat, humores excoquit, dolorem lenit, lassitudinem solatur, intenta laxat, animi ægritudines obliterat, rationem vitiatam corrigit. Certè somnus visceribus & cruditatibus omnibus maximè opitulatur, & concoquit non solùm quæ in ventriculo & hepate sunt, sed etiam quæ in venis & arterijs continentur, vt astruit Galenus 2. de temp. humectare, spiritumq; & effluuia cohibere est natus, 2. r. a. com. quoniam vnà cum sanguine calor innatus ad profunda corporis confluit, sistitq; omnes euacuationes præter sudorem, 4. aphor. com. 15. profundus verò plurimum confert ad coctionem, p. de alim. Imo & somnos

morbi concoctio ſequitur, 6.epi.& 2.r.
laſsitudini quoque remedio eſt, 6.epi. E
etiam vbi corpus refrigerat, vt in pituito
febribus, extinguendo febrilem caloren
& naturalem augendo, interibi com.4.

Somnus etiam ſuas habet noxas & in
commoda. nam mediam vitæ partem au
fert, vt retulit Plinius 36.nat.hiſtor. Vnd
aiunt fœlices à miſeris in dimidio vitæ nih
differre, p.ethic. Multus ſomnus capitis gra
uitatem conciliat: quoniam vt Caſſius in
problematis ſcribit, tranſmiſſa ad caput ma
teria ob adſtrictionẽ ſomni ratione factam
exhalare, tranſpirareq́; non poſsit. Vberior
ſomnus crudos humores digeri non ſinit,
12.ther. Ex immodico halituoſa redundant
excrementa, 2.r.a.com.vlt. Quæ in corpo-
re & cerebro detenta immodicè humectãt
& refrigerant, 2.cantic. Eoq́; corporis con-
ſtitutio excoctis ſimiliter exoluta redditur,
vt ait Galenus, com.allato. Hebetiores in-
genijs fieri pueros, eorumq́; proceritas im-
pediri ſomno nimio, ex Varrone adnotauit
Gellius. Somni ieiunum extenuant & refri-
gerant, humidum quod ineſt euacuantes,
6.epi.& lib.de diæta. In acceſsionum prin-
cipio

cipio somnus obest, 6.epi.com.v. Semperq́; somnus febrientes lædit, quatenus ad profundum & viscera per eum materia fluit: sed concoctionis ratione plus affert vtilitatis, quàm sit damnum, quod ex motu ad interna consequitur, 4.aph.com.47. Læsio per somnum in morbis lætalis est, sed magis in declinatione, minus verò in incremento, & summo vigore, 2.aph.com.p.

Cæterùm in somni ratione hæc potissimùm in sanis consideranda veniunt, tempus videlicet ad dormitionem idoneum, somni quantitas, decubitus forma, locus & insomnia. Accõmodatissimum itaque tempus nocturnum est: quoniam nox, vt exarat Aegineta, naturali humiditate, silentioq́; somnum accersens, absolutam molitur con coctionem. Somnus nimirum in tenebris ocyùs obrepit, quod pro confesso sumit Aristoteles 6. Probl.7. Somni quoque occasio opportuna à cibo iudicatur, ita tamen vt duarum vel trium horarum interuallo à cœna discludatur. Interdiu vigilandum, noctu dormiendum est, vt iubet Hippocrates 2.progno. à qua consuetudine si quis aberrauerit, peior erit somnus, inquit, qui inter

quart

quartam horam & noctem, quam qui matutino tempore ad quartam. Somnus meridianus nocentissimus dicitur, 9. Aetij. & 3. primi Auic. nisi lassationis sensus adsit, aut nox vigilata præcesserit. Dies enim refragari somno videtur, calore, siccitate, luce, & strepitu: nam horum contrarijs nox somnum inuitat. Itaque somno à prandio caput repletur ac grauatur, & inde ephemera, dolor capitis, segnities, & rheumatismi. Ex quo Celsus longis, inquit, diebus meridiari potiùs ante cibũ, sin minus, post eum. Quibusdam tamen meridiari expedit, vt placet Bertucio, modò id fiat ex consuetudine, nec protinus à cibatione, ne excedat naturę modum conuenientem, nec decumbat capite depresso, neque somni repentina fiat interruptio. Compertum est enim, somnum minus nocere sedente corpore captatum, quàm decumbente: nam faciliùs prębentur exitus vapori ascendẽti, erecto corpore ac capite, quàm iacente. Somnus qui sequitur inediam, famẽ aut exercitium intempestiuus putatur, quia corpus euacuatum exiccat, pręsertim si multus fuerit, 6. epi. com. 5. somnus tamen à balneo

impensè

impensè laudatur à Galeno, 4. de t.ſ. his verbis. Nihil rerum omnium eſt, quod meliùs concoquat, quæ concoqui poſſunt, & quod melius malos ſuccos digerat, quàm ſomnus à balneo, modò ne quid maioris momenti obſtet. Intempeſtiua quoque dormitio eſt, quæ ante cibi deſcenſum ad ventriculi fundum inuadit, vt autor lib. de diſſol. cont. Almanſor lib. 4. & Auic. 3. primi, teſtantur. A cœna igitur molliter deambulare oportet, vt cibus ex orificio ventriculi deſcendat, & orificium claudatur, ſicq; cœnam frugalem purus ſequetur ſomnus, vt ait Plutarchus 6. ſympoſ. nam concoctiones vtiles ſomnos inducunt, 4. aph. com. 47.

Sed ambigitur, ſomno'ne, an peruigilio meliùs concoquatur cibus, vigilijs inquit Galenus totum alitur corpus 6. epi. com. 5. & Maſſaria in ſuis paradoxis exiſtimat naturalem calorem per ſomnũ in venas, non item in ventriculum retrocedere: idcirco perfectionem in ventriculo concoctionem fieri interdiu. Huic opinioni Plinius aſtipulari videtur 11. nat. hiſt. c. 53. inquiens ſomno cõcoquere corpulentiæ quàm firmitati vtilius. Ideo Athletæ malunt cibos ambulatione

ne

ne perficere. Peruigilio quidē præcipuè vi
cuntur cibi. Mihi verò hæc ſententia ne
tiquam probatur: nam licet Galenus lib. d
euchy. & cacochy. multum laborem cibo
diſsipare cōcedat, aſtruatq; primo de alim
ad concoctionem etiam ciborum, qui con
coctioni valde reluctantur, conducere co
ſuetudinem, parcam eorum aſſumptione
ac deniq; totius corporis inanitionem, qua
robuſtiſsimis ſuperuenire ſolet, vt meſſori
bus, foſſoribus, athletiſq;, & his, qui d
mane ad veſperam vſque in ſtatis negotij
deſudarunt: nihilominus his omnibus præ
ferre videtur, graues altosq; ſomnos, qu
defatigatos arctiùs ſolent complecti, quum
concoctionem ipſam mirificè iuuent, mul-
tum afferunt momenti, ne à prauis edulijs
damnum accipiant: quippe ſi peruigilare
eos cogas, ilico, vt inquit, morbum incur-
rent. Illis igitur vnicum hoc ad paruos ci-
bos peruincendos datum eſt. Quod autem
retur Maſſaria naturalem calorem per ſo-
mnum in venas, non item in ventriculum
retrocedere, falſum eſſe declarat Galenus
6. epi. com. 5. his verbis, ſomnus viſceribus
vtilis, quum eo tempore calor innatus ad
profun

profunda corporis confluat. Hippocrates quoque loco citato, labor, inquit, articulis & carnibus conducit:cibus verò & somnus visceribus.

Quantitas autem, siue somni limes, & duratio, esse debet absoluta cibi coctio: quę in sanis simpliciter semper citiùs, in alijs contra tardiùs absoluitur. Sed magna ex parte in sex, aut septem, octo'ue horis perficitur, perfecta depræhenditur ex ventris officio, ructuum absentia, & indicijs à lotio ductis. Iure ergo somnus post confectos succos perdurans immoderatus censetur, 3. de caus. puls. Atqui Hippocrates vult isthæc moderata esse, exercitationem, cibum & potum, venerem & somnum.

Insuper obseruanda decubitus forma est: haud enim omnis in qua somnum capimus, salubris. Capimus autem somnum vt plurimum in ea, quæ est inter extremam & mediam figura. Qua ex re sedentes dormiunt, & nonnulli ambulantes, vti refertur apud Galenum 2. de motu muscul. Itaque cubare non recto, sed molliter inflexo corpore, seu cruribus paululum retractis præstat, vt præcepit Hippocrates p. progno. & Aristot

Aristoteles 6.Probl.3.sic etiam fit,vt vent
recalescat. Decubitus erectior esse debe
vt Aetio placet,quò superior pars corpor
sublimior sit, & inferior submissior. Id pro
bāt Almansor lib.4.& Rases 25.conti. Sun
qui primum in dextro latere cubandun
esse consulunt, ne hiet os ventriculi. Al
contrà dormire primum in latus sinistrum
volunt,vt ventriculo concoquenti acceda
calor ex decubitu: deinde in dextrum, v
facilè reddatur in hepate alimenti conco
cti distributio. Conciliator autumat quòd
dormire super dextrum latus his confert
quibus sicca aluus est,& adstricta. Alioquin
accubare in dextrum parum, inquit, oportet:
sed multum in sinistrum,maximè si ve
hepar calidum, vel ventriculus frigidus,aut
aluus cita,liquida'ue fuerit. Sed Theophrastus
celeriùs concoqui dextri lateris in cubitu,
difficiliùs in supinis retur. Reclinatio
prona sanis auxilium etiam magnum ad digestionem
affert, vt asserit Auic.3.primi, &
tussientibus, si Plinio credimus. hinc illud
Fieræ.

Pronus quisq; cubet,dextra vel parte recumbat,
Mox læui lateris commoda somnus amat.

Lethæa

Lethæa est resupina quies : hanc Paulus vitare iubet,ne caligine oculi corripiantur. Sed Plinio supina reclinatio non prorsus damnatur : siquidẽ ait supinos cubitus oculis conducere , at pronos tussibus in latera aduersum distillationes,& plurimũ somniari circa vernum & autumnum magisq; supino cubitu,at prono nihil 20.nat.hist.c.4. Attamen resupinum dormire malum esse, testes sunt Rases 25.cont.& Auic.3.primi. quoniam eo situ fit superfluitatum ad posteriora reclinatio,atque inde retentio,nec suis influere meatibus permittũtur qui antica corporum obsident,cuius sunt generis nares & palatum : indeq; incubus , & aliæ paruæ struuntur ægritudines. Supinum iacere & hiare cũ stercore,exolutionis,ebrietatis, aut ignauiæ esse signa asserit Galenus 2.de motu muscul. propterea Hippocrates p.progno.vtrunq; damnat.Incubitum verò in vtroque latere commendat. Insuper decumbendo quiescere , & expassa manu os ventris appræhẽdere ad concoctionẽ facit: nam frequentes in lecto agitationes cibos perturbant,autore Aetio. Præter hæc concoctioni cõferre dicit Galenus lib.de const.

art.med. parcum cibi vſum boni tamẽ ſuc
ci,potum vini parum calfacientis, modera
tamq; frictionem.

Porrò quia ſomnus in tenebris ocyùs
obrepit,cubiculum debet ſubobſcurũ eſſe
ne lumen Solis vel Lunæ vibret in oculos
vt prætercam quòd dormire ſub Lunæ ra
dijs poſſidere facit ſanguinis ſcreatum, v
loquitur Auicenna prima tertij.Lunæq; ra
dij indormientes ſi feriant,ſtupidos faciunt
vt Plutarchus aſſerit 3.ſympo. ſed Caſsius
reddere cauſam conatur , cur ſub lucente
Luna vigiles quantumuis diu moram tra-
hant,nihil offenduntur,dormientibus verò
caput obſtruitur. In promptu cauſa eſt,cu-
ius non meminit : videlicet,quòd calor na-
tiuus & ſanguis per ſomnum interiora ma-
gis ſubeunt,vt teſtatur Hipp.6.epi.proinde
caput,& partes externæ minus calent,ſicq;
facile afficiuntur.Cubiculum in æſtate mo-
dicè frigidum ſalubre : quia in calidis natu-
ris in aëre frigidiore ſomnum capere con-
fert,teſte Galeno 6.epi.com.4. Calidum &
ſiccum hyeme vtile, frigidum noxium : ſua
enim intemperie in nobis pituitam accu-
mulat.Somnum qui in cubiculo contingit,

nuper

nuper incrustatione dealbato, in quo carbones accensi sunt, mors certa sequitur. Insuper dormire sub arboribus quarũ vmbra est capiti grauis & noxia, veluti est iuglandis, mali punici, buxi, est oppidò quàm insalubre, vt ex Plutarcho & Neocomensi colligitur. Et taxum tam præsentis veneni esse tradit Dioscorides, vt qui sub ea vel sedeãt, vel somnum captent, sæpenumero commoriuntur, præsertim dum arbor turget. Iuniperi etiam grauis vmbra, vt ait Maro. Nec dormire prope rubum tutũ est. Inibi nanq; animalia venenosa habitare prodidit Vitalis. Molle cubile probatur Celso, lib.p. & Polybio de r.v. priuat. quoniam durũ astringit, & corporis incrementum impedit. Diuites in Babylone vtribus aqua plenis indormiunt, quò spiritum ab æstu ægrum refocillent, vt refert Plutarchus 3. symp. Equidem nobiles aliquot in Italia noui, qui vtribus flatibus distentis æstate indormiebant.

Postremò quæ per somnum accidunt, necnon ipsa insomnia expendenda sunt, vt monet Hippocrates 6. epi. & libello de insomnijs, quẽ doctissimis commentarijs Cæsar Scaligerus illustrauit: sunt enim somnia,

vt Ariſtoteles ſcribit, paſsionum animæ & corporis indicia. Et illa præcipuè curanda ſunt, quæ reſpondent corporis affectibus aut certis humoribus, quorum redundantia & agitatio mouet ſpiritus & imaginationẽ vt ſi incendium quis per ſomnum videat, eum flaua infeſtari bile ſignificatur, ſi fumum, aut caliginem, aut profundas tenebras, atra bile grauatur. De illis verò quæ pendent ex affectibus vigilantiũ, ſcriptum eſt, ſomnia ne cures, tale & illud Claudiani videtur,

Iudicibus lites, aurigæ ſomnia currus.

Nec fortaſsis alienum erit, ex Ariſtotele & Themiſtio ſubiungere, quod indocti & gregari parte plurima ſomniare, & vaticinari videntur futura, & prout quiſque natura blatero loquaxq́; eſt, aut melancholicus, ita viſionibus aut inſomnijs multiplicibus vtitur. Porrò quum plurimis & varijs viſis horum animus pulſetur, non eſt vt ſit mirandum euadere interim ex his aliqua, quæ prædixerint. Nam & qui totum diem iaculantur, aliquando collimant, & præmiũ capiunt. Vetus autem adagium eſt, ſi ſæpe iactaueris, aliquando venerem iacies. Itaq;

Homer

Homerus quum deos ſuos de rebus futuris deliberantes introducit, oſtendere vult rerum futurarum prænotionem, humani ingenij captum longè ſuperare.

Albertus tamen ſi dijs placet, amandino lapidi vim aſcribit, qua vera de futuris ſomnia demonſtrantur: eandemq́; vim Kiranus pennis aquilæ tribuit, thoraci & ſtomacho applicatis. Sed illud verius quod adnotauerunt Dioſcorides & alij, quædam eſſe, quæ ſomnia mala & imaginoſa inducunt, vt ſaba, lens, picnocomum, ſmilax leuis: caules, & porrum, Almanſor. cepa faſeoli, vinum nouum, Iſac. ſolatrum & anacardus, Serapio. onyx geſtatus, & quirinus lapis thoraci dormientis impoſitus, Albert. Contra læta ſomnia facit, meliſſa à cœna comeſta, Card. Adamas ſomnia mala repellit, & lapis ceraunius ſomnia læta miniſtrat, Lapidarius. Inſomnia leuat aniſum in puluino ſuſpenſum, Plin. dentes equi maſculi ſub capite poſiti, Raſes. Vigilia quoq; non minus nos alterat neceſſariò quàm ſomnus, 3. art. par. Eſt autem vigilia diſpoſitio, quæ ſenſationem ſequitur ex caloris innati motu ad ſenſoria, 3. de ca. pul. Vnde vigilans exter-

nis partibus calidior eſt, & internis frigidior, 6.epi.nam ſanguis & naturalis calor emergunt foras. Itaque vigilia moderata ad finem animalibus iuncta eſt: nanque ſentire & ſapere finis omnibus eſt: brutis ſenſus, homini ſapientia & prudentia finis eſt, ex plicat Themiſtius. Et quum ſecundùm naturam animus noſter agitatur, nullo tum ſomno premitur, 18.Prob.primo. Ob id minus dormimus quàm vigilamus. Accedit alia ratio, quòd calor per ſomnum alimenti concoctionem paucis horis expedit, & toto eo tẽpore, quo nihil habet quod agat, in externis partibus verſatur. Et vt per ſomnum peragitur in partibus internis concoctio, ita per vigiliam quod concoctum in illis eſt, caloris prodeuntis vi per corpus diſtribuitur, & rurſus in illis cõcoquitur: exercenturq; aliæ actiones ad nutritionem neceſſariæ. Ex quo verum eſſe apparet, quòd vigilijs totum alitur corpus. An vigilia prius inſit embryoni quàm ſomnus, quod inquirit Tauerga. Sanè conſtat, quòd embryo animal non eſt antequàm ſentiat: atqui ſomnus ſenſuum quies dicitur: ergo vigilia præcedit ſomnum. Ariſtoteles in œconomicis

micis vigilias matutinas ad ſalubritatem, & ad ingenij acumen pertinere refert: proinde ἀκροαματικὰ tempore matutino docebat quòd oratione maximè limata erant, ἐξωτερικὰ verò ſeu populariter ſcripta, veſperi, vt Gellius notatum relinquit 20. noctium Atticarum. Galenus quoq; lib. ad Thraſyb. Vigilia, inquit, cogitatioq́; non rudis magis quàm ſomnus perſpicacẽ intellectum reddunt. Etenim craſſus venter ſubtilem mentem non parit. Eſt ergo vigilia moderata, & quæ modum non excedit, ex vſu: contrà ἀγρυπνία id eſt excedens ſeu inſomnia, inſalubris. Inde illud Martialis,

Nam vigilare leue eſt, peruigilare graue.

Fiunt autem vigiliæ propter tum ſiccitatem tum caliditatem primæ partis ſentientis, hoc eſt cerebri, com. 2. in prorrh. eas inducit ſiccitas, & calor immoderatus. j. de ca. ſy. Earumq́; nocumenta ſunt permulta. Vehemens enim vigilia per halitum digerit & ſiccat 2. r. a. com. 55. vniuerſum corporis habitum exſiccat, 7. ther. cerebri temperaturam corrumpit: nam immodicè ſuperuenit conuulſio & delyrium, immodicę ſiccitatis ratione, 7. aphor. com. 18. Non

minus exoluit virtutem, quàm ſenſibil[e]
vacuationes, com.1.in prorrh.Hanc crud[i-]
tas morbi conſequitur, 2.r.a.com.44. im[o]
cruditatem incoctionemq́; tum ciborum
tum potionis efficit.2.r.a.vltimo.

Vnde iſtis ſuccurrendum eſt ſublation[e]
cauſarum,& per ea præcipue quæ ſanos h[u-]
mectant & refrigerant. De cibis conueni[t]
lactuca, portulaca, ſolatrum hortenſe, pa-
pauer album: ſopiunt etiã illitiones ex olei[s]
violato, nympheæ, vel ex vnguento popu-
leo aut roſato Meſue. Scripſit ſuper hoc ar-
gumento pleniſſimè duobus voluminibus
& oppidoquam doctè Argenterius Io.cuius
iuſſu illos apud me pro xeniolo depoſuit
ornatiſſimus iuuenis Renerius Germanus
medicus.

*De vniuerſis pathematum generibus, eo-
rumq́; viribus, quibus corpus mirè affi-
citur. Item quatenus ſeruandi, aut mo-
derandi ſunt affectus, explanatio.*

CAP. VII.

PATHEMATA iraſcibilis concu-
piſcibiliſq́; paſſiones eſſe cẽſentur:
nam animam in duas partes diſtri-
buit

buit Ariſtoteles primo magnorum moral. In eam videlicet quæ rationem habet, & alteram quæ rationis expers eſt. Ex parte quæ habet rationem, exoritur prudentia, ſolertia, ſapientia, ingenium, memoria, & id genus aliæ: at ex parte rationis vacante, quæ virtutes appellãtur morales. Quæ quoniam bonos ſimpliciter faciunt, illis quæ ad intellectum pertinent præferendæ ſunt. Eſt enim pars rationis expers, gemina. Vna quę rationi nullo modo obedit, veluti vegetatiua: altera quę rationi aliquando obtẽperat, vt iraſcibilis cõcupiſcibilisq́;, vtraq́; homini percommoda eſt. Concupiſcendi quidem vis, vitam tuetur, ſpeciemq́; conſeruat: hac enim ipſa cibum ac potum ſumimus, liberosq́; procreamus: ab eadem virtutis deſiderium nobis aduenit. Huic autem veluti ſocia, ſed contraria nata eſt iraſcendi potentia, vt immoderatam cupiditatem atq; libidinem coërceat. Ac veluti calida frigidis maximè contraria ſunt: ſi tamen eadem admixta inuicem temperentur, optimam commixtionem efficiunt. Ita, iracundia, & cupido inuicem admixtæ alterno impedimento faciunt optimã virtutis commixtio-

nem, vt Theodoritus disertè scribit 5. de curatione pathemat. Concupiscibile à Nemesio diuiditur in voluptates & ægrimonias. Aduenies enim cupiditas voluptatem facit, substracta verò ægrimoniam. Rursum & alio modo diuisa cupiditas quatuor secum omnes adducit species. Quoniam eorum quæ sunt, quædam sunt bona, quædam verò mala. Et singulorum quædam adsunt, quædam expectantur. Expectatum quidem bonum desiderium est. Iam verò præsens, voluptas. Expectatum malum metus, præsens verò ægrimonia. At bona & mala dicuntur, quæ aut vera sunt, aut quæ putantur. Porrò Aristoteles lib. de motib. animal. omnia animalia, mouentia reducit ad intellectum & appetitũ. Ad intellectum quidem, phantasiã & sensum : iudicatiua enim sunt : ad appetitum, voluntatem & concupiscentiam : ad vtrunque electionem. Sed Galenus non modò vtriusq; appetiuæ passiones, verùm motus etiam qui in rationali animæ parte modum non seruant, connumerare inter pathemata videtur, p. de t. s. Et queadmodum Plato in Timæo, sic idem in tres animam species diuidit. Rationalem

videl

videlicet, iraſcibilem & appetitricem. Quarum prima, vt ait, veritatis, ſcientiæ, diſciplinarum, honeſtarumq́; omnium deſideratrix eſt, ſecundùm deſiderij cõmune ſignificatum. Animoſa libertatis, victoriæ, potentiæ, imperij, gloriæ honorisq́; flagrat libidine. Tertia veneris, eſculentorum potulentorũq́; voluptatibus perfrui deſiderat. Rurſus priorem in cerebro, alteram in corde, tertiam in iocinore ſedem habere dixit. Iccirco eas differre tum obiectis tum organis, innuit, idq́; ſcienter. Nam quum ſæpe ratio improbat affectus, vt in Medea contingit, quæ apud Euripidem iracundiæ conceſsit dicens,

Noui equidem cuiuſmodi faciam mala,
Sed fortior iracundia conſilijs meis.

Quæ item, inquit, apud Naſonem,

Video meliora, proboq́;
Deteriora ſequor.

Conſequẽs ideo eſt, iudicium & affectus non in eodem organo eſſe. Attamen iraſcibilis magis audiẽs, parensq́; rationi eſſe videtur, ex Platonis ſententia 7. de legib. & Ariſtotelis 2. rheto. Obſeruatumq́; eſt eſſe bruta, quæ ad iram magis prona ſunt generoſiora

ſiora eſſe,& cęteris ratione præſtare. Quod verſiculus ſequens teſtatur,

Nam faciles motus, mens generoſa capit.

In exemplo ſunt æluri & leones. Feles inquit Plinius, quo ſilentio, quàm leuibus veſtigijs obrepunt auibus, quàm occulto ſpeculatu in muſculos exiliunt. Excrementa ſua effoſa obruunt terra, intelligẽtes odorem illum indicem ſui eſſe. Et de leone Galenus, ſubſidere, ait, in tempore nouit, inſidiantemq́; eludere, & occaſionem ab aduerſario præbitam momento arripere, & aut vi, aut improuiſo aſtu quæ hoſtiũ ſunt, occupare, occupataq́; tueri: quæ bonorum imperatorum ſunt opera.

Sciendum inſuper, quòd inter animæ accidentia Auicennas non ſolùm numerat perturbationes, quæ affectuoſam animæ partem ſequuntur, ſed eas etiam quæ à forti imaginatione fiunt. Aitq́; ſecunda primi, quòd omnia animæ accidentia ſequuntur ſpiritus motiones interius aut exterius: idq́; ſubitò aut paulatim. Cor namque repente dilatatur in ira, & ſenſim in lætitia: conſtringitur confeſtim in timore, lente verò in triſtitia. Accidit etiam vt eodem ferè

tempore

tempore ad interiora exterioraq́; moueatur, vt in verecundia & anguſtia:in illa quidem celeriter, in hac verò tardè. In lætitia cor ſenſim dilatatur, quo præſenti fruatur bono, naturaliſq́; calor ac ſpiritus quaſi ad exteriora cum ſanguine diffunduntur, 4.de ca.pulſ. Quo fit vt membra ſanguinis humiditate imbuãtur, humectanturq́; ac craſſeſcant. Non mirum igitur ſi gaudium impinguat, vt dicit Auerrhois 2.canticorum. Lætitia viribus robur tribuit, naturam excitat, eamq́; in ſuis iuuat actionibus, omnibuſq́; ſanis cõfert, niſi nimia opprimantur corpulentia, 4. Almanſoris. Lætitia vires confirmat vitales & animales, 4.primi. Cõcoctioni conducit, 13.tertij. Ex frequenti lætitia ſequitur vigor naturalis virtutis, lib.de virib. cord. Validior motus fit in pericharia quàm in lætitia. Qua ex re quidam excedenti gaudio perierunt, 2.de ca.ſy. Exempla nonnulla extant apud Valerium & Gellium, 3. noct. Attic. Fides atque ſpes ſimiles ſunt lætitiæ motus. Ideo vtranq; infirmis, & ægrotantibus prodeſſe, teſtatur Celſus: nam ille plures ſanat, de quo plures confidunt, vt ſcribit Galenus p.progno.com.2. Spei vicinus

nus

nus adfectus est amor, cura videlicet ratiocinatione in motu occupata, vt definit Aegineta lib.3. Qua Antiochus rex quum deperiret Stratonicem Nouercam periclitabatur, vt perbelle & eleganter Apianus refert. Cuius historia illustratur mirabilis Erasistrati Medici sapientia, detegiturq́; , atque palam fit, incredibilis Seleuci regis erga filium amor, vt verissimum videri possit illud Euripidis carmen,

Ἅπασι δ᾽ ἐ ἀνθρώποισιν ἡ ψυχὴ τέκνα. id est,

Cunctis hominibus filij sunt corculum.

Tristitia omnibus sanis nocumentũ affert, nisi corpore fuerint admodum obeso, vt ait Almansor lib.4. Conferre tristitia etiam potest in pericharia, inq́; soporosis affectibus: etenim somnum arcet, quæ de futuro, instanti'ue malo incidit, tristitia: refrigerat, quia intro paulatim conuertit caloris motum, vt ait Galenus 4.de ca.pul.& 2.de ca.sympt. Exsiccat, quoniam per eam cor constringitur, premiturq́;. Idcirco nec spirituum copia generari, nec distribui cum sanguine in membra potest. Iure ergo, inter causas digestionem corrumpentes numeratur, ab Auicenna decima tertia tertij. Vires

res infirmat naturales, lib.de virib.cord.vires resoluit, 14.ther. Tristia auditu horrorem, aspectu lypothymiã efficere possunt. plerique enim quum homines laqueo strangulari viderent, ipsi defecerunt, vt 7.prob. 5.retulit Aristoteles. Timor fiduciæ contrarium est, horum certè contraria sunt obiecta, 2.rhetor. Et adeò maleficus timor est, vt Xenophon 3.Cyropędiæ affirmet vehementiores esse formidinũ cruciatus, quàm vllæ sint præsentes aduersitates. Inueterata formido à tristitia non differt, 4.de ca.pul. Si timor & mœstitia longo tempore perseuerent, non modò atra bilis significatur, sed etiam inducitur, vt colligitur 6.aphor. com.23. Repentinus pauor quandoque perimit. Id quod solet contingere, quando debilis suapte natura animula sub valido pathemate confertim & extinguitur, & suffocatur. Etenim extinctio affectum ex refrigeratione ortum consequitur: suffocatio verò concursum sanguinis vniuersi ad ipsum principium, vt illi duo coæui tradunt Galenus 2.de ca.sy.& Aphrodiseus prima Problem.15.

Sed quî fieri potest, vt metus qui actu-

tum

tum subito'ue fit, quartanam febrim abi-
gat, quod asseruit Razes 18.cont. An quòd
per timorem calor contrahatur, vnde re-
frigerantur metuentes per summa corpori
ac tremunt. Et quòd caleant per intima, ca-
loris scilicet introrsum contracti efficienti
sitiunt. Atque aluus plerisq; effundi solitu
est, vt tradit Aristoteles 27. Probl.

Eadem, vel non adeò dissimili ratione
eorum qui ob copiam aut mordicationem
singultiunt, timor sufficiens ac efficacissi-
ma esse medela potest, vt Auicennas au-
tumat, decima tertia tertij, & Viaticus, quo-
niam per alui fluorem metus & materiam
ad focum febris confluentem auertit, & à
ventriculo mordaces succos deturbat, ac
perinde quartanam curat & singultum.

Ira timiditati contraria est: quia ex igne
proficiscitur 8. Probl. 17. Mansuetudini etiã
contraria existit, 2. rhetor. mansuetudine
nanq; sustinentur infesta, vt ait Aristoteles
lib. περὶ ἀρετῶν. Est autem ira feruor caloris
in corde, cum vltionis appetentia, 2. de t. s.
Quare non parũ iuuat effœminatos & pu-
sillanimes, vt sentit Dilucidator 8. Prob. Ha-
li quoq; rhodoam per iram vehementem
concit

concitatam perſanauit militem valido algore iam congelatum ac rigidum, vt teſtatur in com.3.ar.p. Excitanda igitur eſt in frigidis affectibus,& in his quorum cor & caput natura frigidiora ſunt. Vitanda verò, quum cor & caput naturali intemperie ſupra modum calida ſunt, aut calido affectu aduentitio laborant. Excandeſcentia, inquit Galenus 6.epi.com.5.cor & pulmonem contrahit, gaudium verò relaxat.

Si ira ratiocinatrici coniuncta ſit, vt Galenus ſentire videtur 5.de plac. ſiq; omnia potentiæ animalis opera in cerebro exerceantur,vt idem in 7.innuit, cor omnium perturbationum organum dici nequit, niſi huiuſcemodi pathemata ad cor referantur, propter ſpirituum ad interna, & exteriora motum. Rurſus iram Galenus ab iracundia ſeparat. Irati, inquit p.epi.com.2. ſunt magnanimi, & humilium rerum contemptores, iracundis maximè contrarij: hi enim quia temperamento ſunt frigidiore,& difficilè perſpirabiles, puſillanimes, nec generoſo, viriliq; animo ſunt. Sed alia Senecæ videtur ſententia lib.primo de ira. Apud quē ita ſcriptum eſt, Ira quo diſtet ab iracundia,

apparet, quo ebrius ab ebrioſo,& timens à timido. Iratus poteſt non eſſe iracundus. Iracundus non poteſt aliquando iratus non eſſe. hactenus Seneca. Refragari Galeno etiam videtur, quod Alexander Magnus animoſus,ſi quis alius vnquam fuit. Qui ob multum innatum calorem,odorato corpore, iracundusq́; j.ſympoſ.à Plutarcho pingitur. Et ſi verò Galenus iracundiam non pro iræ exceſſu , veluti Ariſtoteles 2.ethic. ſed pro veloci ad iram inclinatione accipiat,eſt tamen vbi cum iracundia iram confundat, iracunda inquiẽs animalia lati pectoris ſunt & calidiora , 5.de placitis Hippocr.& Platonis.

Anxietas, quæ & angonia dicitur, cùm ſanis, tùm ægrotantibus ſemper noxia : ſed verecundia quamuis iuuenili ætati tantùm conueniat,ex ſententia Ariſtotelis 4.ethic. conferre tamen poteſt ictericis, pallidis, & decoloribus. etenim pudore affectis naturalis calor augetur, 2.de t.ſ. quòd in verecundia primum intro agitur animalis potentiæ motus. Deinde rurſum foras celeriter verſus, 2.de cauſ.ſymp.

Nec aliter relata corpus noſtrum pathe-

mata immutant, niſi quatenus ſunt ſpiri-
tuum, naturaliſq́; caloris motus cauſa, vt ex-
plicat Hali Rhodoam 3.ar.par. Immutant
autem non tantùm ad primas, ſed etiam
ad ſecũdas qualitates. Nam pallent, qui me-
tuunt: rubeſcunt, qui gaudent: erubeſcunt
quos puduit, vt ait Aphrodiſeus prima prob.
11.13.14. Non diſpariliter alterant phantaſiæ
ſenſus, lib. de motib. animalium. Extimatio-
nes mouent humores, prima primi. Ob id
rubens color ſanguinem expuentibus no-
cet, hoc eſt, hæmoptyſicis lib. de ſubfigur.
empirica. Ægrotantis confidentia reme-
dijs reliquis omnibus præſtat, vt tradit Aui-
cennas 4.ſexti nat. cap. penul. Adde ero-
tos, qui ex nimio amore inſani, ægrotant,
ſiue id mali ex veneficio contingat, ſiue ex
otio, aut philtris. Quid? quòd non modò
proprium corpus, ſed & alienum immuta-
re poteſt imaginatrix facultas, quod in na-
torum effigie conſpectè pateſcit. Nam hau-
ſta imago ſub ipſo conceptu ſimilitudinum
reputatio eſt, vt prodit Plinius 7. nat. hiſtor.
c.p. Galenus etiam ex vehementi vtriuſli-
bet parentis cogitatione, pulchros liberos
effingere monſtrat, lib. de theria. ad Piſonẽ.

Plerunque etiam coëuntes ad prolem, vu
tus quos ipsi tunc vel agunt, vel imaginan
tur, solent nascituris filijs imprimere. Ind
ridiculæ facies ortum habere queāt, vt illæ
de quibus Martialis,

Dicis amore tui bellas ardere puellas,
Qui faciem sub aqua, phœbe natantis habe.

Rursus,

Vtere lactucis & mollibus vtere maluis.
Nam faciem durum phœbe cacantis habes

Deformis etiam fuit illa facies cum nas
indecentia, quæ Traiano principi iocand
ad hunc modum materiam præbuit,

Oris hient rictus, soliq; opponito nasum,
Ostendes horam dentibus ipse tuis. Naso
videlicet gnomonis instar in dentes vmbram
proijciente.

Ab imaginatrice quoque potentia non
paruam ducunt efficaciam admurmuratæ
incantationes. Quæ alioquin per se vanæ
atque inutiles sunt, quod Galenus 6. s. &
Philostratus 7. de vita Apollonij testantur,

Febrem vario depelli carmine posse
Vana superstitio credit, tremulæq; parētes, vt
canit Samonicus.

Vana quoq; fascinatio : nisi ista in causis
natur

naturalibus, ſiue corporum defluuijs, aut in animi affectibus eſſent repoſita, vt cenſuit Plutarchus 4. ſympo. Hinc etiam eſt, quod carmina remedia vulnerum eſſe, poſt veteres, hoc eſt, poſt Homerũ, Apuleius etiam aſſeruit, lib. de Magia. Inde Lucanus:

Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni
Incantata paret.

Scienter igitur Galenus non paruipendere animi motus iuſsit, lib. de exerc. par. p. Imò verò longè magis quàm corporis obſeruare, tùm quòd corpore dignior eſt anima, tùm quòd naturalis calor intra ſanitatis limites, non magis corporis, quàm animi exercitijs cuſtoditur, modò moderata fuerint. Ex vſu enim opportuno cauſæ conſeruatrices aut curatrices redduntur. Inſalubres contrà, ſi modum non ſeruant. Nam ſi modum exceſſerint huiuſmodi motus, ſiue ex rationali, ſiue ex animoſa, ſiue ex appetitoria animæ parte cientur, bilioſum animal reddunt. Si verò intra modum nimium ſubſtiterint, pituitoſum efficiunt.

Iure ergo multas Æſculapius ſcribi cantilenas, mimoſq; ridicularum rerum fieri, & melodias quaſdam his inſtituit, quibus ve-

hementiores animosæ partis motus, corporis temperaturam iusto calidiorem effecerunt. Alijs quibusdam venari, equitare, atq; armatos exercitari iussit, quò animosa pars imbecilla excitaretur. Proinde in Carmide rectè à Platone dictum est, corpus totum ab animo ita pendere, vt nisi animus bene valuerit, corpus bene valere nõ possit: quãdo nec præsentem corporis sanitatem tueri, nec lapsam curare licet, nisi pathematis ad debitum motum reuocatis. Ex quibus palàm, manifestumq; fit, quòd non modò ad moralem philosophum, sed ad Medicum etiam animi mores componere, formareq; spectat. Cui sententiæ Neocomensis quoq; suffragatur. Inde illud ex Græco epigrammate,

Produxit nobis Asclepion atque Platonem
Phœbus, vt hic corpus curet, & ille animã.

Est igitur ex Medico non tantùm corporis, sed etiam animi sanitas.

In anima autem perniciosæ gignuntur perturbationes ex mala vita, ex inscitia, ex corporis dyscrasia: nam propter malam vitam, honestè à pueris non educati, vt affectionibus possimus dominari, in ipsarum

dominantiam incidimus. Ob imperitiam verò falſa iudicia in parte rationalis animæ educantur, adeò vt mala vtilia eſſe putentur,& vtilia mala. At ex corporis intemperie,ſiue ex vtero ſit natiua,ſiue aſcititia,deprauatæ naſcuntur paſsiones: abundeq́; à Galeno comprobatū eſt, animi mores corporis temperamentum ſequi. Atqui temperamenta Medicus optima ſeruare,lapſaq́; emendare,atque tranſmutare poteſt, ita vt in eius poteſtate ſit, admirabiles efficere metamorphoſes: veluti ſunt ex malis, homines probos reddere, ex auaris liberales, ex vinolentis ſobrios, ex ſalacibus & venereis caſtos, ex puſillanimibus & timidis, audaces & animoſos. Idq́; non ſolùm potentibus herbis,& pharmacis,verùm ex proba etiam cuiuſque horum cibi, potionis,exercitationis,videndi,audiendi, loquendi,conſuetudine. In qua contineatur quicquid leges tam ſacræ quàm ciuiles, tam veteres, quàm nouæ, tam publicæ quàm priuatæ, ſiue in pœnam comminantur, ſiue pollicentur in præmium.

Ad hunc ſanè modum affectuoſa animæ pars moderata motionibus, rationiſq́; im-

perijs obtemperans efficitur. Cui rationali imperare & dominari non minus debet, quàm auriga pari iugalium. Quod in vniuersum virtuti esse suum scribit Aristoteles, lib. περὶ ἀρετῶν. Nec rationali duntaxat sua perfectio, siue virtus inest, videlicet sapientia, prudentia, & scientia: sed etiam irascibili fortitudo seu virilitas, & appetitoriæ temperantia. Ex quarum trium facultatum symmetria mutua, iustitia suboritur. Quamobrem vir iustus esse nequit, nisi idem sit temperans, fortis & sapiens. Talis fuit Moses, qui teste Iosepho imperabat affectionibus ita, vt ne quidem videretur vlla earum inesse animo eius, vtq; cognosceret solum nomen earum, magis ex eo, quod videret eas in alijs, quàm ex se ipso. Iure igitur Lucretius, quinto de rerum natura, perturbationum victorem Deorum albo adscribit, his versibus,

Hæc igitur qui cuncta subegerit, ex animoq;
Expulerit dictis non armis, non'ne decebit
Hunc hominẽ Diuûm numero dignarier esse?

Istis congruit Pythagoræ dogma, iuxta quod vita hominis regenda est: cuius meminit Lãdus in suo de bona valetudine eleganti

ganti opuſculo. πῆ παρέβην, τί δὲ ἔρεξα, τί μοι δέον, οὐκ ἐτελέσθη. hoc eſt, quid exceſſi? quid admiſi? quid omiſi? Ad quod alluſſiſſe videtur Poëta his carminib.

Non prius in dulcem declinant lumina ſomnum,
Omnia quàm longi reputarit acta diei:
Quæ prætergreſſus, quid geſtũ in tẽpore, quid non,
Cur iſti facto decus abſuit, aut ratio illi.
Quid mihi præteritum, cur hæc ſententia ſedit,
Quam melius mutare fuit, &c.

De temperamentorum ſingularumq; ætatum regimine. Deq; nutricis delectu.

CAP. VIII.

HOMINIS temperati ſigna potiſsima ducuntur ab eſſentiæ ratione, id eſt, ab animo & corpore. Ab animo quidem, vt medius ſit audacis & timidi, iracundi & ignaui, pręcipitis & cunctatoris, miſericordis & inuidi, callidi & hebetis, libidinoſi & inſenſati: à corpore verò ſi bonam in ſimilaribus temperaturam, & concinnam in organicis ſtructuram obtineat. Erit autem concinna ſi omnium corporis partium æqua proportio ſtructuræ coniuncta ſit. Sic, vt caput trun-

co corporis, & his vtriſque reliquæ parte
ſiue membra reſpondeant: veluti in Poly
cleti puero, ex quo artifices liniamenta ar
tis, tanquàm à regula quadam petebant, v
refert Plinius 33. nat. hiſt.

Horũ exacta ratio ſecundùm Vitruuiun
lib. 3. de architectura exiſtit, vt facies à me
to ad frontem ſummam & radices capilli
ſit decima longitudinis pars: facies autem
in tres partes æqualiter diuiſa eſt, videlice
ab imo mento ad imas nares, ab his ad fi-
nem medium ſuperciliorum. Ab hac fine
ad imas radices capilli. Faciei pares ſunt
manus palma, à carpo ad extremum me-
dium digitum (quæ & maior palmus dici-
tur) & pedis planta. Qua aliquoties repeti-
ta proceritatem qua fuit Hercules dum vi-
ueret, Pythagoras reperit, apud Plutarchum
& Aul. Gellium. Octaua altitudinis pars eſt
à mento ad ſummũ verticem. Sexta à ſum-
mo pectore ad imas radices capilli. Eſtq; mo
dus, ſpaciumq; pedis. Quarta à ſummo pe-
ctore ad ſummũ verticem. Quæ item cubiti
& pectoris menſura eſt. Reliqua quoq; mem
bra ſuos commenſus habent proportionis:
nã vt tota manus faciei æqualis eſt, ſic certis

oris

oris partibus digitorum particulæ reſpondent, vt tradit Meſsia in ſyl. varia. lect. Nempe maius pollicis os, ori hianti & aperto par exiſtit, æquatq́; ſpacium, quod ab imo mento ad proximum labium ineſt. Minus verò os, quod à ſuperiori labio naſo ſubiacet, hoc eſt μύσταξ, metitur. Os indicis maius frontis latitudini æquale eſt: duo minora naſi longitudini æquabilia ſunt. Quod à mento ad ſummum naſi interceptum interiacet, à medij longitudine digiti ſuum habet modum. Sed & vngues ſingulos eſſe menſus quartæ digitorum partis euidentiſsimũ eſt. Addit Plinius 11. nat. hiſt. quòd pollici minimus digitus menſura par, duoq́; reliqui ſibi inter quos contractos medius longiſsimè protenditur, eoq́; à pudendi effigie à nonnullis parum pudicis impudicus appellatur. Porrò moderatam hominis ſtaturam eſſe volunt, quæ ſex pedes habeat: craſsitudinem verò huius dimidium: ſumiturq́; craſsitudinis dimenſum ex zona, per pectus & dorſum ſub alis circumacta. Non placẽt Caſtalioneo, qui Aulicum pinxit, ſtaturoſi, aut gigantes, & qui proceritate ſeptem æquant cubita. Qualem fuiſſe Oreſtem narrat Herodot

rodotus lib.primo, qui inſcribitur Clio.ne
idem in ſuo Aulico commendat ſtilpone
& pygmæos, quos cum gruibus pugnare &
Homerus & Strabo affirmant. Horum qu
longiſsimi ſunt, duos & quadrantem pede
non excedunt. Sanè pumila, quam in deli
tijs Regina habet, bipedanea ſtatura tan
minor eſt, vt longitudine vix pedem cun
dimidio ſuperet. Tyrones ex proceritate
quæ ſenos etiam pedes,vel certe quinos &
duas vncias haberet, Vegetius eligit, pe
autem geometricus ſubaudiendus eſt. Qu
conſtat quatuor palmis minoribus.Minorq;
palmus quatuor digitis in tranſuerſum du-
ctis diffinitur. Sed in huiuſmodi procerita-
te fruſtrà Vegetius deſiderat longiora bra-
chia:ſiquidem obſeruatum eſt,quod etiam
Plinius teſtatur,7.nat.hiſt.hominis ſpacium
à veſtigio ad verticem, id eſſe ſparſis mani-
bus inter longiſsimos digitos. Auguſtũ ſta-
tura breuem ſcripſit Tranquillus. Attamen
fuit ille quinque pedum & dodrantis, vt
Marathrus memoriæ prodidit. Verùm ho-
mines in dies minores fieri cum Homero
credidit Plinius 7.nat. hiſt. eosq; creſcere
in longitudinem ad annos vſque ter ſepte-
nos,

nos, tum deinde ad plenitudinem: atq; in trimatu ſuo cuiq;, dimidiam eſſe menſuram ſtaturæ.

Qui igitur optima corporis temperie, compoſituraq́; exiſtit, ad conſeruationem hæc in qualitate, quantitateq́; poſtulat: in exercitationibus eas, quæ moderatæ ſunt. Quæ etiam in ſingulis corpotis partibus æqualiter adhibentur. Idq́; omni vitato exceſſu, aut ſicubi fuit erratum, errore correpto. In edendorum bibendorumq́; natura ſimiliter qualitatis & quantitatis mediocritas ſeruanda, vt nec plura nec pauciora capiat: ſic enim nihil relinquet, quod ſuperuacaneum ſit, vel deficiens. Ad eundem modum in ſomnis & vigilijs, balneis, animi actionibus, & alijs id genus, medium omnis exceſſus ſeruari debebit. Quod ſi in aliquo ſit erratum, corrigendus error eſt, per contrarij exceſſus vſurpationem.

Bilioſis & quibus mordax calor à natura eſt, adeò vt fumida gignantur excrementa, balneum ſalubre eſt, tum motus exiguus & lentus. Multus autem & celer aduerſiſsimus eſt. Itaq; iſtis non ſemel modò, verùm etiam bis in die lauari cõducet, potiſsimum æſtate.

te. Esse quoque boni succi nutrimentum oportet, in quo nihil sit acre. Apricatio in sole versari, irasci, & multum cogitare h inimica sunt. At in his, qui ad vltimum sun graciles, ac liberaliter refici postulant, ni multo plus sit quod apponitur, quàm i quod euacuatur, pristinus restitui habitu nunquam poterit.

Qui frigida & humida temperie sunt diuersam victus rationem desiderant, & va lentiores cùm animi, tùm corporis motus victumq; extenuantem. Nec læduntur si in Sole exerceantur, nec si balneo abstineant

Calidis & humidis plus laborandum est, propter corporis humiditatem: præceleri motu non vtendum propter calorem. Sed quum ex segniore victus ratione ad exercitationes se transferunt, illico fluxionũ tentantur morbis, nisi prius sint euacuati quàm exercitationes adeant. Vere morbis ex plenitudine obnoxij sunt. quare occupare eos per veris initiũ sanguinis detractione oportet, vel purgandi pharmaco sunt, non simplicis facultatis, sed quod detrahere flauam bilem, pituitam, & serosa posit. Balneumq; his non tutùm est, nisi prius inanitum corpus

pus ſit. Inanito vtile, id potiſsimum cuius in ſolio aqua vim per halitum digerendi habeat.

An his vinorum vſus abdicandus? In calidis naturis, inquit Hippocrates 6. epi. aquę potio, quies, ſomnus, ſed de naturis ſummè calidis, quæ per intemperiem tales intra ſanitatem non ſunt, dixiſſe videtur. Non de his, vt Galenus explicat 5. de t. ſ. quæ plurimum habent naturalis caloris. Quibus mediocre profectò dandum eſt vinum, hoc eſt, exiguum & dilutum: ſicut eorum temperatura mediocris quoque eſt. Ad hunc ſanè modum, quum quietem calidis naturis ſuadet Hippocrates, vehementiori motione vti vetat.

Frigidis ſiccisq; complexionibus non vinum modò, ſed pleraq; omnia, quæ ad victus rationem ſenum præſcribuntur, accommoda eſſe feruntur.

Inſuper in naturis omnibus intemperatis præceptum eſt, quòd illæ corrigendæ ſunt contraria victus ratione, dum in otio ſunt, & per multum otium: ſeruandæ verò ſimilibus, quum per negocia ſibi vacare non poſſunt, potiſsimùm quum ita fuerint aſſuetæ.

aſſuetæ. Nec aſſuetudines ipſæ tametſi pr
uæ ſint, diſpicientibus adhuc ſibi corpor
bus ſunt mutandæ. Quin nec per ſumma
ſanitatem, inquit Galenus, ſemper id te
tandum: ſed quum is, cui mutandæ ſunt,
ciuilibus negotijs maximè vacat.

Iam verò in ætatum regimine ab ip
infantia ordiri conſentaneum videtur: ſcri
bit autem Hippocrates 6. epi. γάλακτα εἶνα
ἀδελφὰ ἐπιμηνίων, id eſt, lac cognatum ſe
fraternum eſſe menſtruis: nam in vtero fœ
tus alebatur materno ſanguine. Ex quo i
mammis lac gignitur, vt ait Galenus p. d
t. ſ. ſed ambigitur, matris'ne, an nutricis la-
cte infans alendus. Extat Phauorini Philo-
ſophi apud Gellium 12. noc. Att. diſſertatio,
qua ſuaſit nobili fœminæ, vt liberos quos
peperiſſet, non nutricis, ſed ſuo ſibi lacte
aleret. Sanè vtiliſsimum cuique maternum
vt ſentit Plinius 28. nat. hiſt. modò ſana, bo-
niſq; moribus prædita parens ſit. Si verò
nutrice ſit opus, illa deligi debet iuxta in-
fantuli temperamentum, prout conſeruan-
dum eſt ſimili, vel corrigendum contrario
nutrimento. Quod autem nutrix neceſſa-
ria ſit, ſatis indicat Aetius lib. 4. præſtat, in-

quiens,

quiens, non accipere matris lac vſque ad quartum diem: imò vſque ad duos menſes, vt ſentit Auicennas 3. primi. Quorum ſententia ſi vera ſit, infanti à natura haud ſatisfactum, nutricisq; vſus neceſſarius eſt. Accedit iſtis, quod ferunt eos, qui biduo à partu maternum lac guſtauerint, coloſtratos fieri, denſato in ventriculo lacte in caſei ſpeciem. Quod mirum videtur, ſi lac in recens enixis ſit aquatius. Eſt autem coloſtra prima à partu ſpongioſa denſitas lactis: vt diffinit Plin. 28. nat. hiſtor. Nutrix tamen vitanda, ſi morbis & præcipuè grauibus ſit obnoxia, ſi moroſa cerebroſaq;, ſi vinolenta, ſi abortiuerit, ſi prægnans ſit: ne puellulus malitiam cum lacte nutricis imbibat. Nec temere creditum eſt, quòd ſicut valet ad fingendas animi corporisq; ſimilitudines vis & natura ſeminis, non ſecus ad eandem rem lactis quoque proprietates valere. Neq; in hominibus id ſolum, ſed in pecudibus etiam animaduerſum. Nam catelli robuſti atq; veloces ſed timidi fiunt, ſi ceruas aut damas, audaces contra & proterui, ſi lupam vel leænam lactent. Itaque ouilli aut caprini lactis vſu cicurantur leonculi,

pardorumq; catuli, & ferarum id genus. Addit Macrobius in Saturnalib. si ouium lacte hædi, aut caprarum agni alerentur, in his lana durior, in illis pilus mollior nasceretur. Ex quibus etiam constat, per lactis alimoniam mores nō modò brutis, verùm etiam pueris infundi. Quod poëta ostendit his senarijs.

Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus autor
Perfide, sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, hyrcanæq; admorunt vbera tygres.

Nutrix commēdatur ab Aetio loco præcitato, quæ non semel tantùm, sed iterum atque tertiò peperit, vitalem scilicet & sanum, quiq; ex nutricis lactatu succulentus, eusarcosq; sit factus. Præstabilis est Auicennæ, quæ masculum enixa est: mihi quę fœminam peperit præstantior videtur pro infantium alimonia, quorum intemperies lacte frigidiore & humidiore corrigenda est. Mammas laudat Auicennas solidas, inter duras & molles mediocres, sed Aetio displicent magna vbera, & parua, illa quia nimiū, hæc verò quòd parum lactis exhibēt. Adde quod ex magnarum suctu resimi aut subsimi infantes redduntur. Magnę item papillæ

offend

offendunt gingiuas: paruæ maxillas, quòd ægrè appræhendi possint. In lacte probantur color candidus, consistentia, quæ non plus casei, quàm seri contineat, hoc est, inter crassam & liquidam æqualis, sapor dulcis, odor gratus, ex Galeni p.de t.s. & Auicennæ 3.primi sententia. Tametsi Aristoteles 3.de natura animal. crediderit lac esse commodius lactantibus quòd liuorem contraxerit, quàm quòd candidum est. Nec omne lac candidum: constat enim ex Plinio quod & Gaudentius Merula libro memorabilium adnotauit, lac nigrum gigni ab his ouibus, quæ in Ponto campos & prata tondēt, quæ Astaces amnis irrigat. Lac post partum liquidissimum, 3.de alim. (contrariū tamen legitur lib.de dissol.cont.) ideoq; insalubre. Lac etiam iandiu enixæ in totum damnatur.3.primi: temporis enim progressu à partu magis crassescit, 3.de alim. In nutrice porrò corporis habitus nec nimium gracilis, nec admodum obesus placet Æginetæ lib.p. sed carnosus cum ceruice valida, & lato pectore. Quæ sunt de temperatæ craseos notis, 2.art.par. Paulo etiam placet ætas mediocris: ita vt minor, viginti quinq;

annos non compleuerit, grandior trigint[a] non excedat. Vnde mediocrem ętatem di[ci] cere videtur eam, quæ non longe diſtat [a] temperata, quæ puberum adoleſcentumq́[ue] eſt, vt ait Galenus com. in Polyb. de r.v. pri[u]ua. Inſuper ad nutricis præſtantiam pluri[mum] mum confert faciei elegantia. Etenim prodigioſæ formæ plerumq; emota ſunt mente: quoniam corpori conſentiat anima, v[t] animæ corpus, vt retulit Caſſius in ſui[s] Probl. & Razes in ſuis aphoriſmis. Mores poſtremò & quos habet nutrix inſitos, & quos educatione ſibi comparauit, obſeruandi ſunt. Quandoquidem lac bilioſum reddere, pituitoſumq́; poſſunt, & perinde infantuli immutare temperamentum, vt dictum iam eſt. Nam quòd alitum ab alimento mutari poſſit, ſcitè explicuit Ariſtoteles 3. de natura, & 5. de gener. animal. & Galenus 3. de cauſ. ſympt.

Regimen nutricis.

Abſtinere igitur nutrix debet ab immodicis animi affectibus, à venere etiam, à qua incidit triplex noxa: vel enim menſes prouocantur, vel lac odoris gratiam in deterius mutat, vel ſi conceptio fiat, ſanguis optimus in fœtum abſumetur, vitioſo pro

lacte

lacte relicto, vt ſcribit Galenus p.de t.ſ. Inſuper à venereis concupiſcentijs ſanguinẽ corrumpi teſtatur Moſes in ſuis aphoriſ. Eſt igitur venus reprimenda vſu lactucæ, conſeruæ nympheæ, & eſu palumborum. Idem præſtat ſi nutrix viticis ſiue agni folijs toros & cubitus ſibi ſternat. Præter hæc nutrix ante cibatum moderatis animi & corporis motionibus ſe exerceat, cibiſq; veſcatur citra ſaturitatem tempeſtiuè, ordinateq; qui facilè concoquantur, atque ſucci vitio careant. Quippe ex praui ſucci lacte cuiuſdam infantis corpus vlceribus fuiſſe refertum 3. de alim. Galenus enarrat.

Regimen infantis.

Infans recèns editus rationem victus humidam ſibi adhibere poſtulat, vt qui cæteris ætatibus temperamento ſit humidiore. Lacte idcirco pro alimonia vti debet, quoad primores dentes emiſerit. Emittit autem in ſeptem primis menſibus, teſte Herodoto lib. introd. & Ægineta lib. p. Lauanduſq; eſt balneis aquæ calentis, quò corpus molle quàm diutiſſimè ſeruatum ad plurimum augmenti perueniat. Dimotio mediocris quæ fit in cunis, vel lectulis pendentibus, aut nutricis vlnis, vociſq; modulatio dolorem le-

nit, atque somnum conciliat. Estq; illi adeo suauis, vt hoc ipso testificetur natura a musicam & exercitia puellulum esse pro pensum, vt Galenus ait p. de t. s. Itaque v paruulorum animos extimulent ad cibum nutrices solent etiã nænias occinere. Qua rum illa Pontani lepidissima censetur,

Quis puer hic? age Lisa tuas absconde papillas,
Hic puer en illas surripuisse parat.
Lisa tege, en tege Lisa tuas, tu ne improbe, tu ne
Lucioli mammas surripuisse paras?
Luciole huc propera, propera nunc candide Luci.
Ille malus properat, tu prior ante veni.
Vicisti, atq; hanc ore premas, hanc corripe dextra.
I puer hinc aliâs, i male quære alias.

Verùm puero per se moueri tum primũ ei licet, quum repere cœperit: magisq́; etiã quum ingredi. Immaturè verò cogendus non est, ne crura eius pondere vitientur. Ante lactatum parũ flere, pauxillumq́; mellis lambere, commodum putat Auicennas, ac bis in die, aut plurimum ter lac sugere: nam si alimento repleatur, somniculosior euadet, & torpidus. Venter intumescet, & vrinæ aquosiores reddentur. Tunc verò nihil exhibere oportebit, donec cibos prius

ingest

ingeſtos conſumpſerit, vt rectè conſulit Ægineta.

Noſtrates ab Antiquorum decretis variant: recens nanque natos balneo in concha tẽperato obſtetrices lauant, lotos mollibus linteis abſtergunt,faſcijsq́; deligant,ac inuoluunt: nec ſale iuxta Galeni & Auicennæ placitum inſpergunt. Sanè non adeò neceſſaria ſalis aſpergo videtur, quoniam in infantibus ac pueris denſiſſima cutis eſt. Quod & Galenus ipſe 3.ſimpl.& 3.de temp. aſſeruit. Sed potius in frequenti & nimia lactatione aberrant.tum quod præter lac, pultem ſeu edulium à Galeno damnatum p.de alim.quod ex farina triticea & lacte per ebullitionem concinnant,vel anniculis ſubinde ingerere,& propinare nutrices ſolent.

Ablactare autem pueros ante duos annos moris eſt,cui cõſuetudini Paulus etiam ſuffragatur. Abundè, vt inquit,fuerit, duobus annis lacte infantes enutrire. Inde ad cibos ſolidiores tranſgredi:primum panem mox legumina,ac carnem & ſimilia,omnia prius commanſa illorum oſculis immittere, oportet. Equidem pro commanſis edulijs

in Regalium natorum educatione, ſalubre propinare iuſsi ſorbitiones, quæ fiunt ex pane, ſimila, amylo, amygdalis, farre, ordeo, piſis, & id genus alijs, aut molle panis maceratum in iuſculis carnium, hædi, veruecis, vituli, manzaris, gallinæ. Interdum cum ala capi elixi minutatim diſſecta, aut cum pectuſculo phaſidis aſſi, vel cum poplitibus perdicis aut attagenis cõciſis. Vinum pueris, ac multo minus infantulis, ne guſtare quidem eſt vtile. Cauebamq́; ne à matutino ſomno, eoq́; longo ſurgerent ante moderatam frictionem, cui ex Galeni conſilio, oleum dulce miſcendum erat. Moderatam aio, quoniam caro nuper coacta mollis eſt, caſei modo qui recens cogitur, vt idem ait com. 2. de offic. chirur.

Dolicos ſeu ablactatos, qui tertium aut quartum annum agunt, non modò ambulatione, ſed, vt vult Galenus, & vehiculo & nauigio modicè agitare licet. Nam in infantia membra nati nondum ſunt prompta ad ambulationem, vt exarat Auicenna prima primi.

Pueri perinde atque infantes propenſi ad exhalandos, digerendosq́; corpori ſuc-

cos

cos ſunt : tùm ob habitus mollitiem , tùm propter temperamenti caliditatem, vt apud Galenũ 4.r.a.& 9 ther.ſcriptum extat. Illis igitur copioſa victus ratio debetur. Quod Hippocrates affirmans, p.aph.14 & 16.qui creſcunt, inquit, plurimum habent calorem innatum : plurimo ergo egent nutrimento, alioqui corpus abſumitur. Inſuper victus ait humidus pueris maximè confert, non tamen omnis : nam vinum pueritiæ circunciditur, quòd hauſtum humectat nimium, corpusq́; calefacit, tum halitu caput replet his, qui temperamento ſunt humido calidoq́;. Ex plurimo item cibo, nimioq́; ſomno, vt ex Varrone adnotauit Gellius 4. noct.atti.pueri impuberes, hebetiores fiunt & corpora eorum improcera, minusq́; adoleſcunt.

Sciendum autem quòd pueritia æſtatis principio optimè degit, vt tradit Galenus 3.aphor.com.19. Ex quo ſequitur quòd ſtatim à pueritia frigori aſſueſcere non confert, vt autumat Ariſtoteles 7.polit.& Galenus p.de t.ſ.aliquorum Germanorũ agreſtes mores damnat, apud quos infantuli quàm primum erant editi in lucem, demer-

gebantur in frigidam, ceu candens ferrum in frigidum humorem submergitur, vt & roboretur corpus, & periculum de vigore ipsius sumatur. Scitè tamen Aristoteles & peritè dixit, ploratus ac eius interruptiones pueris vtiles esse ad augmentum, quum sint quodammodo exercitationes corporum. Quas valentiores pueritia tolerat, quàm infantia, propter maiorem quam habent in membris firmitudinem, ita vt septennes equitare concedat Galenus.

Hoc etiam ætatis animum finxisse aptissimum est: etenim si per hebdomadas vt placet Aristoteli præallato loco, diuidenda sit disciplinæ ratio, ætas disciplinis idonea septēnis erit. Primùm igitur à turpibus prohibendi pueri: ea enim, vt inquit Aristoteles, diligimus natura, quæ prius nobis occurrerunt, & probis consuetudinibus instituendi, quæ morum ciuilitatem, & animo modestiam pariant. Nam quæ in pueritia discimus, vt ait Plato in Timæo, diutius, firmiusq; meminisse solemus. Hinc illud Horatij,

Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem
Testa diu.

Ephebia

Ephebia & tota puberũ adoleſcentumq́; ætas ſecundùm Galenum com.in Polyb.de rat.vict priuat.optimo temperamento con ſiſtit. Quocirca vere optime degit, 3.aph. com.19.& victum exigit tẽperamento medium, ſi ab ætate & conſuetudine ſimilium adhibendi indicatio ſumenda ſit,vt cenſuit Galenus p.aphor.com.16. Ephebiæ quoq; vt optimo corporis ſtatui, ex omni ſalubriũ cauſarum genere,adhibenda eſt mediocritas. Itaque puberes vt natura ſunt robuſti, pluribus aſſueſcendos eſſe laboribus declarat,modò in his non fiat exceſſus,per quem intempeſtiua duritie corporis inhibeatur auctio. Qua ex re, his gelidæ lauacrum vetitum eſt. Synephebos moralis philoſophiæ non eſſe conſentaneos auditores,opinatur Ariſtoteles p.ethico.ſed Plato hos ad militiam, & vitæ officia inſtruere, & præparare videtur 7.de legib.& Paulus artibus liberalibus ac mechanicis, exercitijsq́; pluribus incumbere Adoleſcentes iubet, vt animo & corpore laborantes à libidinis impetu coarceantur. Simplicius ſuper ethica Ariſtotelis iuuentutem, quæ philoſophiæ addicitur, eam, inquit, à moribus auſpicari

oportet,

oportet, quum frustra scientię naturalis au
diuinæ meditationem tenemus, nisi priu
cupiditates animi abijciamus.

Iuuenes vel similibus seruare oportet, 3
art. par. vel corrigere, & in meliorem tem-
periem mutare contrarijs causis. Quæ par
interuallo in vtraque oppositione à medic
in vtranque partem secedant, p. de alim.
Vnde his hyems maximè confert, 3. aphor.
Vinumq; his administrandum, quia hume-
ctat & nutrit quicquid modicè siccatũ est,
tum bilis amaræ acrimoniã mitigat & fran-
git, perq; sudores & vrinas euacuat. Sed
parcè sumendum, quoniam ad iram & libi-
dinem facit præcipites, & partem animi ra-
tionalem hebetem turbidamq; reddit, vt
scribit Galenus. Aetatum hæc sola nuptijs
congruere videtur, ex Hesiodi sententia.
Seniorum enim fœtus, ceu adolescentium
imperfecti sunt, & corporibus & intelligen-
tijs, 7. politic. At iuuenes propter animi &
corporis robur idonei etiam sunt ad geren-
da omnia opera, quæ pertinent ad rem pu-
blicam. Siue ea regatur à monarchia, siue
democratia, id est, populi imperio, in quo
continetur oligarchia, hoc est, principatus
paucor

paucorum : & aristocratia, id est, optimatum, nobilium'ue administratio. In quibus vtrunque magistratum & satrapas intelligere licet. Multitudinis quoque partes florentes probantur, vt agricolæ, artifices, negotiatores, mercenarij. 6. polit. Probantur etiam florenti ætate vtiles in militia, & ad bellum Oribasio 5. aphor. com. 10. vt pote, equites, pedites, milites expediti, impediti, leuis vel grauis armaturæ, & nautica turba.

Nec à rebus gerendis omnis senectus auocat, si consilio, autoritate, & sententia, res magnæ gerantur, hoc est, non viribus neruorum, sed ingenij. Nam quum senectę tres sint partes, viridis scilicet, adulta & pręceps. In priori adhuc obire etiam ciuilia negotia possunt. Porrò quum omnis senectus sicca frigidaq́; sit, 2. de temp. gerocomice quę senum sanitati prospicit, commemoratam affectionem emendat per causas salubres quæ humectãt, & calsaciũt. Quantum scilicet humectare & calfacere senum corporis solidas partes decet. Sunt autem moderatus motus, qui per frictiones, gestationes, ambulationes, & balneas dulcis aquæ calidæ efficitur. Item cibus, potus, somnus.

mnus. Frictio matutina cum pinguitudine senibus vtilissima, quòd lassitudinis affectus sanare possit, & imbecillam distributionis vim excitare: eoq; atrophontas carne replere solet. hac crebra & exigua vtendum, vbi imbecillæ vires sunt: rara multaq;, vbi validæ. A frictione exercitium competit. Cuius formæ vtiles à tribus intelliguntur, videlicet, à totius corporis affectu, consuetudine, & vitijs quæ infestant. Etenim optimi status corpus in senecta, ad omnes mediocres labores idoneum est. Qui verò partes habent parum rite ab ortu naturæ conditas, illas exercitando imbecillas, potiùs quàm firmas reddent. Nisi moderatos motus, exercitationes nominare placeat. Quæ consueta sunt, non laxant, & delectant. Insueta contrà tum displicent, tum lassant. Proinde consuetis laboribus etiam si modicè noxijs senes sunt exercendi, eorum vehementia remissa. Quibus caput infirmum est, his quæ per crura geruntur exercitia vtilia sunt: sicut è conuerso qui imbecillis sunt cruribus, hi superioribus partibus exercitari iuuantur. Quæ circa vesicam & renes sunt imbecilla, superiorum etiam partium

exercitijs habent leuamen. Venter, iecur, lien ſicut ſunt in medio ſuperiorũ, inferiorumq́;, ita ſe habent ad exercitationes. Denique non exercitari imbecillas partes ſolis ſenibus conſulit Galenus 5. de t. ſ. Ex cæteris, inquit, quanto quiſque remotior à ſenio fuerit, tanto illi magis exercitanda pars infirma erit. Ad hunc etiam modum partibus infirmis, quo tempore laborant, frictio non conuenit: vbi ſanæ ſunt, conuenit: vel magis quàm alijs, & potiſsimũ ſicca. Quinetiam eos, qui certa periodo redeunt dolores, frictio declinat, ſi medio tempore, præcipueq́; ſi duas aut tres horas ante acceſsionem adhibita ſit, firmantur enim hæ partes, & conſuetas fluxiones minus admittunt, non in ſenibus modò, ſed in omni ætate.

Cibus & potus ſenibus erit ſalutaris, ſi celeriter & tutò corpus alant, 3. ar. p. Celeriter quidem, ne ſi tardiùs quod exhibetur alat, vires deficiant. Tutò verò, quia non omnem cibum & potum caloris imbecillitas conficere poteſt. Quare commendant cibos humidos, qui facilè concoquantur, vt lactis cum melle, vel mica panis, vel cum thymi

thymi cacuminibus coctis sorbitiones. R
liquosq; quicunque humectare & calface
natura possunt, modò crassi succi non sin
nec excrementosi. Quo fit, vt salita omn
senibus meliora recentibus esse, affirm
Galenus. Vinum commodum est ætate m
dium, desecatũ ac lucidum, siue id albun
siue flauum sit, odore & gustu iucundun
A cibatione occasio somni opportunissim
iudicatur, si creditur Aeginetæ Paulo. hin
illud poetæ,

Vt lauit, sumpsitq; cibum, det membra sopor

In ambiente scilicet calido. quonian
æstas senibus vtilissima existit, 3. aph. com
ment. 19.

Cæterùm senes, quia innati caloris pau
xillum habent, ex Hippocratis sententia p
aphor. 13. & 14. Pituitosis in ventre, & in ve
nis serosis excrementis abundant: quam
obrem necessarium erit, quotidie vrina
mouere, non diureticis, sed apio, melle, &
vinis, videlicet, œnomelite cum petroseli-
no: cuius etiam vsus in senibus renum cal-
culum arcere potest. Itaque aluum soluer
iubet Galenus, si non quotidie, saltem alter-
nis diebus: non per aloetica, quia resiccãt,

sed

ſed oleo ante cibum abſorpto, aut oleribus ex oleo & garo, vel prunis damaſcenis in mulſo elixis, aut caricis, aut per mercurialis, marinæ braſsicæ, cnici'ue in ptiſana decoctum, vel per terebinthinam, quæ nõ ſolùm aluum ſoluere citra noxam poteſt, ſed etiam, vt inſit Galenus, viſcera omnia abſtergere. Conſtat itaque quod his variè vti expediet, quando corpus non afficitur à re conſueta, vt loquitur Auicennas quarta primi.

Qui autem in præcipiti ſenecta ſunt decrepiti, longam inediam minus tolerare quàm reliqui ſenes poſſunt: his enim accidit tale quiddam, quale lucernis pene extinctis, quæ continuam olei ſuffectionem exigunt. Multum verò & ſubitum ſimul, nequeunt ſuſtinere. Ob id ſæpius ac paucum exhibere oportet alimentum, vt Galenus docet p.aphor.com.13. Ad hanc normam Antiochus octagenarius ſe ter die cibare, ſolitus erat. Et parẽs meus qui centeſimum ætatis annum non modò attigit, verùm etiã exceſsit, quater, præſertim æſtiuo tempore, in quo magna ex parte meridiabatur. Ientaculum erat vt plurimũ ouum ſorbile,

bile, cum pauxillo panis & vini. In merenda comesse solebat aliquot vuæ passæ acinos, aut offellam panis vino madidam, saccharo cum cinamomo conspersam, vel panis martij ex amygdalis, saccharo & strobilis, cum latice rosarum confecti bucellam. In prandio & cœna salubribus epulis moderatè vtebatur. Aluum laxabat prunis damascenis in aqua cum saccharo elixatis, prima mensa sumptis, vel holerum iusculis cum multo oliuo haustis, aut electario ex siliquæ Aegyptiæ atramento, manna cnici semine, cum melle rosato & passarum caricarumq; decocto composito, & cinamomo consperso: interdum molli clysmate. Serosa facilè expurgabat vini albi potu, & esu apij satiui, critami, nasturcij, similiumq;. Ante cibationem consuetis exercitabatur laboribus pedes aut eques: nam gestatum in sella, aut lectica non tolerabat. Domum reuersus idoneis horis, legebat citra conspicilla, scribebatq;, aut dictabat. A prandio & cœna domesticis de rebus cum vxore parente mea, & famulis disserebat. Aliquando cum amicis & vicinis, quos asiduè habebat conuiuas, latrunculis solebat, tarochis'ue

chis'ue ludere, aut tablissare. Ad hunc modum cum animi tranquillitate, sensuum integritate, ingenio vegeto, & non sine corporis robore, vixit charus principibus, & plebeis, vsque ad extremum ætatis diem, in quo sedens in sella citra dolorem & querimoniam obijt morte naturali. Talis enim mors contingere homini solet, qui diutius in senecta perseuerat, & qui sit, vt Græci dicunt νύμφαις ἰσῆλιξ, id est, nymphis æquæuus. Itaq; eum calorem, qui genuit corpora, nos interficere in præcipiti senecta testatur Hippocrates in epid. Inde illud ænygma,

Qui mecum oritur, mecum moritur:
Qui me perimet, me viuificat.

Verùm si senium detineri potest ne citò ingruat, vt sentit Galenus lib. de marcore, idq; humectante adhibita victus ratione, siq; liceat senectutis tabem plurimum remorari, quod munus ad gerocomicem spectat: forsan referri inter ἀδύνατα non debet, quòd senium euitari ac sanari potest: nam quòd tolli non potest, pari ratione nec minui poßibile est: atqui senectus remoratur & arcetur: ergo minuitur. Nec defuit

Philippus tempore Galeni philoſophus nobilis, qui librum edidit, quo docebat, qua quis poſſet ratione ſeruari ſenij expers. Ferũt Hiſpani in Bona, quæ occidentis eſt inſula, longo tractu vltra Hiſpaniolam, fontes eſſe, quorum hauſtu reiuueneſcant ſenes. In Hybernia eſt inſula vitę, vt memorię prodidit Vitalis à Furno Cardinalis, quæ nullũ animal venenoſum admittit, & iuuentutem quàm diutiſsimè conſeruat, & ad quamplurimam ætatem ſenectutem perennat. Id etiam certò conſtat quòd ante diluuiũ homines fuere adeò polychronij, longæuiq́;.

An quòd per diluuium vitiata pleraque omnia ſunt, quum anteà ſalubrius eſſet cœlum, alimenta præſtantiora, ratioq́; victus moderata magis. Vnde conſentaneum eſt, tunc homines naſci cum laudabili temperamento, & conſequenter cum optima corporis conformatione: eosq́; meliora ingenia habuiſſe, & natura eruditos fuiſſe, ſicq́; maximas ac præcipuas rerum phyſicalium dotes, atque proprietates nouiſſe, ex quibus in immẽſum produci vita poterat. Nam memoriæ proditum eſt Apollonium Tyaneum annulorum beneficio ſupra centum

&

& triginta annos ſanum ſemper vixiſſe, tametſi ille à diluuio poſt multos annos fuerit natus.

Equidem opinor vitæ fœlicitatem non eſſe ponendam in diuitijs & opulentia, nec in aulicis aut militia, nec in gloria, agricultura, aut ſacerdotum vita, nec in bonis artibus aut ſcientia, neque in voluptate aut indolentia, vt ſcitè Facius commoſtrat in ſuo de vitæ fœlicitate dialogo: ſed in vita ſana, & longa, quæ propius accedit, viamq́; ſtruit atque præparat, ad illam immortalitatem, qua fœlices Chriſtianorum animæ in illis beatis ſedibus perpetuò fruuntur. Rectè igitur Satyricus ait,

Orandum eſt vt ſit mens ſana in corpore ſano.

Eſt enim, vt inquit Menander,

Εὐχῆς δικαίας οὐκ ἀνήκοος θεός. id eſt,

Precis iuſtæ exauditor Deus.

Porrò vitam producunt viperæ ſerpentumq; carnis eſus & vſus, vt tradit Auicennas. vſus quoq; ambroſiæ herbæ, vitam producere creditur, nec ratione caret quòd ex proprietate fit, Card. & quæ hominis temperamento ſimilia ſunt, veluti butyrum ſecundum Iſaac. oleum Auer. oleum de Keiri

confert habentibus complexionem æqualem, Serap. oua Isaac. Radicis dulcis substantia substantiæ nostri corporis propinqua est, eiq; valde assimilis, Serap. post Galenum. Item quæ temperiem dyscratam emendant, quæ vires, quæ corpus & membra roborant, quæ etiam sanitatem & iuuentutem conseruant, prolixam vitam efficiunt. Carnes ericij terrestris siccatæ & potæ conferunt malam habentibus complexionem & corruptam, Serap. Gallinæ pullorumq; gallinaceorum iuscculum potũ dyscrasias emẽdat, Dio. Gal. Serap. Auer. Chymos æquat ius præfatum, lac etiam potum idem præstat, Serap. & Auic. Serpentum carnes vires roborant, Auic. Aqua frigida naturales virtutes omnes in operationibus suis fortificat, quando sunt cum æqualitate, Auic. Ficus siccæ, & lac potũ ad idem pollent, Plinius. Vinum auget calorem naturalem, Alman. vitalem, naturalem & animalem, Isaac. Muscatum Auic. filix confortat virtutem, Serap. xyloaloes, Auer. Confectio de alleis, Auic. Corpus & membra fortescunt vsu sequentium, de cibis est panis similacius, Aphrodis. caro anatis; Serap.

Carnes, Auic. capita animalium. Alm. Caro struthiocameli si in ventriculo cõcoquatur, Auicennas oua. Isaac. oleum oliuarum, Auicen. vinum, Aphrod. & Plin. vua passa Auic. ficus, Plin. cum zinzibere & pipere sumptę, Gal. Granata acetosa, Isaac. Citonia platea, pyra cocta, Plin. Castanea & piper, Auic. Strobili, Serap. Milium, Isaac. Portulaca sumpta reddit debilibus fortitudinem, Serap. sumac. Gal. & Serap. Mẽta, Serap. Cinamomum, Auer. Casſialignea, Auic. Charyophyli, Auer. Crocus, Isac. Macis & xyloaloes Auer. Calamus aromaticus, & cardamomũ maius, Serap. Gallia moschata, Auer. Mel & saccharum rosatum, Mes. Myrobolani, idem.

De simplicibus absinthium, Mes. Adianthum album, Auer. Rosa & melilotũ, rubia, glandes, & licium, styrax, & terra sigillata, Auic. Aloe, stæchas, scilla, & scillinum acetum, Mes. Acacia & balaustia, platea, galla, mastichæ, memithæ libanum, ladanũ, pæonia, hypocystidos, cuscute, cocleæ crudæ tritæ, Serap. Myrtus Alm. Oleum de lilio, rosatum, & de maum, Auicen. Rhabarbarum, Auer. Rheuponticum, platea, pauxillum li-

bani meliorem reddit ſanitatem, Ser.

De compoſitionibus, diambra & aromaticum roſatum deſcriptione Grabiel, Meſ. Aſmidarium, Auicennæ. Electarium de artemiſia, Aliabb. Roſata nouella, potio moſchata & ſtomatichum frigidum, Nicol. Theodoricum, Aliab. Theriace totum corpus incorruptum ſeruat, Auicennas.

Sanitatem iuuentutemq́; conſeruant ſyrupus de abſinthio, Serap. Acetum ſcillinũ, Meſ. Sanguis anatis cum vino ſumptus ſanitatem, robur, & bonam habitudinẽ præſtat, ſi credimus Kirano. Aſsiduus cepæ vſus, Plin. Si quis quotidie maluarum ſuccum ſorbeat, omnibus morbis cariturum Plinius tradit. Myrobolani Kebulæ conditæ, ſumptæ iuuentutem tuentur, Meſ. Satuřegia in cibis ſumpta corpus incolume conſeruat, Dio. & Serap. Idem præſtat ſal ſacerdotale, Nicol. Confectio Alharif prima & ſecunda vtentem in iuuentute conſeruat, Meſ. Idem præſtat lętificans eiuſdem, in capite de mania, & Kabit & donum dei, & electarium regum, Auic. Electarium Cabadi regis Aliabb. Syrupus Democriti apud eundem, à morbis omnibus vtentẽ eo conſeruat.

ſeruat. Huc etiam referunt Theodoricum magnũ, Aliabb. Theriacen, Serap. Triphera ſaracenia, Meſ. Triphera Iohannitij, quæ apud eundẽ cap. de fœtore oris ſcripta eſt. Item trochiſci de ſtella Auic. qui non permittunt vitam recedere. Electarium ex ſucco ſcillæ cum melle concinnatum, & ſumptum conſeruat iuuentutem. Meſ.

De purgantibus aloe: qui ea aſsiduè vtitur non videt in corpore ſuo, & ſenſuum inſtrumentis ægritudinem, quæ ſanabilis non ſit. Meſ. Sena conſeruat vtentem ea in iuuentute, & generat gaudium, Meſ. ablato ſcilicet humore, ſine cauſa externa triſtante. Elleborus item niger quando & cui conuenit datus, temperamentum facit melius: ob id ipſum mores quoque probatiores reddit, & corpus incolume ac velut iuuenile efficit, Meſ. autoritate Hippocratis. Catapotitia optica maiora corpus ſanum conſeruant, & minora idem pollent, Meſ.

Sunt etiam quæ ad ætatis longinquitatẽ faciunt periapta. Nam lapis heliotropia herbæ ſui nominis ſucco illitus, & geſtatus, longæ vitæ hominem & incolumẽ reddit, Albertus. Lapis lazuli corroborat, eius no-

xas aufert, animum exhilarat, corpus flor
dum diu tuetur, vitam reddit beatam, Me
Chalcedonius lapis collo appẽsus vires na
turales fortificat, Alber. Idem pollet Austu
ris cor gestatum, Kirano teste. Agates lapi
creticus, Albert. Hyacinthus & sapphirus
Albert. Amuletum ex phoca, Kirani: quo
arcet non modò morbos, sed etiam infor
tunium.

Consistentibus vtilia sunt lac, epithymu
& confectio de alleis, Auic. quæ vtentem
conuertit ad formam adolescentiæ. In cu
ius vigore corpus seruat Triphera Iohanni
tij superiùs commemorata.

At senibus conferunt ambra Serap. &
Auer. feniculus, Macer. ficus, Plin. Lac cum
melle, Auic. Mel, Gal. Mulsum, Plin. Myro-
bolani Kebulæ, Auicen. hasce, Mes. Epithy-
mum, Serap. Cartamum, Auer. Sambucus,
Auic. Sarcacolla, Mes. Laser, Plin. Pharma-
cum de caricis, Galeni. Candican confe-
ctio, Serap. Caquebinegum, Aliabb. Medi-
camen eiusdem cap. de memoria læsa apud
Mes. Medicamen gloriosum, Serap. Mithri-
datium, Idem.

Infantibus conferunt butyrum solum &
cum

cum melle datum, Plin. Suffitus ex ariſtolochia infantes conualeſcere, & hilares permanere facit, Macer. Fumigatio ex artemiſia omnes incurſiones auertit, infantemq́; reddit hilariorem, Apul. & Syluaticus. Suffimentum ex filice herba infantem languidum conualeſcere facit, Idem. Infantes hilariores facit, & ab improbis tuetur ſuffitus ex tanaceto, Brunfelſius. Aurum adalligatum vtiliſsimum eſt. Similiter & coralli de collo ſuſpenſi, Plin. Nam geſtantium animos lætificant, atræ bili aduerſantes, arcẽtq́; effaſcinationes & epilepſiam, Braſauolus. Electrum flauum pueris pro amuleto appenditur, contra incantationes, dyſuriam, & febrem, medetur & hoc modo colli doloribus, Io. Agricola. Pueris citiùs ambulare facit braſsica ſatiua in cibo eis propinata, Serap. & ſuſuf de ſcilla aſſata, Auicennæ.

Ad timorem infantium & puerorum & phantaſmata pueri quum nuper ex vtero prodierint, percuſsi conuerſione mutationeq́; circunfuſi aëris compaueſcunt. Eorum quoq; ſomnia terrifica fiunt ex cibi in ventriculo corruptione, & quando vitioſi humores grauant & mordent ventriculum,

aut

aut eius os,3.aphor.com.25.Igitur ſi non re
ſimiles ſed contrariæ remedio cõtrarijs eſſ
debeãt,aër in cubiculo vbi mulier parturi
ad temperiẽ reducendus eſt, ſucciq; acre
atque cibi in ventre corrupti deturband
ſunt eclegmate, quod fit ex ſaccharo albi
ſimo, & oleo ſiſamino, aut amygdalarum
Malos enim humores à ventriculo & inte
ſtinis abſtergit,teſte Nicolo.

De amuletis portatu vtilia ſunt, lepori
dens & pellis, Plin. lib.23. aſinina pellis, 28
canis fœminæ,vel delphini dẽs,33.Fimus le
poris alligatus,28.Dens lupi adligatus infan
tiũ pauores prohibet, dentientiq; morbos
quod & pellis lupina præſtat, lib.28.c.16.
Oculus dexter vrſi ſiccatus & appẽſus timo
rem arcet,Razis.Lapis lazuli ſuſpenſus abi-
git pauorem,Serap. Idem pollet Marchaſi-
ta,Auicen.Lapis echites incolumes pueros
dat viuere,atque puellas. Lapis melochites
infantum curam protegit, & abigit quod-
cunque ſiniſtrum,Lapidarius & Albert.

Sunt qui annulos phyſicos, gemmas, &
reliqua id genus amuleta negligenda cen-
ſeant: quoniam fortaſſe abditæ deliteſcen-
teſq; cauſæ, quas iſti ignorant, his in rebus
habent

habentur, quæ noſci tantùm experimento potuerunt. Proinde ab inexpertis, his non creditur. At conſultiſsimi vniuerſæ de natura diſciplinæ, mirabiles in depenſis facultates agnouerunt, ad varios pręter naturam affectus arcendos & perſanandos, longè ſaluberrimas. Sic Galenus iaſpidem, pęoniæq; radicem appendere iuſsit, vt Trallianum, Aetium, Paulum & reliquos Græcos cum Arabibus & Pœnis prætercam: infinitosq; ſileam recentiores philoſophos medicosq; magni nominis doctiſsimos, & longo vſu ſpectatiſsimos. Ipſe tamē ſentio, quod contemptus deſpectusq; iſtis duntaxat periaptis debetur, in quibus ſunt ſuperſtitiones, anilia delyramenta, & magicæ vanitates obſeruatæ. Vnde ſcitè hoc ſenario conſulit Ouidius,

Deme veneficijs carminibusq; fidem.

At ſecus ſentire videtur Manlius primo Aſtron. his verſibus,

Linguas dixere volucrum
Conſultare fibras, & rumpere vocibus angues,
Sollicitare vmbras, imumq; Acheronta mouere
In noctemq; dies, in lucem vertere noctes
Omnia conando docilis ſolertia vicit.

Cui

Cui suffragatur Vergilius his senarijs Bucol.

Carmina vel coelo possunt deducere Lunam,
Carminibus Circe socios mutauit Vlyßis,
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Equidem in alosi febrium scripsimus, n valere aliquid verba, aut incantamenta ca minum, ratione accidentalis formę, quæ c uersa characterum in proferendo aut scr bendo configuratio est. Neq; ratione sign ficati, quod præcipua verborũ forma existi

De medicina cosmetica, & commotica, in quibus etiam de corpulentia & gracilitate tractatur. CAP. IX

COSMETICAM, id est, exor natoriam medicinæ partem est testis est Galenus primo de cõp medic. κτ̀ τόπ. Atque huius est vt quicquid secundùm naturã est, id omn in corpore custodiat. Ad quod consequitu naturalis etiam pulchritudo, quæ in veget colore, carnis moderata copia, ac membro rum congrua coagmentatione consistit, vt idem explanat lib. ad Thrasybulum. Itaque pulchritudo ex pluriũ cõcinnitate cooriens

gratia

gratia à Plautino Platonico Ammonij di-
scipulo definitur, lib. de pulchritud. siue pul
chritudo incorporea intelligatur ex virtu-
tum splendore, siue corporea, ex sonorum
modulata iucunditate, aut ex moderata
corporis temperatura atq; symmetria. Hãc
postremam Aristoteles primo rhetoricorũ
aliam in alia ætate statuit: diffiniuitq; po-
tius ab actione partium citra noxam ad vi-
tam necessaria, quàm ab affectus iucundi-
tate, præsertim in senibus. Quanquam Ar-
chelai Regis iudicio.
τῶν γὰρ καλῶν καὶ τὸ μετόπωρον καλόν ἐστι, id est,
Pulchrorum etiam autumnus pulcher est.
Cur autẽ pulchritudo mirè afficiat vnum
quenque? An quod pulchrum, vt Cælius
ratiocinatur cognatũ animæ est: ideo ama-
bile, & consequenter appetibile. Appetibi-
le verò semper bonum aut boni speciem
præstat. An est potius quòd pulchrum &
bonum eadem voce significatur Hebraicè,
nempe tou. Vnde apparet quòd neque bo-
nitas à vera pulchritudine, neq; hæc à bo-
nitate seiungitur. Quod adnotauit Steu-
chus. Inde Periander, ἐπαίνει τὰ καλά, id est,
lauda pulchra. Menander, ὡς ἡδὺ κάλλος
ὅταν

ὅταν ἔχει νοῦν σώφρονα, id eſt, Quàm ſuai[...] eſt pulchritudo, quando habet mentem ſ[...] pientem. Nec temere vulgus ex verè fo[...] moſi occurſu bonum omen ſumit, & è d[...] uerſo turpis occurſum inauſpicatum cen[...] ſet. Itaq; turpis ſemper apud Saluſtium pr[...] crudeli ponitur. Illud quoque ad pulchritu[...] dinem ſed vanam pertinere videtur ſcri[...] ptum à Platone & Plutarcho, quòd niue[...] ſpectabiles candore, vt deorum venera[...] bantur filios: nigredine quadam ſuffuſos vt viriles. Grypos regios opinabantur. Si[...] mos gratioſos appellabãt. At pallentes ſiu[...] μελιχρὺς ſalutabant & oſculabantur.

Verùm commoticam, hoc eſt, fucato[...] riam à medicinæ partibus ſuſtulit Galenus quoniam circa inane anxia exiſtit, vt qua[...] adulterinam ſiue aſcititiam inducere pul-chritudinem ſatagit. Quæ in corporis or-natu nihil differt ab hiſtrionum oſtentatio-ne, nec minùs indecens eſt, quàm fictio in moribus, vt Xenophon in œconomico proſequitur latiùs, Plato in Gorgia, & Ari-ſtotel. primo œconomicorum. Attamẽ Cy-rus apud Xenophontem 8. Cyropædiæ ſa-pientiſsimus monarcha, elegit ſtolam Me-dicam.

dicam. Hæc enim visa est ei occultare, si quis defectum aliquem haberet in corpore, eaq; indutos & pulcherrimos & maximos ostendere. Familiaribus etiam sinebat, vt oculos suppingerent coloribus, quo pulchrioribus quàm sunt, oculis esse viderentur, & illitionibus fricarentur, vt melius viderentur colorati, quàm natura essent.

Equidē haud vitiosum esse arbitror commotica vti, & tum maximè quum dedecora pudicarum virginum, aut matronarum formam dehonestant. Vt omittam Medicos quandoque quasi coactos esse Reginarum fœminarum, heroinarumq; votis satisfacere: quibus, vt Galenus, inquit, negare non licet. Nos igitur de his strictim tractabimus, orsi primùm à forma, quæ virum neglecta decet: qua de sic canit Ouidius,

Munditiæ placeant, fuscentur corpora campo:
Sit bene conueniens & sine labe toga.
Lingua neq; rigeat, careant rubigine dentes,
Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet,
Nec malè deformet rigidos tonsura capillos,
Sit coma, sit docta barba resecta manu.
Et nihil emineant & sint sine sordibus vngues
In quæ caua nullus stet tibi nare pilus,

Nec malè odorati ſit triſtis anhelitus oris,
Nec lædet nares virq́; paterq́; gregis.
Cætera laſciuæ faciant concede puellæ,
Et ſi quæ malum quærat habere virum.

Ab his operæpretium videtur, vt de corpulentia augenda & minuēda agamus : deinde in remedijs quæ pilorum cutisq́; vitia emendant totum negotium tranſigemus.

Craſſities & gracilitas aliquando totius corporis, vel ſingularis cuiuſdã partis morbus eſt, lib. de differ. m. & 14. ther. Interdum verò non morboſam diſpoſitionem ſed lapſam ab optima ſanitate ſequuntur. Quippe vt calidior ſicciorq́; temperatura gracile corpus, ita contraria obeſum reddere ſolet. Quod ex notis ſane craſeos liquet, 2. ar. par. Porrò obeſitas ſi nullam inferat grauitatem, non admodùm culpanda, vt ſentit Auicennas 7. quarti. Quoniam in humiditate vita exiſtit, vt dixit Ariſtoteles lib. de long. & breui. vitæ. Eſt tamen vbi polyſarcia, bonusq́; corporis habitus exercitatorum pauenda affert pericula, quæ explanantur p. aphor. com. 3. Quemadmodum enim gracilitatem externis iniurijs conſtat eſſe obnoxiam, ſic craſsitudinem his, quæ

interna ab ipſo corpore proueniunt, 2.de t.ſ. Obeſis igitur & polyſarcis quæ temperamentum ſiccius, eoq́; gracilius corpus faciunt, inducere oportet. Veluti ſunt apricari multum & frequenter, & valida in tempore calido & ſicco exercitia: Frictio ante cibatum ex ſale & nitro multa & non aſpera: Thermæ ſalſæ ac nitroſæ, laconicum, animi ſollicitudines & curæ: Victus parùm nutriens, vel tenuis & extenuãs, extenuantiaq́; medicamenta: Somnus quoque ieiunos emaciat, 6.epi. Præterea quia craſſities ſuperfluaq́; corporis incremẽta ab vtili materiæ abundantia virtuteq́; valida fiunt, lib. de ca.morb. contrarijs cauſis ſunt corrigenda: idcirco obeſis minuenda concoctio, ſiue digeſtio eſt, augenda verò corporis exhalatio. Concoctio autem minuetur, aſſidua ventris deiectione: cui aſſuefacta nutrimenti inſtrumenta, quæcunq; continebunt, ea ſtatim peſſum impellent. Corporis verò augebitur exhalatio celeri exercitio, cuius generis curſus eſt: vnguentis itẽ quæ euaporandi vim habẽt fricando, quàm plurimum molli frictione, quæ laxum corpus efficiat. Hoc modo perpinguem Galenus

paruo tempore ad mediocritatem carnis reduxit, celeri primùm cursu vti cogens, dein sudorem linteo vel molli admodum, vel admodũ aspero detergere. Ab his acopis largissimè perfricare fecit, & post frictionem ad balneum perduxit: à quo non protinus cibum dedit, sed quiescere interim iussum, aut etiam consuetum aliquod munus obire, rursus ad balneum secundò egit. Posteà ciborum multitudo, qui parum nutriunt apposita fuit, eo consilio vt saturarent, sed exiguum nutrimentum in totum corpus submitterent.

In summa extenuant corpus autore Celso lib. primo, aqua calida, si quis in eam descendat, magisq; si salsa est. Inurens sol, & omnis calor, cura, vigilia, somnus nimium vel breuis vel longus. Lectus per æstatem terra, hyeme durum cubile, cursus, multa deambulatio, omnisq; vehemens exercitatio, vomitus, deiectio, acidæ res & austeræ, & semel die sumptæ epulæ, & vini non perfrigidi ieiuno potio, in consuetudinem adducta. Addit Plinius 11. natur. histor. siccis & aridis frigidisq; ac siti corpora minui.

Præterea pingues macri redduntur vsu

laccæ, ſerapio, vſu aloes, Galenus & Paul. vſu coluteæ, Theophraſtus. quæ eſt ſena Ruellio. Vernicis drachma ex aqua, vel oxy mellite quotidie pota emaciat, Varig. Ad idem pollet muſtum granatorum cum oxymellite potum. Fortius eſt acetum cum pipere hauſtum. Herbarius propinat quinq; vel ſex diebus, vini in quo auellanarum nucamenta incocta ſint, vncias tres. Emaciant etiam ſarcocollæ grana tria quotidie ſumpta. Monta. Et puluis Capellæ, qui recipit ſeculæ drach. ij. cinamomi drach. j. zinziberis drach. j. ſacchari drach. iij. doſis cochlear paruum omni die. Licebit etiam vti chirurgia: nam Plinius refert xj. nat. hiſt. cuidam conſularis viri filio, detractos adipes, leuatumq; corpus immobili onere.

Gracilitas ex calida & ſicca dyſcraſia ortum habens, huius immutatione per alterationem emendatur: nempe ratione victus infrigidante, atque humectante. In qua ſubauditur exercitatio non acuta & valida, ſed tarda, mollisq;. Nonnullis etiam quibus ſcilicet acre, mordax & calidum eſt, quod exhalat, exercitium inutile exiſtit, ſed abun de his ſatisfaciunt inambulatio, balneum,

& mollis ex oleo frictio. Istosq; à cibo balneum iuuat, modò in dextra pręcordiorum parte dolorem aliquem aut grauitatem aut tensionem non sentiant. Ex huiusmodi victus ratione incredibile est, inquit Galenus quàm obesi quidam eorum sunt redditi.

Ad hunc quoq; modum corrigitur, quæ ob totius corporis siccam & frigidam intemperiem fit macies, à contraria videlicet victus ratione, vt cibo humido calidoq;, & vini calidioris potu, recrementorum, quæ quotidie ex his procreantur, inanitione, somno pleniore, exercitijs mediocribus, veneris omnimoda abstinentia, & picatione.

Quæ verò gracilitas propter digerentis in corpus, vel nutrientis, vel etiam ambarum facultatum naturalem imbecillitatem oritur, hunc emendationis scopum habet, bonum scilicet sanguinem in corporis molem attrahere: nutricem vim firmare, & ne quod attractum est, exhalet, prospicere. Sanguis autem & alimentum in corpus distribuitur, nutriendiq; vis firmatur, excitato in carnibus calore. Calor verò excitabitur exercitio mediocri, & balneo temperato. Etiam si ante balneũ manu nec admodum

molli, nec rursus aspera corpus perfricetur, quoad ruborem contrahat. Dein frictione non multa cutem cogens densam eam, duramq; efficere iubeas. Picatio quoque distribuendo in corpus alimento, & nutritioni maximè conducit. Denique qui attractus in carnes sanguis est, non exhalabit, si oleo corpus vngatur, vel oui recentis aquato, diu baculo agitato illinatur: frigidaq́; lauatio, vbi ætas non reclamat, idem præstare potest. Vespertina etiam frictio his vtilis est, quos atrophia macerat: frictioq́; matutina cum pinguitudine adhibita paucis diebus, multos iuuenes emaciatos & alios atrophuntas sanauit. Præterea Galenus com.3.de officina chirurg. plurima extenuata se refecisse affirmat quatuor præsidiorum generibus. Sunt autem frictio per lintea, calidæ aquæ perfusio, frictio per calida medicamenta, vel per oleum, simplicis dropacis inunctio.

Celsus ad corpulentiam augendã præsidia strictim perstringẽs, implent, inquit, corpus modica exercitatio, frequentior quies, & si post prandium est balneum, contracta aluus, modicum frigus hyeme, somnus &

plenus & non nimis longus, molle cubile, animi ſecuritas, aſſumpta per cibos & potiones maximè dulcia, & pinguia, cibus & frequentior, & quantum pleniſſimus poteſt concoqui.

Huc etiam pertinet ſubteriora ex varijs decerpta autoribus auxilia: humectantia enim ſunt lauacrum, molle cubile, ſomnus & cibus lib. de maraſmo. ſcilicet impinguãs vt lac, oua, mel, oleum. Apud Heſiodum centum annos puer educatur. Ex quo innuit diuturnam lactationem longæuæ vitæ eſſe cauſam. Plurimum nutrimenti caprinum lac erat ſeni, qui amplius quàm centum annos ruri vitam egerat. 5. de t.ſ. Lactis potus oſſa nutrit, vt infit Plinius. 23. nat. hiſt. Lac mulieris, aſinæ, capræ, & bubulum laudat Almanſor. & lactis conſeruam calidam complexionem habentibus, Auicennas. Caſeum recentem, Hali, Serapio, Auicenna. ſine ſale, Dioſcorides. butyrum, Serap. oleum amygdalinum, ſiſaminum, pinearum & piſtaciorum recens, Meſ. oleum dulce nouum temperatum eſt, totaq; ſubſtantia homini conueniens. Impinguat hepar, atque eius ſubſtantiam auget, ſi credimus

mus Auerrhoi. 5.collect.& alibi existimare videtur eum, qui oleo semper vtatur, nunquam senescere,& nunquam mori posse, nisi morti destinatus esset, quòd par videatur olei alimentum humido, quod in nobis in dies consumitur. Quidam ab incipiente senecta melle perpetuo vsi,ad longissimam vitam peruenerunt, 3. de alim. Ouorum gallinarum recentium substantia facilimè cõcoquitur, & ferè tota in bonam alimoniam vertitur, lib.de virib.cord. Gallinarum frequẽs esus, modò saginariæ sint, vtilis est, saginationisq; modum declarat Razes lib.de animalib. & Varignana. Perdices commendat Almansor. anates, Serap.& Auicen. ius cochlearum, Plin. cancrorum fluuialium caudas, Auicen. Insuper conferre possunt panes tritici noui, pultes, alica, faba, faseoli, bulbi omnes species, Serap. pastinaca, Hali. vuæ passæ, palmulæ, castaneæ, Galen. Auellanæ plus quàm sit verisimile prosunt, Plin. Penidij per se, vel cum cibarijs dantur consumptis, Platearius. Huc refer suffus impinguãs, Mesue. Aliudq; Alex. b. quod accipit farinæ ordei partes duas auellanarum partem vnam. In furno

pariter torrefiant, si quotidie assumantur, pultis modo corpora replent, vel auellanæ per se commanducatæ à cœna. Nuces Euboicæ, inquit Ruellius, vescentes exhilarant sagina, strigososq; ad crassitiem reddunt.

Sciendum autem est, quòd macilentissimi parce cibandi sunt, & crebro: quoniam plurimo nutrimento indigent, nequeant verò quod mediocre est concoquere, vt scribit Galenus 8. therap. Nempe concoctionem maximè picrocholi habent imbecillam, vel primam vel secundam aut tertiam.

De pilorum capillorumq; vitijs.

Duo quidem sunt vitia, videlicet, abolitio, & coloris immutatio. Canicies pilorum dealbatio, imbecillitasq; est. Cani nanque imbecilli sunt alimenti conuenientis penuria. Albi verò propterea quod alimentum quo aluntur, veluti situs est pituitæ, quę spatio computruit. Vnde canicies veluti putredo quędam est, 10. probl. 36. Estq; duplex, naturalis, quæ senio, & morbosa, quæ morbo accidit, vt colligitur ab Aristotele 5. de g. animal. Rursus non morbosa, vel tempestiua aut intempestiua: sunt enim à pueritia

statim

ſtatim cani in Albania, alibiq́; quorum capillus in ſenectute nigreſcit, vt narrat Plin. 7.natu.hiſtor. Sic grues ſeneſcentes nigriores fiunt: quia tunc plus humoris in pennis conſtituitur, quàm vt putredini pateat, vt Ariſtoteles exarat 5.de g.animal.

Canicies naturalis contrahitur inopia & exilitate caloris natiui, quæ ſenectutem ſequitur. Qua ex re pilorum alimentum (id eſt, materia) non concoquitur. Indeq́; oritur cruditas & putredo, 5.de g.animal. Intempeſtiua & morboſa ex eadem caloris imbecillitate euenit, ſed quæ vitio corporis efficitur, vtpote vitiligine, ſtatim gignitur. vbi enim vitiligo canicies quoque eſt, 10. probl.36. È diuerſo quæ ariditate committitur, non ilico fit. Nihil enim illico aridum gigni ſolet, vt ait Ariſtoteles 3.de natu.animal. Et forſan à pili parte poſtrema (quia ſicca magis) incipit.

Canicies naturalis inſanabilis eſt, quando inſanabilis quoque ſenectus eſt, ſi Galeno credimus p.de t.ſ. & lib.de tabe. Altera ſanabilis: nonnullis enim dum ægrotarent incanuerunt pili, quibus ſanatis nigri renati ſunt, canis defluxis, teſte Ariſtotele 3.de

natu.

natu.& 5.de g.animalium. Idem ſibi conti
giſſe ex maritimo aëre Poſtellus vir imper
sè doctus,mihi retulit: etenim illi canis de
fluxis nigri renati ſunt, quum in Græciam
Aſiam & ad Indos nauigaret. Senilis iuuen
ta præmaturæ mortis eſt ſignum, vt ex Ca
tone tradit Plinius, 7.nat.hiſt. Albedo pi
lorum non videtur naturalis, vt autuma
Gentilis 2.primi. Quoniam pili aduſtione
materiæ fumoſæ fiunt, quam ſequi debet
aliquis infectus aut tinctura. Ocyùs cane-
ſcunt pili operti quàm detecti aut difflati,&
magis à temporibus. Tempora enim humi
diora ſunt, quòd in his muſculi magni ſub
cute habentur. Vel quòd cerebrum potiùs
ſynciput occupat quàm occiput: ſicq́; ſyn-
ciput magis humectat. Rufos celerius quàm
nigros caneſcere tradidit Ariſtoteles loco
præcitato, nam & rufitas, inquit, quaſi im-
becillitas pili eſt. Nos tamen obſeruauimus
ſubinde contrarium eueniſſe: nempe neq;
facilè,ſed ſerò,caneſcere rufos:at ſeneſcunt
citiùs,qui à ſenioribus orti parentibus ſunt,
& qui educati à vetulæ nutricis lacte fue-
runt,quiq́; ſalaces ſunt. Nanque proles opti-
ma eſt, quum vigent parentes, vt ait Ari-
ſtoteles,

9. Ariſtot.

stoteles, v.de nat.animal. Vis quoque lactis
satis apparet in hædo ouis lacte nutrito: si-
quidem hædus pilos obtinebit molliores,
quod animaduertit Macrobius in Satur-
nalibus.

Porrò canicies nullam seorsum curatio-
nem exigit: quia cum affectu vnde nascitur,
vna cessat. Primùm igitur pituita expurgan-
da per vomitum, deiectiones, vrinas, sudo-
res, errhina, apophlegmatismos. Mox na-
tiuus calor roborandus, tùm attenuante vi-
ctu, tum medicamentis tuendæ sanitati di-
catis coquendi, attenuandiq; & abstergen-
di vi pollentibus. Qualia sunt oxymel dio-
spoliticum, diatrium pipereon, diacalamin-
thæ, triphera Ioannitij, triphera minor, ele-
ctarium de aromatibus, confectio alharit
Mesuæ, diagalanga, triphera sarracenica Ni-
colai. Electarium lætificans, Almansoris. Ele
ctarium de scilla. Trochisci stellæ Auicen-
næ. De simplicibus serpentum esus iuuene-
scere facit, frequensq; myrabolanorum ke-
bularum vsus conditarum, vt asserit Mesue.
Acetum scillinum & xyloaloes, vt Auicen-
nas.

De admouendis, vitanda sunt ex auste-
tis,

ris,& acerbis composita: valde enim cap
offendunt, maximè si frigidi sit tempe
menti, vt Galenus docet & Trallianus, c
drinus liquor nigrefacit,& quum sit impe
sè calidius, caput frigoris iniuriæ opport
num adiuuat. Confert item oleum costin
& de Alcanna Mesuæ. Corui ouum in ær
vase permixtum, & illitum capiti tonso, c
niciem declinat, & abolet, Sextus. Carpa
succum illine, & manebunt crispi nigriq
Aëtius. Supercilia alba mysi leuigatum cu
aceto illitum, nigra facit, Myrepsius. Ide
præstant oua formicarum cum muscis trit
infricata, Plin. ℞. sulfuris fulonici, atramen
ti sutorij, gallarum, calcis viuæ, spumæ ar
gēti añ. drach. ij. ferruginis drach. j. seorsum
singula terantur, & cum aqua fiat linimen
tum, Aetius. Aliud Platearij, recentia nuc
putamina pista, & in aqua cœlesti cocta mi
sceantur: adde his puluerem gallarum, qua
prius in oleo sint frixæ, dein siccatæ, & fia
linimentum. Aliud Aedif. lithargyri pul-
uerati, calcis viuæ añ. drach. sem. cum aqua
calida fiat linimentum. Salicetus cum his
adiungit cerusæ drach. ij. Aliud Alexand.
℞. succi putaminum nucum drach. iij. lithar-
gyri

gyri drach.j.calcis viuæ drach.ij.miſce capillumq́; tingito. Aliud Galeni, colocynthidem vacuam oleo imple laurino, cum ſemine alterci non cõtrito. Dimitte vna die, vnge ſemel in anno: nam præſeruat à canicie. Aqua mellis extillati flauos capillos, longosq́; efficit, vt Honeſtus aſſerit. Vt flaui fiant, mellis drach.j.croci drach.j. cum luteo oui mixta dilue tonſoris lixiuio, quo madenti pectine illine. Itẽ pilos flauos efficit fex vini cremata, cum oleo lentiſcino per noctem totam inuncta, Aetius. Nucisq́; teſta vſta, vino contrita & illita pulchros in pueris denſosq́; pilos reddit, idem. Vt criſpi plani fiant, ℞.vitri tenuiſſimè pulucrati libra ſem. miſceatur lixiuio, ex quo capillorum lotio fiat. Aſpredinem capillorum lenit oleum dulce illitum, muccago ſeminis lini, & aqua è larido extillata. Ad ſciſſuras eroſionesq́; capillorum fiat lotio ex lixiuio in quo hordeum maceratum elixum'ue ſit. Confert item oleum amygdalarũ dulcium, aut oliuum, aut oleum ex ſemine lini cum pauxillo ladani capillis infricatum.

Capillorum defluuium raritatem cutis, & ſubſtantiæ pilos generantis inopiam comitatur,

mitatur, primo κατὰ τόπους. A vitiosis hum
ribus generatur defluuium, crinium rad
ces corrumpentibus, 6.aphor.com. 34. E
concoctionis imbecillitate vniuersorum
turbatio, vasorum immunditia, cerebri d
minutio, propterea & caluitium, 6.epi. Fi
ri etiam potest, vt quis vitio sui generis ca
uescat, vt placet Aphrodiseo prima proble
matum primo. Ex succis qui per cuten
transpirant, quod limosum est, id pilos tun
à principio gignit, tum de cætero velut
succrescendo auget. Hoc igitur quoties pe
rit, vel redditum est vitiosum, toties pilo
corrumpi necesse est, ac prorsus eo perdit
caluities oritur. Eodem vitiato ophiases,
tum alopeciæ proueniunt, vt docet Galenus 2.natur.virt. & 14.ther. A causa etiam
externa caluities efficitur, vt à psilotro.

De nobis enim consilium petijt quidam
sacrificus, cui accidit Romoni omnium capitis pilorum abolitio. Accesserat enim ad
tonstricem sibi familiarem quæ caput illi
cum facie tota lauit. Mox vt eum raderet,
lauit & barbam prolixius, non quidem lixiuio, vt ipsa putabat, sed aqua depilatoria ad
alios vsus parata, & pro lixiuio per imprudentiam

dentiam ſumpta: ſicq́; ouũ factus eſt totus.

Pilis infantes nudi, quia nullus adhuc in cute meatus, nec fuliginoſum excrementum 2.de temper. Attamen recens natus ſale inſpergendus, quo cutis denſior, ſolidiorq́; reddatur, vt docet Galenus primo de tuen.ſan. Sanè pueris propter habitus mollitiem ſucci perſpirabili cute, facilè digeruntur, vt idem ait, 4.r.acuto.com.26. Parte priore capitis ſola calueſcere ſolemus, quòd mollis laxaq́; ſit: vel quoniam ſynciput quum ſeneſcimus ſicciſſimum eſt: hæret enim cutis illic oſſi nudo. Ob id etiam interna manuum, & pedum inferna, ſemper glabra: quia ſicciſsimus denſiſsimusq́; ſit tendo is, qui ſub cute habetur.

Defluuium conſueuit oriri his, qui morbo iam defuncti erant. Rarò etiã ſine morbo, primo τῶν τόπ. Eunuchi calui non fiunt, propter temperamenti humiditatem, 6. aphor.com.28. cum his adiunxit Ariſtoteles mulieres, ſpadones, ac pueros. Eos item qui mento ſunt bipartito calueſcere minus ſolere ait, 3.de natura & 5.de gener.animal. Balbi & parua habentes capita, non calueſcunt. At facilè, qui valde hirto ſunt pectore

caluitie afficiuntur, ex Galeni ſententia 2
epi. & Razis 25. cont. Auicennæ 7. quarti
Qui capillo ſunt promiſſo, nunquam au
lentiùs caluitium ſentiūt. At quibus criſpu
eſt, citiùs caluescunt, vt putat Aphrodiſeu
prim. prob. primo: ſed fortaſsis fallitur, quod
euentus indicat. Caluities enim in Æthio
pibus ſerò euenit, vt tradit Auicennas 7
quarti. Calueſcunt citò qui frequentius in
ebriantur, teſte Ruellio. ratio haud obſcura
eſt. Caluis varices grandes non fiunt, 6
aphor. 34. Galenus de defluuio interpreta
tur: quia caluitium inſanabilis affectus eſt
Magni, calui, bleſi, vocis exilis, optimi ſunt
2. epi. Calui pituitoſi ſunt, pituita pilorum
radices exurente, vt ait Hippocrates lib. de
nat. fœtus. Prodicus quoque lib. de natur
homin. id quod vſtum in ſuccis eſt, φλέγμα
nominare videtur, apud Galenum 2. natur
virtu. Non prætereundum eſt, quòd in ca-
pillis eſt aliqua terrarum differentia, quippe
Myconij omnes, vt inquit Plin. calui ſunt
Coma Ariſtoteli eſt libertatis argumentū
de qua etiam ſcribit D. Ambroſius eam eſſe
reuerendam in ſenibus, venerandam in
ſacerdotibus, terribilem in bellatoribus, de-
coram

coram in adolescentibus, comptam in mulieribus, dulcem in pueris, sine qua pulchritudo flaccescit. Quod & approbat isthuc Nasonis distichon,

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus,
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

Mira fuit Absalonis Cesaries, quæ semel in anno tondebatur, quia eum grauabat. Erat enim ducentorum siclorum pondere, hoc autem est, octo librarum vnciarumq; quatuor, modò siclus apud Hebræos idem sit quod stater apud Græcos, vt sentit Budæus. Est autem pilorum causa finalis triplex, videlicet necessitas materiæ, adiumēti ratio, & decori, vt vult Aristotel. 2. de part. animal. & Galenus 11. de vsu par. Pili, vt inquit Auerrhois, 2. collec. malam trahunt materiam ex corpore, siquidem eorum materia sunt vapores fuliginosi, alium super alium impacti. Consentaneumq; est longos capillos magis quàm decurtati & breues attrahere. Ex quo forsan in primo Celsus ait, Cui caput infirmum est, is nunquam ad cutim tonderi debet. Rasura etiam prohibetur, quia cutim densat, sicq; retrocedunt vapores, & fortior fit febris prima quarti.

 Attam

Attamen præciſos capillos & vngues, barbamq́; raſam celeriùs increſcere videmus. An quòd vapor fuliginoſus ad radices capillorum, pilorum, & vnguium ſcandens ſubſectos faciliùs propellat?

Hoc ſeculo omnes ferè tonſo ſunt capite, prælongamq́; barbam ferentes, quæ viros reddit malè fortunatos, vt ſcribit Cocles in ſua Anaſtaſi, eos item melancholicos efficit: quod ex eo pateſcit, quoniam barbæ raſura, aut eius præciſio, mœſtos exhilarat atque viuificat, vt Graduenſis autumat 9. Almanſ. Itaque comam nutrire videtur libertatis argumentum, ſi credimus Ariſtoteli primo rhetoricorum. Capillorum nullum regimen, ſed generatio ſola 2. art. par. Quæ duplex eſt, vna ex creatoris prouidentia, altera ex loci natura, xj. de vſu par. Eorum differentiæ naturales pro cutis qualitate, & humoris, vaporisq́; ex quibus fiunt conditione proueniunt, vt à Philoſopho 3. de nat. & v. de gen. animal. explicatur. Vnde meritò inter temperamentorum notas aſcribuntur. Scribit Iulius Capitolinus in Maximinis, tanta fide Aquileienſes contra Maximinum pro ſenatu fuiſſe, vt fu-

nes

nes de mulierum capillis necterent, neruorum facultate defecti excutiendis sagittis. Ex quo patescit, quod non prorsus terrestris est capillorum materia, sed vnctuosi viscosiq; aliquid habet, vt Auerrhois 2. collect. & Auic. septima quarti sentiunt. Alioqui non esset quo velis modo flexibilis pilorum natura.

Iam verò in defluuij curatione capitis habitum roborare oportet & probi humoris copiam moliri, cutis mediocritatem in denso & raro reuocare. Quare refectoria & salubris victus ratio in plerisque sola sufficit. Et admouendis humectantibus medicamentis aliquid mediocriter astringens est miscendum: quod rasis crassius, tonsis liquidius adhibere conuenit. Cuiusmodi ladanum cum oleo myrteo in duplici vase liquefactum, ex consilio Galeni primo κατὰ τόπ. Caluities coitu interdum sanatur, vt Albertus 3. de animalibus opinatur, & Forliuius 3. ar. par. Auenzoar quoque in primo theisir caluitiem in iuuentute ortam sanabilem esse innuit: quam curare docet olei amygdalarum dulcium illitione, quòd humoris acrimoniam remittit, aboletq;.

Auxilia alia à varijs autoribus varia præscribuntur. Capillis fluentibus, inquit Celsus, sæpe radendo succurritur. Aliud Nicol. Alexand. ex cortice cepæ incensæ cum melle mixto perunge. Vel, vt cecinit Macer Æmilius,

Contritis cepis loca nudata capillis
Sæpe fricans poteris capitis reparare decorem.

Serpentis cinis aspersus capiti facit, vt capilli in locis glabris nascantur. Vt citiùs crescant, libano cum fimo murium æquali pondere cum aceto vtere, & illine: vel ex puluere corticis rafani cum melle trito, alline. Nicol. Alexand. Aliud, adipis vrsi, polytrichi vsti, olei lentisci, vini myrtini añ. drach. j. ladani drach. x. misce ad spissitudinem & inunge. Vt non decidant, sed alij renascantur, ex cinere apum cum oleo mixto perunge. Gittus vstulatus cum aqua illitus idē præstat. Ad alopecias & caput depile, lichen asini, id est collectio dura, quæ circa genua nascitur combustum, ex oleo veteri illitum ita validum esse testatur Marcellus, vt si mulieri inde maxillam vnxeris, barba ei nascetur. Postremò ad velandam insanabilem caluitij deformitatem, caliendrum seu

seu phenacem aptissimũ esse constat. quo & nobilissimæ principes passim & vbique vti solent, ex alienisq; capillis efficitur, & non ex animalium pelle, vt iocatur Martialis in Phœbum,

Hedina tibi pelle contegenti
Nuda tempora verticemq; caluæ
Festiuè tibi Phœbe dixit ille,
Qui dicit caput esse calciatum.

Defluuium in cilijs ptilosis dicitur 14. ther. quam Paulus lib. 3. madarosim vocare videtur. Et per ptilosim intelligere palpebrarum calosam crassiciem. Ad ptilos, inquit Galenus, deliges materiam oculis idoneam. Nec per negligentiam committes vt medicamentum intra tunicas oculorũ confluat. Quare sicciora tutiora sunt. Ptilosim coërcet nardum & spica eius decoctum in aqua. Muscerda & fimum capræ æquali pondere torretur, & melle illinuntur, ex Galeni consilio. Item glabras genas ad pilum reducit piceæ fuligo, Diosc. & Ruell.

Ad saliciuni, id est, in supercilijs defluuium, vt interpretatur Gaza. 3. de natur. animal. Sal armeniacus inspersus acres humores consumit, à quibus pili malè nutriti

excidunt, ex 9.ſimpl.Gal. Aliud. ℞.talpæ vſtæ, cineris apum, auellanarum combuſtarum añ.drach.ij. ladani ſoluti in oleo de vitellis ouorum drach.iij.fiat vnguentũ: quo tepido ſupercilia illinantur, prius infricata linteo. Caderia allinit cinerem viridis lacerti combuſti, cum melle crudo.

Ad barbam deciduam, & raribarbos. Cinis abrotani cum oleo tenui barbã ſegnius enaſcentem elicit, teſte Gal.6.ſimp. Aliud eiuſdem, Piperis, euphorbij, pyrethri añ. drach.j. ſucci molliorum foliorum calami, muſcerdæ, olei per combuſtionem expreſsi q.ſ.trita omnia & mixta affricato, & aſsiduè radito. Raſio tamen inſpiſſat cutim, prima quarti, præter hæc barbam producit mel cum baccis iuniperi tritis illitum, Toledo.

Ad loca hiſpida, pili corrumpuntur medicamentis attenuatorijs, pſilotris ſeu depilatorijs, vel abolitorijs. Quorũ duo priora ſine periculo adminiſtrantur, ſed abolitoria vſum minimè tutum præſtat, vt poſt Gal.tradit Aetius. Attamen ratione ſolùm maioris & minoris differunt: nam in genere putrefacientem vim aut vrentem habẽt. Præſtantiora putrifica: periculoſior eſt adurentium

rentium

entium vis. Ridetur quidam tingendi capilli affectator apud Niciam hoc tetrasticho,

Caput inficiens quidam capillos destruit ipsos,
Et quamuis perhirsutus foret, ouum tamen est factus totus.
Proinde exclamauit infector, tonsorem nihil amplius succidere.
Neque albam comam, neque item nigrefactam.

Ridetur & Lẽtinus à Martiali hoc disticho,

Mentiris iuuenem tinctis Lentine capillis
Tam subitò coruus, qui modò Cygnus eras.

Deglabratio Hippocratis, si pilos tollere vis lachrymam vitis oleo commisceto, & lenito supercilia & palpebras similiter. Cutis tenuis rubella, boniq́; coloris remanebit. Pilos detrahit cyperis, id est, terra merita, illitu. Eosq́; absumit cinis sarmentorum vitis & vinaciorum, ex vino aspersus, Ruell. Idem præstat secundùm Sarrac. succus radicũ chelidoniæ gosipo illitus. Aqua quæ ex ouorum putamine calcinato extillatur deglabrat, Aedi. Si vis faciem deglabrare, ℞. colophoniæ drach. iiij. mastichæ drach. j. resolue ad ignem in fictili nouo. Liquatis adde ammoniaci purissimi drach.

ſem. colctur totum ſuper aqua frigida, & ſt
bige, fieri etiam poteſt ex vncia vna colo
phoniæ cum ammoniaci drach. ſem. fortiu
℞. colophonię drach. iij. ammoniaci drach
ij. maſtichę, borracis, cerę añ. drach. ſem. re
ſoluatur totum ad ignem, formentur in cy
lindrum & locis hiſpidis, præſertim in faci
admoueatur. Pſilotra fortiora, calcis viuæ
partes duas, auripigmenti partem vnam
aqua calida affuſa terito in mortario plum
beo. Adde pauxillum moſchi, aut ambari
& vbi nigra facta fuerint alline, Aetius.
Aliud Bauerij, ℞. calcis viuæ, auripigment
añ. drach. ij. fiat puluis, ligetur in linteo ra-
ro, & in feruenti aqua ponatur. Mox extra-
hatur. Eoq; hirſutæ partes confricantur in
ſtuba, vel balneo.

Poſtremò pilos renaſci prohibet auripi-
gmentum, cum oleo alterci illitum, Plat.
Aliud. ℞. gummi hederæ, oua formicarum,
colophoniæ, auripigmenti añ. drach. j. piſta
ſimul, cum aceto confricantur locis. Aſta-
rius. his addit Concoregius ſanguinem ra-
narum & veſpertilionis, & oleum in quo
ſanguiſugæ, & eritius elixata ſunt. Aqua
putaminum ouorum non ſolùm depilat, ſed

etiam

etiam pilos renaſci prohibet, Ædif.

Ad pityriaſim & furfuroſos:

Eſt inſenſibilis morbus ſed noxia forma,

Quum caput immenſa pexum porrigine ningit.

Vt canit Serenus.

Porriginis differentię, humida, ſicca, cum vel ſine vlcere: huic quoque modò malo odore, modò nullo accidente: Ferè in capillo fit, rarius in barba. Aliquando etiam in ſupercilio, vt ſcribit Celſus lib.6.

Ex prauis ſaniebus pityriaſis innaſcitur, p. περὶ τόπ. Euenitq; vitioſo corporis humore, ſalſa'ue pituita, aut bilioſo & melancholico ſanguine caput ſubeunte, Aegin. lib.3. prætereà Galenus 6. epi. com.3. Capitis, inquit, plerunq; ob propriam eius intemperiem eſt, furfures creare, tametſi humores naturaliter affecti ſint. Inde furfuroſi dicti.

Verùm neque ſine aliquo corporis vitio porrigo naſcitur. Neque ex toto inutilis eſt: nam bene integro capiti non exit. Vbi aliquod in eo vicium eſt, non incommodum eſt ſummam cutem potiùs ſubinde corrumpi, quàm id quod nocet in aliam partem magis neceſſariam verti. Cõmodius eſt ergo ſubinde pectendo repurgare, quàm id

ex

ex toto prohibere, vt rectè opinatur Celſus. Itaque Marcellus empiricus capitis porrigines, inquit, plerunque in ſe perniciem conuertunt.

Curationis intẽtio eſt prauas ſanies conſumere, degerentibus abſtergentibusq́; medicamentis, toto prius corpore præparato, ſi malignis ſuccis plenum appareat. Quod in omnibus in memoria habendum cenſet Galen. Nonnulli tamẽ diſcutientibus quædam quæ aſtringunt admiſcere ſolent, conſilio firmandi partes affectas, ne facile influentem ſaniem excipiant, ſed reſiſtant ac expellant, vt ait Aetius. lib. *6*.

Remedia ad humidam pityriaſim lupinorum decocto caput abluendũ eſt, Ægin. vel ℞. nitri ſpumam atramenti ſutorij añ. drach. j. cum vino tundito, vtitorq́; ter aut quater in menſe. Archig. Ad ſiccam conuenit betæ ſuccus illitus Serapio. Item farina feniculi ex vino capiti inducta eas expurgat. Marcel. lotio ex lacte amygdalarũ dulcium aut amararum, vel ex ſemine batechæ. huc refer decoctum capillarium, aut caulium, aut radicis liliorum alborum, aut myrti, maluæ & camæmeli, aut foliorum ſa-

licis

licis cum vitro. Arundo etiam cum vino cocta lotione furfures abigit.

De phthiriasi, pedicularioúe morbo. Pulices, vt inquit Aristoteles v. de nat. animal. minima putredine gignuntur. Cimices ex humore, qui per summa corporis animaliũ consistit. Pediculi ex carne, quibus futuris emergunt ceu pustulæ quædam sine pure, exiguæ, quas si pungas pediculi exeunt, omnibusq; vel siccis humescentibus, vel humidis siccantibus, creari animal potest. Verùm si cutis nulla interposita carne craneo adhæret, vt idem sentit 3. de natur. animal. nullus in capite pediculus generatur: nam caro inter cutem & pericranium solum apparet teste Mondino, in fronte, temporibus, & circa mandibulas. Quare dicendum potius est, quòd pedunculi alta cute excitantur, ceu in cutis summa porrigo. Itaque cutis caluæ circundata pertusa est. Vnde quasi per poros germen prodit capillorum, vt inquit Pollux. & licet sit reliqua totius corporis cute siccior & durior, 2. de temp. vbi tamen humescit phthiriasim inducit. Accidit enim nonnullis hominibus præ nimio corporis humore, v. de natur.

animal. Generantur ex humorum colluuie calidorum, non tamen quantum acris sanies caloris obtinet, primo τῶν τόπ. Quibus copia mali ſucci in corpore abundat, his pediculorum numeroſa multitudo exoritur, xj. ſimplicium. Non igitur mirũ ſi Acridophagi morbo pediculari moriuntur, vt narrat Diodorus Siculus lib. 3. inibiq́; pediculorum volantiũ meminit. Alios etiam hac fœditate obiſſe proditum eſt, v. de gen. animal. vt Syllam apud Samonicum erodente ſe ipſo corpore, & ſupplicia ſibi gignente, vt ait Plinius 7. natur. hiſtor. Caricæ ſi in ventre morantur, deteriorem ſuccum faciunt, qui pediculorũ vim magnam progeneret, lib. de euchymia. Pueris pediculi in capillo magis, viris minus, omnino fœminæ magis quàm mares pediculum ſentiunt, quod aſſerit Ariſtoteles v. de gen. animal. Remedia ad phthiriaſim in præcedentibus præſcripta ſunt.

Arearum vtrunque genus prauitate humorum accidit, primo τῶν τόπ. In ophiaſi ſunt lituræ & maculæ ſquamarum inſtar in ſumma cute: ſed alopeciaſis præter quàm quod caput deglabrat, vlceribus quoque

ſæpe

sæpenumero id ipſum impetere conſpici-
tur, vt inquit Trallianus. Vitioſi humoris
notæ petuntur ex cutis, cuius corrupti ſunt
pili colore, præcedentiq́; victu, 14. ther. Alo-
pecia in qualibet ætate eſt, ophiaſis fere in
infantibus: illa vix vnquàm ſine curatione,
hæc per ſe ſæpe finitur, Celſus lib. 6. Curan-
di ratio. Quum iam purum ex purgatione
corpus erit, oportet inhibere quod influit,
& abſumere ac digerere quod iam ægro-
tantem locum occupauit. In hoc cinis ab-
rotani cum oleo tenui ad alopecias accom-
modatus eſt, & fimum muris cum aceto
tritum & illitum: vnguentum de talpa ro-
ſarij.

Achor malum eſt tenuibus admodum
foraminibus capitis cutem perforans, è qui-
bus glutinoſa ſanies excernitur: nam per-
inde capitis cutem erodit, vt tineæ tenui
morſu veſtes perforant. Vnde tinea à re-
centioribus vocatur: quod ſaphatum ab
Auicenna dicitur, 7. quarti. Kerion huic
perſimile, niſi quod maiora habet forami-
na, in quibus humor melli ſimilis contine-
tur. Ambo igitur vlcuſcula ſunt: ſed in acho-
re cruſtoſa, in fauo humentia. Fiunt nitroſa

ſalſaq́;

ſalſaq; pituita, Paulo teſte, hoc eſt, originem
ex humiditate mixta habent, quæ partim
tenuem ſaniem mordacem, partim craſ
ſum humorem occupat. Itaque tenuis v
quæ mordax ſit, primùm ſanè pruritũ ipſi
excitat. Temporis autem ſpacio ob pruri-
tum & tumor augeſcit, & foramina in eo
conſtituuntur, vt declarat Galenus primo
κτ̃ τόπ. Ex cruſtarum ſiccitate & albedine
colligit Conſtantinus in viatico, humorem
eſſe aduſtum : nam in aduſto quod cineri-
tium redditur, albicat, vt euidentiſsimum
eſt in oſſe vſto. In fauo materia ex liquore
cenſetur humida, ſed acris & ſalſa, cùm ex
pruritu, tum ex puſtulis faſtigiatis. Sanari
vix poteſt niſi capilli radicitùs euellantur,
vt retur Vitalis poſt Conſtantinum.

Ex medendi ratione liquet humores qui
affectum generant eſſe vacuandos, ſi autem
adhuc influxerint prohibere influxũ opor-
tet, totius corporis, tum capitis purgatione.
Niſi affectus exiguus ſit, in quo ſufficiunt
auxilia merica, ſiue topica, etiam ſi totum
corpus purgatum non ſit. At propter ſucci
craſsitiem & lentorem incidentia medica-
menta conueniunt, quæ vim digerendi re-

primend

primẽdiq́; habent, vt acetum, cui eximium quiddam ineſt. Eſt enim modicè calidum: plurima autem parte frigidum, vt præcitato loco refert Galenus.

Ad ſiccas cruſtas fiat fomentum ex decocto foliorum ſalicis, Paul. vel ex aqua arthemiſiæ, Ramacl. Aqua Euonymi. Oleum de iaro Montag. vnguentum de elleboro eiuſdem. Emplaſtrum mellinum, Aetij. qui etiam laudat nuces regias manſas & appoſitas, vnguentum Gordoij, aliud Guidonis, aliud Tagantij. Ad ſcabiem fœdam in pueri capite. ℞. butyri recentis, adipis gall. re. olei violati terebinthinæ añ. vnc. j. coræ. q. ſ. fiat vnguentum Arnal.

Ad humeſcentes aqua ſulfurea, vel ſulfur cum oleo roſato diſſolutum ſtatim deſiccat aquoſas vomicas in capitibus infantium, Clem. ℞. adipis vrſi, adraces añ. vnc. j. picis liquidæ, fimi muris añ. drach. iij. olei vſti ex lucerna vnc. j. ſem. fiat linimentum quo vngantur loca raſa frequenter, ſanat enim diuturnam tineam, N. Alex. Tinea & alopecia loto capite cũ decocto furfuris curantur, abiectoq́; furfure inungitur oleo, ſale, & ſucco feniculi tortuoſi, Card.

Ad faciei vitia : ſunt autem pluria, nem-
pe rugæ, ephelis, phacos, ſiue lentigo, ion-
thi, ſiue vari, & ſuggilata.

A rugis facies aſſeritur liquore lota, qu
ex ſcobe eboris cum coctis ouorum albu
minibus extillatur. Simplex etiam aqua e
albuminibus ouorum deſtillatis, rugas, & fa
ciei maculas tollit, cutimq́; clarificat, Euo
nymus pulchro dignus nomine. Ad iden
conferre reor, aquam ex floribus & radic
liliorum alborum cum coctis ouorũ aqua
tis extillatã. Lotio itẽ ex vino albo, in qu
roriſmarini flores elixati ſunt, rugas tolli
& defluuium ſuperciliorum ſanat, Hibre
cygni adeps illitus præcipuè faciem pu
gat, atque erugat. Vottonus 7. de differen
animal.

Ephelis eſt aſpredo & nigricies in faci
ex ſolis ardore prognata. Hanc abigit loti
ex aqua albuminũ ouorum ſtillatitia. Aqu
florum fabarum, aqua florum nymphea
aqua florum liliorum alborum, ſeminu
melonum, radicum iridis, draguntеæ & ſ
gilli Salomonis, ſecundum Hibrem herba
rium. De compoſitis ſunt aqua ex frag
cum radice liliorum alborum extillatis. V

℞. aqu

℞.aquæ liliorum alborum, aquæ plantaginis & florum ſambuci añ.vnc.j. aquæ vitæ vnc.ſem.miſce & ablue. Ad idem pollet vnguentum citrinum,N.

Ad lenticulas lotio ex aqua fraxinelæ Honeſti confert,& lixiuium cineris iuniperi, aqua è terebinthina extillata : optimè enim detergit lentes, veſtigia, & cicatrices teſte Aſtario. nocte illinitur, mane detergitur decocto furfuris tepido. In hoc etiam oleum de been, ſeu myrabolanorum illitum valet,teſte Aetio & Manardo. Huc refer aquam tartari & lac virginis roſarij.Lenticulas abigit ammoniacum puriſsimum in aqua ſolutum & impoſitum,Sarac.Acetum extillatum & illitum eas,cutisq́; veſtigia extirpat , modò ſequenti die locum abluas aqua, in qua furfur & malua ſint incocta, Card. Aliud, ℞.chryſocolæ vnc.j.mellis albi & adipis gallinæ añ.vnc.ij. fiat linimentum. Ad lentigines, omnemq́; ſcabriciem, & maculas faciei. ℞. tartari ad albedinem vſque cremati libra j.maſtichæ tragacāthæ añ.vnc.ſem.camphoræ drach.iij. albumina ouorum quatuor, trita mixtaq; in aqua roſacea extillentur. Remediantur cum admi-

ratione, Epiphanius.

Quæ naſo adnaſcuntur pſydracia, id eſt puſtulæ duriores, acutæ & ſubalbidæ, mendaciloqui putantur argumenta. Per ionthos qui ſe parte eadem oſtentant, vani mendacesq́; apud Siculos ſignificãtur. Vocari autem ſic arbitrantur, vel quòd ætatis flore protuberent, vt inquit Cælius, aut ab onthos, quæ vox fimum indicat, quia faciei ſunt dehoneſtamento.

Ad ionthos igitur ſiue varos valent ſequentia remedia. Oleũ de been inunctum, Manard. Aqua ex folijs ſalicis cum puluere charyophylorum extillata & illita, Sarac. Aqua ex folijs perſici & ſalicis vnà permixtis extillata: hac enim humectati ionthi ſanantur, Euony. Vziſur bulitum cum aceto & ſulſure impetiginem & ſerpiginem emendat, ionthosq́; infallenter curat, Vigonius. ℞. tartari & ſeminis capparorum añ. vnc. ſem. cum aceto & roſaceo tere, & alline, N. Alex. Aqua ægij extillatur ex talpa in puluerem redacta cum ſulſure, & affuſo chelidoniæ ſucco, curat achores & varos, ſi huiuſmodi affectus ea abluantur. Efficaciſſima eſt metallorum aqua deſcriptione Arnaldi

naldi aut Bertapaliæ. Vnguentum quod fit ex lithargyro dealbato cum oleo violato & aceto, ſub ſole diu elaborato, in pila plumbea, dein camphorato, optimum eſt, Gattin. Aliud, ℞. ouorum gemina candida, argenti ſublimati grana duo, cum aqua roſarum ſubacta illinuntur, Alex. B. Aliud Valeſci, quo non modò ad varos vtitur, ſed ad omnem cutis infectionem. Recipit argenti viui, amygdalarum amararum depellatarum añ. vnc. ſem. tereantur ſimul tandiu, donec nihil de hydrargyro appareat: poſteà adde ſeminis melonis decorticati vnc. j. fiat linimentum, nocte illinitur, manè detergitur lotione aquæ calidæ.

Ad ſuggillata, ſiue hypopia. Sal cum melle ea delet, Syluat. Nux pinguis commanſa & appoſita ea ſanat, Aetius. Nux rancida per ſe, vel cum melle trita, efficaciſsimè ſuggillata rapit, Holl. Fabæ lomentum cum melle ſubactum liuida diſcutit. Vel lithargyrum cum melle terito, & admixta faba freſa vtitor. Prodeſt etiam aloë cum melle illita. Item cæratum ex aniſi & cumini ſemine cum cera factum, Platear. Ad nigra & inueterata. Radix cucumeris ſylueſtris cum

melle pista imponitur, Gal. Aliud, ℞. succorum absinthij & rafani satiui, olei myrtin & chamæmeli an̄. drach. j. cum cymino trito imponitur, Vigon.

Ad nigricias in facie, quæ contusa est, ve cæsa: fiunt enim nigriciæ ex sanguine, qu in parte icta progressu temporis liuescit ac denigratur. Primùm repellentia ex aquato oui cum rosaceo & pauxillo chamæmeli oleo imponenda sunt. Deinde admouendú est efficacissimum Montag. emplastrum. Quod recipit radicum consolidæ maioris & minoris an̄. libra sem. florum chamæmeli & meliloti an̄. drach. ij. croci drach. sem. farinæ fabarum drach. iiij. butyri drach. v. farinæ fœnugræci drach. j. sem. radicibus elixatis, pistis, cribellatis, reliqua pulverata miscentur cum cymini drach. j. succi absynthij drach. ij. resoluit & validè exsiccat omnem materiam in loco contuso corruptam.

Ad vestigia exanthematum lithargyrum valet, Syluat. Item lutum quod fit ex crystallo calcinato & puluerato cum aqua fragorum admixto, Aquilanus. Optimum est etiam vnguentum de vitro Manlij. Item ad vestigia. ℞. succi citri aut limonis, linariæ an̄. drach.

drach.iiij. candida ouorum iiij. camphoræ ſcrup.j. muccaginis ſeminum cydoniorum drach.iij.amyli drach.ij.fiat linimentũ, huc refert Tauerg.aquam iridis, radicum ſigilli Salomo. & S.Mariæ.

Ad cicatrices in facie. Aqua ex fimo hominis extillata cicatrices obliterat, Bertapa, vernix liquida illita maculas ab igne factas emendat, Alexand.B. Calaminthæ ſuccus cum pari roſacei, & ceruſæ menſura illitus, ita ambuſtis medetur, vt cicatrix nulla appareat, Aetius. Aliud Marcel. quod cicatrices etiam de vſturis delet, piloſq; facit renaſci. Recipit calcis viuæ drach.j. adipis porcini cocti & colati libra ſem.fiat cataplaſma.

Ad faciei & cutis maculas. Succus foliorum ireos cum farina fabarũ infricatus delet maculas, Berta idem præſtat infricatus cum ſale limonum ſuccus. Aed. ℞.farinæ lupinorum drach.iij.farinæ fabarum drach. ij.farinæ hordei drach.j.farinæ lentis, amyli añ.drach.iij.ſeminis rafani drach.ſem. cum lacte fiat linimẽtum. Aliud.borracis drach. ij. camphoræ drach.ſem. gummi & tragachãtę añ.drach.j.ſem.ceruſæ drach.iij.aquę

ſerpẽtariæ & lilij añ. libra ſem. aquæ florum genistæ, ſolatri & nenufaris añ. drach. iij pulucrata cum aquis permixta extillantur Tauerg. Aliud excellens quod tollit omnes maculas, ℞. cryſtalli drach. ij. corallij albi drach. j. macerentur in ſucco, vel aqua limonum: quibus adde aquæ ex limonibus deſtillatæ, aquæ ex rapis añ. drach. iiij. extillentur ex vitro. Huc pertinet aqua ex argento viuo. Varignanæ aut Maſſæ. oleum è ceraſorũ nucleis maculas & lentigines tollit & abſtergit, Euony. Cutem craſſam, nigrã, & ſquamoſam emendat gerſa ſerpentariæ minoris, Syluat. Puluis radicis rubeæ tinctorum ex aceto illitus, tollit non modò maculas, ſed & vitiliginem, Tauerg.

Ad diſrupta labra, ℞. gallarum ceruſæ añ. drach. ij. tragacanthę amyli añ. drach. j. cum adipe gallinæ fiat linimentum, Meſuæ. Licebit partem illitam interna oui membrana integere. Ad omnes rhagadas, ℞. lithargyri, argenti, myrrhæ zinziberis añ. drach. j. pulucrentur tenuiſsimè, & cum cera virginea, melle & oleo fiat linimentũ, Varignana. Ad rimas omnium partium ex frigore. Cancrorum cinis fluuiatilium cum melle illitus

illitus perſanat. Ad fiſſuras labiorum & papillarum, ℞.argenti ſpumæ, myrrhæ añ. drach.j.zinziberis drach.ij.ceræ & olei añ. quantum ſatis,mellis exiguum fiat linimentum, Alexand.B. Ad papillarũ rimas. Amylum aqua roſacea ſolutum,dilutumq́; imponitur. Cocles. Aliud Graduenſis. Ex interiore ſambuci cortice cum adipe gallinæ & cera alba fiat illitio.

Ad dentium candorem, confirmationemq́; contra rheumatiſmum, qui dentes viciat. ℞.aquæ roſaceæ, aquæ ſaluiæ añ.libram ſem.aquæ origani vnc.ij.aluminis rochę drach.x.cinamomi drach.vj, bulliãt ad tertias, hoc liquore actu calido dentes ieiuno abluantur, bis vel ter in hebdomada. Dentes illæſos ſeruat radix herbæ pentadactyli quotidie commanducata, Myrepſius. Dentifricium. ℞.cryſtalli ſuper porphyrio tenuiſsimè triti drach.iiij.coralli rubei pariter puluerati drach.ij. ſcobis cornu ceruini albiſsimæ drach.ij. miſce. Aliud quo dentium candor efficitur, ac oris ſuauitas, gingiuæq́; reprimũtur. Recipit coralli albi cryſtalli ſatis toſti, iridis añ. drach. ſem. iunci odorati anguloſi drach.v.ſpicę nardi drach.

j.cinamomi drach.vj. ſi vis odorum adijce ambari & moſchi pauxillum.

Ipſe noui edentulos qui emiſsitijs dentibus eburneis commodè vtebantur non modò ad locutionem, ſed ad cibos etiam ſolidos conterendum atq; manducandum.

Ad gingiuas fluxione tentatas, anthera puluerata infricatur, aut acetum, in quo vitrioli, aluminis'ue, aut maſtichæ pauxillum maceratum ſit. Aliud panis vſti, origani añ. drach.ſem. ſalis drach.j. leuigata accommodato gingiuis. Cruentas & defluxione tentatas ſale vſto attingito, Aegin. Laxæ & putreſcentes aceto illinuntur ſcillino, Meſuæ. Ad exeſas. ℞.ſeminis roſarum drach.j. calami odorati veteris, aut indici drach.ſem. fiat puluis, inſpergito. Aliud, florum roſarum ſcrup. ij. calami odorati drach.j. ſem. ſidiorum ſcrup.j. aluminis ſciſsi, cyperi añ. ſcrup.ſem. trita inſperge. Myrep.

Ad ſaliuam ſuperabundantem. Semen coriandri leuigatum cum vino, inunge & obline linguam. Vel gallam tritam cum ſoleno, & aceto ad colluendam linguã adhibe, Myrepſ. Idem pollet puluis vitrioli ex vino, vel aqua calybata ſub lingua affricatus.

tus. Imo ſemina coriandri præparata, ſaccharo intecta, ſaliuam ad os confluentem commanſa arcent.

Ad fœdum oris halitum. Ille curatur cauſarum ſublatione, quæ ſunt vitia in ore, aut ventriculo, aut ipſo thorace. Itaq; ora hominum qui nihil ediderint grauiùs olent; quod adnotauit Ariſtoteles in 13. Probl. 7. At iucundum ori præbent odorem maſtiche aut myrrha commanſa: cortex item citrij aut limonis, ſemen aniſi, agallochum vel malobathrum commanducata os reddunt bene olens, odoratumq;. Aliud ad oris ſuaueolentiam. ℞. galliæ moſcathæ, nucis moſchatæ, ſpicæ nardi, corticis citri xyloaloes añ. drach. j. moſchi ſcrup. ſ. cum mero fiant pilulæ inſtar ciceris, teneat duas vel tres mane & ſero ſub lingua, & quod inde diſſoluitur, deglutiatur. Aliud ſacchari albiſsimi candi añ. drach. ij. gummi, ſanguinis drach. añ. drach. ſem. margaritarum drach. ij. ſem. ambari drach. iij. vel ſcrup. iiij. nucis moſchatæ ſcrup. j. cum aqua roſacea fiat maſſa ex qua formentur globuli, ſiue hypoglottides. Inſuper oris tegit putorem globulus ex gallia moſchata intra molares den-

tes

tes retentus. Ad idem confert vestimentorum flagrantia, indusiaq; & chirothecæ suauem odorem spirantes. In hoc etiam pastillus confert, qui recipit ladani drach. sem ambari drach. iij. chary. nucis moschatæ añ drach. ij. styracis calamithæ drach. j. cum aqua rosarũ & muccagine gummi efficitur.

Ad tetros narium odores ex colluuie genitos retenta in meatibus qui ex anterioribus cerebri ventriculis ad nares perueniũt. Optimum remedium est errhynum ex vino, in quo nux moschata, macis, cinamomum charyophyli, calamus aromaticus, rosæ, & spica nardi decocta sunt. Vel in vino calido quo nares & os colluantur, gallia moschata resoluitur. Aliud. ℞. sampsuchi m. j. mellis albi drach. j. radicis dulcis drach. ij. bulliãt in aqua sufficienti, ex colatura fiat errhynum, qui ozenas, aut simitatem sequuntur molesti narium odores, incurabiles ferè sunt.

Grassoniæ sunt odores corporis tetri, quales inesse solent recutitis, & id genus, qui Christum non colunt, hominibus, si Campegio credimus. Ad eas Aetius præscribit potiones aliquot. Odor enim corrumpitur

pitur

pitur propter humoris & ſudoris putrefa-
ctionem, vt ait Auicenna 7.quarti. Putre-
factio igitur vacuãda per aluum, vrinæ vias,
aut per ſtubas & ſudores. Adhibendaq́; eſt
alteratio, quæ putrefactionem arceat. Ar-
cet autem imprimis fœtorem cõcoctio bo-
na. Cardui radix illita, alarũ graueolentiam,
totiusq́; corporis emendat. Item ſi decocta
in vino bibatur, copioſam vrinã fœtidamq́;
expellit, Dio. & Gal. Balnea lauachraq́; ex
ſpicæ gallicæ, ſiue ex lauendulæ decocto,
his ex vſu ſunt, qui fœdum corporis odo-
rem habent, exitioſiq́; ſunt, ſi fœtida ſem-
per ſint exitioſa, vt ſentit Gal. 3.epid.com.
ſecundo.

Tragus ſiue hircus à Marcello vocatur,
quando ſub alis trux habitat caper, vt ludit
Catullus, ab alijs putor ille, graſſos nomina-
tur. Fit autem ſecundum Auicennam ex
quibuſdam geniturę reliquijs, ſeptima quar-
ti. Ideoq́; lepram præſagit, ſi vehemens eſt,
vt in aphoriſmis ſuis ſentire videtur Razes.
Nonnunquam tamen nimiam, intempe-
ſtiuamq́; venerem ſequi ſolet, iuxta illud
Martialis,

Inde tragus celeresq́; pili, mirãdaq́; matri Barba.

Apud

Apud Aristotelem & Plinium scriptum est, solam inter animalia pantheram odoratam esse. Nos tamen odoros subinde videmus cercopitecos, matresq; sebelias, vt de alijs muribus taceam, deq; hyenis, modò cati maiores, à quorum pudendis detrahitur sordes illa odorata, zebet Arabibus dicta, hyenæ sint, vt quibusdam placet. Adde quòd Alexandro Magno iucundus per cutim odor expirabat, vt odorata fragrantia indusium satiaret, quod attestatur Plutarch. primo sympos iac.

Sed cur alæ omnium maximè partium nostri corporis male olent? An est, vt inquit Aristoteles, quia omnium minimè respirare possunt. Vnde humoris putredo contrahitur, etiam si partes illæ sint raræ, quod pilorum indicat multitudo. Non dissimili ratione fœtere pedes cõstat. Nam operimentis obsepti, obuallatiq;, quod humoris in illis superfluit, euanescere non potest.

Igitur ad axillas tragaseas siue hircosas pastilli rosacei Dioscoridis illiti earũ emendant vitium. Aliud, ℞. aluminis liquidi vnc. ij. myrrhæ vnc. j. dissoluantur vino odoro, & alas subline, adde si vis, amomum & spicam.

cam. Aliud, argenti ſpumæ vnc.ij. foliorum myrti drach.ij. amomi drach.j. vino excipiuntur. Aliud, lithargyri vnc.ij. aluminis vnc.j. foliorum roſarum rubearũ vnc.ſem. myrrhæ drach.ij. ſantalorum omnium añ. drach.j. galliæ moſchatę drach.ſem. fiat puluis, quo tragus vino collutus inſpergatur.

Ad pedum putorem. Frequens pedum lotio ex vino, in quo roſæ, myrtus, roſmarinus, menta, lauendula, ſampſucus, ſaluia, & meliſſa ſunt elixata, fœtores delet. Aromata puluerata & inſperſa ad idem pollent. Humoris enim cruditatem corrigunt, & conſequenter putredinem abigunt. Idem præſtat argenti ſpuma ex aceto pedibus cum ſantalis & roſis infricata.

Ad bronchocelam & gongronã. Sciendum autẽ eſt, quod ſcyrrhoſæ, induratæ'ue, ſiue canceroſæ, & quæ ex vaſorum dilatatione fiunt, incurabiles ſunt. Reliquæ ſanabiles, chirurgia aut medicamentis cedunt.

Ad ſtrumas gutturis ſimplicia Dioſcoridis remedia ſunt, iris Illyrica, lapathum, andrachne, plantago, argenome, libanotis, aparine, millefolium, ſcordium, cotyledon prima, galiopſis, adiantum, pſeudobunion,

coriand

coriandrum, lithoſpermon, capparis, laſerpicium, hordeum, lolium, ſabæ, lens, lupinum, piper, groſſi : & de animalibus, vipera, muſtela, vnguis Aſini, fimum.

De compoſitis aſſumēdis eſt puluis Montagnanæ, qui recipit ſpongiæ vſtæ, corticum auellanæ, paleæ marinæ, chartæ combuſtæ, oſsis ſepiæ, ſeminis plantaginis añ. drach.ſem.piperis, zinziberis, ſalis, gemmę, pumicis, nucis moſchatæ, cinamomi añ. drach.ij. veratri drach.j. loco eius ſubijce polypodij boni drach.ſem.ſumat quotidie drach.j.ex aqua ſaluiæ. Aliud eiuſdem minus operoſum.℞.ſpongiæ nouæ vſtæ in furno, ſecundum artem, deinde puluerataæ libra ſem.ſumat omni die drach.vnam ex vino albo, duabus horis ante prandium. Vel teneat ſub lingua ieiuno ſtomacho de globulis noſtris, qui rϵcipiunt, pumicis, oſsis ſepiæ añ.drach.ſem.ſpongiæ vſtæ drach.vj. ſacchari candi drach.j.ſem. cum aqua feniculi fiant pilulæ, aut orbiculi plani. Aliud. ℞. ſpongiæ marinæ, ſpongiæ rubri canis, algæ ſeu paleæ marinæ añ.drach.ij. oſsis ſepiæ, macropiperis, zinziberis, cinamomi, ſalis gemmæ, pyrethri añ.drach.ij. fiat puluis.

uis. Qui in ore retentus,& quotidie ſæpius & paulatim ſumptus optimè digerit, ſiue reſoluit,vt aſſerit Clem. Aliud ſpongiæ vſtæ drach.vj. turbit drach.iij. zinziberis drach. j.ſem. ſumat quotidie, aut alternis diebus drach.vnam ex vino. Pluria ſcribuntur apud Arnal.

De applicandis remedijs. ℞. foliorum cupreſsi pulueratorum lib.j.cum vino tortiuo fiat veluti cataplaſma, quod bronchocelæ ſuperponatur, nec ante tertiũ diem ſoluatur. Rurſus ad tres dies renouatum applicatur. Et ſic ad alios dies repetes, donec ſtruma abolita fuerit, ex Aetio & Holl. Aliud Galeni, lithargyri drach.iij.reſinæ pini ſiccæ drach.ij.ſem. galbani puri drach.ij. æris vſti drach.x. ammoniaci, mannæ thuris añ.drach.ij.ſem.olei veteris quantũ ſufficit, fiat emplaſtrum, quod diſcutit brochocelem, huc refer emplaſtrum de calchanto.N. Alexand.vnguentum ad ſtrumas & gibbum Concoregij. Aqua Edificij, vel oleum ad gutturoſos Euonymi, quod accipit olei laurini librã ſem.olibani, maſtiches gũmi arabici terebinthinæ claræ añ.drach. iij.miſce in mortario & deſtilla in alembi-

co. Aquæ extractæ adde cedriam, vel cinerem: tum rursus destillato. Iste liquor sæpius die branchocelis inunctus, paulatim eas minuit.

Ad mammillas pendulas. Eas erigit cæratum ex putamine ouorum perdicis, cum cæra factum. Varig. Aliud Arnol. fit ex radice liliorum alborum cum rosaceo & cæra. Mammæ ne crescant, crebrò illinantur succo Acaciæ, Serap. Vel fiat fotus cum puluere libani & aceto, platea. Mammę virginum non crescunt cicutæ succo illitæ, aut luto cotis, Dioscor. Ad idem confert epithema ex succo seminis & foliorum lapathi, Mont. folia epimedij cum oleo trita & imposita arcent incrementum. Similiter & cicuta cum coma trita & imposita. Aliud, ℞. aluminis, cerusæ, plumbi vsti, lentis tostæ añ. drach. j. cum succo plantaginis fiat epithema. Idẽ præstat cruor porcelli litus, Gal. Aliud. ℞. lomenti fabarum librã sem. olei rosati drach. ij. succi cichoreæ & plantaginis añ. drach. j. putaminum ouorum perdicis drach. x. fiat cataplasma. lac arcet, mammas erigit, & non sinit eas increscere.

Venter ne rugosus fiat, Plinius docet 22.

nat.

nat.hiſt.cap.21. Aqua ex albuminibus ouorum coctorum extillata & illita remediat. Idem pręſtat cycni adeps illitus, Vottonus. Confert etiam pinguedo recens & actu calida, nouem diebus illita. Vel contegere ventrem veruecis meſenterio, totidē diebus, Furnarius. Item ad rhagadas ventris in puerperijs adipe anſerculi calido venter illinatur. Ceratum ex ſucco radicum liliorum alborum cum melle albo & cera ad ignem factum imponitur, Arnald. Aliud eiuſdem. ℞. ſepi veruecis nouies in aqua frigida loti, vel potius in aqua liliorũ, librã j. cum ſpuma albuminũ ouorum, modicoq́; butyro piſtentur. Piſtis adde pulueris libani maſtiches vernicis añ. quantum videbitur, fiat linimentum, alline. Laudatur etiã oleum nucis indicæ illitum. Item quod efficitur linimentum ex adipe, qui à vulua balenæ extrahitur, in fictili liquato, cui ſcobs cornus ceruini adiungitur, Caderia. Pluria de his Aetius, lib. 16. Item cinis teſtudinis cũ aquato oui, vel lacte aſinæ illitus confert ad rhagadas non modò ventris, ſed etiã vberum & fœmorum, vt prodit Razes.

Vt à partu fiat virginalis adſtrictio, bal-

nea prosunt aluminosa & adstringẽtia. Item pessuli ex succo seminis rumicis acidi virentis, vel ex gallis in aqua cœlesti madefactis, dein siccatis & lana exceptis, Aet. De recentioribus sunt qui consulunt pudendum muliebre integere linteo adipe ex vulua ceti imbuto, & superaddere emplastrũ, quod ex cera, puluere gallarum & conus cupressi componitur. Aspergo ex galla in aceto macerata, posteà siccata & puluerata super mulieris sinum ablutum confert: similiter & oxylapathum tritũ in vteri sinum impositum, Myrep.

Virginitatis indicia ducuntur ex narium epistomiis, si credimus Micha. Scoto. Io. Indagini. Itẽ ex ceruice, vt asserit Autor Ede. Suffitu lapidis gagatis, Plinius 36. natu. histo. & Lapidarius. Potu carabæ, Albertus. Suffitu laparhi, & mictione super viridem maluam, Vitalis. apud quem aqua præscribitur virginitatem probans. Si quis gagatis frustula cum aqua biberit, si carnis senserit maculas, extemplo emingit, neque cohibere vrinam potest. At si virgo biberit, non cogitur meiere, Monsterus.

Vxorum castitatem prodit Magnes, capiti

piti mulieris dormientis ſuppoſitus, Albertus cognomento Magnus. Vt mulier non ſecedat à viro, iecur hirundinis vſtum, bibendum clàm præbe ex vino, Myrepſ. Vel ante coitum penis glandem inſperge cinere à Raze præſcripto. Adulteros fœminæ ne diligant, Plinius docet 32. natur. hiſtor. c. 4. & Razes lib. de animalib. Stupratam mulierẽ prodit cor nycticoracis, apud Razem, & ellychnũ ammoniaco inunctum apud Myrep.

Ad leonis animam collutiones & lauacra conueniunt, ſuffitus item humidi, ſiccaq; ſuffimenta ex liquoribus, aquis, atque pulueribus ſubterioribus cõcinnata. ℞. aſſæ dulcis ſiue odoriferæ pulueratæ vnc. j. ſem. cyperi puluerati vnc. ſem. zebet, moſchi añ. drach. ſem. aqua roſarum odoriferæ libra ij. aquæ florum aurantij libram vnam, mixta in vaſe vitreo obturato, inſolentur duobus diebus, poſtea ad vſum prædictum aptiſſimum erit remedium. Aliud, ℞. aquæ roſaceæ libra j. charyophy. integrorum grana ſiue claui xx. moſchi, ambari, zebet añ. ſcrup. j. cõmiſta in phyala vitrea incaleſcant igni, deinde refrigerata ſeruentur ad vſum.

Aliud, ℞. aſſæ odoræ contritæ vnc.j. ſtyracis calamitæ vnc.ſem.charyophylorũ vnc.j. moſchi zebet añ. ſcrup. vnum, xyloaloës vnc.j. camphoræ ſcrup.ſem. aquæ roſarum optimæ librã iiij. reponantur in phyala vitrea operculata, buliantq́; in duplici vaſe horis quatuor,& ſeruetur ad vſum. Aliud, ℞. pulueris charyophylorum xyloaloës ſtyracis calamitæ añ.drach.j. zebet ſcrup.ſem. aquæ roſarum moſchatæ vnc.iiij. aut plus minus, repoſita in vaſe apto ſuper prunas, ſuauiſsima fiet euaporatio. Aliud, ℞. aſſæ odoræ vnc.j. ſtyracis calamitæ vnc.ſem.xyloaloës, ladani añ.vnc.j. foliorum roſarum rubearum drach.vj.baccarum iuniperi vnc. ij.fiat puluis craſſus pro ſuffitu. Aliud ad induſia, & ad linteorum veſtimentorum flagrantiam,quod recipit iridis florentiæ vnc. v.ſantali citrini vnc.x.xyloaloës,charyophylorum,aſſæ odoræ,cyperi coriandrorũ præparatorum añ. vnc. ſem. foliorum roſarum rubearum vnc.iiij.ſtyracis vnc.ſem.ſeminis ozimi, corticis citri, añ. vnc. j. lauendulæ vnc.ſem.ſampſuchi vnc.ij. calami aromatici drach.iij. macis drach.j. moſchi ſcrup.j. fiat puluis, quo ſacculi ſerici pleni inter induſia,

dusia, lintea, & vestes reponantur.

Manus dealbat, purissimasq; reddit lotio ex farina fabarũ, vel orizæ cum lacte mixta. Vel ex aqua stillatitia, quæ hunc in modum componitur. ℞. mollis panis albissimi librã sem. lactis libras ij. simul macerata extillantur. Aliud, Cader. ℞. amygdalarum depellatarum libram sem. poma assa iiij. saponis vnc. iij. cum aqua rosarum moschata fiant smegmata, seu coremata, à κορέω quod est extergo. Aliud, ℞. olei amygdalarum dulcium libram sem. charyophylorum integrorum vnc. j. mixta in vase vitreo, insolantur per octo dies, hoc enim liquore manus illitæ redduntur molliculæ, delicatiores, & lepidæ.

Veteres etiam ad manuum ablutionem vsi sunt apomagdalia, seu molle panis. Significare id ipsum videtur Athenæus. Vsi quoque sunt in manuum lotione smegmate, odoratisq; rebus.

Itaque obseruatum prioribus est, vt per singula fercula manus abluerent: significat id, in Heliogabalo Lampridius. Nunc verò tantùm per singula fercula Regibus mantile mutatur, vt seruetur manuum puritas,

quæ rationis & ſapientiæ (vt Anaxagoræ placet) miniſtræ ſunt. Quid enim non efficere manus valent? vt eſt prouerbio, τί δῆτα χεῖρες οὐκ ἂν ἐργάσαιντο.

De vermiculis, qui manus infeſtant. In epidermide naſcuntur animalcula vel atomis vt ſic dicam, minora, quæ omnem viſum præter acutiſsimum effugiunt. Hæc tamen morſu pruritum ac puſtulas in cute excitant, vulgò Cirones vocantur. Sed Ariſtoteles v. de natura animal. cap. 32. In ligno inquit animal gignitur candidum, quod omnium animalium eſſe minimum exiſtimatur, nomine Acari. In iſtis ſanè apparet magna naturæ ſubtilitas, quæ nuſquam magis quàm in minimis eſt tota: in magnis ſiquidem corporibus, facilis officina ſequaci materia fuit, vt inquit Plinius 2. natura. hiſtor. cap. 2. In his verò tam paruis, atque tam nullis, quæ ratio? quanta vis? Tam inextricabilis perfectio? vbi tot ſenſus collocauit in culice.

Videntur id genus animalcula ex humorum ſanie naſci, præcipueq́; ex ichore pituitæ, melancholiciq́; humoris. Nam magna ex parte toto corpuſculo candida ſunt,

niſi

nisi quod in quibusdam nigra eorum capitu la visuntur. Dignoscunturq; exiguis quas in summa cuticula arant lineis. Sicq; agnitis acicula facilimè eruũtur. Abundant autem in corporibus cacochymicis, in quibus icho rum colluuies scatet. Quocirca molestia inde exorta curanda est, cacochymię accommodata purgatione, ichorumq; consumptione, quæ digerentibus & abstergentibus efficitur. Quibus consilio firmandi partes affectas, astringentia miscenda sunt, vt in porrigine. Itaque vermiculi vt vermes amaris necantur, proinde frequẽs manuum collutio ex vino albo mero, vel ex vino diluto cum farina lupinorum eos interimit, partesq; roborat. Conferre etiã potest suffitus ex hyoscyami capitulo pleno semine: nam id valere aiunt N. Alex. & Torotula ad palpebrarum pediculos.

Ad pruritum & psoram. Sciendum autem est, quòd pruritus differt à scabie, quòd in hac & plus sit succi, & succus ipse crassior, & sæpe etiam lentior, tum etiam quod hæret non in cute tantùm, sed in carne ipsa existit, varijq; generis pustulas excitans. In pruritu verò ea non eueniunt: quoniam &

minor, & tenuior eſt ſuccus, & ſummam tantùm cutim occupat. Quæ Galeni eſt ſententia, ſimiliter & Auicennæ ſeptima quarti.

Curatio. In omnibus pruritibus venæ ſectione vtendum, Aetius lib. 13. Vitia innata circa cutem ſummam maximè phlebotomo ſedantur, Marcellus. Igitur ad humoris confluxum, ſiue ad cauſam antecedentem competit phlebotomia, ſi nihil prohibet, cuius vicariæ ſunt ſicyæ cum ſcarificatione, & hirudines. Atque adeò purgationes, quæ præſenti cacochymiæ ſint accommodatæ. Ad cauſam cõtinentem medicamenta conueniunt trahentia, extergentia, & non repellentia, vt ſulfur cum terebinthina. Item quæ mixtam habent potentiam digerendi, pariter & repercutiendi, vt luteum oui cum roſaceo & ſulfure. Vel orizæ tuſæ & cretæ, & cum aceto acerrimo leuigatæ vnc. iij. ſulfuris vini vnc. j. fiat linimentum. Aliud, terebinthinæ lotæ ex aqua roſarum vnc. j. ſem. butyri recentis vnc. j. ſulfuris ceruſæ añ. vnc. ſem. olei roſati vnc. j. albumina duorum ouorum fiat vnguentum cum pauxillo moſchi & ambari.

Vng

Vngues cuti ſuperponuntur, non tantùm decoris & ornatus gratia, vt putat Ariſtoteles 4. de par. animal. cap. 10. ſed magis ad actionem manuum & digitorum, primo de vſu par. Partim ad ornatum, partim etiã ad munimentum naſcuntur, à ligamentorum ad extremum digitorũ articulum pertinentium fibris, primo de anato. admi. Ex tendonum excremẽto in radices vnguium deſinentiũ generantur. Ideo continuè creſcunt, etiam mortuo homine. Augentur autem tunc pilorum modò in longum ſolum, primo de vſu part.

Ad vnguium decentẽ modum ſpectantibus eſſe iucundum affirmant Hippocrates & Galenus 6. epi. vt ſi neque exceſſerint ſummos digitos, nec defecerint: ſic etiam corpuſcula exigua facilè à digitorum extremitatibus compræhenderentur. Itaque vngues incolumes decoriq; ſeruantur, ſi ſemel in hebdomoda Iouis die apta atque decens eorum inciſio fiat, quod affirmat Tacuinus Caroli magni quondam medicus: cui ſuffragantur Nicolus flor. & Arnaldus. Vnguiũ veſtigia, maculaſq; tollit palmularum caro ex roſaceo illita. Item citri, aurantij, aut limonis

monis caro infricata. Ad idem confert frequens manus impositio in aqua calida, in qua liquatum alumen sit. Vnguium fissuras sanat illitio ex aqua cynoglossæ stillaticia. Ad cruentos farina pice mixta imponitur. Ad contusos, myrti & mali punici folijs teneris eos illinito. Vnguibus quassatis medendis centaurei succus medetur, superligata fascia. Vnguibus ex casu reuulsis, & vitio quod paronychion Græcè dicitur affectis, sachar tritum & in puluerem redactum ac inspersum succurrit. Scabros mundabis si sulfur ignem non expertũ & oui luteum æqua portione miscebis, atque ex aceto imposueris.

Cosmetica ad faciei candorem. ℞. spumæ argenti libram sem. tritam cerne, & in aceti albi libr. ij. decoque, ad tertiæ partis consumptionem rude agitando, decoctam destillato, qua faciẽ & collum illine, Epiph. Alia eiusdem ad faciei nitorem. ℞. radicum lilij, ari, dracunculi recentium añ. selibram, aquæ florum fabarum sesquilibram, aquæ rosaceæ drach. viij. destilla, adijce moschari cinamomi añ. drach. ij. faciem bis die abluito. Aqua ad eundẽ vsum elegans eiusdem.

dem. ℞. florum fabarum, amygdalarum amararum, persicij foliorum añ. drach. iij. lactis caprini quantum aliorum omnium, destillatis adde octo ouorum elixorum albumina, quæ misceri agitariq; cum aqua destillata oportet. Mox iterum destillato, & camphoræ drach. ij. admisceto. Aqua ad nitorem & albedinem faciei Euony. ℞. florũ rosarum albarum, nympheæ, florum sambuci, liliorum ademptis crocis, florum fabarum añ. librã j. aquæ fragorũ selibrã. Medullæ panis albi quantum videbitur, albumina ouorum cocta xij. thuris albi vnc. ij. in his omnibus infundatur cerusa trita, destillentur omnia, hac abluatur facies mane & vesperi.

Alia optima. ℞. aquam de albuminibus ouorum recentium per spongiam factam, cum ęquali mensura succi limonum, mixtis adde florum liliorum & sambuci añ. drach. iij. extillentur, faciei illita nitorem elegantem conciliat. Alia Euonymi vt facies & reliquæ corporis partes pulchram & iuuenilem speciem retineant. ℞. aquæ vitæ drach. ij. aquæ rosaceæ & de floribus fabarum añ. drachm. iiij. aquæ florum nympheæ libram

sem.

ſem. mixtis omnibus adijce tragachantę albiſſimæ drach. vnam, per ſex dies inſolatam colabis linteo puro, vſus eius eſt mane, ita vt non abſtergatur.

Alia faciei pulchritudinem concilians. ℞. folia roris marini, & tartarum album cum vino albo miſcebis. & aqua inde per Alembicum extracta vtere. Ad idem, flores fabarum in bono vino albo per vnum aut alterum diem inſolabis in lagęna vitrea, deinde lento igne deſtillabis, Furnerius. Ad idē & paratu facile. Limones ſciſſi in tres vel plures partes decoquantur in vino albo, quo facies & manus abluantur, ex Gordo. Vt vieta iuuenis appareat lotio faciei, efficitur ex aqua chelidoniæ & roris marini, Toled. Lotio ex aqua roriſmarini pulchrā reddit faciem, iuuentutemq́; conſeruat. Hibres herba. Stuba ex vapore decocti foliorum & florum roris marini renouat iuuentutem facie ſuffita. Arnal. Aliud, vt facies clara, & iuuenilis fiat. ℞. oua gallinæ recentia ſine corticibus. xij. cinamomi drach. j. lactis aſinæ lib. j. Aqua inde per alembicum detracta, ablue faciem.

Vt loca ſub genis, & labia rubra fiant.

℞. aluminis, brasilij, granorum ex quibus fit persicum rubeum, terantur cum aqua vini. Aliud, rasuræ brasilij, granæ tinctorum, aluminis an̄. drachm. j. fiat puluis, diluatur aqua vitæ, Furne. Aliud Bertucij. ℞. brassilij vel rubiæ quantum volueris, pista buliant in aqua clara & dulci, donec aqua rubescat, tunc dissoluatur in ipsa pauxillū mastichæ, aut libani albissimi, postea gossipion siue cotonium aqua prædicta infectum & à sole siccatum malis, labijs, & vnguibus infricatur. Aliud, Arnal. ℞. rubiæ, brassilij, granæ tinctorum, siue cocci an̄. drach. sem. aluminis. drach. ij. carmeni boni drachm. iij. fiat puluis, & cum aqua rosarum misceatur & ad solem siccetur. In vase vitreo seruatus aqua rosarum diluitur, fricatuq; ex xylo diluto iam dicto infecto, buccæ atque malæ rubescunt. Nonnullæ etiam mulieres vt inquit Brasauolus alumine scissili sibi fricant genas vt rubescant. Qui rubor ad tertium vsq; diem perdurat, adeò intensus vt ignem in genis habere videantur.

Iam verò in his tandē quę nobiles partes iuuāt, & offendunt opusculū ad vmbilicum ducere, eiq; colophonē addere statuimus.

Caput

Caput lædunt vina vehementer euaporantia, item quæ auſtera & odorata, lac, butyrum caſeus, nucis iuglandis fructus & vmbra, palmulæ ſiue dactyli, mora rubi, & vnio, qui arbuti fructus eſt, oliuæ, allium, cepa, raſanus, naſturcium, eruca, eruum, fœnugræcum, lolium, faba, faſeoli, lentes, altercum, nymphea.

Capiti conſerunt gallinarum caro eſitata, amygdalæ, auellanæ, roſæ, roſmarinus, maiorana, hyſſopus, flores amygdalarum, cytoniorum, pomorum, pomorumq́; odor, ſpicanardi, ſtæchas, cinamomum, caſſia lignea, cubebæ, galanga, macis charyophyli, nux myriſtica, gallia moſchata, xyloaloes, ambarũ, myrobolani emblicæ, electarium regum, electarium prælatorum, diambra, Meſ. pliris arcoticon, Nicolai. theriaca, zucharum alkilil, oleum myrtinũ & roſaceum, ſena. & pilulæ ſtomachichę, Meſ. Pectinatio quotidie à ſomno matutino facta eburneo ex pectine, item ſuffitus rerum odorabilium grati, lotioq́; pedum frequens, capitisq́; lotio bis in menſe admiſſa caput ſanum ſeruat.

Senſus offendunt ebrietas, zizania, cepa, ſaba,

ſaba, papauer, ſolanum ſomniferum, altercum, mandragora opium & coriandrum, platanus, crocus, hedera, vitis alba, acetum, lutum creticum, argentum viuum, lapis galaritides, ſiue galagada, nam ſi clauſus in ore liqueſcat, mentem turbat, ſi creditur Lapidario. Et memphitis lapis tritus & ex aqua potus aufert ſenſum, vt retulit Albertus.

Senſus iuuant braſsica, lactuca, ſinapis, ſal gemma, agaricum, ſena, ſtæchas, elleborus niger, pilulæ elephanginæ & ſtomatichæ primæ, agregatiuæ noſtræ, lucis maiores & minores Meſ. ſtomachiæ Auic.

Oculis & viſui officiunt ſomnus immodicus & vigilia immoderata, dormitio quæ ſtatim à cibo fit caput replet vaporib. Dormire calceatis pedibus nociuum eſt. Ventus, puluis, fumus, fletus, fames & ieiunium, coitus & labor plurimus, frequens cephalicæ aut baſilicæ venæ inciſio, viſum intendere in res adeò lucidas aut nimis tenues, acetum, porrum, allium, cepa, braſsica, anethum ocymum lactuca, portulaca & reliqua ſoporifera, ſal, ſalſaq; omnia, piſces, legumina, lactariaq; vniuerſa, & raſanus. De lapidibus, pantherus fertur luſcos efficere

V viſus,

visus,Lapidarius. Cęlidonius niger,medoq; niger, Albertus.

Oculis prodesse solent, visumq; acuunt de cibis carnes turturis, perdicis & auium paruarum: vsus feniculi cocti vel crudi, naporum & raparum, hasce in cibis vsus, serpentum iusculum & caro, myrobolani kebulæ, emblicæ & luteæ conditæ. Nux moschata condita, zucharum alusar Auicennæ. confectio alkab, Mes. sotira Auice. arcet ab oculis nocumenta, & triphera sarracenica Nicol. triphera Sabor, Mes. hiera picra Constantini apud Nicolaum visum recuperat & retinet, sena, pilulæ ex sola aloe cum succo brassicæ formatæ, pilulæ Mes. in curatione sode frigidæ custodiunt oculorum sanitatem, pilulæ sine quibus. Nicol. visum conseruant, idem præstant in his Saliternorum senarijs,

Feniculus, verbena, rosa, chelidonia, ruta,
Ex his fit aqua quæ lumina reddit acuta.

℞. tripheræ minoris drach. iiij. pulueris cymarum euphragiæ vnc. j. misce. conseruat visus acumen, frequentationes pectinis eburnei super caput, vapores visum impedientes ad cutim reuellunt. Insuper diu intueri

intueri ſuper ſpeculum terſum, viſum corroborat. Idem præſtat aſpectus rerum viridium, veluti ſmaragdi aut ſcarabei viridis. Iuuat etiam exerceri in legendis mediocribus literis, vt ex Ariſtotele prodit Meſueus. Colore glauco aut nigro recreatur oculus, quem ſplendor fatigauit, vnde vtile putatur in ſapphyrum aut agathem inſpicere.

De amuletis ſunt draguntcæ ſemen geſtatum, Kiranus. & pici auiculæ oculos erutos ferre, Platearius. Lapis ophthalmicus portanti viſum acuit, & circunſtantium hebetat, Lapidario teſte. Lapis buzedi viſus debilitati confert tactis oculis, ſi imbecillitas incidat propter ſolis conſpectum, Serapio.

Glaucos puerorum aut infantium oculos facit auellana combuſta cum oleo capitibus eorum illita, Galeno teſte, & Auicenna. Lutum hauem, Serap. Murem ſi comedat prægnans naſcentium oculi nigri efficiuntur, Plin. lib. 30.

Aures offendunt ambientis aëris cùm calor, tum frigus immodicum, ſoni vehementes, vt tonitrua, & tempeſtates ſonoræ, ſenſibilium enim excellentia ſenſum cor-

rumpit, veluti est apud Philostratum catadupæ Nili fragor, ex quo omnes accolę surdi aut surdastri redduntur. Nocent item auribus allium, Serap. corpora illapsa, foliorum platani lanugo aut puluis, Auicen.

Auribus conferunt, cerebri purgatio per aloëtica, per errhyna & apophlegmatismos. Item aurium marmora siue sordes auriscalpio ex xyloaloë facto detergere. Acetum tepidum auribus instillatum auditus instrumentum roborat. Idem præstat ex absynthij aut pulegij decocto euaporatio.

Olfactus offensa contigit ex cerebri frigiditate, spirituum intemperie, sensorijq́; vitio, veluti ex coryza vel nasi obstructione, aut simitate, quæ ex palato aliquando ortum habet. Iuxta illud Hippocratis 6. epi. si aliquod ossium palati deciderit, necessario medium nasi subsidet. Inde σιμότης.

Naribus quæ sunt cõmoda, olfactui quoque vtilia sunt. Nasus enim est via olfactilium: ideoq́; inseruit odoratui & respirationi. Adde quòd non solùm odoramur & respiramus, sed etiam per nares cerebrum expurgatur. His benefaciunt pastillus ex nigella, aut ex semine ocymi, menta, & quæ sunt odoris

odoris grati, præter roſam & violam, quarum iucundus odoratus coryzam gignit, teſte Auicenna. Quæ nares emundant errhyna ex floribus papaueris ſylueſtris, aut ſucco iridis, vel cucumeris ſylueſtris cum lacte ſalubria creduntur, veluti & ea quæ obſtructiones aperiunt. Huc pertinent odor mentæ, aniſi, ſeminis melanthij, ſeminis ocymi, & aceti vapor. Oleumq́; benedictum Nicolai naribus illitum. A naribus humorū ichorumq́; fluxionem arcet ſulfuris in acetato infuſi ſuper prunas euaporatio.

Ori & palato nocent braſſica, cappares, melongia, facit enim in ore puſtulas vt ait Almanſor. Nuces iuglãdes in ore bothor faciunt & verrucas, Auic. raſanus palato officit, teſte Ruſo apud Serap.

Palato ac ori benefaciunt mora Celſi, eorumq́; ſuccus. Omphacium cum melle aut vino dulci eſt palato vtile. Mel, gallæ, acetum ſcillinum, aqua ærea, Auicen.

Dentibus nocua ſunt radix ſiue raſanus, porrum, braſsica, palmulæ, granata dulcia, lac.

Dentibus iuuamen præſtant collutio ex aſinino lacte, butyrum cum melle ad gingi-

uarum & oris vlcera, ſcilla & acetum ſcillinum, ſparagi radicis decoctum. Piper cum aceto, collutio ex vino cum myrrha, maſtichæ in dentifricijs poſita.

Linguæ nocebitur eſu nucum iuglandium: nam commanſę aut comeſtæ linguā hæſitare faciunt. Item grauem tardámq; linguam & ferè immobilem reddunt lithargyrum aut atramentum ſutorium illitum aut conſperſum.

Iuuatur grauis & reſoluta lingua eſu caulium: braſſica nanque eſitata muſculos articulosq; roborat, ob idq; locutionem pueris ambulationemq; accelerat, fricatio ex melle linguam expedit, ſimiliter & libanotus cum origano commanſus, cubebæ & charyophyli in ore detenti, acorus, oleum eriſomilorum, confectio anacardina Meſu. confectio philoſophorum Auic. hieralogodium Nicolai.

Gutturi incommodant de aſtringentibus auſtera & acerba, veluti glandes, caſtaneæ, ſorba & meſpilum: radicula, amylum, muſtum, vinum aromatite, & reliqua generoſa. ſuccus iridis, hermodactylus, platanus, vrtica.

Benefaciunt ficus ſiccæ, ſeu caricæ, ſerica ſiue zizipha, radix dulcis, baccæ myrti. ſunt enim, vt Brielius notauit, ſemen myrti & cubebæ eiuſdem ſpeciei. Nec differre videntur niſi quod myrti baccæ ex ſatiua arbore, cubebæ verò ex ſylueſtri proueniunt.

Trachiæ arteriæ, pulmonibusq; nocent, thoracemq; lædunt porrum, lentes, caſtaneæ, fructus azetdrac, poma Auer. acor citri, allium, rubi canis fructus, puluis foliorum platani, puluis & fructus ſcotani, & anhelitus Aeuluri. Zoar.

Auxiliantur fabæ, faſeoli, cicera, ſed præcipuè alba. ſauic, fœnum græcum, ſuccus tritici, hyſſopus, ſpinachia, lactuca cum melle, thymus, origanum, papauer album, ſinapis, cucurbita, feniculus, crocus, cinamomum, punica dulcia, ficus, dactyli, ziziphia, paſſulæ ab ariis mundatæ, amygdalæ dulces, ſtrobili, radix dulcis, lac, butyrum, pulmo vulpis, rana, cancri fluuiatiles, teſtudo, cochleæ, vina craſſa ſimul & dulcia proſunt morbis thoracis, Gal. lib. de victu att. zuccarum alhuſar, Auicen. electarum regum & prælatorum Meſue.

Cordi officiunt omnes tetri odores, &

de animi perturbationibus omnes immoderatæ, maximeq; mœror, anxietas, pauor. Lac nocet habentibus cordis tremorem, Auic. coriandrum, psyllium, de catharticis alscebrã colocynthis, genista, scamonium, mezereum, veratrum euphorbium.

Cor roborant, eiq; auxilio sunt, carnes perdicis, cochleæ, borrago, buglossa, scariola, endiuia, menta, melissa, oxalis, rosa, rosmarinus, ocymum, cydonia, mala punica acetosa, citrum, aurantia, limones, persica & pyra condita, poma acida, oxyachanta, conditum de pomis & syrupus, conditum de buglossa, Mes. syrupus liliorum Aliab. Confectio de hyacintho, Auic. diamargariton. N. margaritæ Ser. xyloaloës Idem. Limatura auri aut bracteæ, Aliab. emblicæ conditæ, Mesu. Vnguis aquilinus argento clausus & de collo suspensus vt carnem tangat, Ant. Lodo.

Gullam lædunt potus aquæ vehementer frigidæ, adstringentia, acerba, acida, austera, vomitus ex 7. therap.

Gullæ sanitas seruatur iusculis carnis gallinarũ & veruecis cum glycyrrhiza vel brassica elixatarum, medulla ossium, ouis sorbilibus,

bilibus, atque vini dulcis potione.

Ventriculo,eiusq́; orificio nocentia ſunt caro anatis & anſeris , carnes auium rapacium,caudæ animalium,cerebrum,medulla, butyrum, faba, faſeoli,lens,malua, beta, atriplex, caules, porrum, mercurialis , ocymum, cucurbita , cucumer , ſuccus abſynthij aut coriandri potus, cappares,ficus recentes, pruna, ceraſa,dulcia,criſomila,mala immatura,melones,meſpilum,arbuti fru ctus, granata dulcia,caro citri, palmulæ,zizipha,auellana, nuces iuglandes,oliuæ maturæ, oleum, lac, caſeus, radicula, rapa,tubera, fungi, muſtum zuccarum violarum.

Ventriculo ſtomachoq́; præſidio ſunt carnes perdicis & animalium vbera , echinus ſiue gallorum & gallinarum interior ventriculi membrana, cochleæ marinę,purpuræ terreſtres,oſtracorumq́; caro ouorum lutea,milium,cichorea,ſeriola,portulaca,ſpinachia, lactuca,aſparagus,feniculus,oxalis, apium ſatiuum, menta, meliſſa, origanum, bulbus , cepa , ſinapis , cinara , amygdalæ virides , piſtachia , ceraſa acida , cydonia, oxyachanta , citri cortex & ſuccus , fragra, perſica , pyra cum ſaccharo cocta , poma

acida asseruata cruda aut cocta, statim à cibo sumpta, passulæ, glycyrrhisa, miua cytoniorum, ribes, myrobolani emblicæ, kebulæ nigræ, citrinæ conditæ; confectio de citoneis & persicis Mes. omphacium, acetum, vinum austerum stomacho dissoluto, ac ventriculo calida intemperie affecto robur adijcit, Gal. vinum oligophorũ ac modicè astringens epotum capitis dolorem sedat, qui incidit quum ex ventriculo praui humoris vapor sursum ad caput ascendit, idem. Vinum vel aqua in quibus ferrum candens extinctũ sit, ventriculi orisq; ipsius imbecillitati à calida ortæ dyscrasia admodum confert, Serap. Iuuat & cinamomum, galanga, charyophylus, piper, macis, nux moschata. zinziber, crocus, zuccarum, rosatum, zuccarum alkilil Mes. De appensis laudatur iaspis viridis à Gal. smaragdus & lapis iasis à Serap. coralli à Camillo.

Concoctioni imbecillæ plurimum commoditatis adferunt de purgantib. aloë, hiera picra Gal. pilulæ alefanginæ, diarhabarbarum Viatici. De roborantibus sunt piper charyophyli, cinamomum, nux moschata, crocus zinziber, cari. Conditum de citro,

& de

& de buglossa, confectio de galanga & de cytonijs, Mes. electarium ducis Nicol. diahysopum & ciminata alexandrina, eiusdem diarrhodon, diacinamomum, diambra, aromaticum rosatum & nardinum Mes. diacalamentum & diatriapipereon Gal. Vinum substantia tenue, & colore fuluũ, albumue, ad succi bonitatem atque concoctionem facit 4. de t. s.

Arcent cibi in ventriculo corruptionem granata teste Auerrhoe, adde acetum, omphacium, succus aurantij, limonis, citri & oxalidis, si in horum acorem cibũ intingas.

Iecori officiunt ficus, palmulæ, vuæ siccæ & passulæ, Isaac teste. zipule, idem. Omne lac nocet hepati ægrotanti Auicenn. ocymum Plin. Aloë colocynthis euphorbium, mezereon, serpentaria, serapinum Mes. assa esula, Auic. scamoneum & scebrã Almans. albuca, epithymus, lapis lazuli & armeneus Neoco. vinum dulce hepar obstruit, quoniam celeriter & copiose per meseraicas à iocinore attrahitur, sed attracti tenuissima pars in strictas hepatis venas penetrãs crassiorem post se relinquit, quæ obstructionis materia existit.

Contra

Contra hepatis infirmitatem prodesse ſolent vuæ paſſæ dulces aut acidæ, intubus, cichoreum, abſynthium ponticum, eupatorium, piſtacia, hepar lupi, caro limacum apparata, aqua ex limacibus extillata, anſeris iecur comeſtum, aqua ordei pota, ſpodium rhabarbarum, cinamomum, trochiſci de rhabarbaro & de roſis & eupatorio, diatriaſantalum, diarrhodum, diacubebe, dialaca, diacucurma, confectio hepatica Serap. zuccarum aluſar Auic. lapilli hirundinis dextro brachio appenſi. Ignotus.

Lieni inimica ſunt lagana rhyemata, placenta quę ex lacte & caſeo conficitur, caſei veteres, far cum lacte, lentes, lac omne ſpleni nocet ægrotanti, melongia, palmulæ, ficus, paſſulæ ſiue gigatris, braſſica fungi, bubulæ ferinæq́; carnes & excrementiciæ, malacia, loligines, ſepiæ, polypi, thuni, pelamides, oſtrea, buccina, purpuræ, cochleæ, oua cinere calido toſta. Vinum dulce & edulia in vaſis æreis apparata lieni officiūt.

Spleni ſunt adiumento capparum radicum cortices, ſcolopendrium, aſplenium, mirice radix, tamariſci fructus & caudex, ſemen viticis, crocus, cinamomum, aqua ferroſa

rosa siue calybata. Vinum in quo aurum candens extinctum sit. Plat. Lienosis proficit potus datus in calice, è caudice tamarisci, Dioscor. vel in vasculo hederæ nigræ. Plin. Aut in lagenis fraxini, Valescus. Scobs tamen fraxini potu perniciem affert teste, Dioscor. Lienosos infra triduũ liberant hederæ nigræ tres taleolæ in linteo ligatæ filo, in amuleti modo appensæ. Ruell. Idem pollet ebulus gestatus Apul. & lacerta viridis in olla appensa ante cubilicũ in quo æger decumbit, Plin. Ad sanitatem splenis tuendam iubent Empirici apud Neocomensem mouere in ascensu & descensu sinistrum pedem ante dextrum. Item ad lienis dolorem conferre aiunt, dextrum pedem prius quàm sinistrum calceare, & sinistrum excalceare aut exuere prius dextro.

Ventrem atque intestina offendunt mala immatura, mala punica, ficus siccæ, cucurbita, lactuca, blitum, caseus, semen affodilli, vitis alba, scamonium, sena.

Ventrem intestinaq; roborant myrobolani bellirici rectoq; intestino vtiles sunt, vt ait Auicenn. Emblicę Aliab. Kebulę Serap. Nux cæco intestino confert. Auicenn. nux

mosch

moſchata Aliab.dactyli Plin.paſſæ cum gigartis comeſſæ ieiuno ſtomacho, pyra & poma pontica fortificăt inteſtina Iſaac.mora immatura idem.Sorbæ Aliab.ſiſaminum colon confortat inteſtinum, Auic.amygdala amara condita Plin.& aniſum, caſtaneæ item ieiunum roborant inteſtinum, Iſaac. cucumer eſt bonus ventri Serap. Apium, malua, lentes, Gal. portulaca Iſaac. electarium de zinzibere Auicen.maſtichæ Idem, gummi arab.Serap.Ramec Aliab.ruta Gal. rubri flos confert inteſtinorum imbecillitati, Serap.adianthum album, myrtus Meſ. Iſaac. ſyrupus de cytoneis & de malis, Serap.acetum ſcillinum vinũ picatum, Idem.

Ano nocua ſunt caricæ, ocymum fluuiale, aloë, anagallus qui habet florem rubeum prouocat ani egreſſum, vt loquitur Auicen.id eſt ani procidentiam. Aſſiduus gallinarum eſus ano nocet, Raſis. ſimiliter & colocynthis, Serap.

Ano proſunt malua, melilotum, myrtus, lentiſci lachryma, plantago, roſa, plumbum vſtum, ſuccus rubi, ſuccus granatorum coctus, butyrum cum roſaceo, vel adipe anſeris, nux græca exterius applicata, ordeum,

polen

polenta,oleum de ſemine lini,oleum de vitellis ouorum, ſeuum vituli, oua indurata calida appoſita, oui albumen cum ordeo tuſo & adipe porcino. Abluere anum multotiens cum aqua dulci tepida arcet hæmorrhoidas, Zoar.

Renes lædunt mala immatura,aqua turbida pota,vinum nouum, muſtum, alleum, cucha ex ordeo factum nocet renibus & veſicæ,Serap.Galbanum,Plin.

Renes adiuuant ſtrobili, Auicen.nuces nutritæ,paſſulæ, ficus humidæ & ſiccæ, ſed nocet renibus vlceratis Idem. caro turdorum eſitata,Plin.dactyli,ius galli,Idem.ouorum lutea,aqua ferrea & ænea Auicen.Lacti ouino ineſt proprietas ad debilitatem renum,vt non ſit ei compar, & præcipuè ſi miſceatur cum lacte bolus armena. Auic. farina ordei cum lacte renes impinguat,eorumq; ſanitatem conſeruat. Lac etiam potum renes in attrahendo ſerum debiles roborat,Arnald.diaſatyrium & quadrumeron Nicol.debilitati confert. zuccarum alhuſar renibus & veſicæ vtile exiſtit,Auicen.zona ex vituli marini pelle precincta renes confirmat,Kiranus.

Veſicam offendunt aquæ frigidæ potio, ſi ieiuno ſtomacho ſumatur, Arnald.acetum Plin.omnis vua nocet veſicæ, Auicen. radix anuidem,Serap.cantarides,Plin.

Veſicæ auxiliatur aqua mellis, vias enim eius confortat, vt loquitur Meſ. Strobili ad retinendam vrinam roborant eam, Auic. hiera picra Galeni eneruationem veſicę ſolidat, Aliab. triphera minor ſenonis, Meſ. ſtechas inſtrumenta vrinæ confortat,Auic. confectio de ſcoria, eiuſdem. aromaticum nardinũ Meſ. aniſum, chamæmelum, malua, cucumer domeſticus, & oleum nucis indicæ, Serap.oleum de inula,de ſauina,de pulegio,de cinamomo, de ſpica nardi, laudantur. Item ſæpius thus comedere veſicam fortificat.Idem pręſtant vuæ paſſæ comeſtæ, Arnal.

Inguem ne intumeſcat ſatis eſt ſurculum myrti ſecum ferre,Ruel.vel bubonium ſiue inguinalem in manu tenere, Plin. Aſteratticus bubonium'ue bubonas ſanat inguini adalligatus vt creditum eſt,Galen.Ad idem confert ſpuma oris equi illita, Plin. patella cerui ſi quis ſecum habuerit, inguina non tumebunt,& ſi tumor adſit,recedet,Sextus

& Marc

Marcellus empirici. Verùm ſi per patellam rotulam genu intelligant, vano videntur ingenio. Siquidem in Ceruis nulla reperitur μύλη, ſiue ἐπιγονατίς.

Iuncturas neruosq; offendunt, cydonia frequenter ſumpta, Serap. & Zoar. ſuccus citri. Auic. acetũ, poma, & præcipuè acerba. Iſa. bulbus, Serap. ceruiſia, ſiue zythum, Almanſor. Lac nocet neruis & eorum morbis, Serap. Oxymel. Alm. vinũ copioſius ſumptum, Plin. Lactens porcellus, fluuiales aues, uetuſtæ gallinæ, piſces beluales & qui ſine ſquamis ſunt, legumina & rapæ, Arnal. Equitatio coxendici & gonagrę nocet, Hipp. deambulatio ſiue itio laborioſa, prolixa pedum ſuſpẽſio, ſupinus in ſomno decubitus, iracundia, ſunt omnia nociua, Arn. Huc refert hydrargyri ſum⁹, Serapio.

Iuncturis ſiue articulis neruiſque egregiam fert opem moderata victus ratio. Inde illud poëtæ carmen.

Nec veneris nec tu vini capiaris amore:
Vno nanq; modo vina venusq; nocent.
Vt venus eneruat vires, ſic copia Bacchi,
Et tentat greſſus, debilitatq; pedes.
Cõpedibus venerem, uinclis conſtringe Lyæum:

Nec te muneribus lædat vterque ſuis.

Itaq́; Ennium (de quo eſt apud Silium celebre Apollinis vaticinium illis verſibus,

Hic canet illuſtri primus bella Itala verſu
Attolletq́; duces cœlo.)

articulari conſumptum morbo, quem ex immodico vini vſu contraxerat, teſtatur Serenus his ſenariis.

Ennius ipſe pater dum pocula ſiccat iniqua,
Hoc vitio tales fertur meruiſſe dolores.

Ciconia comeſta ſemel in anno, vere incipiente, ante quàm aduolet ab bellũ, innocuum & illæſum à morbis neruorum, & articulorum comedentem ſeruabit: non ſolùm ab arthritide, chiragra, genugra, ſciatica: verùm ab omni etiam ſpaſmo, ſeu conuulſione, ſi vera ſcripſit Kiranus. De remediis quoq; innocuis ſunt myrobolani, terebinthina, pilulæ ex iua & terebinthina compoſitæ, hypericon cum ſapa confecta, thermæ, & alia id genus ſexcenta præſidia. De quibus fusè, Deo dante, in Anaſceue morborum tractabimus.

D. Hieronymo Montuo Medico & Philosopho clariss. Equitiq; aurato, Claudius Valgelasius Medicinæ doctor, S. plurimam.

PRODERIT plurimum ille tuus prior de actiua Medicinæ scientia Commentarius, non modò Medicis, verùm etiam quibuscuis aliis studiosis viris, qui sibi in posterum & sanitati suæ consulere, & prouidere uelint. Idcirco operęprecium fore ratus sum, si ex tanta rerum memorabilium copia, quam præfata continet lucubratio, Indicem colligerem: quò illa facilius introspicienti occurreret. Indici quoque aliquot subteriora, quæ per incuriam admissa sunt, erratula adiunxi. Tu quæ tua est humanitas, boni consules, & diutissime vale.

Ad virum punctis omnibus absolutum D. Hier. Montuum.

Hippocratem medicum celebres mirantur Athenæ,
Atque suum Celsum splendida Roma probat:
Græcia ter summum veneratur tota Galenum:
Sic te percelebrem Gallia tota colit.
Lux siquidem es patriæ, splendor medicûm, & decus, & laus,
Ac totius nostri gloria prima sôli.

Syllabus earum rerum, quæ præcipua in hoc priori de actiua Medicinæ scientia commentario continentur.

arbor

famem

mare

Q

urinam

Errata ſic corrigito,

Pagina 18. linea 17. lege, eſt exhalatio igitur calidus & ſiccus. pa.37. li.3. lege lolio. pa.37. li.7. lege Alica. pa.68. li.15. lege 6. epi. pa.75. li. ultima, lege heterogenea. pag.88. li.5. lege unciam, ubi ſcribitur drachma. pa.127. li.19. lege præparatæ. pa.136. li.8. lege epi. pa.142. li.16. ubiq; pro drach. lege unciam. pa.182. li.6. lege ut explicat. pa.185. li. penultima. ſatis, lege ſalis. pa.228. l.15. librã lege unciã. pa.301. li.10. crocis, lege croceis. pa.302. li.23. drach. lege unciam. pa.319. li.13. nocent. Ad commotica unguium adde. Sed eos qui ungues impenſe perpoliunt, coma item non non neglecta, & annulis digitos onerant. proboſus in nebulis Ariſtophanes ſphragidonycargometas cõfragoſo vocat verb.

Priuilegij Sententia.

Literis regijs cautum est Hieron. Montuo, Mirabelli Domino, Medicoq́ Regis ordinario, Nequis iniussu hoc opusculum De sanitate tuenda ante decem annos imprimat, ne' ue vspiam impressũ vendat. Qui cõtrà fecerit, pœnis ex sanctione multabitur. Datum Fonsbellaquei, Pridie Cal. Septemb. M. D. LVI.